

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Gitana SAULIENĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

**PILIEČIŲ ĮTRAUKIMAS Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ
E. DALYVAVIMU VIETOS SAVIVALDOJE:
ŠIAULIŲ MIESTO IR RAJONO ATVEJAI**

Magistro darbas

Šiauliai, 2016

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Gitana SAULIENĖ

**PILIEČIŲ ĮTRAUKIMAS Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ
E. DALYVAVIMU VIETOS SAVIVALDOJE:
ŠIAULIŲ MIESTO IR RAJONO ATVEJAI**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovė:

prof. dr. Diana ŠAPARNIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Gitana Saulienė. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje: Šiaulių miesto ir rajono atvejai. Viešojo valdymo magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Mokslinė vadovė - prof. dr. Diana Šaparnienė. Šiaulių Universitetas, viešojo administravimo katedra. Šiauliai, 2016. 104 p. (su priedais 147 p.).

SANTRAUKA

Magistro darbas

Diskutuojant apie piliečių pasyvumą politinėje erdvėje, pasigendama viešų diskusijų ir mokslo tyrimų apie valdžios veiksmus, įtraukiant piliečius į demokratinį valdymą. Savivaldybėse nepakankamai dėmesio skiriama informacijos sklaidai, elektroninės demokratijos viešinimui bei pasigendama piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus veiklos mechanizmų, naudojant informacines technologines priemones.

Tyrimo tikslas - ištirti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu įgyvendinimą Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse, apibrėžiant plėtros problemas bei numatant galimas tobulinimo kryptis. Magistro darbą sudaro trys dalys (teorinė, metodologinė ir tyrimo), išvados, rekomendacijos, naudota literatūra ir priedai. Pirmoji darbo dalis skirta elektroninės demokratijos mokslinio diskurso analizei, konceptų „e. demokratija“, „e. įtraukimas“ ir „e. dalyvavimas“ apibrėžties įvairovės atskleidimui, piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje situacijos ir reglamentavimo apžvalgai. Antroje dalyje aptariami magistro darbe naudoti tyrimo metodai, tyrimo strategijos bei apžvelgta tyrimo etika. Empirinio tyrimo rezultatai pristatomi trečiojoje dalyje, analizuojant Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių veiklos, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, mechanizmus, priemones, probleminius aspektus bei galimas plėtros tobulinimo kryptis. Tyrimo metu atskleistos esamos galimybės piliečiams būti įtrauktiems e. dalyvavimu į Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių veiklą, sprendimų rengimo bei priėmimo procesus.

Apibendrinus tyrimo rezultatus buvo pateiktos išvados ir rekomendacijos. Viena iš išvadų – siekis įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu tirtose savivaldybėse menkai įgyvendintas ir išplėtotas, apsiribojant e. demokratijos įrankių diegimu, epizodiniu e. demokratijos ir jos įrankių viešinimu, tačiau nepakankamu piliečių informavimu ir įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu. Galima daryti prielaidą, kad ir teisinis reglamentavimas, nepakankamai aiškiai apibrėžiantis piliečių įtraukimo sistemiškumą ir mechanizmus vietos savivaldos institucijose, suponuoja pasyvų vaidmenį plėtojant ir vystant e. demokratiją. Remiantis atliktais tyrimo rezultatais buvo suformuotos piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėms tobulinimo kryptys.

Pagrindinės sąvokos: piliečių įtraukimas; sprendimų priėmimas, e. demokratija, e. dalyvavimas, įtraukimas e. dalyvavimu.

Gitana Sauliene. Citizens' involvement in decision making by e-participation at local self-government: The cases of Šiauliai city and district. Master thesis in Public administration. Supervisor – prof. dr. Diana Saparniene, Siauliai University, Public administration Department. Siauliai, 2016. 104 pages (with annex 147 pages).

SUMMARY

Master's work

About the discussion on the passivity of citizens in the political space, there is a lack of public debate and research on government actions involving citizens in democratic governance. Municipalities insufficient attention to the dissemination of information, electronic democracies publicity and lack of citizens' involvement in the decision making process operating mechanisms, using information technology tools.

The purpose of research – to explore the implementation of citizens' involvement in decision making by e. participation in Siauliai city and district municipalities, defining development problems and providing the possible directions of development. This Master's work consists of three parts (theoretical, methodological and empirical), conclusions, recommendations, references and appendices. The first part is devoted to scientific discourse analysis of electronic democracy, concepts of „e. democracy“, „e. inclusion“ and „e. participation“ in the definition of diversity disclosure of citizens in the decision making e. participation in local governance and regulatory review of the situation. The second part discusses about research methods, research strategies and an overview of research ethics that were used in this master work. The empirical results of the study are presented in the third part, analysing the citizens' involvement in decision making by e. participation mechanisms, tools, problematic aspects and possible development areas of improvement in Siauliai city and district municipalities. The study revealed the existing possibility for citizens to be involved by e. participation in Siauliai city and district municipalities, as well as the preparation of decisions making processes.

Summarizing the research results there were findings and recommendations presented. One of the conclusions – the aspiration to involve citizens in the decision making by e. participation is poorly implemented and developed in the investigated municipalities, limiting by e. democracy tools deployment, episodic publicity of e. democracy and it's tools, but the lack of public information and inclusion in decision making by e. participation. It can be assumed that lack of the legal regulation, clearly defining of the citizens' systematic involvement and mechanisms in local self-government institutions, implies a passive role in the expansion and development of e. democracy. Based on the outcome of the investigation were formed the directions of development of citizens' involvement in the decision making by e. participation in Siauliai city and district municipalities.

Key words and concepts: citizens' involvement; decision making; e. democracy; e. participation; involvement by e. participation.

TURINYS

TRUMPINIAI.....	7
PAGRINDINĖS SAŲOKOS.....	8
LENTELĖS	9
PAVEIKSLĖLIAI	11
PRIEDAI	12
ĮVADAS.....	14
1. E. DEMOKRATIJA KAIP PILIEČIŲ ĮTRAUKIMO Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ KONCEPCINIS PAGRINDAS.....	20
1.1. E. demokratijos apibrėžties mokslinis diskursas.....	20
1.2. E. demokratijos koncepto sąsajos su piliečių e. įtraukimo, e. dalyvavimo ir įtraukimo e. dalyvavimu sąvokomis.....	24
1.2.1. Piliečių e. įtraukimo vietos savivaldoje vaidmuo vystant e. demokratiją.....	24
1.2.2. E. demokratijos plėtojimas vystant e. dalyvavimo ir įtraukimo e. dalyvavimu dimensijas	27
1.3. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reikšmė vietos savivaldoje plėtojant e. demokratiją viešojo valdymo teorijų kontekste.....	32
1.4. Piliečių pasitikėjimo valdžia didinimas per e. demokratijos teikiamas galimybes.....	37
1.5. E. demokratijos vietos savivaldoje teisinis reglamentavimas	39
1.6. E. demokratijos raiškos ir piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje įrankiai ir jų taikymo prielaidos	42
1.6.1. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje formos ir įrankiai	42
1.6.2. Savivaldybės vaidmuo įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje	48
2. PILIEČIŲ ĮTRAUKIMO Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ E. DALYVAVIMU ŠIAULIŲ MIESTO IR RAJONO SAVIVALDYBĖSE TYRIMO METODOLOGIJA	51
2.1. Tyrimo metodologija.....	51
2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas	56
2.3. Tyrimo imties charakteristika.....	59

3. PILIEČIŲ ĮTRAUKIMO Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ E. DALYVAVIMU ŠIAULIŲ MIESTO IR RAJONO SAVIVALDYBĖSE TYRIMO REZULTATAI.....	61
3.1. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą reglamentavimas Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių veiklos dokumentuose.....	61
3.2. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu situacija: Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapių lyginamoji analizė.....	68
3.3. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse: informantų nuomonės raiška.....	77
3.4. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu tobulinimo ir plėtros galimybės Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse.....	91
IŠVADOS.....	95
REKOMENDACIJOS.....	97
LITERATŪRA.....	99
PRIEDAI.....	105

TRUMPINIAI

E. valdžia - elektroninė valdžia

E. valdymas – elektroninis valdymas

E. dalyvavimas – elektroninis dalyvavimas

E. demokratija – elektroninė demokratija

E. priemonės – elektroninės priemonės

EBPO - Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. **OECD** - Economic Cooperation and Development)

IRT - informacinės ir ryšių technologijos

JPP - Jaunųjų profesionalų programa

JT – Jungtinės Tautos

IKT - informacinės komunikacinės technologijos

ITT - informacinės technologijos ir telekomunikacijos

IT - informacinės technologijos

ES - Europos Sąjunga

LR - Lietuvos Respublika

VRM – Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų Ministerija

WEB 2.0 – antros kartos saitynas (buvęs antros kartos žiniatinklis).

PAGRINDINĖS SAŲOKOS

E. dalyvavimas - Europos Sąjungoje e. dalyvavimas suprantamas kaip didesnis piliečių įsitraukimas į teisėkūros ir sprendimų priėmimo procesus visais valdymo sprendimų priėmimo lygmenimis, skaidresnis, atskaitingesnis ir geresnis demokratinis valdymas, taikant naujas skaitmenines technologijas (Petrauskas ir kt., 2009).

E. demokratija - skaitmeninių priemonių pasitelkimas demokratijos procesams stiprinti (Afsar, et al., 2005).

E. valdžia – informacinių komunikacinių technologijų taikymas įgyvendinant valdžios funkcijas, nukreiptas į viešųjų elektroninių paslaugų teikimą (Šaparnienė, 2013).

E. visuomenė - žr. informacinė visuomenė.

Informacinės komunikacinės technologijos (IKT) - informacijos kaupimo, laikymo, apdorojimo, pateikimo ir perdavimo būdų ir priemonių visuma (Žin., 2003, Nr. 2-54).

Informacinė visuomenė - Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos (2015a) informacinę arba žinių visuomenę apibūdina kaip atvirą, išsilavinusią, nuolat besimokančią ir žiniomis savo veiklą grindžiančią visuomenę, kurios nariai gali, moka ir nori visose savo veiklos srityse efektyviai taikyti šiuolaikinių informacinių technologijų priemones, naudotis savo šalies ir viso pasaulio kompiuterizuotais informacijos ištekliais, o viešojo administravimo įstaigos, pasitelkdamos šias priemones ir išteklius, priimti sprendimus ir teikti gyventojams prieinamas ir patikimas viešąsias paslaugas.

Įtraukimas - visuomenės informavimas apie sprendimų priėmimo procesus ir e. dalyvavimo galimybių sudarymas, siekiant įtraukti piliečius į valstybės valdymą (Maier, Reimer, 2010).

Saitynas – (angl. the web) - tai svarbiausia interneto dalis – hipertekstinėmis nuorodomis tarpusavyje siejami visame pasaulyje laikomi dokumentai, failai ir teikiamos paslaugos buvo siūloma vadinti žiniatinkliu (Valstybinės lietuvių kalbos komisija, 2009).

Sklaidos kanalas (angl. RSS feed) - tai XML kalba parašytas dokumentas, į kurį įdėti metaduomenys ir specialiu būdu suformuotas sąrašas saitų į kitus tinklalapius. Kanalu galima pateikti straipsnius arba straipsnių santraukas su saitais į išsamesnį tekstą. Naujienų svetainėse, portaluose, elektroniniuose žurnaluose, tinklaraščiuose dažnai naudojami tam, kad skaitytojas galėtų sparčiai pasiekti aktualijų arba naujausių straipsnių medžiagą (Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas, 2003–2015©).

Viešoji paslauga – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys (Žin., 2006, Nr. 77-2975).

Vietos savivalda - įstatymo nustatyto valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų bendruomenės, kuri turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, savitvarka ir savaveiksmiškumas pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją (Žin., 2008, Nr. 113-4290).

Žiniatinklis – (žr. saitynas).

WEB 2.0 - antrosios kartos saitynas apibūdina naujus būdus, kuriais programinės įrangos kūrėjai ir galutiniai vartotojai tobulina, plečia ir kūrybingai panaudoja plačias saityno galimybes (Vikipedija – laisvoji enciklopedija, 2016).

LENTELĖS

1.1 lentelė Europos Tarybos rekomendacijos e. demokratijai apibūdinti	22
1.2 lentelė E. demokratijos sąvokos	23
1.3 lentelė E. dalyvavimo sąvokos	28
1.4 lentelė Pradinis socialinio įgalinimo matmuo	29
1.5 lentelė Piliečių dalyvavimo lygių hierarchija	30
1.6 lentelė Viešojo valdymo doktrinos, susijusios su įgalinimu	34
1.7 lentelė E. dalyvavimo procesu institucijoje suinteresuotų šalių veikla	36
1.8 lentelė Atvirų duomenų teikiama nauda.....	41
1.9 lentelė Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje priemonės (įrankiai)	46
1.10 lentelė E. demokratijos įrankių aprašas ir valdžios bei piliečių veiksmai inicijuojant e. demokratijos įrankių naudojimą.....	47
1.11 lentelė Piliečių įtraukimo e. dalyvavimu formos (mechanizmai).....	48
1.12 lentelė Valdžios veiksmai technologinių galimybių sąveikoje.....	49
2.1 lentelė Darbo tyrėjo kompetencijos ir veiksmai atliekant tyrimą.....	55
2.2 lentelė Interviu klausimyno struktūra	57
2.3 lentelė Bendroji informacija apie tyrime dalyvavusius informantus.....	60
3.1 lentelė Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių strateginio veiklos plano apibrėžtis.....	62
3.2 lentelė Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas strateginiuose Šiaulių miesto ir rajono veiklos planuose.....	62
3.3 lentelė Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto savivaldybės veiklos planuose.....	63
3.4 lentelė Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programose	64
3.5 lentelė Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto savivaldybės mero veiklos ataskaitose	65
3.6 lentelė Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus veiklos ataskaitose.....	66
3.7 lentelė Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir administracijos veiklos ataskaitose.....	67
3.8 lentelė Šiaulių regiono savivaldybės, dalyvavusios projekte „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“	68
3.9 lentelė Savivaldybės tarnautojų e. demokratijos įrankio modulio naudojimas informacijai pateikti	71
3.10 lentelė Nuorodos į socialinius tinklus savivaldybių tinklalapiuose.....	73
3.11 lentelė Naujienų prenumerata ir prenumeratorių statistika Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapiuose.....	74
3.12 lentelė Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse (tinklalapių turinio analizė).....	76
3.13 lentelė Sudaromos sąlygos piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose Šiaulių miesto savivaldybėje	78
3.14 lentelė Sudaromos sąlygos piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose Šiaulių rajono savivaldybėje.....	78

3.15 lentelė Sudaromos sąlygos piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėje.....	79
3.16 lentelė Informavimo priemonės ir Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių organizaciniai veiksmai.....	80
3.17 lentelė Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių informantų nuostatos apie tai ar piliečiai žino apie e. demokratijos teikiamas galimybes.....	81
3.18 lentelė Šiaulių miesto savivaldybės tarnautojų veiksmai informuojant piliečius apie galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.....	82
3.19 lentelė Šiaulių rajono savivaldybės tarnautojų veiksmai informuojant piliečius apie galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.....	83
3.20 lentelė Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių dalyvavimas socialiniuose viešinant e. demokratijos teikiamas galimybes.....	84
3.21 lentelė Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojų organizaciniai veiksmai įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu.....	85
3.22 lentelė Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojų organizaciniai veiksmai piliečiams dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose, naudojant e. demokratijos įrankius.....	86
3.23 lentelė Pasitikėjimo valdžios institucijomis didinimas per Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse įdiegtas e. demokratijos priemones.....	87
3.24 lentelė Sunkumai ir/ar apribojimai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse.....	88
3.25 lentelė Numatoma atlikti tobulinant, plėtojant e. demokratiją Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse.....	89
3.26 lentelė Numatoma tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse.....	89
3.27 lentelė Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse e. demokratijos įgyvendinimo aspektai ir probleminės sritys.....	91

PAVEIKSLĖLIAI

1.1 pav. Tiesioginė skaitmeninė demokratija.....	21
1.2 pav. Piliečių e. įtraukimas į sprendimų priėmimą vietos savivaldos lygmeniu	26
1.3 pav. Valdžios elektroninių įsipareigojimų formos.....	27
1.4 pav. E. demokratijos pagrindiniai elementai.....	29
1.5 pav. Ketinimas įsitraukti į e. dalyvavimą modelis	31
1.6 pav. Koncepto įtraukimas e. dalyvavimu grafinė išraiška	31
1.7 pav. Piliečių ir valdžios tarpusavio komunikavimo formos.....	35
1.8 pav. Pasitikėjimas valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis (proc.)	38
1.9 pav. E. dalyvių pasitikėjimas valdžia.....	39
2.1 pav. Mokslinio tyrimo stadijų procedūrų nuoseklumas	55
2.2 pav. Interviu klausimyno sudarymo nuoseklumas	59
3.1 pav. E. demokratijos portalų sandara Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapiuose.....	69
3.2 pav. Pateikta nuoroda Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapiuose	74
3.3 pav. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse teikiamos “Naujienų prenumeratos” paslauga	75
3.4 pav. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse sudarytos sąlygos piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose (proc. išraiška). Informantų nuostatos.....	79

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. E. demokratijos interpretacija Zarasų rajono savivaldybės tinklalapyje	105
Priedas Nr. 2. Piliečių dalyvavimo „kopėčių“ modelis	106
Priedas Nr. 3. Loginis Lietuvos viešojo valdymo reformos modelis	107
Priedas Nr. 4. E. demokratijos vietos savivaldoje teisinis reglamentavimas	108
Priedas Nr. 5. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Devintasis skirsnis. Vietos gyventojų apklausa	110
Priedas Nr. 6. Lietuvos savivaldybių e. valdymo kokybės „pilietis ir grįžtamasis ryšys“ kategorijos vertinimo rezultatai.....	111
Priedas Nr. 7. Tiriamojo darbo struktūra	112
Priedas Nr. 8. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje. Interviu protokolas	113
Priedas Nr. 9. 3.2 lentelė. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas strateginiuose Šiaulių miesto ir rajono veiklos planuose.....	116
3.3 lentelė Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto savivaldybės veiklos planuose.....	116
Priedas Nr. 10. Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programos 2012-2014 m., 2014-2016 m. tikslų, susijusių su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, reglamentavimas.....	117
Priedas Nr. 11. Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programos 2015-2017 m. tikslų, susijusių su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, reglamentavimas	118
Priedas Nr. 12. Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programos 2016-2018 m. tikslų, susijusių su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, reglamentavimas	119
Priedas Nr. 13. 3.5 lentelė. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto savivaldybės mero veiklos ataskaitose.....	120
3.6 lentelė. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus veiklos ataskaitose	120
Priedas Nr. 14. 3.7 lentelė. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir administracijos veiklos ataskaitose	121
Priedas Nr. 15. Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono savivaldybių tinklalapių vaizdas nešiojamo kompiuterio ekrane	122
Priedas Nr. 16. Akmenės rajono ir Joniškio rajono savivaldybių tinklalapių vaizdas nešiojamo kompiuterio ekrane	123
Priedas Nr. 17. Kelmės rajono ir Joniškio rajono savivaldybių tinklalapių vaizdas nešiojamo	

kompiuterio ekrane	124
Priedas Nr. 18. Radviliškio rajono savivaldybės tinklalapio vaizdas nešiojamo kompiuterio ekrane	125
Priedas Nr. 19. „Vartotojo gidas“ modulyje nurodytas e. demokratijos meniu	126
Priedas Nr. 20. Projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ I techninės dalies dokumentacija	127
Priedas Nr. 21. „Vartotojo gidas“ („Naudotojo gidas“) pateikimas Šiaulių miesto savivaldybės tinklalapyje	134
Priedas Nr. 22. Šiaulių miesto savivaldybės reklaminis lankstinukas.....	135
Priedas Nr. 23. Šiaulių rajono savivaldybės reklaminis lankstinukas	136
Priedas Nr. 24. E. demokratijos viešinimas parodoje „Šiauliai‘2015“	138
Priedas Nr. 25. Techninė užduotis projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ (Nr. VP2-3.1-IVPK-05-R-61-001) viešinimo paslauga.....	139
Priedas Nr. 26. 3.17 lentelė. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių informantų nuostatos apie tai ar piliečiai žino apie e. demokratijos teikiamas galimybes	141
Priedas Nr. 27. 3.18 lentelė. Šiaulių miesto savivaldybės tarnautojų veiksmai informuojant piliečius apie galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.....	142
Priedas Nr. 28. 3.21 lentelė. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojų organizaciniai veiksmai įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu	143
Priedas Nr. 29. 3.22 lentelė. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojų organizaciniai veiksmai piliečiams dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose, naudojant e. demokratijos įrankius.	144
3.23 lentelė. Pasitikėjimo valdžios institucijomis didinimas per Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse įdiegtas e. demokratijos priemones	144
Priedas Nr. 30. 3.24 lentelė. Sunkumai ir/ar apribojimai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse	145
Priedas Nr. 31. 3.25 lentelė. Numatoma atlikti tobulinant, plėtojant e. demokratiją Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse.....	146
Priedas Nr. 32. 3.26 lentelė. Numatoma tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse...	147

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Sparčiai vystantis informacinėms komunikacinėms technologijoms (toliau – IKT), ženkliai padidėjo žmonių mobilumas ir gebėjimas prisiderinti prie šiuolaikinių technologinių galimybių. Visa tai palietė ir vietos savivaldos institucijas, kurioms teko nemenkas vaidmuo diegti elektronines naujoves ir tobulesnius technologinius sprendimus, skatinant politinį piliečių dalyvavimą, išnaudojant interneto galimybes.

Piliečių dalyvavimo, skatinimo dalyvauti politinėje veikloje, įtraukimo į sprendimų priėmimą svarba akcentuojama ir Valstybės strateginiuose dokumentuose. Viename iš jų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje 2014-2020 m. Nacionalinės pažangos programoje minima, kad Lietuvai sunkiai sekasi visapusiškai realizuoti demokratinio veikimo privalumą: ryškėja demokratinio raštingumo, pozityvaus ir valstybę kuriančio veiklumo stoka ir šios programos keliamas tikslas - skatinti visuomenę aktyviai dalyvauti viešojo valdymo sprendimų priėmime, užtikrinant procesų atvirumą ir skaidrumą.

Elektroninė demokratija (toliau - e. demokratija) ir jos priemonių įgyvendinimas bei plėtojimas prisideda prie piliečių aktyvinimo, skatinimo pareikšti savo nuomonę aktualiais savivaldos klausimais, sukuria tiesioginį ryšį tarp vietinės valdžios ir visuomenės. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje formavimas ir valdymas, grįstas kuo kryptingesniu piliečių įtraukimu į valdymo procesus, naudojantis technologijomis, turėtų būti vienas iš valdžios uždavinių. Čia yra svarbūs valdžios veiksmai ne tik kurti galimybes suburti piliečius, bet ir dėti pastangas plėtoti įvairialypius bendradarbiavimo santykius bei tam tikrus veiklos mechanizmus, skatinant piliečių į(si)traukimą į savivaldos valdymą viešojoje elektroninėje erdvėje, didinant šio proceso veiksmingumą.

Įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu koncepto apibrėžtis orientuoja valdžios siekiamybę sukurti sistemą, kuri, pasitelkiant turimus išteklius ir potencialą, maksimaliai panaudojant elektronines priemones, suartintų valdžios galias ir piliečių lūkesčius. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje tampa esminiu dalyku institucijoms veikti efektyviai ir skaidriai, būti atviroms, reaguoti į piliečių nuomones ir problemas, laikytis teisės normų ir elgtis teisingai. Dėl to, šiandien nemažai diskutuojama apie demokratinį valdymą, kuris yra vienas iš pagrindinių demokratinės valstybės prioritetų, o kompetentinga ir demokratiška vietos valdžia, įtraukianti ir įgalinanti piliečius būti aktyviais vietos savivaldos dalyviais, yra vienas iš demokratinės sistemos bruožų.

Analizuojant piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimo e. dalyvavimu vietos savivaldoje procesą, magistro darbe nagrinėjamas tik piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą mechanizmas, neliečiant bendruomenių ar nevyriausybinų organizacijų dalyvavimo politinėje erdvėje aspektų.

Tyrimo iširtumas. Piliečių *įtraukimo* į vietos savivaldos veiklą, naudojant IKT įrankius arba piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, elektroninės demokratijos plėtotės tema mažai tyrinėta Lietuvos mokslininkų, kur kas didesnis dėmesys jai skirtas užsienio autorių mokslo darbuose. Siekiant susieti demokratijos ir e. demokratijos konceptus bei įvardinti jų apibrėžtis, analizuota demokratijos teorija, kurią tyrė A. Krupavičius (2004), D. Beinoravičius (2007), R. Baločkaitė ir kt. (2008), A. Vaišvila (2009), L. Maduz (2010), L. Cini (2011), M. Ferrin ir H. Kriesi (2014) bei e. demokratijos teorija ir jos įgyvendinimo mechanizmai, remiantis S. L. Clift (2008), K. Reinsalu (2010), L. Buccoliero ir E. Belliob (2010), T. O. Črnič (2012), A. B. Freeman (2012), N. Kersting (2012), J. Lee ir S. Kim (2012b), D. Šaparnienės (2013), A. Fung, et al. (2013), O. Turcoane (2014), H. R. Santos ir D. F. Tonelli (2014a), L. Porwol, et al. (2015) išvalgomis. Apie vietos savivaldos indėlį plėtojant e. demokratiją remtasi K. Jakutytytės (2012); K. Mossberger ir Y. Wu (2012) moksliniais darbais ir Pilietinės visuomenės instituto (2015), Jaunųjų profesionalų programos (Pocius, 2015) atliktais tyrimais bei Lietuvos pažangos strategija “Lietuva – 2030“ (2012). Gilinantis į e. dalyvavimo vietos savivaldoje procesus, plėtojant e. demokratiją viešojo valdymo teorijų kontekste, analizuoti Europos Tarybos (Council of Europe, 2013), S. Pivoro ir E. Visockytės (2011), V. Nakrošio (2011), A. Krupavičiaus (2013), A. Guogio ir A. Šilinskytės (2013), D. Farrell ir A. Goodman (2013); R. Tijūnaitienės (2013), V. Smalskio ir kt. (2015), A. Valackienės ir E. Žalnieriūnienės (2015), A. Persaud ir P. Persaud (2015) moksliniai darbai ir Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos (2015c), VšĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centro (2016) tyrimų duomenys. Aiškinantis pasitikėjimo valdžia didinimo mechanizmus, naudojant e. demokratijos įrankius, remtasi R. Garucko ir A. Kaziliūno (2008), M. Bartuškaitės ir A. Žilio (2011), J. Lee ir S. Kim (2012b), M. Burnytės (2013), M. Musial-Karg (2014), S. Scherer ir M. A. Wimmer (2014), A. Alharbi, at al. (2015) moksliniais darbais ir Vidaus reikalų ministerijos (VRM, 2010, 2013, 2015) tyrimų duomenimis. Siekiant atskleisti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje konceptą, buvo svarbu išsiaiškinti įtraukimo koncepto ir e. dalyvavimo konceptų apibrėžtis. Įtraukimo koncepto apibrėžtis ir turinys, tiriant viešųjų institucijų veiksmus, įgalinančius piliečius dalyvauti sprendimų priėmime, atskleidžia D. Held (2002), A. Ramonaitė (2007), Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras (2006, 2015), M. S. Islam (2008), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD, 2009, 2015), M. Bernotienė (2010), E. Maier ir U. Reimer (2010), Jungtinės Tautos (United Nations, 2008, 2011), Ferreira, et al. (2011), S. Corbett (2014); Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos (2015b) savo darbuose. Siekiant atskleisti e. dalyvavimo koncepto ir jo įrankių pasirinkimo svarbą, remtasi Jungtinių Tautų (United Nations, 2007), mokslininkų S. Albrecht, et al. (2008), A. Kolsaker ir L. Lee-Kelley (2009), L. Buccoliero ir E. Belliob (2010), P. J. C. Panagiotopoulos (2011), R. Dukynaitės ir R. Ališausko (2012), D. Šaparnienės (2013), R. Petrauskienės ir G. Žilinsko (2013), Chiabai, et al. (2013), A.

Ruesga ir B. Knight (2013), J. Freeman ir S. Quirke (2013), H. R. Santos, et al. (2014b), R. T. Khasawneh, et al. (2014), A. D. Vestrheim (2015) moksliniais darbais.

Tyrimo problema. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas skelbia, kad vienas pagrindinių savivalda grindžiamų principų suponuoja tai, kad savivaldos institucijos sudaro sąlygas vietos gyventojams tiesiogiai dalyvauti rengiant ir svarstant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, viešą peticijų nagrinėjimą, skatina kitas pilietinės iniciatyvos formas. Tikėtina, kad sąlygos sudarytos, tačiau apie jas nėra pakankamos informacijos. Ypač mažai žinoma apie e. demokratijos teikiamas galimybes vietos savivaldoje. Be to, pagal e. dalyvavimo indeksą, kuris jungia e. informavimo, e. konsultavimo ir e. sprendimų priėmimo dimensijas, Jungtinių Tautų (toliau - JT) (United Nations, 2014) atliktoje 2014 m. ataskaitoje tarp 193 pasaulio šalių Lietuva užima 33 vietą (2010 metais buvo 19 vietoje). Galima daryti prielaidą, kad piliečių dalyvavimas savivaldos veikloje yra nepakankamas ir linkęs prastėti bei mažėti.

Vystant ir stiprinant e. demokratiją, nemažai dėmesio skirta e. demokratijos įrankių diegimui savivaldybėse. Tai palietė ir Šiaulių regioną. Modernizuoti ir tobulinti egzistuojantys e. valdymo mechanizmai, įgyvendinus 2009-2013 metų projektą „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“. Šiomis e. demokratijos priemonėmis siekiama įtraukti gyventojus į politinę veiklą ir užtikrinti kokybišką sprendimų priėmimą, paremtą argumentuotais visuomenės ir valdžios svarstymais (Amoretti, 2008). Anot Šiaulių miesto savivaldybės administracijos, tai užtikrino sklandesnę ir greitesnę komunikaciją tarp savivaldybių darbuotojų ir gyventojų. Tuo tarpu R. Dapkus ir R. Kmieliauskaitė (2011) suponuoja į tai, kad nors ir skiriama daug dėmesio ir lėšų e. demokratijos principams taikyti ir e. valdžios paslaugoms teikti, tačiau nėra vienareikšmio atsakymo, ar pakanka dėmesio tokių paslaugų vartotojams ugdyti. Paantrina ir E. Pocius (2015) teigdamas, kad gausaus pačių piliečių aktyvumo dalyvauti savivaldybių veikloje, naudojant informacines technologines priemones, nesulaukta.

Diskutuojant apie piliečių pasyvumą politinėje erdvėje, pasigendama viešų diskusijų ir mokslo tyrimų apie valdžios pastangas ir veiksmus, įtraukiant piliečius į demokratinį valdymą, nors akcentuojama, kad savivaldą būtina priartinti arčiau gyventojų. Atskirtį tarp valdžios atstovų ir piliečių didina visuomenės nenoras dalyvauti politinėje erdvėje bei savivaldos organizacinių veiksmų, įtraukti piliečius į e. demokratijos procesus, stoka. Dėl to, elektroninėje politinėje erdvėje vyrauja dvilypumas: piliečiai yra pasyvūs stebėtojai, o valdžios institucijos, nors ir turėdamos pakankamai išvystytas e. demokratijos priemones, laukia, kada piliečiai taps aktyviais dalyviais. Galima daryti prielaidą, kad savivaldoje yra nepakankamai dėmesio skiriama informacijos sklaidai, pasigendama piliečių įtraukimo į valdymo procesus mechanizmų, naudojant informacines technologines priemones.

Šioms prielaidoms pagrįsti ar paneigti, apibrėžti tyrimo probleminiai klausimai:

1. Kaip e. demokratijos teorijos apibrėžia piliečių įtraukimo e. dalyvavimu į sprendimų

- priėmimą vietos savivaldoje koncepto turinį ir formas?
2. Kaip panaudojami e. demokratijos instrumentai, skirti piliečių įtraukimui į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje?
  3. Kokios vietos savivaldos priemonės ir mechanizmai skatintų įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu?

Tyrimo objektas. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu.

Tyrimo dalykas. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse.

Tyrimo tikslas. Ištirti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu įgyvendinimą Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse, apibrėžiant plėtos problemas bei numatant galimas tobulinimo kryptis.

Šiam tikslui pasiekti analizuojama e. demokratijos ir jos dedamųjų sąvokos, instrumentų panaudojimas, gilinamasi į vietos savivaldos veiklos mechanizmus, įtraukiant piliečius į savivaldybių veiklą elektroninėmis priemonėmis.

Tyrimo tikslui realizuoti buvo sprendžiami **uždaviniai**:

1. Atskleisti *įtraukimo e. dalyvavimu* vietos savivaldoje koncepto sampratą e. demokratijos teorijų kontekste.
2. Išnagrinėti Lietuvos teisės aktus, Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių dokumentus, reglamentuojančius piliečių įtraukimo priemones ir mechanizmus į vietos savivaldos veiklą.
3. Išanalizuoti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono savivaldybėse problemines ir galimybių sritis.
4. Apibrėžti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje galimas tobulinimo kryptis.

Pagrindiniai ginamieji teiginiai.

1. *Išnagrinėjus dabartinę piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse situaciją, galima teigti: 1.1.* Siekis įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu yra nepakankamai įgyvendintas ir išplėtotas, apsiribojant e. demokratijos įrankių diegimu, epizodiniu e. demokratijos ir jos įrankių viešiniu. *1.2.* Pagrindinės piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu problemos siejamos su teisinių dokumentų reglamentavimo ir vidaus dokumentų, aprašančių organizacinius tarnautojų veiklos mechanizmus, įtraukiant piliečius į e. demokratijos procesus, bei piliečių aktyvumo stoka.

2. *Atlikto tyrimo rezultatai suponuoja šias tobulinimo kryptis Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėms: 2.1.* Būtina sudaryti e. demokratijos plėtos planus bei stebėsenos rodiklių vertinimo sistemą, atspindinčią piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose vyraujančias problemas bei progresą. *2.2.* Sukurti nuolat funkcionuojančios e. demokratijos sistemą, ją dokumentuojant ir

paskiriant kuratorių, atsakingą už elektroninių priemonių administravimą, viešinimą bei rodiklių stebėseną. 2.3. Tobulinti e. demokratijos įrankių naudojimą, įvardinant ir aprašant juos piliečiams suprantama kalba. 2.4. Panaudoti egzistuojančias viešinimo mechanizmų galimybes e. demokratijos sklaidai didinti.

Tyrimo praktinis reikšmingumas. Lietuvių ir užsienio autorių moksliniuose darbuose akcentuojamas piliečių suinteresuotumo stiprinimas bei skatinimas dalyvauti savivaldos veikloje, tačiau pats informavimo ir skatinimo veikti mechanizmas nėra detalizuotas. Šio tyrimo pagalba, buvo išvelgta tai, kad gebėjimas įtraukti piliečius į valdymą, informuoti ir motyvuoti juos aktyviai įsitraukti į savivaldos veiklą didžiąja dalimi priklauso nuo valdžios veiksmų. Tyrimo metu gauti rezultatai gali pasitarnauti vystant savivaldybių papildomas kompetencijas, tobulinant e. demokratijos priemones, kas sudarytų prielaidas visuomenei aktyviau dalyvauti visuomeniniame ir politiniame gyvenime.

Tyrimo mokslinis naujumas. Į e. demokratijos vystymo problemą pažvelgta kitu aspektu: per e. dalyvavimo modelio konceptą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos teisės aktuose bei aprašytą moksliniuose darbuose, identifikuojant savivaldybės darbuotojų galimybes, motyvus ir gebėjimus veikti, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą, naudojantis elektroninėmis priemonėmis.

Kokybinis tyrimas padėjo atskleisti e. demokratijos įgyvendinimo ir plėtros galimybes Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse per viešojo sektoriaus viešinimo metodus, formas ir instrumentus.

Tyrimo metodai. Magistro baigiamajame darbe naudoti įvairūs teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai, kaip tyrimo objekto pažinimo būdai, siekiant visapusiškai išanalizuoti tiriamą problemą.

Siekiant iširti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse mechanizmus, buvo atlikta Lietuvos bei užsienio autorių mokslinių publikacijų, Lietuvos Respublikos teisės aktų, tirtų savivaldybių dokumentų, strateginių planų, projektų duomenų, tinklalapių turinio analizė bei atliktas tyrimas. Tyrimui pasirinkti kokybiniai tyrimo metodai, kurie suteikė galimybę įvertinti Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių veiklos mechanizmus ir priemones, įtraukiant piliečius į savivaldos veiklą, naudojant IKT priemones.

Tyrime taikyti šie **metodai:**

- Mokslinės literatūros analizė.
- Dokumentų analizė.
- Tinklalapių analizė.
- Kokybinio tyrimo strategija, panaudojant pusiau struktūruotą interviu metodą.

Mokslinės literatūros analizė suteikė pagrindą empirinio tyrimo metodų pagrindimui. Vienas pagrindinių taikytų empirinių metodų - dokumentų analizė, aprėpianti teisinių dokumentų, Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių vidaus dokumentų turinio analizę. Taip pat atlikta Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapių turinio analizė, siekiant atskleisti e. demokratijos priemonių viešinimo mechanizmus bei piliečių įtraukimo e. dalyvavimu į Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių veiklą

probleminius aspektus. Šie metodai leido objektyviai įvertinti analizuojamus duomenis tirtos temos atžvilgiu.

Tam, kad tyrimas būtų visapusiškas, remtasi *kokybinio tyrimo strategija ir jos metodu – pusiau struktūruotu interviu*. Apklausus Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių informantus, buvo patikslinti kitais metodais gauti duomenys ir jų patikimumas, atsakyta į aktualius probleminius klausimus.

Tyrimo imtis. Vienas iš svarbiausių uždavinių buvo pasirinkti tyrimo imtį, nes nuo to priklauso tyrimo charakteristikos ir viso tyrimo kokybė. Kokybiniam tyrimui pasirinktos Šiaulių miesto ir rajono savivaldybės. Tyrimo imtis sudaryta taikant kriterinės atrankos metodą, kai tikslingai parenkami skirtingose institucijose dirbantys specialistai, turintys žinių ar reikiamos patirties analizuojamais klausimais. Atrankos kriterijai: pirma – Šiaulių miesto savivaldybė yra projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ pagrindinė projekto vykdytoja; antra – pasirinkta Šiaulių rajono savivaldybė kaip to paties projekto partnerė. Tyrime dalyvavo po 3 informantus iš kiekvienos Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių.

Tyrimo imties pasirinkimas nesiejamas su tokiais atrankos kriterijais, kaip miestas, rajonas (kaimas). Tyrimo esmė - ištirti *piliečių (neskirstant jų į miesto ar rajono gyventojus) įtraukimo į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje e. dalyvavimu koncepto apibrėžtį*, t. y. ištirti *savivaldybių veiklos mechanizmus* įtraukiant piliečius į vietos savivaldos veiklą, naudojant IKT priemones.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, magistro darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, trys pagrindiniai skyriai (teorinis, metodologinis pagrindimas ir tyrimo rezultatų), išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Darbo apimtis - 104 puslapiai, jame yra 42 lentelės ir 15 paveikslėlių. Bibliografinį sąrašą sudaro 171 šaltinis. Darbo pabaigoje 32 priedai, papildantys tyrimo duomenis.

Pirmoji darbo dalis skirta e. demokratijos mokslinio diskurso analizei, konceptų „e. demokratija“, „e. įtraukimas“ ir „e. dalyvavimas“ apibrėžties įvairovės atskleidimui, piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje situacijos ir reglamentavimo apžvalgai. Antroje dalyje aptariami magistro darbe naudoti tyrimo metodai, tyrimo strategijos bei apžvelgta tyrimo etika. Empirinio tyrimo rezultatai pristatomi trečiojoje dalyje, analizuojant Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių veiklos, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu mechanizmus, priemones, probleminius aspektus bei galimas plėtros tobulinimo kryptis. Tyrimo metu atskleistos esamos galimybės piliečiams būti įtrauktiems e. dalyvavimu į Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių veiklą, sprendimų rengimo bei priėmimo procesus.

Magistro darbo pabaigoje pateiktos išvados ir rekomendacijos, kurios sudarė prielaidas Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėms tobulinti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje, naudojant informacines technologines priemones, mechanizmus.

1. E. DEMOKRATIJA KAIP PILIEČIŲ ĮTRAUKIMO Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ KONCEPCINIS PAGRINDAS

1.1. E. demokratijos apibrėžties mokslinis diskursas

Šiandienos kontekste demokratijos samprata yra sumodernėjusi ir didžioji dalis demokratijos procesų, kaip antai skaitmenizuoti dokumentai, teikiamos viešosios paslaugos yra perkeliama į elektroninę erdvę. Technologijų kitimo dėka plėtojama e. demokratijos arba skaitmeninės demokratijos (angl. digital democracy) sąvoka, kuri, pasitelkdama IKT, suteikia egzistuojančiai demokratijai naują realizacijos formą, kaip vieną iš valdžios institucijų egzistavimo informacinėje visuomenėje apraiškų. Anot N. Kersting (2012), e. demokratija yra orientuota į elektronines galimybes remti demokratiją. E. demokratija suprantama kaip naujausių technologijų pasiekimų panaudojimas, siekiant (iš)spręsti tas pačias problemas, kurias sprendžia demokratija. Visuomenės požiūris į demokratiją yra platus ir svarbu, kad demokratija ne tik užtikrintų pagrindinius laisvų ir sąžiningų rinkimų procedūrinius reikalavimus ir lygybę prieš įstatymą, bet ir sukurtų socialines pasekmes ir galimybes dalyvauti piliečiams savivaldos veikloje (Ferrin, Kriesi, 2014).

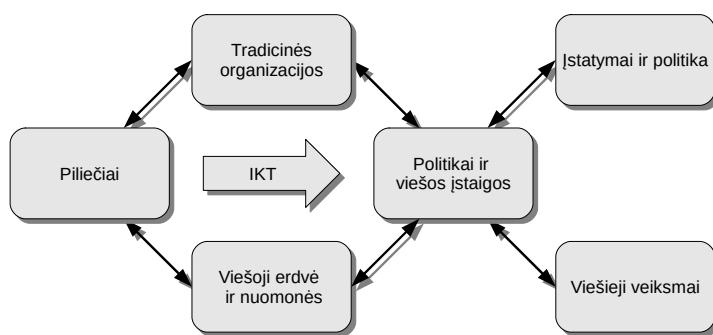
Siekiant geriau suprasti e. demokratijos konceptą, vertėtų jį analizuoti neatsiejamai nuo tradicinių demokratijos teorijų. Demokratija kaip valdymo forma, skirstoma į: *atstovaujamąją* (angl. representative) demokratiją ir *tiesioginę* (angl. direct) demokratiją. Atstovaujamoji demokratija – tai demokratija, kai rinkimų teisę turintys piliečiai išrenka atstovus, kurių pažiūros labiausiai atitinka daugumos piliečių pažiūras (Beinoravičius, 2007). Lietuva yra atstovaujamosios demokratijos valstybė. A. Vaišvilos (2009) nuomone, atstovaujamoji demokratija darosi nebe pakankama informacinių technologijų amžiuje, kuomet visa informacija sklinda nesustabdomai ir eilinius piliečius kartais pasiekia greičiau nei jų atstovus. Tuo tarpu tiesioginė demokratija yra terminas, reiškiantis procesus ir institutus, užtikrinančius piliečių (tiesioginį) dalyvavimą priimančiam politiniams sprendimams (Maduz, 2010). Tokia demokratijos forma yra neįmanoma šalyje, nes reikėtų suburti visus piliečius į vieną vietą, sprendžiant šalies valdymo reikalus. Vienintelis būdas įgyvendinti tiesioginę demokratiją yra e. demokratijos vystymas.

Kintant technologiniams veiksniams, stebimas ženklus informacinių technologijų indėlis, keičiantis pasaulėžiūrą į valdžios ir piliečių tarpusavio santykį viešojoje erdvėje. Dėl to transformuojasi šiuolaikinės demokratijos samprata, kuriai atspindėti išskiriamos *dalyvavimo* arba *dalyvaujamosios* (angl. participatory) ir *patariamiosios* (angl. deliberative) demokratijos formos. Oficialiai dalyvaujamoji demokratija yra tiesioginė demokratija ta prasme, kad visi piliečiai aktyviai dalyvauja visuose svarbiuose priimamuose sprendimuose. Anot R. Tijūnaitienės (2013),

svarbiausias dalyvaujamosios demokratijos apibūdinimas yra įtraukti piliečiai. Tuo tarpu patariamoji demokratija apibūdinama kaip forma, kurioje piliečiai svarsto ir sprendžia kolektyvines problemas kartu ir tokia demokratinė tvarka yra apspręsta ir teisėta tiek, kiek ji yra motyvuota svarstymu bei susitarimu tarp visų bendraujančių šalių (Cini, 2011). Dalyvavimo demokratija pabrėžia piliečių tiesioginį įsitraukimą į politinių sprendimų priėmimo procesą, o svarstymų demokratija akcentuoja laisvos, atviros ir racionalios diskusijos svarbą priimant sprendimus (Tijūnaitienė, 2013).

E. demokratijos atveju įgyvendinamos abi: tiek atstovaujamoji, tiek tiesioginė demokratijos formos. Anot D. Šaparnienės (2013), atstovaujamoji demokratija suponuoja e. balsavimo poreikį ir naudą visuotiniuose rinkimuose; dalyvaujamoji demokratija, kuri susijusi su patariamąja demokratija, suponuoja e. dalyvavimo priemonių (e. konsultavimo, e. forumų, e. peticijų ir pan.) poreikį; tiesioginė demokratija yra radikali, „be tarpininkų“ pasireiškianti demokratijos forma, kuri suponuoja e. referendumų svarbą. Atkreiptinas dėmesys, kad skaitmeninės technologijos keičia demokratijos formų turinį, dėl to atsiranda e. dimensijų konceptai, atskleidžiantys tiek valdžios, tiek piliečių tarpusavio sąveiką elektroninėje erdvėje. Šios informacinės technologijos keičia valdymą, stiprina demokratiją, padeda palaikyti artimesnius viešojo sektoriaus ir jos dalininkų (valdžios, verslo, NVO ir visuomenės) santykius bei prisideda prie kitokio, demokratinio valdymo tipo atsiradimo, atviresnės valdžios (Šaparnienė, 2013).

Informacinėje erdvėje esmingai keičiasi ne tik demokratijos, bet ir politinio valdymo pavidalai. Analizuodami demokratinis procesus, A. Fung, et al. (2013) akcentuoja: „daugelis sutinka, kad IKT keičia politiką“. Dėl to, kalbant apie e. demokratiją, svarbu vertinti ne tik technologinius, bet ir politinius pokyčius. Skaitmeninės eros pradžioje, daugelis mokslininkų ir praktikų galvojo, kad pagrindinis naujų IKT indėlis demokratijai būtų sukurti tiesioginį ryšį tarp piliečių iš vienos pusės ir politikų bei politikos kūrėjų iš kitos pusės, nes IKT pašalina tarpininkus (kai kurias organizacijas ir žiniasklaidą) tarp piliečių ir valdžios, ir taip įveda į *tiesioginės ir dalyvaujamosios skaitmeninės demokratijos erą*, kaip pavaizduota 1.1 paveikslėlyje (Fung, et al., 2013).

1.1 pav. Tiesioginė skaitmeninė demokratija

Šaltinis: Fung, et al., 2013, p. 37

Šiandienos technologijomis grįstoje politinėje demokratinėje aplinkoje vykstantys pokyčiai keičia piliečių suvokimą apie viešosios politikos esmę bei jų pačių dalyvavimą politinėje šalies veikloje, tampant informacinės visuomenės dalimi. Anot R. Garucko ir A. Kaziliūno (2008), pokyčiai šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje yra susiję su valstybės valdymo modernizavimu, o tiksliau – su elektroninės valdžios (toliau - e. valdžia) projektų įgyvendinimu. E. valdžia siejama su valdžios paslaugų teikimu ir tų paslaugų piliečiams plėtra, naudojant informacijos sklaidos ir viešųjų paslaugų teikimą elektroniniu būdu. Tai vienas iš būdų, priartinantis valdžią prie visuomenės. O. Turcoane (2014) teigia, kad e. demokratija yra daugiau nei tik e. valdžios išplėtimas, - e. demokratija apibrėžiama kaip gyvenimo būdas. Tai rodo, kad elektroninė erdvė neabejotinai tapo nepamainoma kasdienos pagalbininke, t. y. ne tik papildoma erdvė informacijos sklaidai ir paieškai, bet ir platforma, suteikiančia galimybę piliečiams pareikšti savo teises ir dalyvauti priimant politinius sprendimus. E. demokratija yra viena esminių sąlygų, padedančių piliečiams aktyviai dalyvauti kasdieniame visuomenės gyvenime ir valstybės valdyme (Clift, 2008).

Mokslininkė K. Reinsalu (2010), nagrinėjusi e. demokratijos apibrėžties klausimą, pristato Europos Tarybos rekomendacijų rinkinį (susijusį su e. demokratijos kaip tokios sąvokos išraiška), bandydama e. demokratijos konceptą pateikti kaip vieningą interpretaciją (žr. 1.1 lent.).

1.1 lentelė

Europos Tarybos rekomendacijos e. demokratijai apibūdinti

Europos Taryba daro prielaidą, kad pristatant, įgyvendinant ar apžvelgiant e. demokratiją, svarbu būti įsitikinusiems, kad apibūdinama e. demokratija tenkina sąlygas:	
Pirma,	papildo ir sujungia tarpusavyje tradicinius demokratinius procesus, tokiu būdu išplečia pasirinkimo galimybes visuomenei dalyvauti politiniuose procesuose.
Antra,	skatina, užtikrina ir didina skaidrumą, atskaitomybę, grįžtamąjį ryšį, į(si)traukimą, svarstymo galimybes, atskaitomybę, dalyvavimą, subsidiarumą ir socialinę sanglaudą.
Trečia,	atsižvelgia į e. demokratijai keliamus iššūkius, atsiradusias riziką ir kliūtis, jas sprendžiant ir įveikiant, visų pirma per patikimas rizikos vertinimo ir valdymo priemones bei mechanizmus, užtikrinant tebevykstančių procesų vertę ir pažangą.
Ketvirta,	subalansuotų, į pilietį orientuotų taisyklių, įskaitant ir valdžios institucijų priimtus nuostatus, tarpusavio reguliavimas ir savireguliacijavimas.

Šaltinis: Reinsalu, 2010, p. 10-11.

Įvertinus 1.1 lentelės turinį, galima būtų teigti, kad e. demokratija galėtų turėti ganėtinai tikslią apibrėžtį, tačiau įvairių Lietuvos ir užsienio mokslinių šaltinių analizė atskleidė, kad vis tik nėra vieningo e. demokratijos apibrėžimo ir pati sąvoka pateikiama remiantis skirtingomis interpretacijomis (žr. 1.2 lent.). Anot J. Keane (2009), skirtingų formų demokratijos išraiškos, IKT dėka, suteikia e. demokratijos konceptui įvairias konteksto interpretacijas.

E. demokratijos sąvokos

Autorius (-iai)	E. demokratijos sąvoka
E. Fetingytė, E. Pocius (2015)	E. demokratija suprantama kaip sistema tokių elektroninių priemonių, kurios palengvina sąlygas gyventojams dalyvauti vietos savivaldos politinių sprendimų priėmimo procesuose.
M. G. Navarro (2014)	<i>E. demokratija</i> remiasi informacinių ryšių technologijų (IRT) naudojimu, siekiant skatinti piliečių ir kitų institucijų dalyvavimą priimant sprendimus politiniame procese, plėtoti tarpusavio sąveiką, siekiant padidinti skaidrumą ir piliečių pasitikėjimą savo institucijose.
H. R. Santos, et al. (2014b)	Įvairūs konceptualūs apibrėžimai <i>elektroninę demokratiją</i> apibrėžia kaip sudėtinę interaktyvią sistemą tarp visuomenės ir valstybės, tarpininkaujant informacinėms ir ryšio technologijoms.
D. Šaparnienė (2013)	Piliečiams suteikiama galimybių nevaržomai naudotis IKT ir diskutuoti politiniais klausimais, balsuoti išreiškiant valią elektroniniu būdu tai vadinama <i>e. demokratijos</i> pasireiškimu.
N. Kersting (2012)	<i>E. demokratija</i> yra orientuota į elektroninių priemonių galimybes remti demokratiją, išskiriant atitinkamas tris IRT naudojimo politines funkcijas: informavimą, komunikavimą ir dalyvavimą.
J. Gimeno (2012)	<i>E. demokratijos</i> samprata yra susijusi su pastangomis plėsti politinį piliečių dalyvavimą, suteikiant jiems galimybę bendrauti, susisiekti vienas su kitu ir su jų deleguotais į valdžią atstovais per naujas informacines ir ryšių technologijas.
V. Juknevičienė, Z. Urbienė (2011)	Igyvendinant elektroninės valdžios projektus, internete sukuriama paslauga, kurios leidžia patogiau bendrauti su valdžios institucijomis. Toks reiškinys šiuolaikinėje visuomenėje vadinamas <i>e. demokratija</i> , kuri pasireiškia, kai politikai su piliečiais bendradarbiauja internetu.

Šaltinis: remtasi lentelėje nurodytų autorių moksliniais darbais.

Pasak T. O. Črnič (2012), skirtingos e. demokratijos sąvokos atspindi galios žaidimų sudėtingumą ir įvairovę tarp valdančiųjų ir pavaldinių, susijusių su sprendimų priėmimo procesais, būdingais viešajai politikai. Literatūroje e. demokratijos sąvokos svyruoja nuo plataus koncepto, kaip antai, demokratinis skaitmenizavimo procesas, iki konkretesnių išsireiškimų, tokių kaip: administracinis optimizavimas; bendravimas tarp visuomenės ir valdžios (jungiantis žmones tarpusavyje ir su politiniais atstovais); demokratinio dalyvavimo plėtra; politinės kultūros transformacija (Santos, et al., 2014b). Tuo tarpu išanalizavus 1.2 lentelėje pateiktas e. demokratijos sąvokas, darbo autorė, išskirdama tokius raktinius žodžius, kaip “IRT, IKT, ITT priemonių, technologijų naudojimas ir pritaikymas; interaktyvi sistema tarp visuomenės ir valstybės; įtraukti gyventojų dalyvavimą į sprendimų priėmimo vyksmą; patogesnis bendravimas su valdžios institucijomis”, padarė prielaidą, kad *e. demokratija pasireiškia kaip interaktyvi sistema tarp visuomenės ir valdžios, kuomet naudojant informacines technologijas sudaromos galimybės piliečiams (juos įtraukiant) dalyvauti valstybės valdyje, priimant sprendimus.*

Analizuojant e. demokratijos koncepto esmę, svarbu suvokti, kad „e. demokratija“ negali būti tapatinama su „e. paslaugomis“, kaip tai parodyta Priede Nr. 1, t. y. Zarasų rajono savivaldybės tinklalapyje e. demokratija pavaizduota kaip e. paslaugų rinkinys, nieko bendro neturintis su sprendimų priėmimu. Anot E. Fetingytės ir E. Pociaus (2015), e. demokratija ir e. paslaugos savivaldybėse dažnai suprantamos tapaciai, dėl to savivaldybių tinklalapių „E. demokratijos“ skiltyse būna pateikiama skirtinga informacija, dažnai skiltį papildant su e. demokratija nesusijusiais įrankiais. Galima daryti prielaidą, kad gali piliečiai klaidingai suprasti ir savaip

interpretuoti tiek e. paslaugų, tiek e. demokratijos įrankių funkcionalumą ir naudojimą. Tuo tarpu anot darbo autorės, būtina šias abi sąvokas atskirti ir įvardinti:

1. **e. paslaugos įrankiai** teikia galimybę nuotoliniu būdu, naudojant IKT priemones, užsisakyti ir gauti teikiamas viešąsias paslaugas;

2. **e. demokratijos įrankiai** (e. konsultacija, e. peticija, e. apklausos ir t. t.) skirti piliečiams dalyvauti vietos savivaldos sprendimų priėmimo procesuose.

Apibendrinant galima teigti, kad IKT naudojimas demokratinuose procesuose sudaro galimybes kiekvienam piliečiui dalyvauti šalies valdyme, skatina piliečius aktyviau dalyvauti plėtojant politikos kryptis, priartinant arčiau piliečių valdžią ir taip sustiprinant jos politinį legitimumą. E. demokratijos procesai yra neatsiejami nuo valdžios ir visuomenės tarpusavio sąveikos skaitmeninėje erdvėje. Viso to pagrindas - e. demokratijos išraiška – piliečių į(si)traukimas į sprendimų priėmimą, naudojant skaitmenines priemones.

1.2. E. demokratijos koncepto sąsajos su piliečių e. įtraukimo, e. dalyvavimo ir įtraukimo e. dalyvavimu sąvokomis

1.2.1. Piliečių e. įtraukimo vietos savivaldoje vaidmuo vystant e. demokratiją

Eilinio piliečio patyrimas ir nuostatos apie valstybės gyvenimą formuojasi daugiasluoksniėje viešojoje erdvėje, kurioje masinės medijos atlieka komunikacijos varos ir politinių saitų reprodukcijos vaidmenį (Ramonaitė, 2007). Demokratinų procesų tobulinimas, panaudojant IKT, įgalino viešąsias institucijas keisti suvokimą apie patį piliečių dalyvavimą politinėje erdvėje. Atsirado būtinybė valdžiai sudaryti sąlygas visuomenei „panorėti“ dalyvauti politiniuose procesuose, įtraukiant juos į savivaldos veiklą. Anot M. Bernotienės (2010), kiekviena demokratinės vertybes puoselėjanti organizacija suvokia, kad visuomenės narių įtraukimas į politinius procesus yra demokratinės visuomenės varomoji jėga, kad pilietines pareigas suvokiantys, demokratinės vertybes puoselėjantys piliečiai užtikrina šalies stabilumą ir demokratijos plėtrą. *Įtraukimą* galima būtų suprasti kaip pilietinių galių suteikimą visiems suaugusiems asmenims, turintiems teisėtų interesų valstybėje (Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras, 2006). Anot Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD, 2015), *įtraukimas* reiškia - apimti kiek tik įmanoma platesnę piliečių balsų įvairovę politikos formavimo procese ir tam įtraukiančiosios institucijos turi sudaryti vienodas sąlygas bei galimybes visiems piliečiams dalyvauti.

Pasak JT (United Nations, 2011), jeigu piliečiai yra neįtraukiami į sprendimų priėmimą, formuojasi tokie rizikos veiksniai:

1. *Neformuojamas realus bendravimas* tarp valdžios ir visuomenės, kas sąlygoja neįsiklausymą į piliečių problemas ir rūpesčius, formuojant riziką plisti nepasitenkinimui.

2. *Bendruomenės pozicijos (nuomonės) tampa poliarizuotomis* (susiskaldžiusiomis), nepaliekant vietos kompromisams ir efektyvioms diskusijoms.

3. *Gali kilti visuomenės nepasitikėjimo jausmas politika* (net grėsmės bendruomenės viduje), taip kenkiant viešosios politikos legitimumui ir patikimumui.

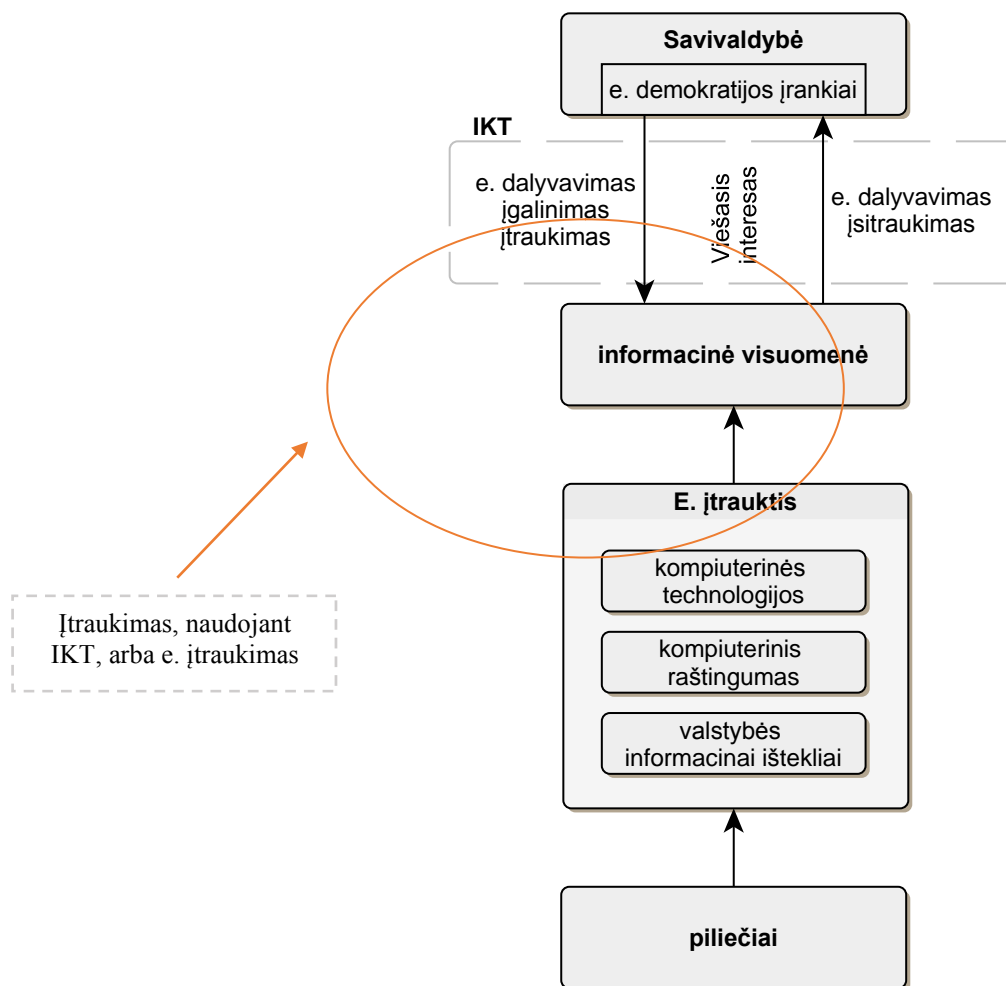
Lietuvos savivaldybių portale akcentuojama, kad vietos savivalda įtraukia pilietį į vietos uždavinių sprendimą, išplečia politinio dalyvavimo bazę, laiduoja pliuralizmą įvairiais lygiais, sudaro galimybę priimti vietos sąlygoms bei problemoms pritaikytus ir piliečiams palankius sprendimus. Tam prieštarauja A. V. Indriūnas (2014) teigdamas, kad dabartinė savivalda neturi piliečių įtraukimo į savivaldos sprendimų priėmimo procesą sistemos. Tokie prieštaravimai suteikė pagrindą darbo autorei gilintis į „įtraukimo“ koncepto turinį ir mechanizmus (plačiau žr. 1.3 skyrių), tam, kad būti visapusiškai atskleista „piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje e. dalyvavimu“ esmė.

Pats „įtraukimo“ veiksmas praktikoje reiškia (OECD, 2009):

- Kliūčių mažinimą dalyvauti žmonėms, kurie nori, bet negali dalyvauti. Kliūtys, su kuriomis šie žmonės susiduria, gali būti socialinės-ekonominės, kultūrinės, geografinės ar kitokio išorinio pobūdžio.
- Didinti dalyvavimo patrauklumą tiems, kurie sugeba, bet nenori dalyvauti. Šie žmonės susiduria su subjektyviomis, bet ne objektyviomis kliūtimis. Jie gali nenorėti dalyvauti dėl menko domėjimosi politika, nepasitikėdami savo indėliu politikoje, netikėdami, kad į jų nuomonę bus atsižvelgta, ar jausdami menką asmeninę naudą iš dalyvavimo.

Dėka besivystančių technologijų ir jų teikiamų galimybių, piliečiai įsitraukia ir yra įtraukiami į vietos savivaldos veiklą, naudojant IKT priemones. Visa tai skirta priartinti valdžią (vietos savivaldą) arčiau piliečių. Tam pagrindą padėjo pagrindinių valdžios funkcijų perkėlimas į elektroninį lygmenį, t. y. buvo įdiegti savivaldybių interneto svetainėse elektroniniai sprendimai. Gilinantis į tai, kaip visuomenė yra įtraukiama į e. demokratijos procesus, buvo pastebėta, kad Europos Komisijos priimtame komunikate „Europos i2010 e. įtraukties iniciatyva: dalyvavimas informacinėje visuomenėje“ įvardinta e. įtraukties (angl. e. inclusion) svarba, sudarant galimybes visiems pageidaujantiems žmonėms visapusiškai dalyvauti informacinėje visuomenėje, nepaisant asmeninių ar socialinių kliūčių (Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, 2015b). Piliečiai skatinami tapti informacinės visuomenės nariais, suponuojančiais pokyčius, taikant ir suprantant informacijos ir komunikacijos technologijas (Vukašiničiūtė, 2014). Apjungus OECD (2015) piliečių įtraukimo nuostatas, Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos (2015b) išvalgas apie e. įtrauktį ir mokslininko J. Vukašiničiūtės (2014)

aprašo apie informacinę visuomenę elementus, darbo autorė 1.2 paveikslėlyje atvaizdavo piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą, naudojant IKT, arba e. įtraukimo į sprendimų priėmimą grafinį vaizdą.

1.2 pav. Piliečių e. įtraukimas į sprendimų priėmimą vietos savivaldos lygmeniu

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, adaptuojant pagal OECD, 2015, p. 10; Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos, 2015b; Vukašinovič, 2014, p. 476

Tam, kad piliečiai įsitrauktų ar būtų įtraukti skaitmeninėmis priemonėmis į e. demokratijos procesus, svarbus e. įtraukties faktorius, kuris reiškia galimybes piliečiams kelti kompiuterinio raštingumo lygį, įsigyti kompiuterinės technologijos priemones ir/ar naudotis valstybės informaciniais ištekliais. Anot Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos (2015b), dėl lygių galimybių naudotis IKT stokos, atsiranda rizika didelei daliai visuomenės, pvz. pagyvenusiems asmenims, izoliuotų kaimo vietovių gyventojams, likti atskirtiems. Dėl tos priežasties, e. įtraukties koncepcija skirta padėti įveikti įvairias kliūtis, siekiant, kad IKT teikiamos galimybės būtų naudingos kuo didesniai žmonių skaičiui. Kompiuterinės technologijos e. įtraukties dėka visuomenę transformuoja į informacinę visuomenę, kuri gali efektyviai naudotis tiek IKT, tiek e. demokratijos įrankiais.

Anot R. Petrauskienės ir G. Žilinsko (2013), naudodami IKT, piliečiai geriau gali informuoti

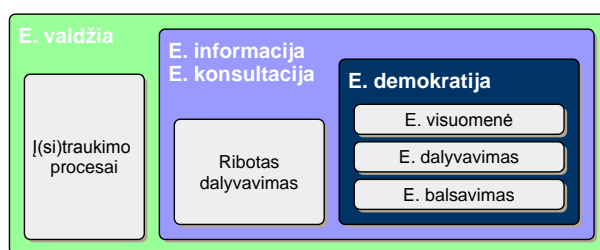

valdžios atstovus apie savo interesus, poreikius, daryti spaudimą siekiant, kad būtų atsižvelgta į jų nuomonę, rasti informaciją apie politines partijas, jų programas, pareikšti savo valią rinkimų metu. Iš to seka, kad informacinės technologijos daro didelę įtaką valdžios ir piliečių tarpusavio sąveikai.

Apibendrinant, viešojo sektoriaus elektroninis modernizavimas suteikia galimybę informacijos ir paslaugų perkėlimui į elektroninę erdvę, tuo supaprastinant demokratinio dalyvavimo sąlygas, t. y. mažinant barjerus dalyvauti politikoje, atsiranda daugiau galimybių piliečių ir valdžios sąveikai bei bendradarbiavimo interaktyvumui plėtoti. Akcentuotina, kad skaitmeninės priemonės, orientuotos į aktyvaus pilietiškumo skatinimą, demokratinį procesų diegimą, piliečių į(si)traukimo į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje, skatina demokratijos vystymąsi.

1.2.2. E. demokratijos plėtojimas vystant e. dalyvavimo ir įtraukimo e. dalyvavimu dimensijas

Kalbant apie e. dalyvavimą, svarbu suvokti kas yra dalyvavimo *sprendimų priėmimo procesas*. Tai gali būti suprantama kaip valdžios institucijos sprendimų priėmimo metodas, pagrįstas atskirų piliečių, suinteresuotų piliečių grupių (interesų grupių) įtraukimu į sprendimų rengimo, svarstymo, derinimo, priėmimo procedūrą teisės aktų nustatytais būdais, siekiant, kad jų bendri lūkesčiai, patirtis, norai bei interesai būtų visapusiškai išnagrinėti ir įvertinti prieš priimant sprendimus (Vidaus reikalų ministerija (toliau – VRM), 2010). IKT amžiuje, informacijos ir paslaugų teikimas per e. valdžios veiklą yra tik vienas iš aspektų, įtraukiant piliečius dalyvauti viešojoje elektroninėje erdvėje, tuo tarpu e. demokratija reikalauja kitokių IKT pagrindu paremtų metodų, grindžiančių demokratinį dalyvavimą – tai įvardijant e. dalyvavimu, kaip parodyta 1.3 paveikslėlyje (Freeman, Quirke, 2013). Anot K. Jakutytės (2012), postmodernioje teorijoje e. dalyvavimas siejamas su įvairiais (kalbiniais) aspektais siekiant įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, pasitelkiant informacines technologijas kaip valdžią ir piliečius jungiantį įvairiapusį ryšį.

1.3 pav. Valdžios elektroninių įsipareigojimų formos

Šaltinis: adaptuota pagal Freeman, Quirke, 2013, p. 144; Lindner, et al., 2016, p. 185

E. dalyvavimas yra viena iš e. demokratijos sudedamųjų dalių (Lindner, et al., 2016). Kaip minėta 1.1. skyriuje, nėra vieningo e. demokratijos apibrėžimo ir pati sąvoka pateikiama per

skirtingas interpretacijas. Dėl to, nagrinėjant e. dalyvavimo koncepto apibrėžtį, analizuojant Lietuvos ir užsienio mokslinių šaltinius, buvo pastebėta ta pati tendencija – vieningo apibrėžimo nėra (žr. 1.3 lent.), tačiau darbo autorė padarė prielaidą, kad šias skirtingas e. dalyvavimo apibrėžtis vienija sąlyga: lygiavertė sąveika ir bendravimas tarp valdžios ir piliečių.

1.3 lentelė

E. dalyvavimo sąvokos

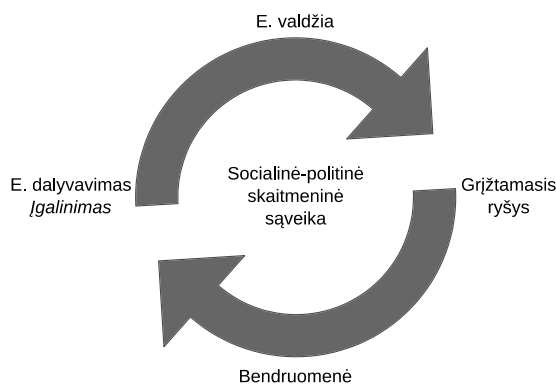
Autorius (-iai)	E. dalyvavimo sąvoka
L. Porwol, et al. (2015)	E. dalyvavimas yra informacinių technologijų pagalba sukurta sąveika tarp piliečių ir politinės/administracinės valdžios, tikint, kad šios sąveikos dėka galima įtakoti sprendimų priėmimo procesus.
R. T. Khasawneh, et al. (2014)	E. dalyvavimas yra vienas iš pagrindinių e. valdžios iniciatyvų arba langas, pro kurį valdžia bendrauja su piliečiais ir kuria sveikesnę demokratinę aplinką.
K. Jakutytė (2012)	1. E. dalyvavimas analizuojamas kaip globalios modernybės technologinė sklaida ir socialinio įsitraukimo forma, kai naudodamiesi informacinėmis technologijomis individai gali labiau įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus. 2. Dažniausiai e. dalyvavimas traktuojamas kaip e. valdžios, e. vyriausybės ar e. demokratijos dalis, tačiau, remiantis postmodernia teorija, e. dalyvavimą galima įvardyti kaip paskirą savaiminę socialinio įsitraukimo formą, stiprinančią vyriausybinis, demokratinius, pilietinius, sprendimų priėmimo ar kitokius visuomenei ir valdžiai svarbius projektus.
P. J. C. Panagiotopoulos (2011)	E. dalyvavimas naudoja IKT skatinti ir stiprinti politinį dalyvavimą, palengvinantį konstruktyvų dialogą tarp pačių piliečių ir tarp jų išrinktų atstovų, įtraukiant piliečius į politikos planavimą.
S. Albrecht, et al. (2008)	E. dalyvavimas apibrėžiamas kaip fizinių ar juridinių asmenų, grupių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese, naudojant IKT.

Saltinis: remtasi lentelėje nurodytų autorių moksliniais darbais.

Analizuodami sąveiką tarp piliečių ir valdžios, tyrėjai A. Ruesga ir B. Knight (2013) pasinaudoję mokslininko S. Arnstein sukurtu „piliečių dalyvavimo kopėčių“ modeliu (žr. Priedas Nr. 2) teigia, kad šis modelis e. dalyvavimo atveju manipuliavimą piliečiais (1 laiptelis), pasyvų konsultavimą (4 laiptelis), keičia galimybėmis patiems piliečiams kontroliuoti (8 laiptelis), tiesiogiai dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose – taip pasireiškia piliečių galia. Anot K. Jakutytės (2012), esminės galios struktūras turėtų atspindėti valdantieji ar priimantys sprendimus veikėjai, tačiau šiuolaikinėje viešojoje erdvėje politinė galia – individų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą platesne komunikacine sąranga – e. dalyvavimu. Remiantis L. Porwol, et al. (2015) išvalgomis, kad e. dalyvavimas yra informacinių technologijų pagalba sukurta sąveika tarp piliečių ir politinės/administracinės valdžios, galima daryti prielaidą, kad informacinės technologijos gali būti identifikuojamos kaip perspektyvių galių pa(si)skirstymo kanalas tarp valdžios ir piliečių.

Atsižvelgdami į piliečių ir valdžios tarpusavio bendradarbiavimo ryšius, mokslininkai H. R. Santos ir D. F. Tonelli (2014a) atkreipia dėmesį į „socialines–politines skaitmenines sąveikas“, kurios suprantamos kaip iš „apačios į viršų, bei iš „viršaus į apačią“ valdžios-piliečio santykių įgyvendinimo IKT dėka dinamika, kuri charakterizuoja kylančius e. dalyvavimo srautus, kurie būtinai apima piliečių įgalinimo galimybes bei besileidžiančius vyriausybės grįžtamojo ryšio

srautus, visa tai asocijuojant su e. demokratijos idėja (žr. 1.4 pav.). Galima daryti prielaidą, kad įgalinimas (angl. empowerment) yra viena iš e. dalyvavimo prielaidų, skatinančių demokratinį procesą viešojoje erdvėje ir asocijuojama su galios idėja. Anot K. Jakutytės (2012), e. dalyvavimas gali būti įvardijamas kaip „e. įgalinimas“ – suinteresuotų „e. bendruomenių“ sklaida aptariant/svarstant svarbius politinius klausimus ir pateikiant diskusijų forumuose „naujai suformuluotus“ alternatyvius pasiūlymus.

1.4 pav. E. demokratijos pagrindiniai elementai

Šaltinis: Santos, Tonelli, 2014a, p. 4

A. Krupavičius (2004), remdamasis Robert Dahl išvalgomis, teigia, kad demokratija veiktų šiuolaikinėse bendruomenėse reikia įgalinančio pilietiškumo, kai nei vienam suaugusiam piliečiui nėra apribotos teisės, užtikrinančios dalyvavimo politikoje galimybes. Įgalinimas reiškia pagerinti žmogaus galimybes interpretuoti ir daryti įtaką aplinkai, naudojant esamus tiek savo, tiek visuomenės pajėgumą (Alathur, et al., 2011). Galima daryti prielaidą, kad e. dalyvavimo tikslas - įgalinant piliečius, pritraukti juos į politikos erdvę, kad jie suprastų galintys prisidėti prie sprendimų, turinčių įtakos jų gyvenimui. Pats įgalinimo procesas yra dvejopas: vidinis ir pagalbini, nukreiptas į vertybių puoselėjimą, dėl to kuriamas potencialas išvystyti didesnius socialinius įgaliojimus dalyvauti (Corbett, 2014) (žr. 1.4 lent.). Galima daryti prielaidą, kad e. dalyvavimo procese svarbus visuomenės politinio sąmoningumo ir pilietiškumo ugdymas.

1.4 lentelė

Pradinis socialinio įgalinimo matmuo

Vidinis įgalinimas	Balsavimas	Kritinis įtraukimas	Pilietinės visuomenės stiprinimas	
Pagalbinis įgalinimas	Savęs ugdymas (pasitikėjimas ir atkaklumas)	Vietos bendruomenės sąmoningumas	Gebėjimai naudotis IKT	Bendruomenės dalyvavimas

Šaltinis: Corbett, 2014, p. 21.

Įgalinimas yra daugiatis socialinis procesas, kuris padeda žmonėms kontroliuoti savo gyvenimą, t. y. susijęs su asmenų gebėjimais pasiekti ir naudoti savo asmeninę galią, autoritetą ir/ar įtaką, bendraujant su kitais asmenimis bei institucijomis (Punie, 2011). Įgalinimas reiškia įgaliojimų

ir atsakomybės pasidalinimą tarp valdžios ir piliečių, atsižvelgiant į galutinių sprendimų priėmimą politikos formavimo procese, įgalinant piliečius identifikuoti savo poreikius, planuoti veiksmus, valdyti projektus ir įvertinti jų veiklos rezultatus (Ferreira, et al., 2011). Mokslininkai H. R. Santos, et al. (2014b) akcentuoja: pokyčiai socialinėse ir politinėse struktūrose, leidžiantys suderinti santykius tarp viešojo sektoriaus ir visuomenės bendrajam gerui, dialogui ir bendradarbiavimui tarp valstybės ir piliečio kurti, - gali būti vienas iš (net sudėtingesnių) piliečių įgalinimo procesų, naudojant socialines-politines skaitmenines sąveikas valdžiai teikti informaciją, ir duomenis per atvirų diskusijų kanalus. Galima daryti prielaidą, kad įgalinimas pasireiškia tokiomis charakteristikomis, kaip asmeninės galios panaudojimas politiniams tikslams siekti; suteikimas prieigos prie informacijos, reikalingos dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose; bendradarbiavimas tarp valdžios ir piliečių lygiaverčiais santykiais; ugdymas ir puoselėjimas vertybių, reikalingų korektiškam dalyvavimui ir į(si)traukimui į valdymo procesus.

Pats dalyvavimas yra tapatinamas su skirtingomis piliečių įtraukimo priemonėmis ir atsižvelgiant į e. demokratijos procesus e. dalyvavimas yra pagrįstas trijų pakopų modeliu ir dėl to piliečių įtraukimas į politinių klausimų sprendimą gali būti suprantamas trejopai: piliečių informavimas, konsultacijos ir sprendimų priėmimas (žr. 1.5 lent.) (Islam, 2008). Piliečio kaip subjekto, gaunančio paslaugas, vaidmuo valstybėje e. dalyvavimo procese perauga į partnerystę, dėl to piliečiams priskiriama partnerių ir/ar dalyvių rolė kartu su valdžios struktūromis dalyvaujant šalies valdyme (Albrecht, et al., 2008).

1.5 lentelė

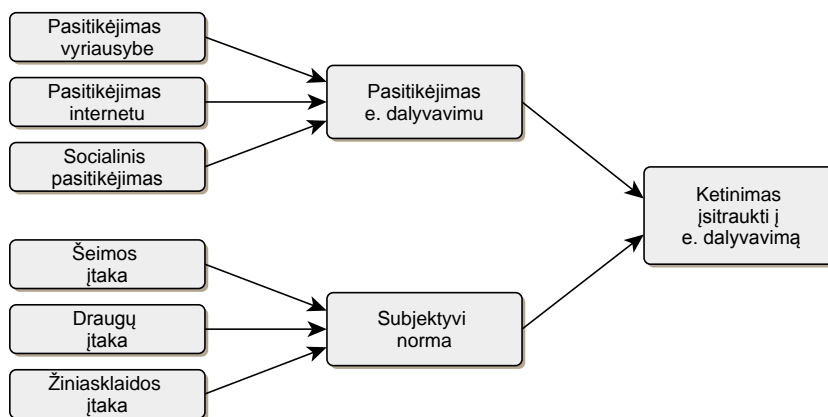
Piliečių dalyvavimo lygių hierarchija

E. sprendimų priėmimas (e. įgalinimas) ↑	Bendras sprendimų priėmimas (Partnerystė)	Aukščiausio lygio dalyvavimas, kuomet valdžios institucijos ir piliečiai glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje, apimant tuo pačiu metu ir informavimą bei konsultavimą.	↑
E. konsultavimas	Ribotas	Valdžios institucijos gali prašyti piliečių pateikti savo nuomonę vienokiais ar kitokiais klausimais, tačiau piliečiams nesuteikiama teisė arba jie neturi galių dalyvauti priimanč sprendimus.	
E. Informavimas	Ribotas	Santykinai žemas dalyvavimo lygis, kuris paprastai susideda iš vienpusio valstybės institucijų informacijos teikimo ir šios įstaigos nesitiki piliečių sąveikos ar dalyvavimo. Piliečių įgalinimo funkcijos nėra.	
Dalyvavimo lygiai	Dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose	Įgalinimo laipsnis	

Šaltinis: adaptuota pagal Islam, 2008, p. 6; Council of Europe, 2013, p. 6.

Svarbu paminėti, kad betarpiškai partnerystei didelę įtaką daro dalyvių tarpusavio pasitikėjimas. Pats pasitikėjimas e. dalyvavimo procese reiškia tai, kiek žmogus tiki, kad valdžia veiks palankiai ir teisingai (pasitikėjimas vyriausybe), socialiniu teisingumu (lygina, kokia visuomenės dalis tiki teisingumu), internetu (Alharbi, et al., 2015) (žr. 1.5 pav.). 1.5 paveikslėlyje

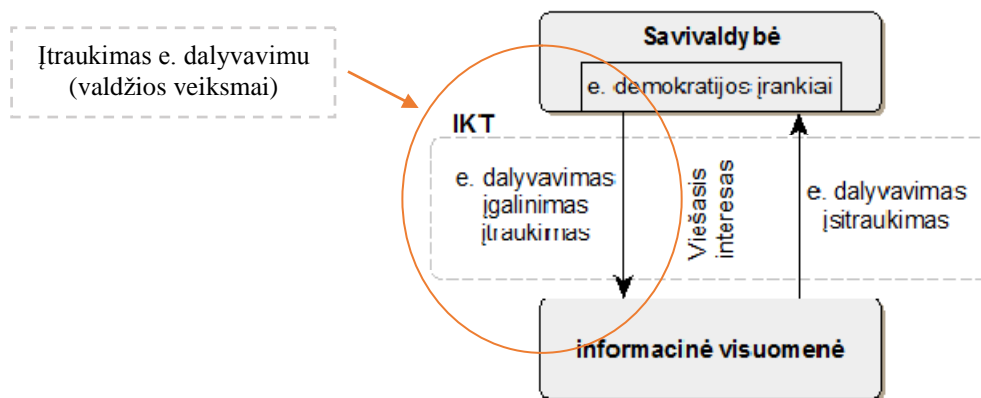
subjektyvi norma reiškia socialinę įtaką, kuri daro poveikį piliečio veikimui ar neveikimui (įsitraukimui arba neįsitraukimui į e. dalyvavimo procesus). Anot A. Alharbi, et al. (2015), reikšmingą poveikį piliečių ketinimui įsitraukti ar būti įtrauktam į e. dalyvavimo procesus turi žiniasklaida, draugai ir šeima. Galima daryti prielaidą, kad yra svarbu ne tik suvokti žiniasklaidos galią ir šviesti visuomenę politiniais klausimais, tačiau atkreipti dėmesį į labiausiai paveikią aplinką (šeimą, draugus), kuri turi taip pat galios skleisti pasitikėjimą e. dalyvavimo veiksmingumu (su sąlyga, kad jie dalyvauja šiame procese), ko dėka didesnis ratas žmonių įsitrauktų į sprendimų priėmimo procesus.

1.5 pav. Ketinimas įsitraukti į e. dalyvavimą modelis

Šaltinis: Alharbi, et al., 2015, p. 4

Žiūrint iš valdžios pusės, *piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietoj savivaldoje* (toliau - įtraukimas e. dalyvavimu) yra vienas iš veiksnių pačioms savivaldybėms perimti iniciatyvą į savo rankas, skatinant piliečius dalyvauti valdymo procesuose, naudojantis informacinėmis technologijomis (žr. 1.6 pav.). Anot K. Jakutytės (2012), visuomenės įtraukimas e. dalyvavimu vadinamas technologijų panaudojimu postmodernia dvasia, tenkinant sąlygas: pirmoji, institucinė – laisvas piliečių priėjimas prie interaktyvių instrumentų ir informacijos; antroji – psichologinė, grupinė išmonė (pavyzdžiui, narių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą).

1.6 pav. Koncepto įtraukimas e. dalyvavimu grafinė išraiška

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, adaptuojant 1.2 pav. schemą pagal Jakutytę, 2012, p. 210

Įtraukimo e. dalyvavimu konceptas yra sudėtinė *įtraukimo* ir *e. dalyvavimo* konceptų išraiška. Darbo autorė, remdamasi E. Maier ir U. Reimer (2010), OECD (2009, 2015) *įtraukimo koncepto* interpretacijomis, *e. dalyvavimo koncepto* apibrėžtimis (žr. 1.3 lent.), L. Buccoliero ir E. Belliob (2010), J. Lee ir S. Kim (2012a), K. Jakutytės (2012) įvardintomis *įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu* koncepto sąlygomis pateikė ir detalizavo sekančias apibrėžtis, kurias buvo svarbu įvardinti tyrimui atlikti:

- **įtraukimo konceptas** suprantamas kaip piliečių informavimas apie sprendimų priėmimo procesus, visuomenės švietimas, motyvavimas, kvietimas naudotis savivaldybės teikiamomis paslaugomis bei teikiamos galimybės piliečiams dalyvauti savivaldos veikloje;
- **e. dalyvavimo konceptas** suprantamas kaip komunikavimas mezgant partnerystės ryšius tarp valdžios ir piliečių bei būdas užtikrinantis efektyvų piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus, naudojant informacines technologijas;
- **įtraukimo e. dalyvavimu konceptas** apjungia:
  1. piliečių informavimą apie e. dalyvavimo būdus;
  2. supažindinimą su konkrečiomis e. dalyvavimo priemonėmis;
  3. valdžios pastangas ir veiksmus, suteikiant piliečiams nevaržomą priėjimą prie interaktyvių instrumentų ir informacijos;

Apibendrinant galima būtų teigti, kad e. dalyvavimo procese piliečiai tampa gyvybiškai svarbia valstybės valdymo dalimi, didinančia piliečių gebėjimus dalyvauti e. valdymo procesuose. Be to, e. dalyvavimas arba įgalinimas veikia kaip socialinis-politinis procesas, kuris padeda žmonėms (pa)veikti savo gyvenimą, naudojantis naujausių technologijų teikiamomis galimybėmis. Tokiu būdu, *e. dalyvavimas* gali būti laikomas mechanizmu, pasitikėjimo pagrindu sukuriančiu partnerystės ryšius tarp piliečių ir valdžios, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą, naudojant informacines technologijas, didinant valdžios vykdomų procesų kokybę bei kuriant abipusę naudą (tiek valstybei, tiek piliečiams). *Įtraukimo e. dalyvavimu* koncepto apibrėžtis orientuoja valdžios siekiamybę sukurti sistemą, kuri, pasitelkiant turimus išteklius ir potencialą, maksimaliai panaudojant elektronines priemones, suartintų valdžios galias ir piliečių lūkesčius. Visa tai sudaro sąlygas atsirasti valdžios ir piliečių dialogui skatinti demokratijos procesų vystymąsi.

1.3. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reikšmė vietos savivaldoje plėtojant e. demokratiją viešojo valdymo teorijų kontekste

Piliečių siekis tiesiogiai dalyvauti savo krašto valdyme yra šiandienos realija bei dalyvavimas valdymo sprendimų priėmimo procese yra pačios visuomenės atsakas ir reakcija į krašto

ekonominius, technologinius, institucinius pokyčius (Valackienė, Žalnierūnienė, 2015). Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą (toliau - ES) sudarė galimybes atsirasti viešojo valdymo teorijų reformoms šalyje.

Anot V. Nakrošio (2011), svarbu pasirinkti tinkamą viešojo valdymo doktriną ir ją pritaikyti prie atitinkamos šalies konteksto bei Priede Nr. 3 grafiškai parodytų svarbiausių priemonių („stambesnės valdžios institucijos“, „vadybiškesnė ir skaidresnė valstybės tarnyba“, „piliečių, bendruomenių įtraukimas“) įgyvendinimas padėtų pasiekti geresnių viešojo valdymo reformos rezultatų, pavaizduotų paveikslėlio viršuje („efektyvesnis valdymas“, „geresnės paslaugos vartotojams“, „didesnis piliečių pasitikėjimas“). Visa tai sudaro sąlygas didinti piliečių pasitikėjimą demokratijos procesais.

Be abejo, svarbu sudaryti sąlygas piliečiams dalyvauti valdymo procesuose. Tačiau vykstant nuolatiniais socialiniams pokyčiams, valstybinės institucijos nepajėgia laiku reaguoti į vykstančias permainas bei priimti sprendimus, kurie užtikrintų darnią socialinę plėtrą (Nefas ir kt., 2011). Dėl to, viešojo valdymo reformų dėka, Lietuvoje atkreiptas dėmesys į *naująjį viešąjį valdymą* (angl. new governance) ir *gerą valdymą* (angl. good governance) (žr. 1.6 lent.). Abi teorijos nėra suprantamos kaip atskiros viešojo valdymo paradigmos, bet viena kitą papildančios, tobulinančios teorijos. Kuriant *gero valdymo* koncepciją buvo perimtos tos nuostatos, kurios buvo artimos *naujojo viešojo valdymo* principams (Smalskys ir kt., 2015). Naujasis viešasis valdymas suprantamas kaip tam tikras „... viešojo administravimo modelis su šiek tiek kitose vietose sudėliotais akcentais, su platesniu piliečių dalyvavimu valdyme, korupcijos apribojimu, skaidrumo, atsakomybės ir kitų moralinių-etinių savybių iškelimu ...“ (Guogis, 2010). Kalbant apie gerą valdymą, pasitelkdamas Pasaulio banko įžvalgas, A. Krupavičius (2013) apibūdina: „... tai patikimas viešojo sektoriaus valdymas (pagal veiksmingumo, efektyvumo ir ekonomiškumo kriterijus), atskaitomybė, laisva informacijos sklaida (skaidrumas) ir teisiniai rėmai vystymuisi, kaip teisingumas, pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms.“ Pastebėta, kad tiek naujasis viešasis valdymas, tiek geras valdymas pabrėžia skaidrumo valdyme būtinybę.

Tuo tarpu A. Guogis ir A. Šilinskytė (2013) teigia, kad šių dviejų doktrinų kertinis elementas yra *įgalinimas*, apie kurį sukasi visi kiti metodai bei visos kitos vertybės, kalbant apie realią, o ne formalią savivaldą, apie realius būdus, kaip „įgalinti piliečius“. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą, piliečių įgalinimas (žr. 1.6 lent.) yra būdinga A. Macintosh (2004) e. dalyvavimo modeliui, kurį sudaro įveiklinimas (žemiausias įgalinimo lygmuo, siejamas su sąlygų sudarymu dalyvavimui), įtraukimas ir įgalinimas. Todėl, kalbant apie abi doktrinas, svarbus yra e. dalyvavimo konceptas ir su juo susiję procesai.

Viešojo valdymo doktrinos, susijusios su įgalinimu

NAUJASIS VIEŠASIS VALDYMAS ←	→ GERAS VALDYMAS
Piliečių įtraukimas į viešųjų reikalų sprendimą; Inovatyvūs sprendimai; Atsakomybė piliečiams; Korupcijos nebuvimas; Mokymasis.	Piliečių įtraukimas yra esminis dalykas sprendimų priėmimo procesuose; Gero valdymo principų taikymas savivaldos institucijose; Geras valdymas traktuojamas kaip dalyvavimu grįstas valdymas. Informacijos apie valdžios veiksmus prieinamumas
Viešojo ir privataus sektorių partnerystė. Piliečių įgalinimas (įgaliojimas). Akcentuojama: atvirumas, skaidrumas , demokratija, dalyvavimas.	

Šaltinis: adaptuota pagal Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras, 2015, p. 4; Pivoras, Visockytė, 2011, p. 37; Guogis, 2010, p. 137; Guogis, Šilinskytė, 2013, p. 29; Krupavičius, 2013, p. 18.

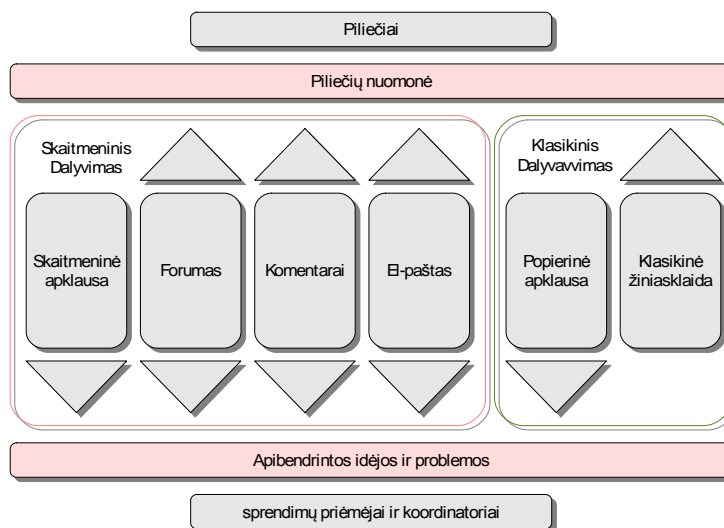
Pagrindiniais viešojo valdymo modernizavimo prioritetais tapo orientacija į piliečių dalyvavimą viešojo sektoriaus organizacijų valdyme, tinklaveika, valstybės ir teritorinės savivaldos institucijų atskaitomybė visuomenei, skaidriais sprendimais pagrįstas administravimas ir viešųjų paslaugų teikimas (Smalskys ir kt., 2015). Savivaldos institucijos, būdamos „arčiausiai“ piliečių, prisitaikydamos prie viešojo valdymo reformų kaitos, stengiasi tapti bendravimo su visuomene pavyzdžiu viešajame sektoriuje. Dešimt Lietuvos savivaldybių nuo 2015 metų rugsėjo mėnesio savanoriškai ėmėsi iniciatyvos dalyvauti Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centro projekte „Gero valdymo principų taikymas Lietuvos savivaldybėse“ ir pradėti esmines reformas viešųjų paslaugų teikimo srityje (Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras, 2015). Galima daryti prielaidą, kad gero valdymo principų pritaikymas savivaldybėse suteikia tarnautojams kompetencijų įgalinti piliečius dalyvauti savivaldos veikloje.

VRM 2011 metų apžvalgoje paminėta, kad siekiant užtikrinti viešojo valdymo procesų atvirumą ir įgalinti visuomenę aktyviai juose dalyvauti, turi būti didinamos viešojo valdymo institucijų turimos informacijos viešinimo apimtys ir jos prieinamumo galimybės bei vietos savivaldos veiklos efektyvumas, kuriamos ir įgyvendinamos visuomenės dalyvavimo viešojo valdymo procesuose iniciatyvos. Be to, VRM (2013) leidinyje „Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese. Kas tai ir kam tai reikalinga?“ akcentuojama: „... reikia pripažinti, kad požiūrio keitimas sudėtingas procesas, reikalaujantis abipusių savivaldybės institucijų ir pačių bendruomenės narių supratimo ir pastangų, todėl savivaldybė turėtų turėti strategiją kaip įtraukti bendruomenę į valdymą, kad savivaldybė ir bendruomenė taptų konstruktyviais partneriais“. *Naujajame viešajame valdyme* svarbus visuomenės informavimas, nes organizacijos veiklos skaidrumo užtikrinimas teikiant ataskaitas piliečiams yra raktas į prasmingą suinteresuotųjų šalių dalyvavimą ir bendradarbiavimą (Hess, 2007). *Geras valdymas* remiasi politika, kuriama remiantis pagrįstais sprendimais, kurie yra iškomunikuoti ir aptarti su visuomene (OECD, 2015). Iš to seka, kad abiem doktrinoms yra būdingas informavimo ir viešumo propagavimas, nes vietos savivaldos institucijų veiklos, sprendimų priėmimo procesų rengimo ir įgyvendinimo viešumas bei skaidrumas yra

užtikrinamas komunikuojant su visuomene tiek žiniasklaidos pagalba, tiek teikiant informaciją elektroninėje erdvėje. Galima daryti prielaidą, kad viešieji ryšiai yra neatsiejama vietos savivaldos institucijų, norinčių turėti glaudesnius bendradarbiavimo santykius su vietos gyventojais, gyvavimo sąlyga. Todėl savivaldos požiūris į sprendimų priėmimo procesus turėtų remtis betarpiška komunikacija su piliečiais ir informacijos sklaida.

Be to, gero valdymo konceptas įgalina savivaldą veikti iš „viršaus į apačią“, t. y. ne nurodyti, ką daryti piliečiams, o dėti pastangas įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą vietos valdyme. Įtraukimas yra pilietinių galių suteikimas visiems suaugusiems asmenims, turintiems teisėtų interesų valstybėje (jos piliečiams, kai kuriais atvejais nuolatiniais ar laikiniams gyventojams) (Held, 2002). Galimi tokie piliečių įtraukimo mechanizmai, kaip antai, kvietimas dalyvauti savivaldybės atviruose posėdžiuose, skatinti bendrauti su tarybos nariais ir pan., tačiau šie mechanizmai reikalauja piliečio dalyvavimo savivaldos institucijos aplinkoje. Anot VRM (2013) specialistų, piliečių aktyvumo skatinimas yra vienas iš sėkmingo piliečių dalyvavimo veiksnių, todėl šalia tradicinių egzistuojančių būdų (institucijose pravedamų apklausų, konsultacijų, susirinkimų ir kt.) reikia nuolat ieškoti galimybių aktyvinti piliečių dalyvavimą. Technologijų dėka, viešojo valdymo tobulinimo eigoje tarp savivaldybių ir piliečių atsiranda kitokios dialogo formos, kaip antai, bendravimas per IKT priemones – skaitmeninis dalyvavimas, kitaip - e. dalyvavimas arba įgalinimas elektroninėmis priemonėmis (žr. 1.7 pav.).

1.7 pav. Piliečių ir valdžios tarpusavio komunikavimo formos
Šaltinis: Porwol, et al., 2015, p. 390

Anot R. Baločkaitės ir kt. (2008), e. dalyvavimas nurodo į visas dalyvavimo praktikas, kurios yra grindžiamos informacinių technologijų taikymu: naudojant specialias dalyvavimą ir bendradarbiavimą palengvinančias „platformas“ ar įvairius informacinių technologijų įgalintus įrankius ir/ar būdus (el. paštas, internetiniai forumai, apklausos, balsavimai, komentarai, peticijos ir pan.). Būtent IKT sudarė palankias sąlygas valdžios institucijoms žengti žingsnį ir būti arčiau

piliečių.

Kalbant apie valdžios veiksmus, institucijų indėlį e. dalyvavimo procesuose akcentuoja ir mokslininkės A. Kolsaker ir L. Lee-Kelley (2009) nurodydamos tris suinteresuotąsias šalių grupes, kurioms komunikuojant tarpusavyje galima pasiekti ženklių rezultatų, plėtojant bendradarbiavimą su piliečiais elektroninėje erdvėje (žr. 1.7 lent.). Galima daryti prielaidą, kad savivaldybės skirtingų veiklų skyrių tarnautojų, atsakingų už e. demokratijos plėtojimą, betarpiškas tarpusavio bendradarbiavimas keičia požiūrį į situaciją – (su)kuriami mechanizmai skatinti piliečius dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, naudojant efektyvias informacinių technologijų elektronines priemones.

1.7 lentelė

E. dalyvavimo procesu institucijoje suinteresuotų šalių veikla

Vykdantieji nariai	Tinklo administratoriai (IT)	Išrinkti (deleguoti) nariai
Koordinuojamos sritys		
E. apklausos. Inicijuoja ir vykdo.	Rūpinasi technologijų tinkamumu paslaugai teikti.	Skatina komunikaciją.
E. apklausos ir e. forumai. Inicijuoja ir vykdo.	Rūpinasi e. demokratijos paslaugų administravimu.	Skatina piliečius konsultuotis.
Dienoraščiai (angl. blogs). Skelbia naujienas ir teikia informaciją.	Greitas reagavimas į elektronines užklausas (el. laiškus, skundus, užduotus klausimus ir t. t.).	Įtraukia piliečius.
E. dalyvavimo galimi barjerai ir kliūtys		
Brangus administravimas ir užima nemažai laiko.	Saugumo spragos internetinėje erdvėje.	Trūksta aiškių tikslų.
Inicijuojamas e. demokratijos įrankis neatitinka jo funkcijos. (Pvz. painiojama, kas yra skelbiama e. apklausose ir e. forumuose).	Kompetencijos stoka teisingai išvelgti piliečių interesus. Reikalingi papildomos kitų skyrių tarnautojų pajėgos, atsakant į užklausas.	Pirmenybė teikiama tradiciniams bendravimo su piliečiais būdams. Vienas iš jų - tiesioginiai susitikimai.

Šaltinis: adaptuota pagal Kolsaker, Lee-Kelley, 2009, p. 160.

Plėtojant e. demokratiją viešojo valdymo teorijų kontekste, *piliečių įtraukimo e. dalyvavimu koncepto reikšmė* įgauna platesnę reikšmę, nei buvo nurodyta 1.2.2 skyriuje. Šiuo atveju svarbiu papildančiu faktoriumi tampa vietos savivaldos institucijų sudaromos sąlygos, komunikavimo būdai įtraukti piliečius į valdymo procesus. Darbo autorė, remdamasi L. Porwol, et al. (2015) ir OECD (2015) išvalgomis apie komunikavimo formas, R. Baločkaitės ir kt. (2008) išdėstytomis sąlygomis apie e. įrankių panaudojimą sprendimų priėmimo procesuose, Hess (2007) samprotavimu apie valdžios veiklą motyvuojant piliečius dalyvauti savivaldos veikloje, detalizavo *įtraukimo e. dalyvavimu reikšmę*, kuri apima:

1. piliečių informavimą apie e. dalyvavimo būdus;
2. supažindinimą su konkrečiomis e. dalyvavimo priemonėmis;
3. valdžios pastangas ir veiksmus, suteikiant piliečiams nevaržomą priėjimą prie interaktyvių instrumentų ir informacijos;

4. kvietimą naudotis e. demokratijos priemonėmis;
5. dalyvavimo motyvavimą bei sąlygas, (su)kuriančias daugiau galimybių ir būdų visuomenei pasisakyti elektroninėje erdvėje;
6. savivaldybės darbuotojų nuostatas dėl piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. priemonėmis;
7. piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus naudojant e. demokratijos įrankius.

Apibendrinus, galima daryti prielaidą, kad piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reikšmė vietos savivaldoje, plėtojant e. demokratiją viešojo valdymo teorijų kontekste, iš esmės keičia viešojo sektoriaus veiklą, sampratą bei kompetencijas sąlytyje su piliečiais:

- tiesioginį valdymo metodą keičia e. demokratijos įrankių naudojimas IKT pagalba;
- piliečiams sudaromos sąlygos naudotis e. demokratijos įrankiais;
- piliečių įgalinimas tampa rodikliu, kad valstybės valdymas yra ne tik valdžios aparato, bet ir visuomenės reikalas;
- savivaldos darbuotojų kompetencijos vystomos į organizavimo, koordinavimo bei įgalinimo kompetencijas;
- savivaldos skirtingų veiklų skyrių tarnautojai linkę komunikuoti tam, kad būtų efektyviai sprendžiamos vietos savivaldos piliečių problemos;
- įtraukimo e. dalyvavimo konceptas tampa mechanizmu valdžiai skaidriai ir efektyviau bendradarbiauti su piliečiais, juos įtraukiant į vietos savivaldos veiklą, naudojant IKT priemones;
- savivaldybė tampa tuo lyderiu, kurio siekiai ir pastangos skatina kuo daugiau piliečių įsitraukti į vietos savivaldos veiklą elektroninėje erdvėje.

1.4. Piliečių pasitikėjimo valdžia didinimas per e. demokratijos teikiamas galimybes

Lyginant Europos valstybių kontekste, Lietuva pasižymi itin žemais pasitikėjimo valdžios institucijomis rodikliais ir šis vertinimas yra dvilypis: viena vertus - šis rodiklis gali žymėti skeptišką bei kritišką piliečių poziciją valstybės institucijų atžvilgiu, užtikrinančią efektyvesnę demokratinio proceso kontrolę; kita vertus - nepalanki visuomenės nuomonė gali turėti neigiamų pasekmių demokratinėms institucijoms funkcionavimui (Burnytė, 2013). Pasitikėjimas – asmens grįžtamasis ryšys vertinant išorinį pasaulį, o pozityvus santykis tarp piliečių ir valstybinio sektoriaus – demokratijos funkcionavimo garantas (Bartuškaitė, Žilys, 2011). Pasitikėjimas valstybės institucijomis yra vienas iš demokratinės santvarkos efektyvumo rodiklių (Burnytė, 2013). 2014 metais atlikta Lietuvos gyventojų apklausa parodė, kad valstybės ir savivaldybės institucijomis ir įstaigomis pasitikėjo 53 proc. gyventojų, - tai lėmė nepakankama gyventojų ir

vietos valdžios sąveika, gyventojų įtrauktis į vietos reikalų sprendimą (VRM, 2015) (žr. 1.8 pav.).

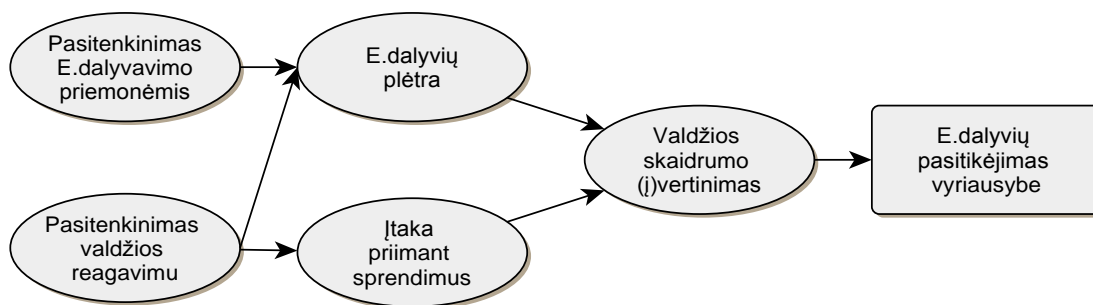
1.8 pav. Pasitikėjimas valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis (proc.)

Šaltinis: VRM, 2015, „2014 metų veiklos ataskaita“, p. 119

Siekis didinti pasitikėjimą valdžia yra apibrėžtas 2014-2020 m. Nacionalinės pažangos programoje: „Siekiant didesnio visuomenės pasitikėjimo viešojo valdymo institucijomis, būtina tobulinti ne tik viešojo valdymo institucijų vykdomą viešojo administravimo (viešosios politikos įgyvendinimo) veiklą, tačiau ir viešosios politikos formavimo ir viešojo valdymo rezultatų sklaidos procesus (Žin., 2012, Nr. 144-7430). Atsižvelgiant į tai, daug dėmesio turi būti skiriama viešojo valdymo institucijų veiklos skaidrumo ir viešosios informacijos prieinamumo visuomenei užtikrinimui; visuomenės dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo, įgyvendinimo ir kituose procesuose skatinimui. Tam numatyta gerinti savivaldybių institucijų ir įstaigų teikiamų administracinių paslaugų kokybę ir prieinamumą gyventojams, skatinant viešųjų ir administracinių paslaugų teikimą elektroninėmis priemonėmis.

Pasitelkus informacines technologijas, gali būti efektyviai įdiegtas skaidresnis valstybės valdymas, padidinta valstybės tarnautojų asmeninė atsakomybė, sukurta aiški atskaitomybės sistema bei skaidrūs sprendimų priėmimo mechanizmai (Garuckas, Kaziliūnas, 2008). Sukurti e. dalyvavimo įrankiai suteikia galimybes spręsti šiuolaikinės demokratijos problemas, kaip: pasitikėjimo stoka vyriausybe, menkas domėjimasis politika ir žemo lygio aktyvų piliečių dalyvavimas (Musial-Karg, 2014). Naudodami skaitmeninius bendravimo būdus, savivaldos įstaigos gali atvirai ir tiesiogiai pristatyti savo atliekamus darbus, iniciatyvas, atliktų darbų rezultatus bei suteikti piliečiams galimybes daryti įtaką politiniuose procesuose. Galima daryti prielaidą, kad *galutinis e. dalyvavimas užtikrina institucijų veiklos skaidrumą, atskaitomybę priimant sprendimus, valdžios grįžtamąjį ryšį, didinant visuomenės reakciją ir pasitenkinimą savivaldos veikla.*

Anot J. Lee ir S. Kim (2012b), e. dalyvavimo efektyvumas parodo e. dalyvių didesnį pasitikėjimą valdžia, kai yra tenkinamos tokios sąlygos: prižiūrima, kiek e. dalyviai yra patenkinti e. dalyvavimo galimybėmis; kokia yra valdžios reagavimo kokybė, atsižvelgiama į e. dalyvių poreikius, skatinama e. dalyvių plėtra, jų suvokiama įtaka sprendimų priėmimo procese bei jų valdžios skaidrumo vertinimas (žr. 1.9 pav.). Skaidrumo konceptas vaidina didžiulį vaidmenį suprasti valdžios veiklą ir vykdyti jos stebėseną, per kuriamas IKT priemonių galimybes.

1.9 pav. E. dalyvių pasitikėjimas valdžia
Šaltinis: Lee, Kim, 2012b, p. 32

Pasitikėjimo konceptas yra vienas iš e. dalyvavimo sąlygų, įgalinantis didesnę viešojo sektoriaus vertės kūrimą, kuris leidžia didinti piliečių pasitikėjimą valdžia ir jos veiksmais. Pasitikėjimas yra labai svarbus, užtikrinant veiksmingą e. dalyvavimą tarp piliečių ir valdžios. S. Scherer ir M. A. Wimmer (2014) teigia, kad pasitikėjimas pačiu e. dalyvavimu teigiamai veikia piliečius, todėl labiau tikėtina, kad piliečiai pasitiki savo valdžia.

Apibendrinant galima teigti, kad e. demokratijos teikiamos galimybės, kuriami įrankiai bei *e. dalyvavimo (įgalinimo) procesai leidžia valdžiai veikti skaidriau, tai mažina korupcijos tikimybę, o piliečiai gali pasitikėti valdžia kaip lygiaverčiu partneriu.*

1.5. E. demokratijos vietos savivaldoje teisinis reglamentavimas

Demokratijos plėtra, pasitelkiant skaitmenines priemones, sukūrė sąlygas viešojo administravimo struktūrai IKT pagalba didinti tiesioginę visuomenės įtaką politiniams sprendimams. Visa tai reikalauja tobulinti ir/ar keisti teisinę savivaldos struktūrą, kad būtų užtikrinti savivaldos ir piliečių tarpusavio ryšiai, komunikuojant skaitmeninėje erdvėje, nepažeidžiant demokratijos principų ir šalies teisės. Galima daryti prielaidą, kad teisinis reglamentavimas yra svarbus veiksnys, skatinantis pasitikėjimą e. demokratija, padedantis apsaugoti sąveikaujančių tarpusavyje šalių interesus. Be to, e. demokratija reikalauja laikytis taisyklių, nuostatų ir reglamentų, kaip jų laikomasi puoselėjant demokratiją šalyje.

Siekiant atskleisti teisinį e. demokratijos reglamentavimą vietos savivaldos kontekste, svarbu suprasti, kad e. demokratija glaudžiai susijusi su informacinės (žinių) visuomenės konceptu. Anot K. Reinsalu (2010), e. demokratija yra neatsiejama nuo informacinės visuomenės, galinčios naudingai taikyti tobulesnius ir efektyvesnius įrankius demokratiniuose procesuose ir institucijose. Antrina ir B. Ghilic-Micu, et al. (2015) teigiant, kad esminis informacinės visuomenės komponentas yra e. demokratija, kuri susijusi su piliečių, viešųjų įstaigų ir politinių organizacijų veikla ir sąveika, naudojant IKT. Tuo tarpu natūrali e. valdžios evoliucija plėtoja e. demokratiją, t. y. naudojant IKT,

siekama remti ar palengvinti piliečių dalyvavimą valstybės valdyme (Norris, Reddick, 2013). ES lygiu e. demokratija yra siejama su e. valdžia, e. balsavimu ir e. dalyvavimu (Kiškienė, Mockus, 2008). Galima daryti prielaidą, kad Lietuvos teisinio reguliavimo sistemos pertvarkymas, naujų strategijų kūrimas bei kūrimas teisinių dokumentų, kuriuose yra išdėstyti e. demokratijos procesų mechanizmai, yra glaudžiai susiję su e. valdžios, informacinės visuomenės, e. dalyvavimo mechanizmų teisiniu reglamentavimu (žr. Priedas Nr. 4.).

LR vietos savivaldos įstatymas (Žin., 2008, Nr. 113-4290) numato savivaldybėms teikti informaciją apie savo veiklą piliečiams, tuo užtikrinant veiklos skaidrumą ir pasitikėjimą vietos valdžia (žr. Priedas Nr. 5). Be to, šiuo įstatymu įtvirtinta savivaldybės „vietos gyventojų apklausų“ iniciatyvos teisė bei jos įgyvendinimas. Tai turi įtakos e. demokratijos įrankio „e. apklausos“ naudojimui įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus. Tuo tarpu LR viešojo administravimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 77-2975) numato įpareigojimą viešojo administravimo subjektams (tame tarpe ir savivaldybėms) dėl sprendimų priėmimo, t. y. dėl administracinių sprendimų, susijusių su bendrais teisėtais visuomenės interesais, konsultuotis su visuomene. Elektroninėje erdvėje savivaldybės gali konsultuotis su piliečiais, naudojant e. demokratijos įrankį „e. forumai“, tuo įtraukiant piliečius dalyvauti savivaldos veikloje priimant svarbius sprendimus, pvz., miesto teritorijų planavimo klausimais.

Realizuojant elektroninės valdžios koncepciją, modernizuojamas valstybės valdymas (Garuckas, Kaziliūnas, 2008). Būtent e. valdžios koncepcijos apibrėžtis išreiškė pirmuosius realius valdžios žingsnius, skatinant piliečius tapti informacinės visuomenės dalimi, dalyvauti elektroninėje viešojoje erdvėje. Vėliau sekė realūs valdžios veiksmai skaitmenizuoti savivaldybes ir taip skatinti e. valdžios vystymąsi, plėtrą bei piliečių į(si)traukimą į vietos savivaldos veiklą. Ir nors Lietuvoje sukurta gan plati ir išsami teisinė bazė, reglamentuojanti e. valdžios Lietuvoje plėtrą, tačiau pasigendama kompleksinio procesų ir teisės aktų audito ir reglamentavimo perkeliant paslaugas į e. aplinką (Rudzikienė, Augustinaitis, 2009). Pastebėta, kad daugelyje priimtų dokumentų, kuriuose akcentuojama skatinti gyventojus dalyvauti sprendžiant viešuosius reikalus, nėra įvardinta jokių mechanizmų, kaip tai turėtų būti vykdoma (žr. Priedas Nr. 4).

Priede Nr.4 pateikti dokumentai leidžia suprasti teisinio reglamentavimo reikšmingumą plėtojant e. demokratiją, tačiau tik viename iš šių teisinių dokumentų, kaip antai, Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006-2008 metų programa (Žin., 2006, Nr. 71-2630), yra akcentuojamas e. dalyvavimo poreikis. Kitu valdžios žingsniu naujausiame nutarime „Dėl 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“ skatinamas piliečių įtraukimas: „... aktyviai įtraukti gyventojus ir bendruomenes svarstant viešuosius vietos reikalus“, tačiau pačio mechanizmo „įtraukti piliečius“ pasigendama. Galima teigti, kad teisinė bazė, sukurta atstovaujamosios demokratijos gairėmis, nėra orientuota „įtraukti piliečius“. Taip pat pasigendama

teisinio reglamento, aprašančio aiškius įtraukimo e. dalyvavimu mechanizmus savivaldos veikloje. Galima daryti prielaidą, kad valdžia galimai yra susidūrusi su dilema vykdyti realius veiksmus, piliečius įtraukiant e. dalyvavimu vietos savivaldoje.

Tuo tarpu naujausiame visuomenei pateiktame dokumente, 2013 m. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2013/37/ES, apibrėžiami atviri formatai ir atviri standartai bei siekiama įgyvendinti atvirųjų duomenų politiką. Lietuvoje šios Direktyvos nuostatos yra įgyvendintos dviem teisės aktais - Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymu (Žin., 2005, Nr. 139-5008) bei Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymu (Žin., 2011, Nr. 163-7739). Atviri duomenys – tai duomenys, kuriuos bet kas gali laisvai naudoti, pakartotinai naudoti ir platinti, dažniausiai tenkinant reikalavimą nurodyti duomenų šaltinį ir reikalavimą pakartotinai naudoti duomenis tik tomis pačiomis sąlygomis (Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, 2015c). Tokius atvirus duomenis piliečiai gali naudoti susipažįstant su institucijų viešais dokumentais, o tai didina valdžios veiklos skaidrumą bei dalyvavimą valstybės valdyme (žr. 1.8 lent.).

1.8 lentelė

Atvirų duomenų teikiama nauda

Atvirų duomenų teikiama nauda	Paaškinimas
Skaidrumas	Visuomenė turi žinoti, ką veikia jų valdžia. Jie turi turėti teisę laisvai prieiti prie kaupiamų duomenų ir jais dalintis tarpusavyje.
Dalyvavimas valstybės valdyme	Atviri duomenys suteikia piliečiams daugiau tiesioginės informacijos, įtraukia į sprendimų priėmimą ir skatina prisidėti prie valstybės valdymo proceso.

Šaltinis: Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, 2015c, p. 30.

Duomenų atvėrimas – tai ne tik tobulesnių technologinių sprendimų skatinimas, geresnis visuomenės informavimas ir įtraukimas į valstybės valdyme vykstančius procesus, jiems suteikiant institucijų kaupiamus duomenis, bet taip pat ir viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų ir tarpusavio bendradarbiavimo efektyvumo didinimas, kadangi institucijos taip pat galėtų būti priskiriamos prie atvirų duomenų naudotojų (Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, 2015c). Galima daryti prielaidą, kad valdžios pastangos sudaryti sąlygas visuomenei susipažinti su institucijų viešai skelbiama informacija, teikiant atvirus duomenis yra vienas iš informacijos sklaidos piliečiams šaltinių, kas gali būti traktuojama kaip galimybė valdžiai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus. Tačiau pats Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas (Žin., 2005, Nr. 139-5008) yra bendrasis teisės aktas, kuriame yra įtvirtinta bendroji viešojo sektoriaus informacijos teikimo tvarka ir nėra apibrėžiamas atvirų duomenų teikimo mechanizmas iš valdžios pusės piliečiui. Todėl valdžios prerogatyva būtų informuoti visuomenę, t. y. viešinti informaciją piliečiams apie tokių atvirų duomenų

(pa)naudojimo galimybes.

Viename iš paskutiniųjų priimtų dokumentų - Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2014-2020 m. programoje akcentuojama: „Inovatyvūs IRT sprendiniai tampa svarbia priemone, padedančia įtraukti piliečius į politinę veiklą, valstybės valdymą, skatinančia viešojo valdymo atvirumą ir atsakomybę. Tai – viena iš esminių sąlygų, padedančių piliečiams aktyviai dalyvauti kasdieniniame visuomenės gyvenime ir valstybės valdyme. ES valstybėse narėse plėtojami įvairūs projektai, skirti skatinti demokratinius procesus naudojantis IRT“ (Žin., 2014, Nr. 2014-03386). Šios Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2014-2020 m. programos tikslas orientuotas į kompiuterinio raštingumo atskirties mažinimą. Kuo daugiau piliečių tampa informacinės visuomenės dalimi, tuo daugiau piliečių gali įsitraukti e. dalyvavimu. Vienintelio ko pasigendama tokio tipo programose, tai, kad jose nenumatyti tokie uždaviniai, kaip supažindinti su viešųjų įstaigų teikiamomis galimybėmis dalyvauti e. demokratijos procesuose naudojant IKT.

Apibendrinant galima teigti, kad valdžios žingsniai skaitmenizuoti viešąsias įstaigas, teikti atvirus duomenis bei panaudoti IKT bendravimui ir komunikavimui su piliečiais suteikė dideles galimybes informacinės visuomenės vystymui, valstybės valdymo tobulinimui, teikiant viešąsias paslaugas. Tačiau, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje, pasigendama teisinės bazės, nėra aprašytų mechanizmų, kaip piliečiai turi būti įtraukiami į sprendimų priėmimą, naudojantis elektroninėmis priemonėmis. Visa tai skatina vystyti e. demokratijos teisinį reglamentavimą.

1.6. E. demokratijos raiškos ir piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje įrankiai ir jų taikymo prielaidos

1.6.1. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje formos ir įrankiai

Demokratinėse valstybėse daug dėmesio turėtų būti skiriama visuomenės įtraukimui į sprendimų priėmimo procesą, kurį įgyvendina išrinktos valdžios institucijos (Janeliūnas, 2009). E. dalyvavimas siejamas su įvairiais aspektais, siekiant įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, pasitelkiant informacines technologijas, kaip valdžią ir piliečius jungiantį įvairiapusį ryšį (Jakutyte, 2012). Įvairūs metodai leidžia teikti įvairius piliečių įtraukimo lygius, nuo "pasyvaus dalyvavimo", kai suinteresuotosios šalys tiesiog gauna informaciją, iki "aktyvaus dalyvavimo", kuris įgalina suinteresuotas šalis dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose (Chiabai, et al., 2013). R. Petrausko ir kt. (2009) teigimu, nors ir pripažįstama piliečių teisė siūlyti idėjas „iš apačios į viršų“, tačiau galutinis sprendžiamasis balsas ir atsakomybė priklauso valdžios institucijoms.

Kalbant apie e. demokratinius procesus, visuomenių demokratizacija per šiuolaikines informacines technologijas gali vykti dviem kryptimis (Islam, 2008):

- „iš apačios“, kai įvairios grupės išnaudoja atsivėrusias technines galimybes organizuotis ir taip sukuria spaudimą valdžiai keisti įprastinius valdymo procesus (tai nereiškia, kad informacinėse technologijose yra užkoduota demokratizacijos galia ir valstybės neišvengiamai demokratizuosis vien dėl technologijų plėtros, o tik tai, kad atsiranda nauji įrankiai ir galimybės visuomenei inicijuoti pokyčius);
- „iš viršaus“, kai pati valdžia imasi kryptingų iniciatyvų įtraukti piliečius į valdymo procesą, atitinkamai keisdama egzistuojantį reguliavimą, pritaikydama esamas institucijas ir prieinamus technologinius įrankius.

Svarbiu faktoriumi tampa ne tik piliečių įsitraukimas į politinę veiklą, bet pačių valdžios institucijų, šiuo atveju - savivaldybių vaidmuo, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą, naudojant IKT priemones. Be kita ko, veikėjų elgsena priklauso nuo tam tikrų socialinių institucijų formuojamų diskursyvių veiklų bei procesų ir šiuolaikinė viešoji erdvė (svarstymų, dialogų, argumentų plotmė) suponuoja pilietinės bei politinės galios santykį, kai akcentuojamas visuomenės informavimas ir individų socialinis įsitraukimas/įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus abipusiu komunikaciniu veiksniu – e. dalyvavimu (Jakutytė, 2012).

Tuo tarpu mokslininkai H. R. Santos, et al. (2014b) valdžios-piliečio sąveikos dinamiką klasifikuoja grindžiant informacinių srautų judėjimo kryptimis, t. y. skirstant pagal tai, kaip vyksta informacijos apsikeitimas tarp valdžios ir piliečių:

1. vienašalė kryptis (angl. unilateral) (vyriausybė piliečiui) – *informavimas* (informacijos teikimas);
2. dvišalės kryptys (angl. bilateral) (tarp valdžios institucijų ir piliečių; “vienas asmuo daugeliui”) – *prisijungimas*;
3. daugiašalės kryptys (angl. multilateral) (tarp valdžios institucijų ir piliečių; “vienas asmuo daugeliui”; “daugelis žmonių vienam”) – *bendras kūrimas* (sprendimų priėmimo procesai).

Kalbant apie informavimą, savo lūkesčius piliečiai gali išreikšti tik tada, kai jie turi pakankamai informacijos apie valstybės reikalus (Pilietinės visuomenės institutas, 2015). Jau pirmasis piliečių įtraukimo lygmuo „*informavimas*“ yra pakankamai svarbus politinėje arenoje, nes, kuo labiau yra informuoti piliečiai, tuo aiškiau ir realiau jie gali įsivaizduoti politinę situaciją ir netiesioginiu būdu kontroliuoti bei (pa)veikti išrinktus atstovus valdžioje. Pats informavimas yra vienaspusis veiksmas iš valdžios pusės, kur pilietis turi tik susipažinimo ir peržiūros teises, tačiau pati informacijos sklaida būtina, kad piliečiai būtų informuoti apie įvykius bei teikiamas galimybes vietos savivaldoje. Kitu atveju, piliečiai turi galimybę susikurti savo nuomonę vienais ar kitais politikos klausimais, tuo, kad ir nesąmoningai iškreipiant tikrąjį politinį vaizdą. Galima teigti, kad

valdžios struktūros turi būti suinteresuotos nuolatine informacijos sklaida bei skirti dėmesio jos viešinimui ir sukurti viešųjų ryšių strategiją, tam, kad būtų vystoma komunikacinė sistema tarp valdžios ir piliečių. K. Jakutytės (2012) teigimu valstybinės institucijos retai sutinka tiesiogiai (angl. on-line) reklamuoti visuomenę skatinančius dalyvauti projektus, nes bijo potencialaus piliečių dalyvavimo ir dėl to galimų problemų antplūdžio. Galima daryti prielaidą, kad žmogiškasis biurokratinis sektorius linkęs remtis „saugesne“ aplinka: mažiau informacijos - mažiau problemų.

Mokslininkų H. R. Santos, et al. (2014b) įvardintą antrąją piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus formą „prisijungimas“ (kvietimas visuomenei įsitraukti į pokalbius, konsultuotis), galima rasti ir kitoku pavadinimu „konsultavimas“. Konsultavimas – kuomet piliečiai įtraukiami į politinių sprendimų priėmimo procesą sudarant jiems galimybes išsakyti savo nuomones ir pozicijas valdžios institucijų nustatytais klausimais, nors šios neturi valdžiai įpareigojančio pobūdžio; valdžios atstovai priimdami sprendimus gali atsižvelgti, tačiau neprivalo vadovautis piliečių išsakytomis nuomonėmis (United Nations, 2007).

Lietuvos įstatymuose įtvirtintas ir konsultacijų su visuomene instrumentas, kuris gali būti susijęs su naujai priimamų, keičiamų įstatymų, teisės aktų projektų svarstymais, administraciniais sprendimais, susijusiais su bendrais teisėtais visuomenės interesais, apimant tiek bendradarbiavimą su visuomenės interesams tam tikroje srityje atstovaujančiomis organizacijomis, tiek su gyventojais ir jų grupėmis (Pilietinės visuomenės institutas, 2015). Pabrėžiama, kad tokios konsultacijos skiriamos bendriems, o ne individualiems klausimams aptarti. Tai leidžia daryti prielaidą, kad šiuo įrankiu galimai naudosis tik ta pilietiška visuomenės dalis, kuriai rūpi bendri viešieji klausimai, siaurinant norinčių dalyvauti savivaldos veikloje piliečių skaičių. Iš kitos pusės, tai suteikia pagrindą savivaldybėms imtis iniciatyvos skatinti bendruomenės pilietiškumą.

Trečioji forma „bendras kūrimas“, reiškia, kad tik toks bendradarbiavimo ir tiesioginio bendravimo procesas reikalauja daugiau kompleksinių institucinių, teisinių ir technologinių struktūrų valdžios galios pasidalijimo su piliečiais (Santos, et al., 2014b). Tuo tarpu Jungtinės Tautos (United Nations, 2007) šią trečiąją dalyvavimo ir į(si)traukimo į sprendimų priėmimo procesus formą įvardinę, kaip „aktyvus dalyvavimas“ procesą, kuomet piliečiai ne tik išsako pozicijas, bet ir dalyvauja nustatant politinę darbotvarkę bei diskutuoja tarpusavyje, o valdžia suinteresuota atsižvelgti į piliečių nuomones ir informuoja apie jomis paremtus priimtus sprendimus. Galima daryti prielaidą, kad abi sąvokos: „bendras kūrimas“ ir „aktyvus dalyvavimas“ tapaciai skelbia piliečių įgalinimo procesus.

Mokslininkės L. Buccoliero ir E. Belliob (2010) kalba apie „piliečio įgalinimą saitynu“ (angl. citizen web empowerment), kuomet vietos valdžios teikiama tinklalapiuose informacija ir elektroninės paslaugos gali padidinti piliečių įgalinimą dėl dviejų pagrindinių matmenų: informacijos piliečiams teikimo ir kontroliuojant šią informaciją, atsižvelgiant į piliečių poreikius.

Tokį dialogą tarp valdžios ir piliečių palengvina tiek saitynų teikiamos galimybės informacijos sklaidai, tiek technologinių priemonių naudojimas e. demokratijos procesuose.

Siekiant įvertinti pačių savivaldybių vaidmenį įtraukiant ir įgalinant piliečius elektroninėje erdvėje, kalbama apie „*piliečio įgalinimo saitynu indeksą*“ (angl. citizen web empowerment index), kuris sudarytas iš keturių papildančių vienas kitą sub-indikatorių, įvairiais kriterijais matuojančių piliečių dalyvavimą internetu (Buccoliero, Belliob, 2010):

Piliečio įgalinimo saitynu indeksas = e. informacija + antros kartos saityno (WEB 2.0) įrankiai + e. konsultacija + e. sprendimų priėmimo procesas.

Šio indekso esmė, atkreipti dėmesį į įrankius bei mechanizmus, kuriuos savivaldybės taiko savo institucijos tinklalapiuose, kad būtų įtraukti piliečiai į sprendimų priėmimą:

1. *E. informacija*. Pateikiama informacija apie viešosios įstaigos ir valdžios struktūras, einamuosius viešuosius reikalus, teisinių aktų viešinimą ir t. t. Nereikalauja piliečių įsikišimo.

2. *Antros kartos saityno (angl. WEB 2.0) įrankiai*. Apima socialinių tinklų ir mobiliųjų programų, naudojamų viešojoje įstaigoje *priemonės*. Piliečiai įgalinami dalyvauti vietos savivaldos procesuose. Šie įrankiai apima tokias charakteristikas, kaip: forumai ir pokalbių svetainės, nuorodos į savivaldybės socialinius tinklus (Facebook, Youtube, Skype, Twitter), savivaldybės tinklalapio pasiekiamumas per mobiliuosius įrenginius; tiesioginės posėdžių transliacijos internetu.

3. *E. konsultacija*. Piliečiai gali tiesiogiai teikti savo nuomonę ir pasiūlymus savivaldybei. E. konsultacija apima šias charakteristikas: apklausos ir tyrimai, leidžiantys piliečiams išreikšti save ir pateikti vertingos informacijos apie savo ir visuomenės poreikius bei tiesioginį, interneto teikiamomis galimybėmis, mero bendradarbiavimą su piliečiais.

4. *E. sprendimų priėmimo procesas*. Tai piliečių nuomonės atspindys sprendimų priėmimo procesuose. Šie procesai apima šias charakteristikas: renkami duomenys apie piliečių išreikštą nuomonę (pvz. e. balsavimo duomenys vienu ar kitu sprendimų priėmimo klausimu); renkami duomenys apie skundus, kurie aiškiausiai parodo, kokie buvo priimti sprendimai, pradedant nuo konsultavimosi proceso ir užbaigiant grįžtamoju ryšiu – pateikiant gautą rezultatą visuomenei (pvz., kaip paskelbimas internetinėje apklausoje turėjo įtakos tolesniems piliečių ir valdžios veiksams, kurių buvo imtasi, kad būtų išspręstas vienas ar kitas rūpimas klausimas); e. forumai – kai piliečiai pareiškia savo nuomonę svarbių derinamų projektų klausimu.

Toks „*piliečio įgalinimo saitynu indeksas*“ nėra taikytas tiriant Lietuvos savivaldybių tinklalapius, tačiau tai gali būti viena iš rekomendacijų savivaldybėms, atsižvelgiant į šio indekso kriterijus, skatinti įtraukti piliečius į savivaldos veiklą. Tuo tarpu Lietuvos viešosios įstaigos remiasi „*e. dalyvavimo indeksu*“ (angl. e-participation index), kuriuo siekiama apibendrinti, kaip valstybė panaudoja internetą, siekdama skleisti valdžios informaciją piliečiams (e. informacijos sklaida),

gerinti sąveiką tarp socialinių partnerių (e. konsultacijos) ir įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesą (e. sprendimų priėmimas) (Domarkas, 2010). Kaip buvo paminėta, pagal 2014 m. JT teikiamą ataskaitą, Lietuva užima 33 vietą iš 193 pasaulio šalių (United Nations, 2014). Tai atrodytų neblogo rodikliu tarp tokio kiekio dalyvių, tačiau nuo 2010 metų (19 vieta iš 193 dalyvių) šis rodiklis gana ženkliai (per 14 vietų) smuktelėjo žemyn. Galima daryti prielaidą, kad piliečių e. dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose vietos savivaldoje mažėja. Dėl to, būtina šviesti visuomenę politiniais klausimais, kviesti naudotis e. demokratijos įrankiais, kurti savivaldoje mechanizmus, kurie skatintų efektyvesnį piliečių e. į(si)traukimą į vietos savivaldos veiklą.

Valdžios bendradarbiavimas su piliečiais (e. dalyvavimas) gali vykti keliomis kryptimis: pirma – vienašale, tik informuojant piliečius, antra – dvišale, kuomet piliečiai prisijungia prie valdžios inicijuojamos veiklos, trečia – daugiašale kryptimi, kuomet iniciatyva vyksta ne tik iš valdžios pusės, bet ir piliečiams aktyviai dalyvaujant politinėje erdvėje bei (United Nations, 2007). Anot R. Baločkaitės ir kt. (2008), e. dalyvavimas gali vykti per įvairius informacinių technologijų įgalintus įrankius (el. paštas, internetiniai forumai, apklausos, balsavimai, komentarai, peticijos ir pan.). H. R. Santos, et al. (2014b) teigia, kad itin svarbu suprasti kokios skaitmeninės priemonės (įrankiai) daro įtaką valdžios-piliečio sociopolitinėms sąveikoms atsirasti (žr. 1.9 lent.).

1.9 lentelė

**Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje priemonės
(įrankiai)**

Kategorijos	Sociopolitinės sąveikos	Informacinių srautų kryptys	Skaitmeninės interaktyvios priemonės (įrankiai)
1. Informavimas (informacijos teikimas)	Platinimas, sklaidimas, paskleidimas, viešinimas, išplatinimas	Vienašalė kryptis	Dienoraščiai (angl. blogs) ; Sklaidos kanalas (angl. RSS feed)* ; Naujienų prenumerata ; Galimybė parsisiųsti informaciją iš tinklalapio; Informacijos paieškos variklis.
2. Prisijungimas (konsultavimas)	Diskusijos, dalyvavimas, dalinimasis, dalybos (angl. sharing)	Dvišalės kryptys	Socialiniai tinklai; Profesionalūs informaciniai komunikaciniai tinklai; Kontaktų formos/el. paštas; Komentarų langai.
3. Bendras kūrimas (aktyvus dalyvavimas)	Pasitarimai, konsiliumai, bendradarbiavimas	Daugiašalės kryptys	E. peticijos; Viešosios nuomonės apklausos – e. apklausos; Viešosios konsultacijos – e. konsultavimas; „Wiki“ paslauga (svetainė, kurioje leidžiama redaguoti turinį ir kurti kitokią struktūrą pagal vartotojų poreikius); Diskusijų forumai – e. forumai; Mobilieji įrenginiai skirtos taikomosios programos (angl. applications); Atviri duomenys.

Šaltinis: adaptuota pagal JT (United Nations), 2007, p. 41; Santos, et al., 2014b, p. 5.

* - žr. Pagrindinės sąvokos.

Be abejo, e. dalyvavimo procese svarbu suprasti ir siūlomų įvairių e. demokratijos įrankių funkcijas bei valdžios ir piliečių veiksmus, kurie daro įtaką piliečių į(si)traukimui į sprendimų priėmimo procesus vietos savivaldoje (žr. 1.10 lent.).

E. demokratijos įrankių aprašas ir valdžios bei piliečių veiksmai inicijuojant e. demokratijos įrankių naudojimą

E. demokratijos įrankiai (priemonės)	Aprašas	Valdžios/piliečių veiksmai (darbo autorės komentarai)
E. apklausa	Elektroniniu būdu savivaldybės vykdomos viešos apklausa, skirtos išsiaiškinti gyventojų nuomonę apie savivaldybės teikiamas paslaugas.	Valdžia inicijuoja apklausa pradžia, viešina įrankio naudojimą vartotojų tarpe ir užtikrina jiems atgalinį ryšį.
E. konsultavimas (Klausimai - atsakymai)	Piliečiai informuoja institucijas apie savo poreikius, prašo reikalingos informacijos ar pagalbos. Institucijos darbuotojai konsultuoja gyventojus, klausia jų nuomonės, reaguoja į pateiktas pastabas ir klausimus.	Piliečiai inicijuoja konsultacijos pradžia, valdžia užtikrina jiems atgalinį ryšį.
E. peticijos	Peticijų teikimas skaitmeninėmis priemonėmis. Elektroniniu būdu pildomas siūlymas spręsti gyventojams aktualią problemą kai yra poreikis keisti esamus ir kurti naujus teisės aktus. Svarstoma savivaldybės tarybos kai yra surenkamas reikalingas gyventojų pritarimas.	Pateikia piliečiai , valdžia registruoja, priima sprendimą peticiją registruoti arba atmesti.
E. forumas (diskusijos)	Elektroniniu būdu savivaldybės vykdoma viešoji konsultacija miesto plėtros ar kito projekto klausimu, kuomet vystant minėtą projektą yra reikalinga atsižvelgti į gyventojų nuomonę. E. konsultacija vykdoma forumo pagalba, joje dalyvauja savivaldybės atstovai, suinteresuoti specialistai ir gyventojai.	Valdžia inicijuoja forumo temą, vyksta diskusijos tarp dalyvių. Yra pateikiami projektai, dokumentacija, biudžetiniai paskaičiavimai svarstymui, reaguojama į diskusijų turinį ir atsižvelgiama į piliečių ir specialistų nuomonę bei formuojami sprendimai.
E. skundai (siūlymai)	Skundų (siūlymų) pateikimas savivaldybės administracijai internetu.	Teikia piliečiai , valdžia reaguoja ir užtikrina atgalinį ryšį.
Posėdžių transliacijos	Suteikia galimybę kiekvienam piliečiui internetu stebėti tarybos darbą, susipažinti kaip sprendžiami aktualūs savivaldos klausimai.	Vienpusis ryšys. Valdžia suteikia galimybę stebėti transliaciją, tačiau piliečiai negali įsitraukti į diskusiją.

Šaltinis: adaptuota pagal Petrauskas, 2012, p. 408-409; VšĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centras, 2016, p. 14.

Iš 1.10 lentelės konteksto analizės galima daryti prielaidą, kad turi būti supažindinami kuo daugiau vietos gyventojų su valdžios inicijuojamais e. demokratijos įrankiais, viešinant juos per tradicines (TV, spauda ir t. t.) ir IKT priemones. Tai leistų piliečiams atkreipti dėmesį į tuo metu aktualius savivaldai klausimus. Remdamasi L. Buccoliero ir E. Belliob (2010), K. Mossberger ir Y. Wu (2012), H. R. Santos, et al. (2014b) įžvalgomis apie piliečių įgalinimą e. tinklais naudojant antros kartos saityno įrankius (įtraukimas e. dalyvavimu), K. Jakutytės (2012) moksliniais darbais apie e. dalyvavimą, grindžiamą informacinių technologijų taikymu, ir R. Tijūnaitienės (2013) apibūrinamomis e. dalyvavimo formomis, darbo autorė detalizavo ir pateikė susistemintas koncepto „įtraukimo e. dalyvavimu“ formas (mechanizmus), kurios pasireiškia vietos savivaldos institucijų tarnautojų veiksmų dėka (žr. 1.11 lent.).

Piliečių įtraukimo e. dalyvavimu formos (mechanizmai)

<i>Piliečių įtraukimo e. dalyvavimu</i> koncepto formas (mechanizmai) pasireiškia savivaldybės tarnautojų veiksmais , kaip antai:
SUTEIKTI prieigą prie interaktyvių priemonių (e. demokratijos įrankių)
PLATINTI informaciją apie galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose vietos savivaldoje naudojant tradicines priemones, kaip antai: lankstinukus, standus, spaudą, radiją, TV ir t. t.
INFORMUOTI piliečius apie e. demokratijos paslaugas
KVIESTI dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose
SKATINTI naudotis e. demokratijos paslaugomis
MOTYVUOTI įsitraukti į vietos savivaldos veiklą ir dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose
SKELBTI apklausas, forumus
SUPAŽINDINTI su tyrimų, apklausų, konsultacijų rezultatais (teikti atgalinį ryšį)
LEISTI rašyti komentarus
VIEŠINTI informaciją apie e. demokratijos teikiamas galimybes dalyvauti sprendimo priėmimo procesuose
TEIKTI atvirus duomenis

Šaltinis: adaptuota pagal Maier, Reimer, 2010, p. 48; OECD, 2009, p. 67; OECD, 2015, p. 51-53; Buccoliero, Belliob, 2010, p. 4; Lee, Kim, 2012a, p. 161; Jakutytė, 2012, p. 289; Porwol, et al., 2015, p. 390; Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, 2015c; Santos, et al., 2014, p. 6.

Apibendrinant galima teigti, kad yra nemažai priemonių (įrankių), kurios suteikia plačias galimybes *piliečius įtraukti į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu formomis, kurios apima savivaldybės tarnautojų veiksmus*: viešinti susijusią su e. demokratijos teikiamomis galimybėmis informaciją; skatinti, informuoti, motyvuoti, kviesti piliečius dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, teikiant e. demokratijos paslaugas; skelbti apklausas, forumus, prašant piliečių išsakyti savo nuomonę ir teikti pasiūlymus; supažindinti su apklausų ir tyrimų rezultatais (teikti piliečiams grįžtamąjį ryšį), naudojant IKT priemones.

1.6.2. Savivaldybės vaidmuo įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje

Anot mokslininkų L. Buccoliero ir E. Belliob (2010), pati efektyviausia forma savivaldos institucijoms įtraukti piliečius (informacinę visuomenę) į savivaldos reikalų tvarkymą yra internetas - savivaldybių tinklalapiai, kurie yra prieinami dvidešimt keturias valandas per parą. Tai leidžia piliečiams susipažinti su savivaldybės teikiama informacija, patiems teikti pasiūlymus, išsakyti nuomonę ir gauti atsakymus, sutaupant laiko nevykstant į instituciją. Lietuvos savivaldybės įgyvendinusios e. demokratijos procesus, teikia galimybę dalyvauti vietos valdžios veikloje, naudojant tinklalapiuose įdiegtus e. demokratijos įrankius. 2014 m. kovo–balandžio mėnesiais buvo peržvelgtos visų savivaldybių interneto svetainės, jose sukurtos e. demokratijos rubrikos ar kitos struktūrinės dalys, kuriose savivaldybės gyventojams suteikia informaciją apie sprendimų priėmimą ir sudaro galimybę patiems įsitraukti į šiuos procesus (Pilietinės visuomenės Institutas, 2015). Anot E. Pociaus (2015), gyventojai nežino apie e. demokratijos teikiamas galimybes dėl prasto jų

pateikimo savivaldybių tinklalapiuose. Remdamasi pastaruoju komentaru, darbo autorė tyrimo metu tikrino šią „prasto pateikimo tinklalapiuose“ faktą ir 3.2 skyriuje pateikė rezultatus.

Diskutuojant apie tinklalapių naudą, galima teigti, kad ir kiti socialiniai tinklai tampa tuo reiškiniu, kai valdžia turi kitokią galimybę bendrauti su piliečiais visiškai kitokiu lygiu per savo interneto bendruomenes (Freeman, 2012). Anot A. D. Vestrheim (2015), svarbiu faktoriumi tampa vietos valdžios institucijų viešinimas apie e. demokratijos galimybes dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, panaudojant įvairias kitas socialines terpes, kaip antai, žiniasklaidą bei socialinius tinklus, piliečių aktyvų dalyvavimą socialiniuose tinkluose. Dėl to atkreipiamas dėmesys į tai, kad savivaldybės gali pasinaudoti būtent socialinių tinklų teikiamomis galimybėmis informuoti visuomenę apie einamuosius ar svarbius reikalus. Mokslininkai A. Persaud ir P. Persaud (2015) paantrina apie mobilių technologijų galimybes vietos savivaldos institucijoms teikti informaciją vartotojui. Be to, E. Fetingytė ir E. Pocius (2015) rekomenduoja savivaldybėms išnaudoti „Naujienu prenumeratos“ įrankio galimybes, vartotojams leidžiant savanoriškai prenumeruoti savivaldybės naujienas. Galima daryti prielaidą, kad savivaldybių aktyvus dalyvavimas ir e. demokratijos galimybių viešinimas už savivaldybės tinklalapio ribų leidžia pasiekti didesnę piliečių srautą (žr. 1.12 lent.).

1.12 lentelė

Valdžios veiksmai technologinių galimybių sąveikoje

Valdžios veiksmai	Aprašas	Darbo autorės įžvalgos
Socialinių tinklų įtakos stiprinimas	Reiktų atsižvelgti į tai, kad, daug piliečių, ypač jaunimas, nemažai laiko praleidžia dalyvaudami socialiniuose tinkluose. Dėl to savivaldybės gali padaryti nemažą įtaką, teikdamos informaciją piliečiams socialiniuose tinkluose (Facebook, Twitter, LinkedIn ir t. t.).	Naudojama viešinant e. demokratijos teikiamas galimybes.
Galimybių prisijungti per multimedijos ir mobiliuosius įrenginius sudarymas	Mobilūs vartotojai ieško galimybių naudotis multimedijos ir mobiliųjų įrenginių teikiamomis galimybėmis susirasti reikiamą informaciją ir ją panaudoti vieniems ar kitiems tikslams. Viešosios įstaigos turėtų reaguoti į technologinių naujovių kuriamas galimybes įtraukti piliečius į savivaldos veiklą.	Aktualu suteikiant papildomą galimybę naudotis e. demokratijos įrankiais.
„Naujienu prenumeratos“ įrankio naudojimas, skelbiant savivaldybės ir e. demokratijos naujienas.	Taip praplečiama savivaldybės veikla, suinteresuotai auditorijai skelbiant ir viešinant ne tik savivaldybės naujienas, bet ir e. demokratijos sistemoje generuojamą turinį.	Naudojama viešinant e. demokratijos teikiamas galimybes.
Socialinio tinklo terpės YouTube išnaudojimas	Video - vienas iš efektyviausių būdų perteikti informaciją. Savivaldybės tai gali išnaudoti informavimui apie e. demokratijos teikiamą naudą, dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose.	Naudojama viešinant e. demokratijos teikiamas galimybes.

Šaltinis: adaptuota Vestrheim, 2015, p. 3; Lee, Kim, 2012a, p. 12; Persaud, Persaud, 2015, p. 662; Fetingytė, Pocius, 2015, p. 6.

Anot I. Žilionienės (2004), valdžios iniciatyvų sėkmė dažniausiai priklauso ne tik nuo techninių sprendimų įgyvendinimo arba teisinės bazės pritaikymo, o ypač svarbus šiame kontekste tampa žmoniškasis veiksnys, požiūris į vykdomas veiklas ir funkcijas kaita. Galima daryti prielaidą,

kad piliečių lūkesčiai lemia savivaldos institucijų darbuotojų požiūrį į valdymą, norą ir gebėjimus komunikuoti su piliečiais, juos kviečiant dalyvauti vietos savivaldos veikloje priimant sprendimus.

2010 metais Lietuvos Savivaldybių Asociacija „Lietuvos „eSavivaldybė 2014“ strategijos projekto“ pristatyme akcentavo vieną iš savivaldos tikslų: „iki 2014 m. savivaldybės turi būti sukūrę skaitmeninius kanalus dialogui tarp piliečių, savivaldybės ir piliečių rinktų atstovų“. Piliečiams turi būti sudarytos institucinės sąlygos dalyvauti, o tam reikalingas laisvas priėjimas prie interaktyvių instrumentų ir žinojimas, kaip jais naudotis (Jakutytė, 2012). ES paramos dėka, 2013 metais Lietuvos savivaldybėse buvo įveikti technologinio modernizavimo etapai ir įdiegti e. demokratijos įrankiai, padedantys gyventojams dalyvauti savivaldoje ir įsitraukti į politinių sprendimų priėmimo procesus: teikti e. peticijas, e. skundus, dalyvauti e. apklausose, e. forumuose, naudotis e. konsultavimo paslaugomis ir t. t. E. demokratijos įrankių diegimas neaplenkė ir Šiaulių regiono, kuriame buvo įgyvendintas projektas „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir rajone“.

Atlikti tyrimai rodo, kad viena iš kliūčių, kodėl stringa valdžios ir piliečių, nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimas – trūksta tiek pastangų iš valdžios pusės įtraukti piliečius, tiek iš piliečių pusės įsitraukti į savivaldos veiklą (Pilietinės visuomenės institutas, 2015). 2015 metais atliktas Lietuvos savivaldybių e. valdymo kokybės vertinimas, kurio tikslas – pateikti rekomendacijas, skirtas Lietuvos savivaldybėms gerinti savo elektroninio valdymo kokybę ir taip stiprinti pilietinės visuomenės įsitraukimo į savivaldos sprendimų priėmimo procesus galimybes bei skatinti informacinės visuomenės plėtrą (VšĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centras, 2016). Viena iš šio vertinimo sričių – piliečiams suteikiamo grįžtamojo ryšio užtikrinimas naudojant e. demokratijos priemones. Iš 60 tirtų savivaldybių geriausiai šioje srityje pasirodė Šiaulių miesto savivaldybė, surinkusi 10,87 balo iš 20 galimų (žr. Priedas Nr. 6). Pastebėta, kad šis tyrimas nebuvo susijęs su savivaldybės organizacinių veiksmų, įtraukiant piliečius į e. demokratijos procesus, vertinimu. Tyrėjai šiuo tyrimu domėjosi gyventojų informavimo klausimais apie e. demokratijos galimybes. Tyrimas daugiau apsiribojo pačių piliečių dalyvavimu naudojant e. demokratijos įrankius ir vietos savivaldos reagavimu į užklausas, skundus, teikiamas peticijas ir stebėseną tarybos posėdžių transliacijų metu.

Atkreipiant dėmesį į piliečių dalyvavimą sprendimų priėmimo procesuose, svarbu suprasti ir tai, kad gyventojų įtraukimas e. dalyvavimu tampa tuo rodikliu, kurio dėka savivaldybės skatinamos viešinti ir populiarinti e. demokratijos sistemą, o piliečiai būtų pakankamai pilietiškai ja naudotis. Anot Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centro (2015), siekiant įgalinti šalies piliečius aktyviai dalyvauti valstybės politiniame, socialiniame, kultūriniame bei visuomeniniame gyvenime, būtina imtis iniciatyvų tiek „iš viršaus“ (valdžios veiksmai), tiek ir „iš apačios“ (piliečių iniciatyva keisti įprastinius valdžios valdymo procesus, pvz. naudojantis e. demokratijos įrankiais).

Kalbant apie iniciatyvą „iš viršaus“, savivaldybė yra tas subjektas, kuris turėtų gerinti viešąjį valdymą, tobulinant viešųjų paslaugų teikimo sistemą Lietuvoje bei įtraukti visuomenę į sprendimų priėmimo procesus (Strategija „Lietuva 2030“, 2012). Nors dauguma savivaldybių ataskaitose akcentuoja piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimo procesą per savo veiklos viešinimą spaudoje, galimybę stebėti tarybos posėdžius, tiek į juos atvykstant, tiek naudojantis e. demokratijos priemonėmis, tačiau ataskaitose nėra aptariami ilgalaikiai mechanizmai, kurie sukurtų ryšį tarp gyventojų ir savivaldybės. Valstybės institucijose siektina numatyti organizacinius mechanizmus, kurie motyvuotų valstybės sektoriaus atstovus išsamiau domėtis bendradarbiavimu su piliečiais ir, idealiu atveju, siekti, kad šis bendradarbiavimas taptų kasdiene, o ne ypatingąja institucijos darbotvarkės dalimi (Pilietinės visuomenės institutas, 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad savivaldybės vaidina patį didžiausią vaidmenį įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje, nes jos yra pirmosios turinčios išgirsti ir įsiklausyti į visuomenės poreikius ir problemas. Tam jos turi informacinių technologijų priemonių bazę, e. demokratijos įrankius, kurie suteikia pagrindą piliečiams įsitraukti ir būti įtrauktiems į savivaldos veiklą. Ir nors savivaldybės turi efektyvias priemones, svarbu jas viešinti bei aiškinti apie e. demokratijos galimybes, pasitelkiant socialinius tinklus bei prisijungiant per multimedijos ir mobiliuosius įrenginius, - kas yra neišvengiama šių dienų informacinių technologijų kontekste.

2. PILIEČIŲ ĮTRAUKIMO Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ E. DALYVAVIMU ŠIAULIŲ MIESTO IR RAJONO SAVIVALDYBĖSE TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo sėkmės pagrindas yra tinkamų tyrimų metodų parinkimas bei tyrimo nuoseklumas. Anot K. Kardelio (2005), kiekvienas tyrimo metodas visų pirma turi turėti teorinį pagrindą, t. y. remtis objektyviu dėsningumu, būti moksliskai pagrįstas. Siekiant ištirti piliečių e. įtraukimo į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje, buvo remtasi teorinėmis nuostatomis bei koncepcijomis. Tyrimo metodologija pagrįsta sekančiomis teorinėmis išvalgomis:

1. Demokratijos ir e. demokratijos teorijomis apie piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimą (Krupavičius, 2004; Baločkaitė ir kt., 2008; Vaišvila, 2009; Maduz, 2010; Reinsalu, 2010; Buccoliero, Belliob, 2010; Cini, 2011; Kersting, 2012; Tijūnaitienė, 2013; Šaparnienė, 2013; Fung, et al., 2013; Ferrin, Kriesi, 2014; Turcoane, 2014; Santos, et al., 2014b; L. Porwol, et al., 2015; Pocius, 2015).

2. E. dalyvavimo ir įtraukimo sąsajų nustatymu (Islam, 2008; United Nations, 2008, 2011;

OECD, 2009, 2015; Bernotienė, 2010; Maier, Reimer, 2010; Ferreira, et al., 2011; Lietuvos pažangos strategija “Lietuva – 2030“, 2012; Petrauskas, 2012; Lee, Kim, 2012b; Jakutytė, 2012; Ruesga, Knight, 2013; Corbett, 2014; Santos, Tonelli, 2014a; Santos, et al., 2014b; Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerija, 2015c; Porwol, et al., 2015; VšĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centras, 2016).

3. Vietos savivaldos vaidmens apibrėžimu, vystant e. demokratiją (Jakutytė, 2012; Mossberger, Wu, 2012; Lietuvos pažangos strategija “Lietuva – 2030“, 2012; Pilietinės visuomenės institutas, 2015; Pocius, 2015).

4. Pasitikėjimo valdžia didinimu per e. demokratijos teikiamas galimybes (Garuckas, Kaziliūnas, 2008; Bartuškaitė, Žilys, 2011; Lee, Kim 2012a; Burnytė, 2013; Musial-Karg, 2014; Scherer, Wimmer, 2014; Alharbi, et al., 2015; VRM, 2010, 2013, 2015).

5. E. dalyvavimu vietos savivaldoje, plėtojant e. demokratiją viešojo valdymo teorijų kontekste (Council of Europe, 2013; Pivoras, Visockytė, 2011; Nakrošis, 2011; Dukynaitė, Ališauskas, 2012; Guogis, Šilinskytė, 2013; Farrell, Goodman, 2013; Tijūnaitienė, 2013; Santos, Tonelli, 2014a; Smalskys ir kt., 2015; Valackienė, Žalnierūnienė, 2015; Fetingytė, Pocius, 2015; Persaud, Persaud, 2015; Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras, 2015; VšĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centras, 2016).

6. Kokybinio tyrimo metodologija, mokslinio pažinimo procesams ir principams apibūdinti (Tidikis, 2003; Kardelis, 2005; Girdzijauskienė, 2006; Bitinas ir kt., 2008; Creswell, 2007; Luobikienė, 2010; Dikčius, 2011; Neuman, 2011; Yin, 2011).

Teoriniai metodai suteikia tyrėjui metodus ir instrumentus, kuriais galima giliau pažinti tiriamą objektą ir išsiaiškinti tyrimo objektyvią tiesą (Tidikis, 2003). Atlikta teorinė analizė leido numatyti tolimesnių empirinių tyrimų gaires, o teorinių įžvalgų apibendrinti duomenys buvo panaudoti sudarant klausimyną empirinio tyrimo instrumentui. Dėl to buvo svarbu parinkti tinkamą tyrimo metodą. Tam tikri metodai yra efektyvesni už kitus (iš)spręsti specifinių tyrimų klausimus ar temas (Neuman, 2011). Atskleidžiant piliečių e. įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje įgyvendinimo mechanizmus ir probleminius aspektus, empiriniam tyrimui buvo pasirinkti tyrimo metodai:

1. Dokumentų analizė.
2. Tinklalapių turinio analizė.
3. Kokybinis tyrimo metodas.

Dokumentų analizė. Tai tam tikrų organizacijos vidinių (pvz., veiklos ataskaitos, nuostatai, strateginiai planai ir pan.) arba išorinių (pvz., straipsniai apie organizaciją, brošiūros ir pan.) teksto pavidalu išreikštos pirminės informacijos interpretavimas mokslo srities, krypties ar šakos kategorijų kontekste (Bitinas ir kt., 2008). Tokie pirminiai dokumentai naudojami kaip pagrindiniai

informacijos šaltiniai (Tidikis, 2003). Anot B. Bitino ir kt. (2008), socialiniame tyrime naudotą dokumentų turinio analizę galima traktuoti kaip teksto pavidalu išreikštos pirminės informacijos interpretavimą. Tuo tarpu I. Luobikienė (2010) teigia, kad dokumentų analizės metodas užtikrina aukštą analizės kokybę, nes nemažai dokumentų yra parašyti profesionaliai, taip pat suteikia galimybę tyrinėti informaciją apie šiuo metu nebesamus įvykius ar procesus.

Dokumentų analizė yra socialinio tyrimo metodas ir yra svarbi tyrimo priemonė, sisteminanti įvairius analizuojamus ir interpretuojamus duomenis, gautus iš tirtos organizacijos dokumentų ir įrašų, susijusių su konkrečia tyrimo procedūra. Siekiant ištirti piliečių įtraukimo e. dalyvavimu į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje reglamentavimą, atlikta Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių dokumentų analizė. Pagrindinis dėmesys skirtas vietos savivaldos dokumentams, kurie apėmė tekstus, reklamą, pranešimus spaudai, darbotvarkes, brošiūras, projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ techninės dalies dokumentaciją, Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių vietos strateginius veiklos dokumentus bei merų, administracijos direktorių įsakymus ir veiklos ataskaitas.

Analizuota ar (ir kaip) nagrinėjamuose dokumentuose yra akcentuojami mechanizmai, aprašantys savivaldybės veiksmus, kurie skatintų piliečius dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, elektroninėje savivaldos erdvėje pateikiant skundus, rašant peticijas, konsultuojantis ar dalyvaujant apklausose.

Taikant dokumentų turinio analizę (angl. content), buvo gauti dokumentų analizės rezultatai. Iš analizuojamų dokumentų teksto išskirti prasminiai vienetai, tirti įvairių teksto elementų ryšiai su probleminiais klausimais.

Tinklalapių turinio analizė. Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapių turinio analizė skirta 2007-2013 m. Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos dėka įdiegtiems savivaldybėse e. demokratijos įrankių naudojimui ir šių įrankių viešinimo mechanizmams atskleisti. Tirta tinklalapiuose:

- kokias būdais viešinami e. demokratijos įrankiai, skatinantys piliečius dalyvauti savivaldoje ir įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus, naudojant įrankius: e. konsultavimas, e. apklausa, e. forumas;
- kaip informuojami piliečiai naudotis e. demokratijos įrankiais;
- įtraukimo e. dalyvavimu mechanizmai;
- e. demokratijos galimybių viešinimo mechanizmai, susiję su kitais socialiniais tinklais.

Tinklalapių turinio analizės rezultatai buvo gauti, taikant dokumentų medžiagos turinio analizę, kaip ir analizuojant savivaldybių dokumentus. Išskirti tinklalapių turinio analizės kriterijai, leidžiantys susipažinti su vietos savivaldos teikiamomis galimybėmis elektroninėje erdvėje.

Kokybinis tyrimas interviu metodu. Kokybinis tyrimas yra siekiama suprasti tiriamą

reiškinį, apie kurį mažai žinoma, ir gauti išsamios informacijos apie tam tikrus reiškinius, kuriuos tirti kiekybiniais metodais neįmanoma (Girdzijauskienė, 2006). Iš kitos pusės, pagal M. C. Hoepfl (1997), kokybinio tyrimo metu pabrėžiamas nagrinėjamos problemos išskirtinumas; duomenys gaunami iš natūralios aplinkos – ten, kur vyksta analizuojami reiškiniai; tyrimo rezultatai pateikiami aprašomuoju būdu. Tokie tyrimai yra mažiau struktūruoti ir tai suteikia pačiam tyrėjui galimybę interpretuoti gautus rezultatus.

B. Bitinas ir kt. (2008) nurodo, kad skirtingai nei kiekybinis, kokybinis tyrimas yra atviras ir tyrimo koncepcija grindžiama socialine realybe, išreikšta gyvosios kalbos priemonėmis, o pati reali situacija nagrinėjama be išankstinių nuostatų ir manipuliavimo, nėra griežtai apibrėžta informantų imtis ir tyrėjas vadovaujasi mintimi, kad informantų kompetencija yra esminis kokybinio tyrimo sėkmės laidas. Kokybiniame tyrime tyrėjas turi galimybę tirti informantų motyvaciją, skatinančią juos vienaip ar kitaip veikti bei atlikti konkrečius veiksmus. Kokybinių tyrimų samprata plati ir apima visą eilę požiūrių, metodų ir technikų, skirtų nuodugniai ištirti ir aprašyti žmonių požiūrių ir elgesio motyvus, o ne priežastis. Tuo tarpu kiekybiniuose tyrimuose aiškinamasi, kodėl kažkas atsitinka.

S. Girdzijauskienė (2006) akcentuoja, pagal C. Briggs'ą (1986), 90 proc. kokybinių tyrimų duomenys surenkami interviu būdu. Anot R. Tidikio (2003), interviu, kaip ir pokalbis, yra vienas iš efektyviausių kokybinio tyrimo metodų. Interviu yra vertingas vertinimo įrankis, nes ji leidžia informantams savais žodžiais pasidalinti savo patirtimi, požiūriais ir įsitikinimais. Interviu suteikia platesnes galimybes nuodugniau pažinti tiriamąjį asmenį, tuo tarpu anketinėje apklausoje tokios galimybės ribotos (Kardelis, 2005). Tyrėjo tikslas – sudaryti galimybę informantui išdėstyti savo požiūrį tam tikru klausimu (Girdzijauskienė, 2006). Tyrėjas, naudodamas informantų tiesiogiai pavartotus teiginius ir tezes, juos susistemina, įvertina, interpretuoja ir pateikia vienokį ar kitokį problemos sprendimo variantą (rezultatą). Anot J. W. Creswell (2007), atlikdamas interviu, tyrėjas atkreipia dėmesį į informanto požiūrį į situaciją ir tiria patirties ir požiūrių kompleksškumą.

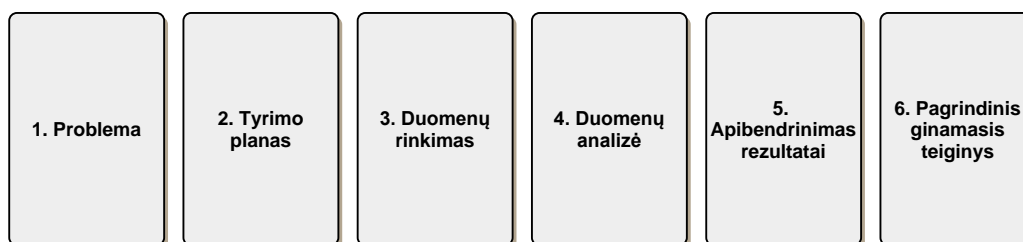
Tiriant piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse mechanizmus, tyrimui atlikti pasirinkta kokybinio tyrimo strategija - pusiau struktūruotas interviu, kurio didžiausias pranašumas yra galimybė:

- paaiškinti tai, ko informantas nesuprato užduodamu klausimu;
- perfrazuoti klausimą nekeičiant jo esmės;
- užduoti patikslinančius klausimus informantui, susijusius su tiriamą sritimi arba tyrėjui pasitikslinant atsakymą.

Anot B. Bitino ir kt. (2008), pusiau struktūruoto interviu metu tyrėjas leidžia iš anksto numatyti temas ar problemas, kurias aptaria interviu metu, bet „neprisiriša“ prie klausimų tvarkos ar numatytų pasakyti žodžių, laisvai juos keičia vietomis, užduoda papildomų klausimų. Toks tyrimo

metodas suteikia galimybes lanksčiau vesti interviu (Kardelis, 2005). Visa tai leidžia gauti kuo išsamesnius išsamesnį atsakymus iš informantų.

Tyrimo etapai. Tyrimo metu buvo laikomasi mokslinio tyrimo stadijų procedūrų nuoseklumo, remiantis R. Tidikio (2003) socialinių mokslų tyrimų metodologijoje pateiktu aprašu (žr. 2.1 pav.):

2.1 pav. Mokslinio tyrimo stadijų procedūrų nuoseklumas
Šaltinis: adaptuota pagal Tidikis, 2003, p. 390

Remiantis aukščiau pateikta tyrimo stadijų procedūrų nuoseklumo schema, tiriamam darbui atlikti, suformuota tiriamojo darbo struktūra (žr. Priedas Nr. 7).

Teorinio tyrimo etape, remiantis suformuluotais probleminiais klausimais, analizuoti Lietuvos teisiniai dokumentai, šalies ir užsienio autorių moksliniai šaltiniai. Šios teorinės analizės įžvalgų dėka suformuoti tyrimo uždaviniai, probleminiai klausimai ir tyrimo metodologijos strategija.

Antrajame empirinio tyrimo etape, analizuotų teisinių ir mokslinių šaltinių teoriniu pagrindu, suformuota tyrimo metodologinė struktūra, pasirinktas kokybinis tyrimo metodas ir išskirti bei išanalizuoti tyrimo instrumentai, aprašytos magistrinio darbo teorinė ir metodologinė dalys.

Trečiajame etape tirti Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių dokumentai ir Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapių turinys. Remiantis šių dokumentų ir tinklalapių turinio analizėmis, parengtas pagrindinis tyrimo instrumentas – interviu klausimynas. Interviu metu buvo siekiama išsiaiškinti atsakingų už e. demokratijos sritį darbuotojų nuomonę apie piliečių įtraukimo e. dalyvavimu mechanizmus bei skatinimo priemones. Tyrimas vyko 2016 m. kovo – balandžio mėnesiais, su informantais susitinkant Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių patalpose. Vieno interviu trukmė ~ 30 min. Tyrimo eigos metu atsižvelgta į R. K. Yin (2011) rekomendacijas, kurios skelbia, kad kokybiniai tyrimai priklauso ir nuo tyrėjo tam tikrų asmeninių kompetencijų, įskaitant gebėjimą klausytis, išgirsti, paklausti gerus klausimus ir valdyti interviu (žr. 2.1 lent.).

2.1 lentelė

Darbo tyrėjo kompetencijos ir veiksmai atliekant tyrimą

	Kompetencijų sąrašas	Darbo autorės veiksmai, atitinkantys kompetencijas
1.	(IŠ)KLAUSYTI: Išklausyti reiškia, kad darbo tyrėjas be klausymo, turi atkreipti dėmesį į informanto emocijas, jausmus, kūno	Darbo autorė ne tik užsirašė pokalbio konteksto turinio svarbias mintis, bet ir interviu protokole užfiksavo pastebėjimus, susijusius su informantų

	kalbą, minties rišlumą, „įsiklausyti tarp eilučių“. Čia svarbus pastabumas.	kūno kalba, kaip antai: pokalbio metu akių kontakto buvo vengiama, žvilgsnis klaidžiojo vaizduoklio ekranu, rankoje nuolat „suko“ rašiklį ir t. t.
2.	UŽDUOTI GERUS KLAUSIMUS: Neturint gerų klausimų, darbo tyrėjas rizikuoja (su)rinkti nereikšmingų tyrimui duomenų, kurie gali iškraipyti tyrimo esmę. Be to, geriau užduoti mažiau kokybiškų ir taiklių klausimų, nei daug ir nešančių nemažai pašalinės informacijos klausimų.	Interviu metu buvo pateikti klausimai remiantis dokumentų ir tinklalapių analize. Dėl to klausimai buvo konkretūs, be pašalinės informacijos klausimų. Darbo autorė interviu metu pasitiksino teorinės ir empirinės dalių analizės metu gautus rezultatus.
3.	IŠMANYTI TYRIMO TEMA: darbo tyrėjas privalo išsamiai susipažinti su moksline, bei teisine literatūra, kad būtų teisingai ir korektiškai pasirinkta tyrimo metodika. Būtina išsiaiškinti ar tirama tema yra atlikta panašūs kitų autorių tyrimai, kad išvengtų tokio pat duomenų rinkimo ir/ar plagijavimo.	Kadangi piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu labai mažai tirta tema, darbo autoriui teko susipažinti su didžiąja dalimi užsienio autorių moksliniais darbais, ne senesniais kaip 5 metai, peržiūrėti Lietuvos teisinę bazę. Visa tai buvo nauja, dėl to buvo išvengta tokio pat duomenų rinkimo ir plagijavimo.
4.	RŪPINTIS RENKAMAI TYRIMO DUOMENIMIS: renkami duomenys yra neįkainojamos vertybės ir antros galimybės nebus. Dėl to, darbo tyrėjas turėtų atsakingai pasiruošti interviu užrašymui: patikrinti įrašymo techniką, sužiūrėti reikiamas priemones, aiškiai užsirašyti teikiamą informaciją, atlikti originalių įrašų kopijas.	Darbo autorė be diktofono įrašų, informanto kai kurias išsakytas mintis užsirašė interviu protokole. Interviu audio įrašai buvo nukopijuoti į kompiuterio laikmeną ir papildomai padaryta šių įrašų kopija.
5.	ATLIKTI LYGIAGREČIAI EINANČIAS (VIENU METU VYKSTANČIAS) KELIAS UŽDUOTIS: darbo tyrėjas interviu metu turi gebėti klausyti, analizuoti, užsirašyti pastabas, pateikti papildomus klausimus (jei to reikalauja situacija), stebėti aplinką, įsiklausyti į informanto intonaciją, daromas pauzes.	Darbo autoriui teko atlikti kelias lygiagrečiai vykstančias užduotis: klausytis informanto; užsirašyti svarbias mintis; stebėti informantą; perfrazuoti klausimus, kuriuos informantas prašė patikslinti; įsiklausyti į informanto atsakymus ir pateikti papildomus klausimus, susijusius su galimybe patikslinti atsakymą.
6.	BŪTI ATKAKLIU: darbo tyrėjas dėl tyrimo problematikos ar pačio tyrimo duomenų rinkimo gali susidurti su įvairiomis kliūtimis, nusivylimais, neaiškumu, tačiau nepaisant atsiradusių kliūčių, vertėtų ieškoti problemos sprendimo variantų ir gebėti tęsti tyrimą. O tokiu atveju, jei bus siūloma nutraukti tokį tyrimą, tyrėjas turėtų pasikonsultuoti su darbo vadovu, kitais dėstytojais bei specialistais ir ieškoti išeičių iš susiklosčiusios situacijos.	Dėl tyrimo metu iškilusių klausimų, darbo autorė kreipėsi į darbo vadovę, kad aptartų ir surastų efektyviausią probleminių klausimų sprendimo būdą.

Šaltinis: adaptuota pagal R. K. Yin, 2011, p. 26-30.

Interviu buvo įrašomas į diktofoną, laikantis tyrimo etikos reikalavimų (žr. toliau „Tyrimo etika“ pastraipą). Interviu metu užfiksuoti audio duomenys perkelti į kompiuterį ir transkribuoti, juos suskirstant į kategorijas ir subkategorijas, ieškant panašumo, pasikartojimų, sąsajų su teorine darbo dalimi, papildomai ieškant literatūros šaltinių, kuriais būtų galima pagrįsti informantų atsakymus. Susistemintus rezultatus, suformuotas išvados ir teiktos rekomendacijos.

2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse situacijai atskleisti buvo atliktas pusiau struktūruotas interviu, iš anksto sudarius interviu klausimyno gaires. Klausimyną sudarė atviro tipo klausimai, kas reiškė, kad informantai neturėjo galimybės pasirinkti atsakymo variantų, o pačius atsakymus formulavo pagal turimas žinias, patirtį

ir kompetencijas. Interviu rezultatai buvo analizuoti, taikant interviu medžiagos turinio analizę – tyrimo techniką komunikacijos turinio aprašymui atlikti. Informantų atsakymų prasminiai elementai buvo kategorizuoti arba koduoti (angl. coding), t. y. atsakymai susisteminti pagal tam tikrus bruožus (kuo panašūs ar skiriasi), kiekvieną jų konkrečiai įvardinant (priskiriant tam tikrai kategorijai).

Klausimyno gairės sudarytos teorinės analizės, dokumentų ir tinklalapių turinio analizės pagrindu:

- tyrimo teorinė analizė sudarė prielaidą kokybinio tyrimo strategijos interviu metodu pasirinkimui, kur tyrimo instrumento – interviu protokolo sudarymas rėmėsi tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų teorinėmis įžvalgomis;
- savivaldybių dokumentų analizė sudarė galimybes įvertinti ar ir kokius realius veiksmus šios savivaldybės atlieka įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje. Analizuoti tirtų savivaldybių veiklos dokumentai bei papildoma projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ dokumentacija (techninė užduotis);
- savivaldybių tinklalapių turinio analizė leido realiai pamatyti, kaip savivaldybė viešina e. demokratijos įrankius; informuoja apie e. demokratijos galimybes piliečius. Tai leido daryti prielaidas apie savivaldybių veiksmus, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje.

Interviu protokolas suformuotas iš trijų pagrindinių klausimų blokų (žr. 2.2 lent.). Įvadinėje klausimyno dalyje pateikiami demografiniai klausimai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti informantų pareigybes, darbo stažą, išsilavinimą. Šie duomenys reikalingi įvertinti informanto kompetenciją tiriamuoju klausimu. Antrojo bloko klausimai buvo susieti su mokslinės literatūros, atskleidžiančios įtraukimo e. dalyvavimu koncepto turinį, bei pasitikėjimo valdžia, naudojant e. demokratijos įrankius analize; empiriniais veiklos dokumentų bei tinklalapių turinio analizės rezultatais. Tai atskleidžia pačių savivaldybių situacijos piliečių įtraukimo e. dalyvavimu analizę, susipažįstant su savivaldybių organizaciniais veiksmais įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą, naudojant e. priemones. Trečiojo bloko klausimai yra susiję su tobulinimo ir plėtros galimybėmis savivaldybėse, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje, naudojant e. demokratijos priemones. Klausimyno gairių interviu protokolo forma pateikta Priede Nr. 8.

2.2 lentelė

Interviu klausimyno struktūra

Interviu klausimyno bloko pavadinimas	Interviu tyrimo temos klausimai	Klausimų kiekis
1. Bendri duomenys apie informantus	1.1. Savivaldybė 1.2. Pareigos 1.3. Darbo patirtis užimamose pareigose (metais)	5

Interviu klausimyno bloko pavadinimas	Interviu tyrimo temos klausimai	Klausimų kiekis
	1.4. Darbo patirtis viešajame sektoriuje (metais) 1.5. Išsilavinimas	
2. Savivaldybės situacijos analizė piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu.	2.1. E. demokratijos instrumentų panaudojimas, įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu. 2.1.1. Savivaldybės tarnautojų veiksmai sudarant sąlygas piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo skaitmeninėmis priemonėmis. 2.1.2. Savivaldybės tarnautojų teikiama informacija piliečiams apie galimybę dalyvauti e. demokratijos procesuose ir juos konsultuojant. 2.2. Savivaldybės mechanizmai ir veiksmai skatinantys įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu: 2.3.1. Kaip reaguojama ir kuriamas grįžtamasis ryšys į piliečio pasisakymus, siūlymus, problemas (elektroninėje erdvėje)? 2.3.2. Kokie yra savivaldybės organizaciniai veiksmai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu? 2.3. Didinamas piliečių pasitikėjimas valdžia per savivaldybėje įdiegtas e. demokratijos priemones. 2.4. Probleminės piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje priežastys.	8
3. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje tobulinimo ir plėtros galimybės.	3.1. Kokie numatomi tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu? 3.2. Kokios yra galimybės piliečiams būti įtrauktiems e. dalyvavimu į savivaldybių veiklą, sprendimų rengimo bei priėmimo procesus?	2

Tyrimo etika. Atliekant interviu, vadovautasi K. Kardelio (2005), K. Cohen, et al. (2007), A. Orb, L. Eisenhauer, D. Wynaden (2001), A. Bryman, E. Bell (2007) išskirtais savanoriškumo, anonimiškumo, konfidencialumo, privatumo, pagarbos, teisingumo tyrimo etikos principais:

- Savivaldybių, kuriose buvo planuojamas vykdyti tyrimas, leidimo gavimas.
- Akcentuotas savanoriškas informantų dalyvavimas tyrime, t. y. gautas informantų sutikimas dalyvauti tyrime.
- Dėl interviu buvo tariamasi iš anksto, pristatant darbo temą, tyrimo tikslą, interviu struktūrą.
- Apibrėžta privatumo sąvoka – kiekvienas informantas turėjo teisę patys spręsti, kiek plačiai išsakyti savo asmenines pažiūras, nuomones, abejones ar visai nieko neatsakyti.
- Interviu metu informantai negalėjo tikėtis anonimiškumo, bet jiems buvo pasiūlyta konfidencialumo sąlyga, t. y. paaiškinta, kad, aprašydamas interviu, tyrėjas privalo išlaikyti paslaptį viską apie asmenį (vardą, pavardę, pareigas), pateikusių informaciją.

Kadangi per interviu pokalbiai buvo įrašomi į diktofoną, prieš tai informantų buvo atsiklausta, ar jie sutinka, kad bus atliekamas įrašas. Pokalbio dalyviai sutarė, kad susitikimo metu gauta informacija bus naudojama tik tyrimo tikslais. Buvo akcentuota, kad nebus daromi slapti pokalbių įrašai ir tyrime nebus naudojama konfidenciali informacija. Po apibendrinimų visi informantai leido interviu metu naudoti diktofoną įrašui atlikti.

Interviu atskleidė informantų požiūrį į savivaldos e. demokratijos įrankių viešinimą, jų naudojimą ir savivaldybės darbuotojų veiksmus, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje.

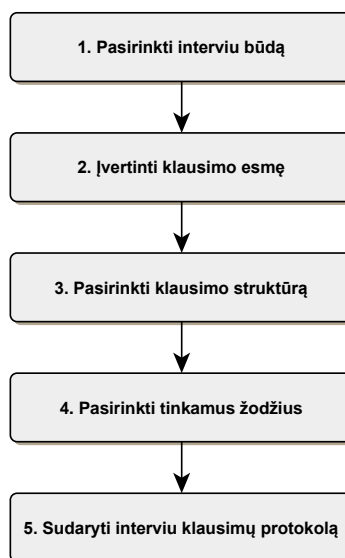
2.3. Tyrimo imties charakteristika

Tyrimo imtis yra vienas iš esminių tyrimo uždavinių, kuris padeda efektyviai ir produktyviai interpretuoti tyrimo rezultatus. Tiriamojo darbo problemos sprendimui pasirinktas kokybinio tyrimo instrumentas – pusiau struktūruotas interviu. Kokybinis tyrimas buvo orientuotas į:

1. konkretų atvejį;
2. mažą galimų informantų kiekį;
3. galimybę interviu metu gauti patikslinančią informaciją iš patirtį tiriamoje srityje turinčių informantų.

K. Kardelis (2005) teigia, kad kokybinio požiūrio atveju priimtinesni iš situacijų analizės kylantys paaiškinimai. Tokiam tyrimui atlikti yra kreiptinas dėmesys į informantų kompetenciją, turimą patirtį analizuojamoje srityje. Anot S. Girdzijauskienės (2006), kokybinis tyrimas – tai giluminis vienos nedidelės socialinės realybės pjūvis, kai detaliam ir nestruktūruotai bei sistemingai renkamos žinios apie reiškinį ar individą.

Prieš imant interviu, buvo svarbu išsiginčinti į klausimų sudarymo struktūrą. Buvo gilinamasi kuo skiriasi: atviro – uždaro tipo, struktūruoti, pusiau struktūruoti ir nestruktūruoti klausimai, gilinantis į jų privalumus ir trūkumus. Visa tai buvo atlikta dėl to, kad pasirinkta vienokia ar kitokia klausimo struktūra galėjo pateikti informantams skirtingo tikslumo informaciją apie tiriamą sritį ir tai įtakotų mažesnio ar didesnio kiekio, tikslesnius, išsamesnius ar mažiau tikslus ir išsamius atsakymus. Anot V. Dikčiaus (2011), rezultatų tikslumas gali labai priklausyti nuo to kaip tiksliai informantas suprato klausimą, nes netinkamai parinkti žodžiai gali suteikti visai skirtingą prasmę skirtingiems informantams. Todėl tinkamas interviu klausimų protokolo paruošimas priklauso nuo etapų, kurie parodyti 2.2 paveikslėlyje.

2.2 pav. Interviu klausimų protokolo sudarymo nuoseklumas
Šaltinis: adaptuota pagal Dikčius, 2011, p. 5.

Suplanuotas tiesioginis (angl. face-to-face) interviu, kuris buvo atliekamas 2016 m. balandžio 04-18 dienomis, Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse, informantų kabinetuose. Pokalbių laiko trukmė svyravo nuo 24 iki 40 min. Interviu pradžioje informantams buvo pristatoma magistro darbo tema, tyrimo tikslas. Buvo akcentuojama, kad tyrimo metu gauti rezultatai bus naudojami tik mokslo srityje.

Abiejų savivaldybių darbuotojams buvo pateikiami tie patys klausimai tokia pačia išdėstymo tvarka. Kai kuriems informantams klausimai, prašant juos patikslinti, buvo reformuluojami, nekeičiant klausimo esmės – tai leidžia pusiau struktūruoto interviu teikiamos galimybės.

Tiriant piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse, tikslinės kriterinės atrankos būdu buvo atrinkti ir apklausti susiję su e. demokratijos diegimu, vystymu ir viešinimu tirtose savivaldybėse 6 informantai, turintys patirties šioje srityje. Anot I. Luobikienės (2010), tikslinė atranka – tai kai pats tyrėjas nusprendžia, kuriuos informantus tikslingiau atrinkti. Šiame darbe buvo taikoma tikslinė kriterinė imties vienetų atranka, todėl, kad ši atranka „taikoma tada, kai imties vienetai iš populiacijos atrenkami laikantis tyrėjo nustatytų kriterijų“ (Bitinas ir kt., 2008). Bendra informacija apie informantus pateikta 2.3 lentelėje.

2.3 lentelė

Bendroji informacija apie tyrime dalyvavusius informantus

Informanto užimamos pareigos	Institucijos pavadinimas	Darbo patirtis viešajame sektoriuje (metais)	Darbo patirtis užimamose pareigose (metais)	Igytas išsilavinimas
Viešųjų ryšių vadovas	Šiaulių miesto savivaldybė	3	3	Aukštasis
Administracijos direktoriaus pavaduotojas		5	1	Aukštasis
IT skyriaus vadovas		15	15	Aukštasis
Šiaulių rajono savivaldybės meras	Šiaulių rajono savivaldybė	16	1	Aukštasis
IT skyriaus vadovas		20	10	Aukštasis
Vyr. specialistė		14	14	Aukštasis

Vadovaujantis konfidencialumo sąlyga, tyrimo metu dalyvavusių informantų vardai ir pavardės magistro darbe buvo neskelbiami. Informantai buvo įvardinti simboliniais žymenimis: (I1), (I2), (I3), (I4), (I5), (I6), darbo autorei žinant, kuris simbolinis žymuo reiškia konkretų informantą.

Atlikus interviu metu gautų duomenų analizę, magistro darbe pateikti reikšmingiausi rezultatai, atskleidžiantys tyrimo problemą ir padedantys pasiekti tyrimo tikslą. Informantų nuostatų analizė pateikta 3.3 skyriuje. Apibendrinus visą gautą informaciją, buvo suformuotos tyrimo išvados, rekomendacijos ir tobulinimo kryptys.

3. PILIEČIŲ ĮTRAUKIMO Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ E. DALYVAVIMU ŠIAULIŲ MIESTO IR RAJONO SAVIVALDYBĖSE TYRIMO REZULTATAI

3.1. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą reglamentavimas Šiaulių miesto ir rajo savivaldybių veiklos dokumentuose

Pagrindinis dėmesys skirtas vietos savivaldos veiklos dokumentams, kurie apėmė: Šiaulių miesto savivaldybės 2015-2017 m. ir 2016-2018 m. strateginius veiklos planus; Šiaulių rajono savivaldybės 2014-2016 m., 2016-2018 m. strateginius veiklos planus; Šiaulių miesto savivaldybės 2012-2014 m., 2014-2016 m., 2016-2018 m. veiklos planus; Šiaulių rajono savivaldybės 2012-2014 m., 2014-2016 m., 2015-2017 m., 2016-2018 m. veiklos programas; Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių merų 2013-2015 m. darbo ataskaitas, Šiaulių rajono savivaldybės mero 2015 metų veiklos ataskaitą; Šiaulių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus ir administracijos 2015 m. veiklos ataskaitas; Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2013-2015 m. veiklos ataskaitas; Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2013-2014 m. veiklos ataskaitas, Šiaulių miesto ir rajono Tarybų sprendimus, susijusius su e. demokratijos įgyvendinimu ir plėtra.

Aukščiau paminėtuose veiklos dokumentuose buvo analizuojama:

- 1) mechanizmai, aprašantys savivaldybių veiksmus, skatinančius piliečius dalyvauti elektroninėje savivaldos erdvėje pateikiant skundus, rašant peticijas, konsultuojantis ar dalyvaujant apklausose;
- 2) mero ir administracijos direktoriaus indėliai (veiklos), puoselėjant e. demokratiją vietos savivaldoje.

Taikant dokumentų medžiagos turinio analizę, analizuojamų savivaldybių veiklos dokumentų tekstuose ieškota informacijos pagal išskirtus elementus - prasminius vienetus, kaip antai: e. demokratija, dalyvavimas, e. dalyvavimas, e. apklausos, e. forumas, e. peticijos, e. skundai, elektroninės priemonės, informacinės technologijos, informuoti, viešinti, kviesti, motyvuoti, įtraukti (į sprendimų priėmimą). Elementų ieškota juos kaitaliojant linksniais ir skaičiais. 3.2-3.7 lentelėse pateikti nagrinėjami tirtų savivaldybių veiklos dokumentai su išskirtomis tekstų ištraukomis, kuriose atsispindi aukščiau išskirti prasminiai vienetai. Tekstų turinio interpretacija ir/ar paaiškinimai pateikti po šio skyriaus lentelėmis.

Remiantis magistro darbo teorinėje dalyje apibrėžto koncepto „įtraukimo e. dalyvavimu“ apibrėžtimi (žr. 1.3. skyrių), atliekant savivaldybės dokumentų analizę darbo autorė apibrėžia sąlygą – šio skyriaus lentelių skiltyse „Įtraukimas e. dalyvavimu“ buvo įrašytas teiginys „YRA“, jei

analizuojamame dokumente buvo išvelgti savivaldos veiksmai: skatinti, informuoti, motyvuoti, kviesti piliečius dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose elektroninėje erdvėje.

Tyrimo metu pirmiausiai peržiūrėti pagrindiniai – savivaldybių strateginiai dokumentai. Savivaldybės strateginiai veiklos planai rengiami siekiant efektyviau vykdyti viešojo administravimo ir viešąsias paslaugas, užtikrinant visuomenės viešuosius poreikius, betarpiškai komunikuojant su piliečiais. Anot R. Dukynaitės ir R. Ališausko (2012), komunikacija yra vykdymo prielaida. Dėl to, svarbu savivaldybės strateginiuose veiklos planuose išvelgti pačios savivaldybės veiklą – piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vykdymo mechanizmus.

Kad suprasti savivaldos institucijų strateginių dokumentų svarbą, verta susipažinti, kokias šių dokumentų apibrėžtis pateikė pačios tirtos savivaldybės (žr. 3.1 lent.).

3.1 lentelė

Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių strateginio veiklos plano apibrėžtis

Šiaulių miesto strateginio veiklos plano apibrėžtis	Šiaulių rajono strateginio veiklos plano apibrėžtis
Savivaldybės veiklos trumpos trukmės planavimo dokumentas, kuriame, atsižvelgiant į Šiaulių miesto strateginį plėtros planą, kitus planavimo dokumentus patvirtintus Šiaulių miesto savivaldybės tarybos, aplinkos analizę, suformuluota Savivaldybės misija, strateginiai tikslai, aprašomos Savivaldybės vykdomos programos ir nurodomos lėšos joms įgyvendinti“ (Šiaulių miesto savivaldybės taryba, 2012).	3 metų trukmės strateginio planavimo dokumentas, detalizuojantis Savivaldybės strateginio plėtros plano ir Savivaldybės atskirų ūkio šakų (sektorių) plėtros programų tikslų ir uždavinių įgyvendinimą, kuris sudaromas atsižvelgiant į planuojamus Savivaldybės finansinius ir žmogiškuosius išteklius. (Šiaulių rajono savivaldybės taryba, 2015).

Šie trumpos (iki 3 metų) trukmės strateginiai veiklos planai yra kuriami tam, kad būtų aišku kaip juose suformuluoti tikslai bus pasiekti. Teorinėje darbo dalyje buvo akcentuota, kad svarbiausias dalyvaujamosios demokratijos apibūdinimas yra įtraukti piliečiai (Tijūnaitienė, 2013). Susipažinus su Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių strateginiais veiklos planais, šių tirtų dokumentų turinio analizė leido išsamiau pažvelgti į tai, ar piliečių įtraukimas į savivaldos veiklą yra vienas iš Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių prioritetų (žr. 3.2 lent.). 3.2 lentelės detalus aprašas pateiktas Priede Nr. 9.

3.2 lentelė

Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas strateginiuose Šiaulių miesto ir rajono veiklos planuose

Dokumento pavadinimas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių <i>miesto</i> savivaldybės 2015-2017 metų strateginis veiklos planas	YRA
Šiaulių <i>miesto</i> savivaldybės 2016-2018 metų strateginis veiklos planas	NĖRA
Šiaulių <i>rajono</i> savivaldybės 2014-2016 metų strateginis veiklos planas	NĖRA
Šiaulių <i>rajono</i> savivaldybės 2016-2018 metų strateginis veiklos planas	NĖRA

Pastebėta, kad 3.2 lentelėje pateiktuose strateginiuose veiklos dokumentuose nėra įvardintų tikslų, kurių apibrėžtyje būtų nurodyta: piliečių įtraukimas; sprendimų priėmimas; skatinti piliečius dalyvauti; kviesti piliečius naudotis e. demokratijos suteikiamomis galimybėmis. Galima daryti prielaidą, kad savivaldybės iniciatyvos piliečius įtraukti į savivaldos veiklą nėra strateginiai abiejų tirtų savivaldybių tikslai.

Analizuojant tirtą Šiaulių miesto savivaldybės 2015-2017 metų strateginio veiklos plano 2-o prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis valdymas“ turinį, parašyta: „<...> *siūlymus dėl viešųjų erdvių tvarkymo gyventojai kviečiami išsakyti savivaldybės tinklalapyje <...>.*“ Tai buvo galima suprasti, kaip kvietimą naudotis e. demokratijos įrankiais arba kitaip, - savivaldybė akcentavo piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu. Iš kitos pusės, naujausiame 2016-2018 metų strateginiame plane nėra jokių užuominų apie piliečių įtraukimą e. dalyvavimu. Galima daryti prielaidą, kad Šiaulių miesto savivaldybės siekis įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, naudojant IKT priemones, nėra vienas iš pagrindinių strateginių planų prioritetų.

Tuo tarpu Šiaulių rajono savivaldybės 2016-2018 metų strateginiame veiklos plane nurodytas e. demokratijos įdiegimo faktas, kuris nukreiptas gerinti rajono valdymą, didinti viešojo sektoriaus darbuotojų gebėjimus, tačiau tai nenurodo savivaldybės siekio skatinti gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus, naudojant e. demokratijos įrankius. Galima daryti prielaidą, kad 3.2 lentelėje Šiaulių rajono savivaldybės strateginiai veiklos planai nepakankamai orientuoti į savivaldybės veiksmus įtraukti piliečius į savivaldos veiklą arba piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje reglamentavimo nėra.

Be strateginių veiklos planų, analizuoti Šiaulių miesto savivaldybės veiklos planai (žr. 3.3 lent.) bei Šiaulių rajono savivaldybės programos (žr. 3.4 lent.), kad išsiaiškinti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu mechanizmus. 3.3 lentelės detalus aprašas pateiktas Priede Nr. 9.

3.3 lentelė

Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto savivaldybės veiklos planuose

Dokumento pavadinimas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių miesto savivaldybės 2011-2013 metų veiklos planas	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės 2012-2014 metų veiklos planas	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės 2014-2016 metų veiklos planas	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės 2016-2018 metų veiklos planas.	NĖRA

Iš 3.3 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad Šiaulių miesto savivaldybės 2011-2013 metų ir 2012-2014 metų veiklos planuose nurodoma: <...> *Siekiant kuo stipriau įtraukti gyventojus į Šiaulių regiono savivaldybių priimamų sprendimų svarstymą, diegiamas projektas “E. – demokratija”.*

Pastebėta, kad tame pačiame dokumente akcentuojamos tik gyventojų galimybės elektroninėmis priemonėmis įstaigų tinklalapiuose pareikšti savo nuomonę apie rengiamus teisės aktus, nenurodant kitų e. demokratijos įrankių panaudojimo dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.

2014-2016 metų veiklos plane nurodytas tik faktas, kiek yra įdiegta e. demokratijos priemonių 2013 metais (2 vnt.) ir 2014 metais (2 vnt.). Tai tarsi įtvirtintas savivaldybės siekis priartinti piliečius arčiau valdžios diegiant e. demokratijos priemones, bet apie pačius e. demokratijos procesus neužsimenama. Tuo tarpu naujausiame 2016-2018 metų veiklos plane akcentuojama informacinių technologijų plėtra. Auginamos technologinės galimybės leidžia optimizuoti įvairių sričių darbus bei kurti ir plėtoti elektroninę valdžią, tačiau e. demokratijos ir gyventojų įtraukimo e. dalyvavimo klausimai nėra aptarti.

Apibendrinant galima teigti, kad Šiaulių miesto savivaldybės veiklos planuose piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje reglamentavimui stokojama dėmesio.

3.4 lentelė

Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programose

Dokumento pavadinimas	Dokumento tekstas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programa 2012-2014 m.	Programos tikslai: <i>Užtikrinti Savivaldybės administracijos veiklos viešumą; Tobulinti piliečių aptarnavimą Savivaldybėje.</i> Tikslų aprašymas: žr. Priedas Nr. 10	YRA
Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programa 2014-2016 m.		
Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programa 2015-2017 m.	Programos tikslai: <i>Užtikrinti Savivaldybės administracijos veiklos viešumą; Tobulinti piliečių aptarnavimą Savivaldybėje.</i> Tikslų aprašymas: žr. Priedas Nr. 11	YRA
Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programa 2016-2018 m.	Programos tikslai: <i>Užtikrinti Savivaldybės administracijos veiklos viešumą; Tobulinti piliečių aptarnavimą Savivaldybėje.</i> Tikslų aprašymas: žr. Priedas Nr. 12	YRA

Atsižvelgiant į magistro darbo teorinės dalies įrašą - piliečių dalyvavimas ir įtraukimas į politinių klausimų sprendimą vietos savivaldoje savo ruožtu pasireiškia viena iš formų - piliečių informavimu (United Nations, 2008). Atkreiptas dėmesys į tai, kad visose 3.4 lentelėje nurodytose Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programose (žr. Priedai Nr. 10-12) labai aiškiai ir konkrečiai įvardintos piliečių informavimo apie savivaldybės veiklos skelbimą priemonės, kaip antai: spauda; regioninė televizija; savivaldybės interneto svetainė; administracijos ir jos skyrių, seniūnijų stacionarios skelbimų lentos; e. demokratijos paslaugų modulis; elektroninis paštas. Iš pateikto informavimo priemonių aprašo, akivaizdu, kad Šiaulių rajono savivaldybė siekia įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, per savo veiklos viešinimą. Be to, visose veiklos programose įtvirtintas piliečių aptarnavimo savivaldybėje tobulinimo mechanizmas: „<...> sudaryti sąlygas aktyviam rajono gyventojų bendravimui su vietos savivaldos institucijomis elektroniniu būdu <...>“,

kas deklaruotina kaip siekis piliečius įtraukti į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu.

Apibendrinant 3.3 ir 3.4 lentelių duomenis, vertinant abi tirtas savivaldybes atskirai, galima teigti, kad Šiaulių rajono savivaldybė veiklos programose numato aiškias informavimo priemones, ko pasigendama Šiaulių miesto savivaldybės veiklos planuose.

Kalbant apie įtraukimą e. dalyvavimu, savivaldybės tarnautojų veiksmai ir veikla vaidina nemenką vaidmenį e. demokratijos puoselėjimo ir viešinimo klausimais. Pilietinės visuomenės Instituto (2015) teigimu, formuoti politiką ir ją įgyvendinti priklauso vadžios sektoriui (valstybės ir savivaldybės institucijoms bei įstaigoms) ir piliečių informavimas, konsultavimasis su jais, sudaromos galimybės aktyviai įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus. Siekiant tikslingai įgyvendinti numatytus strateginius tikslus, svarbu nepamiršti savivaldybėje dirbančiųjų tarnautojų, nuo kurių priklauso kaip vykdomi piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu procesai. Dėl to, buvo analizuojami Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių vadovų: merų ir administracijos direktorių indėlis (veikla), puoselėjant e. demokratiją vietos savivaldoje. Analizuotos šių paminėtų vadovų metinės veiklos ataskaitos (žr. 3.5-3.7 lent.). 3.5 lentelės detalus aprašas pateiktas Priede Nr. 13.

3.5 lentelė

Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto savivaldybės mero veiklos ataskaitose

Dokumento pavadinimas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių miesto savivaldybės mero 2013 metų veiklos ataskaita	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės mero 2014 metų veiklos ataskaita	YRA
Šiaulių miesto savivaldybės mero 2015 metų veiklos ataskaita	NĖRA

3.5 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad Šiaulių miesto savivaldybės mero 2013 metų veiklos ataskaitoje užsimenama apie 2013 metais Šiaulių miesto savivaldybėje įdiegto projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ teikiamas galimybes, konstatuojant, kad „<...>gyventojams atsirado didesnės galimybės dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose <...>.“ O 2014 metų mero veiklos ataskaitoje sukonkretinamos piliečių galimybės dalyvauti elektroninėje erdvėje, nurodant: „<...> Įdiegti ir išplėtoti e. demokratijos moduliai sudarė palankesnes sąlygas piliečiams susipažinti su savivaldybės veikla, joje vykstančiais procesais, dalyvauti teisės aktų svarstymuose, apklausose, pareikšti savo nuomonę forumuose, teikti pasiūlymus ir skundus“. Visa tai orientuota į piliečių įsitraukimą arba dalyvavimą elektroninėje erdvėje. Tuo tarpu ataskaitose pasigendama gairių, numatomos veiklos pačiai savivaldybei skatinti ir įtakoti gyventojų dalyvavimą sprendimų priėmimo procesuose. Iš kitos pusės. situaciją keičia 2014 metų mero veiklos ataskaitoje paminėta savivaldybės tarnautojų vykdyta veikla, susijusi su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu: „Skyriaus specialistų iniciatyva skelbtos

apklausos, forumai ir diskusijos, nuolat prižiūrimas e. konsultavimo modulio funkcionavimas“. Bet ataskaitoje nėra užuominų apie tarnautojų vykdomą veiklą, skatinti, motyvuoti, kviesti piliečius įsitraukti į vietos savivaldos veiklą.

Mero 2015 metų veiklos ataskaitoje nėra akcentuojama e. demokratijos plėtra ir piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose. Galima daryti prielaidą, kad 2013 metais įdiegto ir 2014 metais patobulinto projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ teikiamos galimybės, įtraukti piliečius į savivaldos veiklą e. priemonėmis, nėra įvardijama prioritetine veiklos sritimi. Tačiau analizuojant 2015 metų Šiaulių miesto savivaldybės tinklalapio naujienų skiltį, joje parašyta: „<...> Šiaulių merui Artūriui Visockui ir visai valdančiajai koalicijai priimant svarbius miestui klausimus labai svarbu žinoti šiauliečių nuomonę. Šiaulių miesto savivaldybės interneto svetainės elektroninės demokratijos paslaugų dalyje gyventojai gali išsakyti savo nuomonę apklausoje, pateikti peticiją ar nusiskundimą, dalyvauti forume ir kt. Miesto meras kviečia šiauliečius aktyviau naudotis e. demokratijos paslaugomis, pareikšti savo poziciją, kad miesto politikai jaustų gyventojų lūkesčius, žinotų poreikius ir priimtų teisingus sprendimus. <...>.“ Apibendrinant galima teigti, kad 2015 m. Šiaulių miesto mero veiklos ataskaita neatspindi piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu savivaldybėje veiklos rezultato. 3.6 lentelės detalus aprašas pateiktas Priede Nr. 13.

3.6 lentelė

Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus veiklos ataskaitose

Dokumento pavadinimas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2013 metų veiklos ataskaita	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2014 metų veiklos ataskaita	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2015 metų veiklos ataskaita	YRA

3.6 lentelėje pateiktose Šiaulių miesto savivaldybės direktoriaus veiklos ataskaitose akcentuojama, kad e. demokratijos priemonės: „suteikė papildomas galimybes gyventojams reikšti nuomonę; sudarė palankesnes sąlygas piliečiams susipažinti su savivaldybės veikla; dalyvauti teisės aktų svarstymuose, apklausoje; pareikšti savo nuomonę forumuose, teikti pasiūlymus ir skundus“. Visa tai yra nukreipta į tai, kad piliečiai dalyvautų, įsitrauktų į savivaldos veiklą elektroninėje erdvėje, tačiau tai neparodo savivaldybės administracijos direktoriaus veiksmų, įtraukti piliečius į sprendimo priėmimo procesus.

Pastebėta, kad 2014 metų administracijos direktoriaus veiklos ataskaitoje (identiška kaip ir Šiaulių miesto savivaldybės Mero 2014 metų veiklos ataskaitoje) paminėta, kad „<...> Skyriaus specialistų iniciatyva skelbtos apklausos, forumai ir diskusijos, nuolat prižiūrimas e. konsultavimo modulio funkcionavimas“. Pabrėžiama: e. apklausos ir e. forumai yra savivaldos institucijų

tarnautojų inicijuojama veikla elektroninėje erdvėje (žr. 1.10 lent.). Tai rodo vietos savivaldos sieki piliečius įtraukti e. dalyvavimu į sprendimų priėmimo procesus, tačiau pačio administracijos direktoriaus veiklos čia pasigendama. Tuo tarpu 2015 metų administracijos direktoriaus veiklos ataskaitoje yra nurodytas konkretus konsultavimosi su visuomene faktas – „<...> rengdama naują Šiaulių miesto strategiją, savivaldybės tikslai ir būdai tikslams pasiekti buvo įgyvendinti kartu, konsultuojantis su miesto gyventojais <...>.“

3.7 lentelės įrašė pastebėta, kad 2013 ir 2014 metais Šiaulių rajono savivaldybėje buvo teiktos bendros mero, administracijos direktoriaus ir administracijos veiklos ataskaitos viename ir tame pačiame dokumente. 2013 metų bendroje veiklų ataskaitoje įvardintas projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ tikslas, jame nenurodant piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus. Taip pat, Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2014 metų veiklos ataskaitoje e. demokratijos ir gyventojų įtraukimo e. dalyvavimo klausimai nebuvo aptarti.

Toje pačioje 3.7 lentelėje Šiaulių rajono savivaldybės mero 2015 metų veiklos ataskaitoje nurodoma informacija apie tai, kad meras sudaro tinkamas prielaidas ir galimybes gyvenamųjų vietovių bendruomenės narius įtraukti į vietos reikalų tvarkymą, nesukonkretinant ir nedetalizuojant veiksmų mechanizmo, kaip tai bus atlikta. Dokumento įrašas „<...> narių įtraukimas į vietos reikalų tvarkymą“ suponuoja prielaidą, kad nėra nurodyti jokie savivaldybės mechanizmai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, nekalbant apie piliečių įtraukimą e. dalyvavimu. Be to, Šiaulių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus ir Šiaulių rajono savivaldybės administracijos 2015 metų veiklos ataskaitose akcentuojami seniūnijos veiklų prioritetai: „gyventojų įtraukimas į valdymą“ ir „gyventojų įtraukimas į savivaldybės valdymą“ nesuteikia informacijos apie savivaldybės mechanizmus įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus e. dalyvavimu. 3.7 lentelės detalus aprašas pateiktas Priede Nr. 14.

3.7 lentelė

Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir administracijos veiklos ataskaitose

Dokumento pavadinimas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2013 metų veiklos ataskaita	NĖRA
Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2014 metų veiklos ataskaita	NĖRA
Šiaulių rajono savivaldybės mero 2015 metų veiklos ataskaita	NĖRA
Šiaulių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus ir Šiaulių rajono savivaldybės administracijos 2015 metų veiklos ataskaitos	NĖRA

Tuo tarpu abiejų tiriamų savivaldybių tarybos tik 2009 metais sprendimais Nr. T-223 (Šiaulių miesto savivaldybė) ir Nr. T-355 (Šiaulių rajono savivaldybė) pritarė e. demokratijos įrankių

diegimui. Daugiau Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarybos sprendimų, kurie būtų siejami su e. demokratijos plėtra – neužfiksuota.

Apibendrinant tirtų savivaldybių veiklos ataskaitas, strateginius veiklos planus, veiklos planus ir programas, galima daryti išvadas, kad:

1. analizuojamuose veiklos dokumentuose yra įtvirtinti abiejų tirtų savivaldybių siekiai priartinti piliečius arčiau valdžios, diegiant e. demokratijos priemones – tik kaip techninį faktą, o pačios įgyvendinimo veiklos mechanizmų ir aprašų – pasigendama;

2. dokumentų analizė rodo, kad Šiaulių miesto savivaldybės meras savo veikla skatina piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje, šito pasigendama Šiaulių rajono savivaldybės mero veikloje; abiejų tirtų savivaldybių administracijos direktorių veiklose stokojama piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu mechanizmų;

3. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių veiklos dokumentų analizė parodė, kad piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje nėra viena iš prioritetinių abiejų tirtų savivaldybių veiklų.

3.2. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu situacija: Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapių lyginamoji analizė

Šiame magistro darbo skyriuje buvo apsibrėžta sąlyga: analizuoti Šiaulių regiono septynių savivaldybių (žr. 3.8 lent.), dalyvavusių tame pačiame projekte „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ (toliau – Projektas) tinklalapiai, tam, kad lyginamosios analizės metu visapusiškai būtų įvertinti, išryškinti tirtų Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tinklalapiuose piliečių įtraukimo e. dalyvavimu mechanizmai.

3.8 lentelė

Šiaulių regiono savivaldybės, dalyvavusios projekte „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“

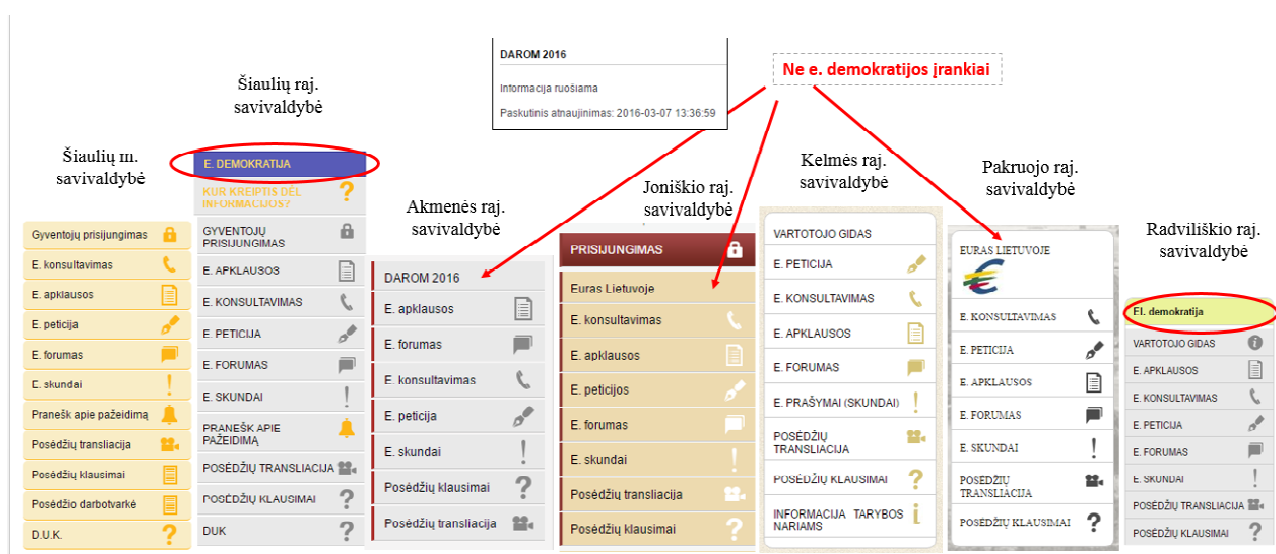
Nr.	Savivaldybė	Projekto vykdymo statusas
1.	Šiaulių miesto	Vykdytoja
2.	Akmenės rajono, Joniškio rajono, Kelmės rajono, Pakruojo rajono, Radviliškio rajono, Šiaulių rajono	Partnerė

Atliekant tinklalapių turinio analizę, akcentuotina tai, kad tinklalapiai turi didelės įtakos ne tik savivaldybių įvaizdžiui formuoti, bet ir sąlygų sudarymui kviesti piliečius dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, naudojant įdiegtus e. demokratijos įrankius. Anot K. Mossberger ir Y. Wu (2012), svetainės vaidina svarbų vaidmenį teikiant pagrindinę informaciją apie vietos savivaldos teritorijoje vykstančius valdžios politikos procesus, tarybos posėdžius, publikuojant svarbius

politinius ir teisinius dokumentus, projektus - kas padidina sistemos skaidrumą.

Tyrimo pradžioje buvo atkreiptas dėmesys į pačių tinklalapių vaizdinę išraišką. Reikia pažymėti, kad prisijungus prie bet kurio Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapio, pastebėta, kad pagrindiniai puslapių laukai pasižymėjo dideliu informacijos kiekiu (nemažai paveiksliukų, tekstų, nuorodų), dėl to sudėtinga iš karto pastebėti, kur patalpinti e. demokratijos įrankiai (žr. Priedus Nr. 15-18). Akivaizdu, kad piliečiams, neturintiems informacijos apie e. demokratijos galimybes, prisijungus prie savivaldybės tinklalapio, sudėtinga suprasti, kad e. demokratijos paslaugos egzistuoja ir jomis pasinaudoti.

Tik dvi regiono savivaldybės – Šiaulių rajono ir Radviliškio rajono – savo tinklalapiuose, virš išdėstytų e. demokratijos įrankių modulių (toliau – Moduliai), aiškiai įvardija „E. demokratijos“ skiltį, taip sudarant sąlygas piliečiams aiškiau suprasti apie e. demokratijos paslaugas (žr. 3.1 pav.).

3.1 pav. E. demokratijos Portalų sandara Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapiuose
Šaltinis: sudaryta darbo autorės adaptuojant Šiaulių regiono savivaldybių pagrindinius tinklalapius

Pasitikslinimui dėl „E. demokratijos“ antraštės reikalingumo virš e. demokratijos įrankių meniu lauko (toliau – Portalo), buvo užklausta telefonu Šiaulių miesto savivaldybės viešųjų ryšių skyriaus darbuotojo: „Dėl kokių priežasčių nėra pateikta E. demokratijos antraštė virš Portalo Jūsų savivaldybės tinklalapyje?“ Gautas atsakymas: „<...> Jei pilietis mato konkrečius instrumentus tai jau nėra blogai. Na ta prasme, e. demokratija yra daugiau nei iškaba, tam tikra prasme ji galėtų atkreipti dėmesį, bet kai matomi įrankiai – ši antraštė tiesiog nebūtina. Tik tokiu atveju būtų reikalinga antraštė arba vienintelio informacinio Portalo „E. demokratija“ pavadinimas, jei tai būtų daugiasluksnė struktūra, pavyzdžiui pirmiausia paspaudus vienintelį „e. demokratijos“ valdymo modulį ir „įėjus į jo vidų“ rastumėte e. demokratijos įrankius. Tik tuomet. <...>.“ Apibendrinat galima pasakyti, kad piliečiui, kuris nežino „kas yra e. demokratija ir kokie įrankiai jai priklauso“, gali būti ne taip akivaizdu (kaip įrankį kūrusiam ir diegusiam savivaldybės darbuotojui) suprasti, koku tikslu jis turėtų naudotis šiais Moduliais. Galima daryti prielaidą, kad užrašo „E.

demokratija“ nebuvimas virš Portalo *galimai gali neatkreipti piliečių dėmesio* naudotis įdiegtais įrankiais. Žvelgiant iš kitos pusės, Šiaulių regiono savivaldybės suteikė piliečiams laisvą prieigą prie šių interaktyvių e. demokratijos įrankių, prisijungus prie bet kurios iš tirtų savivaldybių tinklalapių, - kas yra svarbu suteikiant piliečiams galimybes dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, naudojantis IKT priemonėmis.

Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapiuose pateiktuose „Vartotojo gidas“ Moduliuose, labai aiškiai yra nurodyta, kokie įrankiai priklauso „E. demokratija“ Portalui (menu) (žr. Priedas Nr. 19). Atkreiptas dėmesys, kad Akmenės rajono, Joniškio rajono ir Pakruojo rajono savivaldybės prie e. demokratijos įrankių priskyrė informacinius blokus: „DAROM 2016“, „Euras Lietuvoje“, nesusijusius su sprendimų priėmimo procesais (žr. 3.1 pav.). Tuo tarpu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybės į savo tinklalapių „E. demokratijos“ menu įtraukė *su sprendimų priėmimo procesais* susijusius įrankius.

Be to, visų Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapiuose pastebėtas kiek skirtingas šių įrankių Portalų atvaizdavimas. Analizuojant pirkimo Projekto I techninės dalies (žr. Priedas Nr. 20) „*Interneto svetainių (su turinio valdymo sistemomis ir reikalinga programine įranga) sukūrimo ir įdiegimo paslaugos pirkimo techninės užduoties* (toliau – pirkimo Projekto techninė užduotis) turinį, akcentuojama: „<...> *Portalo dizainas turi būti unikalus kiekvienai savivaldybei, ruošiamas kartu su Perkančiąja organizacija ir įvertinant jos bei kitų savivaldybių pageidavimus, perduodant nuosavybės teises į sukurtą dizainą ir jo elementus.*<...>“. Tai paaiškina, kad kiekviena savivaldybė, pagal tai, kaip buvo suvokta ir įsivaizduota, kas parašyta Projekto techninėje užduotyje, galėjo kurti Portalus ir juos patalpinti savivaldybės tinklalapyje tik šios savivaldybės darbuotojams suprantamu būdu. Galima daryti prielaidą, kad piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu apsiriboja savivaldybių tarnautojų kompetencija ir gebėjimais teisingai įžvelgti e. demokratijos procesų esmę.

Remiantis pirkimo Projekto techninės užduoties 12 punktu „*Portale privalo būti nuoroda į Portalo bendrąją vartotojo instrukciją (joje privaloma nurodyti Portalo paskirtį, pagrindinių įrankių, reikalingų Portalo vartotojui, paaiškinimus ir naudojimo specifiką bei kitą informaciją, kurią nurodys Perkančioji organizacija ir savivaldybės)* <...>“, buvo aiškinamasi, kur piliečiai gali susipažinti su pačių Modulių (e. peticijos, e. forumų, e. apklausų, e. skundų, e. konsultavimo), informacija ir aprašais, naudojimo instrukcijomis. Tokia pažintinė informacija ir aprašai neabejotinai leidžia vartotojui tinkamai naudoti e. demokratijos įrankius pagal jų paskirtį. Pastebėta, kad tik Radviliškio rajono ir Kelmės rajono savivaldybių tinklalapiuose „Vartotojo gidas“ pateiktas Portale šalia kitų e. demokratijos įrankių modulių (žr. 3.1 pav.). Kitų savivaldybių Portaluose „Vartotojo gidas“ yra modulio „Prisijungimas“ arba „Gyventojų prisijungimas“ viduje. Galima teigti, kad tai yra apsunkinanti sąlyga piliečiams sužinoti informaciją apie e. demokratijos įrankius,

t. y. jei pilietis nesinaudoja „Prisijungimo“ arba „Gyventojų prisijungimo“ duomenimis (tam, kad save identifikuotų), tuomet jis gali ir ne(su)žinoti, kad tokia paslauga, kaip „Vartotojo gidas“ egzistuoja. Dėl to, yra svarbu savivaldybėms pateikti instrukcijas ir aprašus e. demokratijos Portaluose, tam, kad būtų pakankamai aišku piliečiui suprasti pačio įrankio paskirtį. Galima daryti prielaidą, kad tokios instrukcijos turėtų veikti kaip pažintinė, šviečiamoji priemonė piliečiams suprasti e. demokratijos įrankių teikiamas galimybes ir naudą dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose.

Akcentuojama, kad Šiaulių miesto savivaldybė savaip pateikė „Vartotojo gidas“ Modulį savo institucijų tinklalapyje: aprašą patalpino dvejose vietose - tinklalapio pagrindinio puslapio viršuje ganėtinai smulkiu šriftu ir „Gyventojų prisijungimas“ modulyje (žr. Priedas Nr. 21). Tuo tarpu Šiaulių rajono savivaldybė, kaip ir kitos Šiaulių regiono savivaldybės, e. demokratijos įrankių aprašus ir instrukcijas patalpino „Gyventojų prisijungimo“ modulyje. Kaip jau ir buvo paminėta, tai nėra geras variantas, jei žmogus, nenorėdamas save identifikuoti, nesinaudoja „Gyventojų prisijungimo“ moduliu, gali ir ne(su)žinoti apie šių įrankių aprašus ir naudojimo instrukcijas. Galima daryti prielaidą, kad nepateikdamos Modulo „Vartotojo gidas“ gerai matomoje Portalo vietoje, Šiaulių miesto ir rajono savivaldybės remiasi į tai, kad e. demokratijos įrankiais naudojasi tie, kurie arba žino apie pačius įrankius, arba patys kažkokiu būdu suranda šią paslaugą (net ir atsitiktinai). Iš to seka, kad ta visuomenės dalis, kuri nežino ir nesupranta kas yra e. demokratijos įrankiai, galimai gali nesinaudoti šiais įrankiais.

Verta atkreipti dėmesį į tai, kokią informaciją pačios Šiaulių regiono savivaldybės teikė e. demokratijos įrankių Moduluose. Tai reikalinga, kad piliečiai nebūtų klaidinami ir nenaudotų e. demokratijos įrankių ne pagal paskirtį. Remiantis magistro darbo teorinės dalies 1.10 lentelėje pateiktais e. demokratijos įrankių aprašais, sudaryta 3.9 lentelė, kurioje tirti tie e. demokratijos įrankiai, kuriuos inicijuoja pati savivaldybė.

3.9 lentelė

Savivaldybės tarnautojų e. demokratijos įrankio modulio naudojimas informacijai pateikti

Šiaulių regiono Savivaldybės	E. konsultavimas	E. apklausos*	E. forumas (diskusijos)*
	E. demokratijos įrankio modulio naudojimas pagal paskirtį		
Akmenės rajono	+	+	Neatitinka teorinės dalies 1.10 lentelės aprašo
Joniškio rajono	+	+	Neatitinka teorinės dalies 1.10 lentelės aprašo
Kelmės rajono	+	+	Užrašas tinklalapyje: „Nėra sukurta forumų“
Pakruojo rajono	+	Apklausa išjungta	Užrašas tinklalapyje: „Nėra sukurta forumų grupių“
Radviliškio rajono	+	+	Į forumą galima patekti tik prisijungus per e. valdžios vardus (būtina registracija)
Šiaulių miesto	+	+	Neatitinka teorinės dalies 1.10 lentelės aprašo
Šiaulių rajono	+	+	Užrašas tinklalapyje: „Nėra sukurta forumų“

* 2016 m. gegužės 10 dienos tyrimo duomenys

Iš 3.9 lentelės duomenų galima matyti, kad prasčiausiai savivaldybių yra naudojamas „e. forumo“ modulis, kurio paskirtis – savivaldybei savarankiškai arba įstatymų įpareigota konsultuotis su piliečiais svarbiais vietos savivaldos klausimais, susijusiais su bendrais teisėtais visuomenės interesais. Pastebėta, kad tiek Akmenės rajono, tiek Joniškio rajono, tiek Šiaulių miesto savivaldybės e. forumuose pateikia svarstymui klausimus labiau tinkančius e. apklausai.

Nors nei viena iš tirtų savivaldybių e. forumo diskusijų neatitiko savo paskirties, pastebėta, kad Šiaulių miesto savivaldybė vis tik ėmėsi veiksmų teikiant keturias diskusijas, o Šiaulių rajono savivaldybės veiksmų pasigesta. Užklausus Šiaulių rajono savivaldybės tarnautojo, atsakingo už šio įrankio administravimą, el. paštu: „*Kokios priežastys lėmė, kad nėra nei vienos sukurtos e. forumo diskusijos Jūsų savivaldybės tinklalapyje?*“, buvo gautas atsakymas: „*Manau, kad didžiausią įtaką čia sudaro mažas lankytojų susidomėjimas šia galimybe*“. Darbo autorė, remdamasi teorinėje dalyje pateikto šio e. demokratijos įrankio aprašu, akcentavo, kad e. forumas yra įrankis, kurio dėka siekiama padidinti gyventojų, kurie gali atrasti laiko darbo metu dalyvauti konsultacijoje, skaičių. Anot L. Porwol, et al. (2015), e. forumas veikia kaip kanalas, kviečiant piliečius įnešti savo indėlių svarstant svarbius klausimus ir teikiant konstruktyvius pasiūlymus.

Pabrėžiama, kad įrankio e. forumas“ temas elektroninėje erdvėje inicijuoja pati savivaldybė, kuri taip skatina vartotojus dalyvauti ir užtikrina piliečiams atgalinį ryšį pasibaigus konsultacijoms. Kitais žodžiais, savivaldybės vykdo e. forumus tuomet, kai ji pati konsultuojasi su gyventojais. Pastebėta, kad Šiaulių rajono savivaldybė nėra pati savo iniciatyva pateikusi nei vienos e. forumo diskusijos. Gautas Šiaulių rajono savivaldybės tarnautojo atsakymas leido daryti dvi prielaidas: pirma – savivaldybė stokoja žinių ir patirties, kaip efektyviai išnaudoti įdiegtus e. demokratijos įrankius; antra - pati savivaldybė nebuvo metodiškai supažindinta su esminėmis e. demokratijos funkcijomis.

Remiantis 3.9 lentelės duomenų analize, galima teigti, savivaldybėse pateikti e. forumai atlieka apklausų funkcijas, nes klausimai prasidedantys klausiamuoju žodžiu „Ar“ tinka tik apklausoms, o e. forumuose turi būti svarstomi visuomenės gerovei svarbūs projektai, jų aprašuose pateikiant ne vienintelį klausimą, o, supažindinant piliečius su projekto aprašu, teikiamas vienas ar keletas pasiūlymų iš savivaldybės pusės bei prašymas visuomenei teikti savo pasiūlymus. Ši analizė leido pamatyti, kad pačios savivaldybės yra nepakankamai susipažinusios su e. forumo įrankio funkcijomis, dėl ko galimai piliečiai yra klaidinami ir nesulaukiama diskusijų ypač svarbiais ir aktualiais vietos savivaldos projektų svarstymo klausimais. Paantrinant, pastebėta, kad „Vartotojo gidas“ Modulyje (identišrame visuose Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapiuose) pateiktas labai trumpas, neinformatyvus, abstraktus, be jokių išvardintų funkcijų e. forumo aprašas: „*e-Forumas – gyventojai gali diskutuoti tarpusavyje portale esančiame forume.*“ Galima daryti prielaidą, kad nesant jokio informatyvaus e. demokratijos „e. forumai“ įrankio aprašo, piliečiams nesuteikiama

informacija apie galimybę teikti nuomonę strateginio pobūdžio vietos savivaldos klausimais ir šio įrankio pagalba piliečiai Šiaulių regiono savivaldybėse nėra tikslingai įtraukiami į sprendimų priėmimo procesus.

Tiriant e. demokratijos įrankių aprašus, naudojimo funkcijas ir jų svarbą sprendimų priėmimo procesuose, svarbu suprasti kaip apie šiuos įrankius ir galimybes jais naudotis sužino visuomenė per elektronines priemones. Pastebėta, kad pirkimo Projekto techninėje dalyje užsiminta apie savivaldybių tinklalapiuose nuorodas į socialinius tinklus: „<...> Portale turi būti realizuotas šis funkcionalumas: informacijos sklaida socialiniuose tinkluose (Facebook, Twitter ir t. t.). Buvo analizuota, ar Šiaulių regiono savivaldybės turi savo tinklalapiuose nuorodas į kitus socialinius tinklus (žr. 3.10 lent.). Anot L. Buccoliero ir E. Belliob (2010), tam, kad informacija pasiektų kuo didesnę visuomenės auditoriją, būtinos tokios priemonės kaip, pvz. forumai, dienoraščiai, naujienų laiškai, socialiniai tinklai: „Facebook“, „Twitter“, „Flicker“ ir t. t.

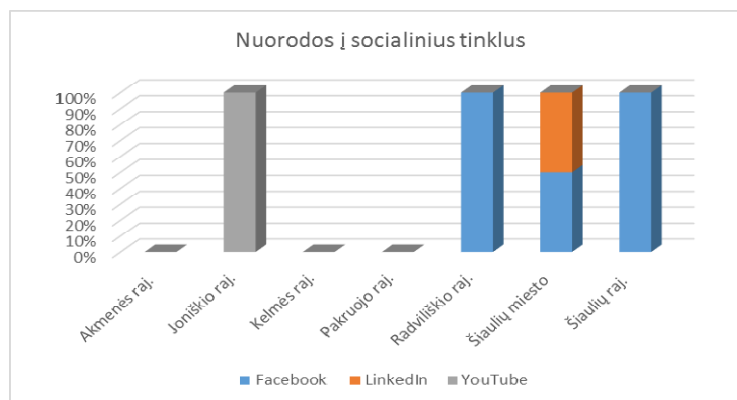
3.10 lentelė

Nuorodos į socialinius tinklus savivaldybių tinklalapiuose

Eil. Nr.	Šiaulių regiono savivaldybės	E. demokratijos informacijos sklaida, viešinimas socialiniuose tinkluose			
		Socialinis tinklas (Facebook) (2016 m. balandžio mėn. tyrimo duomenys)			Nuorodos į kitus socialinius tinklus (įrašyti)
		Įkurta (metai)	Veikianti/Neveikianti	Nuoroda savivaldybės puslapyje	
1.	Šiaulių m.	2015	Veikianti	YRA	LinkedIn (skirta konkursams į darbo vietas organizuoti)
2.	Šiaulių raj.	2015	Veikianti	YRA	-
3.	Akmenės raj.	Nėra sukurta	-	-	-
4.	Kelmės raj.	2010	Veikianti	NĖRA	-
5.	Joniškio raj.	Nėra istorijos	Neveikianti	NĖRA	YouTube (e. demokratijos galimybės neviešinamos)
6.	Pakruojo raj.	2010	Neveikianti	NĖRA	-
7.	Radviliškio raj.	2011	Veikianti	YRA	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapių turinio analize.

Analizuojant 3.10 lentelėje pateiktus duomenis, tik trys savivaldybės: Šiaulių miesto ir rajono bei Radviliškio rajono savivaldybės, savo tinklalapiuose pateikia nuorodas į vieną iš populiariausių socialinių tinklų – Facebook. Pastebėta, nors Šiaulių miesto savivaldybė savo tinklalapio naujienų skiltyje skelbia, kad Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžius galima tiesiogiai stebėti ir YouTube svetainėje, tačiau pačios nuorodos į šį socialinį tinklą tinklalapyje nėra. Tokią nuorodą į YouTube paskyrą nurodo vienintelė Joniškio rajono savivaldybė. Grafinė šios analizės išraiška pateikta 3.2 paveikslėlyje, kurio duomenų analizė leido pamatyti, kad Šiaulių miesto ir rajono savivaldybės turi galimybę savo veiklą viešinti socialiniuose tinkluose.

3.2 pav. Pateikta nuoroda Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapiuose

Be nuorodų pateikimo į socialinius tinklus, S. Lee ir J. Kim, (2012a), K. Mossberger ir Y. Wu (2012), A. Persaud ir P. Persaud (2015), E. Fetingytė ir E. Pocius (2015), H. R. Santos, et al. (2014b) rekomenduoja savivaldybėms išnaudoti „Naujienų prenumerata“ įrankio galimybes, teikiant informaciją piliečiams apie e. demokratijos naujai inicijuotas temas, diskusijas, klausimus bei jų eigą ir rezultatus. Tiriant Šiaulių regiono tinklalapiuose pateiktą e. demokratijos Modulių paskirtį ir funkcijas, buvo svarbu atskleisti, kaip šių įrankių pagalba savivaldybė įtraukia piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu arba kokiais būdais viešinami e. demokratijos įrankiai (kokia informacijos sklaida). Pastebėta, kad pirkimo Projekto techninėje dalyje nurodyta: „<...> *Portale turi būti sudaryta galimybė Portalo lankytojams prenumeruoti/atsisakyti aktualijų (naujienų) gavimą el. paštu, nurodant dominančias naujienų kategorijas.*“ Svarbu akcentuoti, kad tiek socialiniai tinklai, tiek „Naujienų prenumerata“ yra vieni iš būdų įtraukti visuomenę į savivaldos veiklą (žr. teorinės dalies 1.6.2. skyrių). Pastebėta, kad visose Šiaulių regiono savivaldybėse yra įdiegti moduliai „Naujienų prenumerata“, tai leidžia užsiregistravusiems piliečiams el. paštu sužinoti naujausią informaciją apie savivaldos veiklą (žr. 3.11 lent.).

3.11 lentelė

Naujienų prenumerata ir prenumeratorių statistika Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapiuose

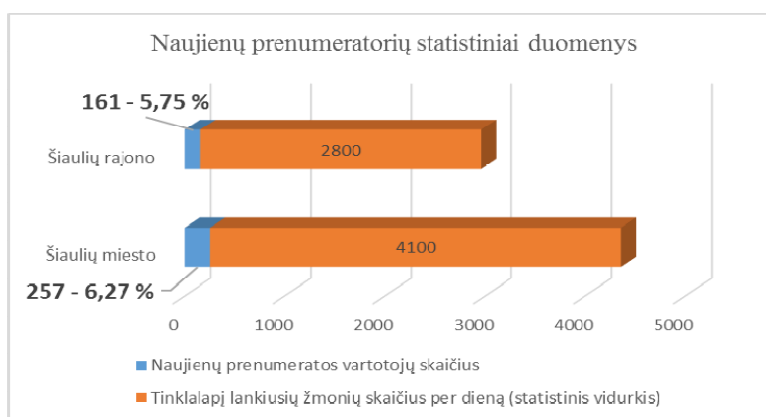
Savivaldybės	Akmenės rajono	Joniškio rajono	Kelmės rajono	Pakruojo rajono	Radviliškio rajono	Šiaulių miesto	Šiaulių rajono
Naujienų prenumerata	YRA	YRA	YRA	YRA	YRA	YRA	YRA
Naujienų prenumeratos vartotojų skaičius*	31	41	2	46	12	257	161
Tinklalapį lankiusių skaičius per dieną (statistinis vidurkis)*	1600	1800	1400	2400	2800	4100	2800

* 2016 m. balandžio 30 dienos datai; duomenys gauti iš Šiaulių regiono savivaldybių IT skyrių.

3.11 lentelės duomenys rodo, kad visos Šiaulių regiono savivaldybės siūlo savo tinklalapiuose „Naujienų prenumeratos“ paslaugą. Pagal tai, kiek per dieną apsilanko žmonių Šiaulių miesto ir

rajono savivaldybių tinklalapiuose, prenumeratorių skaičius ganėtinai mažas – atitinkamai 5,75% ir 6,27% prenumeratorių iš galimų kasdien apsilankančių žmonių skaičiaus (žr. 3.3 pav.). Remiantis 3.11 lentelės ir 3.3 paveikslėlyje pavaizduotais duomenimis, galima daryti keturias prielaidas: pirma – “Naujienu prenumerata” yra “nematoma” vartotojui tinklalapyje, t. y. dėl pateiktos informacijos gausos, sunku suprasti, kad toks įrankis yra tinklalapyje; antra – piliečiai šią paslaugą ignoruja, kaip nereikalingą; trečia - piliečiai nežino ir neįvertina gaunamos užsakomos el. paštu paslaugos vertės – būti informuotiems apie pačius naujausius įvykius, vykstančius vietos savivaldos teritorijoje ir elektroninėje erdvėje, ketvirta – savivaldybės neinformuoja visuomenės apie tokią teikiamą paslaugą.

3.3 pav. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse teikiamos “Naujienu prenumeratos” paslauga

Pasitikslinimui dėl ketvirtos prielaidos, buvo susisiekiama su Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojais, atsakingais už šio modulio administravimą. Buvo klausta: “Kokios priežastys galimai lemia tokį mažą prenumeratorių skaičių? Ir kokius veiksmus atlieka savivaldybės tarnautojai, kad gyventojai naudotųsi šia informacijos teikimo paslauga”? Gauti atsakymai: 1. Šiaulių miesto savivaldybės darbuotojo komentaras: “<...> Ši paslauga yra savanoriško pobūdžio, dėl to, niekas negali įtakoti žmogaus apsisprendimo šia paslauga naudotis ar nesinaudoti. Savivaldybė yra įdiegusi tokią paslaugą, o ją reklamuoti ar reikia, net nežinau. Ji tokia yra ir matoma savivaldybės svetainėje. <...>”; 2. Šiaulių rajono savivaldybės darbuotojo komentaras: “<...> Žmogus jei nori, prenumeruojasi. Kai nepatinka gali atsisakyti šios prenumeratos. Tai yra žmogaus apsisprendimas ką daryti su šia paslauga. O savivaldybė ką gali padaryti? Jei žmogus norės, tai ir naudosis. Čia kiekvieno asmeninis reikalas. <...>.” Iš to kas buvo pakomentuota abiejų tiriamų savivaldybių tarnautojų, galima teigti, kad kai kurios teikiamos paslaugos institucijų tinklalapiuose yra kiekvieno piliečio apsisprendimo reikalas: naudotis ar nesinaudoti paslauga. Iš kitos pusės, teorinėje dalyje yra akcentuojama, kad savivaldybės turėtų išnaudoti „Naujienu prenumerata“ įrankio galimybes informuojant piliečius. Informacijos sklaida yra viena iš formų įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus (Baločkaitė ir kt., 2008; Maier, Reimer, 2010; OECD, 2009, 2015; Buccoliero, Belliob, 2010; Lee, Kim, 2012a; Jakutyte, 2012; Santos, et al.,

2014b; Porwol, et al., 2015; Fetingytė, Pocius, 2015; VšĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centras, 2016). Dėl to, savivaldybės turėtų informuoti visuomenę apie tokią teikiamą paslaugą, kaip „Naujienu prenumerata“, kad piliečiai galėtų įvertinti jos naudą arba atsisakyti, nusprendus, kad tokia paslauga nereikalinga. Tokiu būdu galimai būtų didinamas piliečių, dalyvaujančių vietos savivaldos veikloje skaičius.

Kita ne ką mažiau efektyvi IKT sukurta galimybė įtraukti daugiau piliečių į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu yra savivaldybės tinklalapio pasiekiamumas per mobiliuosius įrenginius. Turint omenyje, kad vis didesnė interneto vartotojų dalis internete naršo mobiliųjų prietaisų pagalba, savivaldybės turėtų siekti, kad jų interneto svetainės būtų patogiai pasiekiamos naudojantis būtent mobiliuoju prisijungimu (VšĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centras, 2016). D. Šaparnienės (2013) teigimu, už formalių, institucinių ribų galima nuveikti taip nemažai ir praktika rodo, kad interaktyvūs pareiškimai, internetiniai forumai, mobiliosios paslaugos gali turėti įtakos visuomenės ir valdžios sąveikai ir tai gali atstovauti tam tikrą pilietinį aktyvizmą. Analizuojant Šiaulių regiono tinklalapius buvo išsiaiškinta, kad nei viena iš septynių tirtų Šiaulių regiono savivaldybių neturi mobiliesiems įrenginiams pritaikytos sąsajos, skirtos vartotojų patogumui naršant internete.

Tyrimo metu, lyginant tarpusavyje septynių Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapių turinius, sudaryta kategorijų ir subkategorijų 3.12 lentelė, kurioje išskirti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje mechanizmai Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse.

3.12 lentelė

Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse (tinklalapių turinio analizė)

Kategorijos	Subkategorijos
E. dalyvavimo priemonės	Nuo 2013 metų atnaujinti tinklalapiai
	Su sprendimų priėmimo procesais susiję e. demokratijos įrankiai
	„Vartotojo gidas“ su e. demokratijos įrankių aprašais ir naudojimo instrukcijomis.
	Nuoroda į socialinio tinklo „Facebook“ paskyrą
	„Naujienu prenumeratos“ modulis
Piliečių įtraukimas e. dalyvavimu	Atvirų duomenų modulis (pateiktas tik Šiaulių miesto savivaldybės tinklalapyje)
	Suteikta piliečiams laisva prieiga prie interaktyvių e. demokratijos įrankių
	Socialinio tinklo „Facebook“ paskyros naudojimas informacijos viešinimui
	Veikia „Naujienu prenumeratos“ paslauga
	Vykdomos posėdžių transliacijos internetu

Apibendrinant galima teigti, kad Šiaulių regiono savivaldybių tinklalapių turinio lyginamoji analizė leido regione kontekste matyti tiriamų Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse piliečių įtraukimo e. dalyvavimu koncepto situaciją:

1. piliečių įtraukimas e. dalyvavimu pasireiškia tokiomis formomis:

- 1.1. abiejų tirtų savivaldybių tinklalapiuose pateikti su sprendimų priėmimo procesais susiję e. demokratijos įrankiai;
  - 1.2. abi tirtos savivaldybės suteikė piliečiams laisvą prieigą prie interaktyvių e. demokratijos įrankių.
2. Tyrimas leido įžvelgti tai, kad gebėjimas įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus didžiaja dalimi priklauso nuo valdžios veiksmų, teisingai interpretuojant e. demokratijos įrankių funkcijas ir paskirtį, t. y. pačios savivaldybės turi gerai išmanyti šią sritį. Tačiau tinklalapių turinio analizė parodė, kad:
- 2.1. įrankio „e. forumai“ diskusijų naudojimas Šiaulių miesto savivaldybėje neatitinka e. forumo paskirties ir turi e. apklausoms skirtų bruožų, t. y. savivaldybė galimai yra neįsigilinusi į šio įrankio „e. forumas“ funkcijas;
  - 2.2. nenaudojant įrankio „e. forumai“ dėl klaidingo įsitikinimo, kad *„didžiausią įtaką čia sudaro mažas lankytojų susidomėjimas šia galimybe“*, Šiaulių rajono savivaldybė užkerta kelią globalių, svarbių visai savivaldybės bendruomenei klausimų nagrinėjimui.
3. Abi tirtos savivaldybės nepakankamai išnaudoja turimų viešinimui skirtų mechanizmų piliečiams įtraukti e. dalyvavimu į sprendimų priėmimo procesus:
- 3.1 mažas skaičius „Naujienu prenumerata“ paslauga besinaudojančių piliečių iš kasdien vidutiniškai tinklalapyje apsilankiusių žmonių: Šiaulių miesto savivaldybėje – 6,27 proc., Šiaulių rajono savivaldybėje – 5,75 proc.;
  - 3.2. socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje informacijos, susijusios su e. demokratijos teikiamomis galimybėmis, stokojama.
4. Regiono savivaldybių kontekste vyrauja panašios tendencijos.

3.3. Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse: informantų nuomonės raiška

Piliečių įtraukimo e. dalyvavimo konceptas apima savivaldybių tarnautojų veiksmus: viešinti informaciją susijusią su e. demokratijos teikiamomis galimybėmis, skatinti, informuoti, motyvuoti, kvieisti piliečius dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, teikti grįžtamąjį ryšį – skelbti apklausų, tyrimų rezultatus ir t. t., naudojant IKT priemones (žr. teorinės dalies 1.3 skyrių). Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių organizaciniai veiksmai ir formos, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimo procesus e. dalyvavimu vietos savivaldoje, buvo tirti pusiau struktūruoto interviu pagalba. Interviu klausimynas buvo sudarytas remiantis abiejų tirtų savivaldybių vidaus veiklos dokumentų ir tinklalapių turinio analizėmis.

Interviu metu buvo siekiama identifikuoti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e.

dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse problemas, numatant galimas tobulinimo kryptis. Buvo siekiama atsakyti į klausimus: 1. Kokie savivaldybės mechanizmai ir veiksmai skatina įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu? 2. Kokios pagrindinės probleminės piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje priežastys? 3. Kokie numatomi tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu?

Interviu metu įrašyta audio medžiaga į diktofoną buvo transkribuota, atliktas informantų atsakymų kategorizavimas, naudojant turinio (angl. content) analizės metodą.

Kokias sąlygas sudaro savivaldybė piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo skaitmeninėmis priemonėmis? Šiaulių miesto savivaldybės informantų atsakymai priskirti kategorijoms (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.13 lentelėje.

3.13 lentelė

Sudaromos sąlygos piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose Šiaulių miesto savivaldybėje

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Sudaromos sąlygos	Savivaldybių tinklalapiai	„Suformuoti nauji tinklalapiai ... <...>.“ (I1) „<...> gali būti teikiami skundai ir teikiamos konsultacijos tinklalapyje <...>.“ (I3)
	E. demokratijos įrankiai	„Yra e. demokratijos modulis tinklalapyje.“ (I1) „E. demokratijos įrankis yra veikiantis ... <...>. (I2) „Sprendimų priėmimo, kai svarstomi kažkokie detalių planų svarstymai, tada naudojami e. demokratijos moduliai. <...>“; „<...> ... stengiamės problemas išnešti į viešumą e. forumo pagalba.“ (I3)
	Socialiniai tinklai	„<...> Plius tai būna ir per Facebook‘ą. <...>.“ (I1)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Šiaulių miesto savivaldybės informantai įvardijo 3 teikiamas galimybes (sąlygas) piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, naudojant IKT: savivaldybių tinklalapius, e. demokratijos įrankius ir socialinius tinklus.

Šiaulių rajono savivaldybės informantų atsakymai priskirti kategorijoms (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.14 lentelėje.

3.14 lentelė

Sudaromos sąlygos piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose Šiaulių rajono savivaldybėje

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Sudaromos sąlygos	Savivaldybių tinklalapiai	„Tinklalapis. <...> ir jame yra daugiausia galimybių kažką tai padaryti.“ (I6)
	E. demokratijos įrankiai	„<...> yra galybės skundus pateikti e. skundų skiltyje ... .“ (I6)
	Informavimas	„<...> yra informavimas ... <...>. <...> skelbiamos visos darbotvarkės.“ (I5) „<...> tai tam tikros informacijos pateikimas ... .“ (I6)
	Grįžtamasis ryšys	„<...> grįžtamasis ryšys irgi būtų tas demokratijos pasireiškimas.“ (I6)
	Socialiniai tinklai	„<...> dar būtų Facebook‘as.“ (I6)

	Tarybos posėdžių transliavimas	„<...> pateikiami ir transliuojami tarybos sprendimų projektai ir patys sprendimai.“ (I5)
--	--------------------------------	---

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Šiaulių rajono savivaldybės informantai nurodė penkis atvejus, kurių dėka piliečiai gali dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose (žr. 3.14 lent.), įskaitant ir tokius pačius atvejus, kuriuos nurodė Šiaulių miesto savivaldybės Informantai. Tuo tarpu susisteminti teorinėje dalyje mokslinių darbų ir tyrimų duomenys numato ne mažiau dvylikos sąlygų piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose vietos savivaldoje (žr. 3.15 lent.).

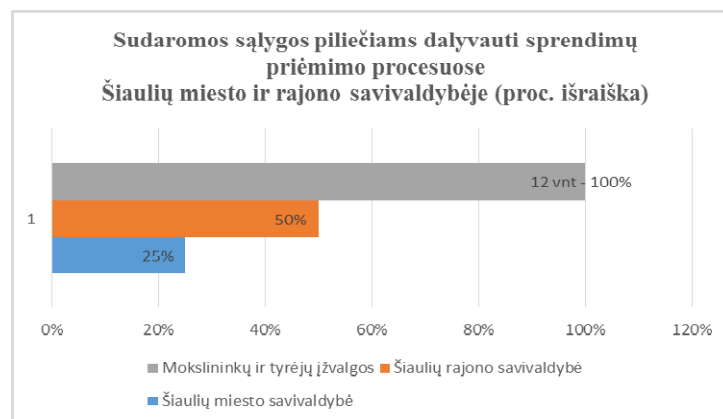
3.15 lentelė

Sudaromos sąlygos piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėje

Kategorija	Subkategorija	Mokslininkų ir tyrėjų išvalgos
Sudaromos sąlygos	1. Savivaldybių tinklalapiai	Savivaldybių tinklalapiai
	2. E. demokratijos įrankiai	E. demokratijos įrankiai
	3. Informavimas (informacijos teikimas)	Informavimas (informacijos teikimas)
	4. Grįžtamojo ryšio užtikrinimas	Grįžtamojo ryšio užtikrinimas
	5. Socialiniai tinklai	Socialiniai tinklai
	6. Posėdžių transliacijos internetu	Posėdžių transliacijos internetu
	7. -	Naujienų prenumerata
	8. -	Sklaidos kanalas (angl. RSS feed)
	9. -	Taikomosios programos mobiliesiems įrenginiams
	10. -	Teikiami atviri duomenys
	11. -	Bendravimas "Skype" pagalba
	12. -	Pravedami elektroniniai susirinkimai

Šaltinis: adaptuota pagal Petrauską, 2012, p. 408-409; VšĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centrą, 2016, p. 14; Maier, Reimer, 2010, p. 48; OECD, 2009, p. 67; OECD, 2015, p. 51-53; Buccoliero, Belliob, 2010, p. 4; Lee, Kim, 2012a, p. 161; Jakutytė, 2012, p. 289; Porwol, et al., 2015, p. 390; Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos, 2015c, Santos, et al., 2014b, p. 6.

3.15 lentelės duomenys atskleidžia, kad Šiaulių miesto savivaldybės informantai pateikia 25 proc., o Šiaulių rajono savivaldybės informantai – 50 proc. galimų teikti sąlygų (piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose), lyginant su mokslininkų ir tyrėjų teiktomis teorinėje dalyje išvalgomis. Grafinis šios analizės vaizdas atvaizduotas 3.4 paveikslėlyje.

3.4 pav. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse sudarytos sąlygos piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose (proc. išraiška). Informantų nuostatos.

Kalbant apie savivaldybių teikiamas sąlygas piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, svarbu suprasti, kaip piliečius pasiekia informacija apie e. demokratijos teikiamas galimybes. Kad tai suprastume reikia kalbėti apie e. demokratijos teikiamų galimybių ir paslaugų viešinimą, t. y. apie piliečių informavimą. Verta atkreipti dėmesį į magistro darbo teorinės dalies įrašą: „*Piliečių informavimas – tai minimali dalyvavimo ir įtraukimo samprata <...>*“ (United Nations, 2007). Tai suteikė pagrindą tyrimo metu analizuoti Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių papildomas priemones, susijusias su viešinimo paslaugomis bei apžvelgti abiejų tiriamų savivaldybių tinklalapiuose patalpintus informavimui skirtus mechanizmus (žr. 3.16 lent.), kurių dėka savivaldybės tarnautojai informuoja piliečius, viešina informaciją apie galimybę dalyvauti e. demokratijos procesuose.

3.16 lentelė

Informavimo priemonės ir Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių organizaciniai veiksmai

Viešinimo priemonės	Šiaulių miesto savivaldybė	Šiaulių rajono savivaldybė
Dvipusiai lankstinukai	Išdalinta 1000 vnt. (2013 m.); Išdalinta 1000 vnt. (2014 m.) Žr. Priedas Nr. 22	Išdalinta 1000 vnt. (2013 m.) Žr. Priedas Nr. 23
Informaciniai plakatai	A3 dydžio. Pakabinti savivaldybės patalpose (analogiško vaizdo ir turinio kaip A4 formato dvipusiai lankstinukai)	
Stendai Tarybos posėdžių salėje	2013 m. pastatyti stendai reklamuojant projektą „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ (po 1 vnt.)	
Spauda	2013 m. paskelbti 400cm ² apimties nespalvoti informaciniai straipsniai kiekvienos savivaldybės regioninėje spaudoje viešinant projektą „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“	
Parodos	Dalyvavo parodoje Šiauliai'2015, viešinant e. demokratijos paslaugas. Žr. Priedas Nr. 24	-
Tinklalapių naujienos	2015-10-16 skelbta naujiena „Tarptautinės konferencijos diskusijoje aptartos savivaldos aktualijos“. Užsiminta apie būdus, kaip įtraukti visuomenę į valdymo procesus. 2015-11-02 skelbta naujiena „Norime žinoti šiauliečių nuomonę“. Miesto meras kviečia šiauliečius aktyviau naudotis e. demokratijos paslaugomis, pareikšti savo poziciją, kad miesto politikai jaustų gyventojų lūkesčius, žinotų poreikius ir priimtų teisingus sprendimus. 2015-11-23 skelbta naujiena „Parodoje "Šiauliai 2015" bus pristatomos Savivaldybės elektroninės paslaugos“. Kviečiami piliečiai susipažinti su e. demokratijos paslaugomis. 2016-04-19 skelbta naujiena „Kviečiame įvertinti e. demokratijos priemonių panaudojimo kokybę“. Savivaldybė kviečia gyventojus aktyviai išreikšti savo nuomonę, atsakant į pateiktus klausimus. 2016-04-28 skelbta naujiena „Tarybos posėdžiai tiesiogiai ir YouTube svetainėje“. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos posėdžius kviečia tiesiogiai stebėti ir „YouTube“ svetainėje.	2013-07-22 naujienos „Posėdžiavo investicinių projektų koordinavimo komitetas“. Svarstyta „Dėl papildomų lėšų skyrimo įgyvendinamam projektui „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“. 2013-11-11 naujienos „Aptarti vykdomi investiciniai projektai“ – paskelbtas apie vykdomą projektą „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“.
Socialinio tinklo Facebook paskyra	2016-04-19 paskelbta „Elektroninės demokratijos paslaugų vartotojų apklausa“.	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, adaptuojant Šiaulių m. savivaldybės tinklalapis, <http://edem.siauliai.lt/index.php>; Techninė užduotis projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ viešinimo paslauga (**Žr. Priedas Nr. 25**).

3.16 lentelės duomenys rodo, kad Šiaulių miesto ir rajono savivaldybės didžiąją dalį organizacinių veiksmų viešinant e. demokratijos paslaugas atliko 2013 metais, kai buvo įdiegtas

projektas „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“. Po to tik 2015 metais (po dviejų metų pertraukos) Šiaulių miesto savivaldybė, bendradarbiaudama su Šiaulių Universiteto mokslininkais pristatė savivaldos aktualijas, tame tarpe e. demokratijos paslaugas tarptautinėje konferencijoje. Tais pačiais 2015 metais e. demokratijos paslaugos buvo pademonstruotos parodoje Šiauliai'2015 (pristatė Šiaulių miesto savivaldybė). Tuo tarpu Šiaulių rajono savivaldybės organizacinių veiksmų viešinti e. demokratijos paslaugas (nuo 2013 metų) – pasigesta.

Pastebėta, kad po darbo autorės paskutinio interviu 2016 m. balandžio 18 d. su Šiaulių miesto savivaldybės informantais, šios savivaldybės socialinio tinklo Facebook paskyroje sekančią dieną (2016-04-19) buvo paviešinta „Elektroninės demokratijos paslaugų vartotojų apklausa“, patalpinta Šiaulių miesto savivaldybės tinklalapio „e. demokratijos“ Portalo „e. apklausos“ Modulyje. Galima daryti prielaidą, kad darbo autorės tyrimas ir papildomas domėjimasis e. demokratijos paslaugomis, *galimai įtakojo Šiaulių miesto savivaldybės organizacinius veiksmus „įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu“*. Pastebėta, kad tokia pati apklausa 2016 m. balandžio 25 dieną buvo patalpinta ir Šiaulių rajono savivaldybės tinklalapio „E. demokratija“ Portalo „E. apklausos“ Modulyje, *tačiau pats viešinimo faktas neužfiksuotas*. Galima teigti, kad Šiaulių miesto savivaldybė savo veiksmais stengiasi įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, tuo tarpu Šiaulių rajono savivaldybės veikla (įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu) yra tik dalinė: patalpinta informacija apie apklausą e. demokratijos įrankio Modulyje (techninis faktas), tačiau informacija apie tai neviešinama – nėra aišku kaip piliečiai gali sužinoti apie tokį faktą.

Kitu interviu klausimu iš informantų buvo norima sužinoti, **ar galima teigti, kad piliečiai mažai dalyvauja sprendimų priėmimo procesuose, nes nežino apie e. demokratijos teikiamas galimybes?** Buvo paprašyta informantų pagrįsti ar paneigti šį teiginį. Gauti informantų atsakymai priskirti kategorijai (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.17 lentelėje. Duomenys su ginamaisiais teiginiais pateikti Priede Nr. 26.

3.17 lentelė

Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių informantų nuostatos apie tai ar piliečiai žino apie e. demokratijos teikiamas galimybes

Kategorija	Subkategorija
Piliečiai nežino apie e. demokratijos teikiamas galimybes	Piliečiai dalyvauja tiesiogiai (ne per IKT priemones)
	Piliečiai mažai domisi e. demokratijos teikiamomis galimybėmis
	Piliečiai nedalyvauja, nes nėra aktyvūs
	Piliečiai nežino apie e. demokratiją
	Kai nežino – tai ir nedalyvauja

Saltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

3.17 lentelėje pateikti duomenys patvirtina, kad penki iš šešių informantų daugiau neigiamai

atsiliepė apie piliečių e. dalyvavimo procesus: „piliečiai dalyvauja ne elektroniniu būdu; mažai domisi e. demokratijos teikiamomis galimybėmis; nežino apie e. demokratiją; jei nežino, tai ir nedalyvauja“. Vienintelis informantas I3 teigia, kad piliečiai žino apie e. demokratijos teikiamas galimybes, užbaigdamas mintį taip pat neigiama nuostata: „<...> piliečiai nėra aktyvūs dalyviai visuomenėje.“ **Galima teigti, kad piliečiai vis tik daugiau nežino, nei žino apie e. demokratijos teikiamas galimybes.** Anot L. Porwol, et al. (2015), šiuolaikiniai skaitmeniniai dalyvavimo įrankiai dėl sociologinių, kultūrinių, politinių aplinkybių ir net teritorijos, kurioje vyksta procesai, vis dar nėra veiksmingas pakaitalas klasikiniams sprendimams tiesioginiu dalyvavimu pakeisti, dėl to patariama tradicinius dalyvavimo būdus kiek galima pajvairinti ir praturtinti šiuolaikinių skaitmeninių technologijų veiksmingumu ir e. dalyvavimo įrankių asortimentu, kad piliečiai turėtų galimybę rinktis. Galima (pa)siūlyti, kad valdžiai reikėtų tradicines piliečių dalyvavimo formas bandyti kaitaloti su skaitmeninėmis, atkreipiant dėmesį į e. demokratijos įrankių teikiamą naudą, tuo darant įtaką didesniai srautui visuomenės naudotis interaktyviomis priemonėmis sprendimų priėmimo procesuose.

Remiantis 3.18 lentelės duomenimis, galima teigti, kad *bet kokią su sprendimų priėmimo procesais susijusią informaciją svarbu viešinti ir informuoti piliečius.* Anot K. Jakutytės (2012), piliečiai turi būti informuoti, kodėl vienas ar kitas klausimas jiems turėtų būti aktualus ir kaip jų dalyvavimas gali pagerinti susidariusią situaciją. Labai svarbu yra užsiimti aktyvia komunikacija apie e. demokratijos galimybes ir iniciatyvas (VšĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centras, 2016). Dėl to, kitu interviu klausimu buvo pasidomėta, **kokių veiksmų Šiaulių miesto ir rajono savivaldybės imasi informuojant piliečius apie galimybę dalyvauti e. demokratijos procesuose?** Gauti informantų atsakymai priskirti kategorijoms (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.18-3.19 lentelėse. Šiaulių miesto savivaldybės 3.18 lentelės duomenys su ginamaisiais teiginiais pateikta Priede Nr. 27.

3.18 lentelė

Šiaulių miesto savivaldybės tarnautojų veiksmai informuojant piliečius apie galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose

Kategorija	Subkategorija
Informuojančios priemonės	Skrajutės, plakatai, stendai
	E. demokratijos moduliai
	Informacijos pateikimas ir atnaujinimas
	Savivaldybės tinklalapis
	Tarybos posėdžių transliacijos
	Renginiai
	Socialiniai tinklai
Savivaldybės tarnautojų veiksmai	Vykdo apklausas
	Viešina posėdžių transliacijas socialiniuose tinkluose
	Formuoja aktyvias naujienas tinklalapyje

	Reklamuoja (viešina)
	Supažindina su e. demokratijos moduliais
	Viešina atvirus duomenis
	Atnaujina informaciją tinklalapyje
	Skelbia naujienas
	Viešina parodose
	Dalina lankstinukus
	Pristato e. demokratijos galimybes žurnalistams
	Teikia informaciją spaudoje

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

3.18 lentelėje įvardintos dvi kategorijos: pirma – priemonės, antra - veiksmai. Anot H. R. Santos, et al. (2014b), reikia suprasti, kokios priemonės daro įtaką valdžios veiksams įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus. Kaip matyti iš 3.18 lentelėje pateiktų apklausos duomenų, Šiaulių miesto savivaldybės tarnautojai įvardija ganėtinai ženklų sąrašą priemonių ir veiksmų, kurių dėka piliečiai yra informuojami apie galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.

Tuo tarpu 3.19 lentelėje pateikti Šiaulių rajono savivaldybės informantų atsakymai didžiąja dalimi yra orientuoti ne į veiksmus įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, o į priemonių disponavimą (kaip techninį faktą).

3.19 lentelė

Šiaulių rajono savivaldybės tarnautojų veiksmai informuojant piliečius apie galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Informuojančios priemonės	Plakatai	„<...> nurodymai ir plakatai būna seniūnijose, jų skelbimų lentose.“ (I4) „Plakatas pateiktas mūsų savivaldybėje gana gerai matomoje vietoje. Tai viena iš tokių galimybių informuoti...“ (I6)
	Publikacijos spaudoje	„<...> tai tikrai buvo ir spaudoje.“ (I5) „<...> buvo publikacijų spaudoje tik įgyvendinus e. demokratijos projektą.“ (I6)
	Savivaldybės tinklalapis	„<...> informacija teikiama mūsų tinklalapyje.“ (I4)
	Lankstinukai	„<...> ir kokius lankstinukus leidžiame.“ (I4) „<...> ir tie patys lankstinukai veikia ...“ (I5)
Savivaldybės tarnautojų veiksmai	Iškabinami plakatai	„Iškabinami plakatai savivaldybės administracijoje ir seniūnijose.“ (I6)
	Dalinami lankstinukai	„<...> dalinami gyventojams lankstinukai.“ (I6)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Vertinant informantų atsakymus interviu metu ir juos suskirsčius į kategorijas, buvo pastebėta, kad, remiantis abiejų tirtų savivaldybių informantų atsakymų pagrindu, negalima teigti, kad piliečių įtraukimas e. dalyvavimu yra nenutrūkstamas nuolatinis savivaldybių tarnautojų veiksmų mechanizmas, t. y. informantų atsakymai interviu metu buvo daugiau orientuoti į momentinius faktus ir veiksmus, kaip antai: „turime priemones, tai buvo parodoje ir pan.“

Pastebėta, kad abiejų tirtų savivaldybių informantai nekalbėjo apie informacijos sklaidą per socialinius tinklus bei per tinklalapiuose pateiktą „Naujienu prenumerata“ paslaugą. Šiaulių miesto savivaldybės informantas I3 tik užsiminė: „<...> posėdžių transliacijos vyksta ir YouTube svetainėje“. Darbo autorė pabrėžė, kad ypač socialiniai tinklai (Facebook, YouTube ir t. t.) turi milžinišką socialinį poveikį ir veikia kaip informacijos sklaidos kanalai, kuriuose galima vykdyti švietėjišką veiklą – mokymus, pvz. supažindinti: kas yra e. demokratija, kokia jos paskirtis ir funkcijos, kaip veikia e. demokratijos įrankiai, kokią naudą gauna piliečiai dalyvaudami sprendimų priėmimo procesuose ir t. t. Tai yra vieni iš veiksmingiausių būdų pritraukti daugiau jaunimo ir ne tik. Socialinius tinklus galima traktuoti kaip galimybę žengti koją kojon su tuo, kas tuo metu yra populiaru ir stengtis pasinaudoti šių terpių potencialu. Anot L. Buccoliero ir E. Belliob (2010), socialiniai tinklai suteikia galimybę piliečius įtraukti į aukšto lygio dalyvavimą, juos įgalinant.

Be to, pirkimo Projekto techninėje dalyje užsiminta apie socialinių tinklų įtraukimą teikti informacijai: „<...> Portale turi būti realizuotas šis funkcionalumas: informacijos sklaida socialiniuose tinkluose (Facebook, Twitter ir t. t.).“ Pastebėta, kad po projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ įgyvendinimo Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių organizaciniai mechanizmai, susiję su e. demokratijos, jos įrankių viešinimu bei kvietimu naudotis šiais įrankiais, nebuvo plėtojami socialinio tinklo terpėje (Facebook paskyroje) (žr. 3.20 lent.).

3.20 lentelė

Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių dalyvavimas socialiniuose viešinant e. demokratijos teikiamas galimybes

Eil. Nr.	Savivaldybės	E. demokratijos informacijos sklaida, viešinimas socialiniuose tinkluose					
		Socialinis tinklas (Facebook paskyra) (2016 m. balandžio mėn. tyrimo duomenys)					Nuorodos į kitus socialinius tinklus (įrašyti)
		Įkurta (metai)	Veikianti/ Neveikianti	Mėgsta šį psl.	Nuoroda savivaldybės puslapyje	Viešinamos e. demokratijos galimybės	
1.	Šiaulių m.	2015	Veikianti	2002	YRA	TAIP (nuo 2016-04-19)	LinkedIn (skirta konkursams į darbo vietas organizuoti)
2.	Šiaulių raj.	2015	Veikianti	277	YRA	NE	-

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Išanalizavus 3.20 lentelėje pateiktus duomenis, pastebėta, kad Šiaulių miesto savivaldybė 2016 m. balandžio 19 dieną Facebook paskyroje pavišino informaciją, kviečiančią piliečius dalyvauti apklausoje dėl „savivaldybės tinklalapyje integruotų e. demokratijos įrankių“. Tuo tarpu, pasitikslinimui dėl e. demokratijos paslaugų viešinimo Šiaulių rajono sukurtoje paskyroje Facebook, buvo kreiptasi (2016-04-18) el. laišku į Šiaulių rajono savivaldybės mero padėjėją su

klausimu: „Ar Šiaulių rajono savivaldybės Facebook paskyroje kada nors buvo viešinama „e. demokratija“, „e. demokratijos įrankiai (e. konsultavimas, e. apklausos, e. peticijos ir t. t.), kviečiami piliečiai susipažinti su e. demokratijos teikiamomis galimybėmis?“. Tą pačią dieną gautas atsakymas: „Kol kas Šiaulių rajono savivaldybės Facebook paskyroje apie e. demokratiją nieko neviešinam“. Iš to seka, kad Šiaulių miesto savivaldybės IT skyriaus ir viešųjų ryšių tarnautojai lanksčiau ir operatyviau sureagavo į darbo autorės (kaip piliečio) pastebėjimus dėl socialinės paskyros Facebook išnaudojimo viešinti e. demokratijos galimybes, nei Šiaulių rajono savivaldybės tarnautojai, atsakingi už e. demokratijos sklaidą vietos savivaldoje. Galima daryti išvadą, kad Šiaulių miesto savivaldybė 2016 metais pasinaudojo papildoma galimybe įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, išnaudojant socialinių tinklų terpę, tuo tarpu Šiaulių rajono savivaldybėje toks procesas nestebimas.

Kitu klausimu Šiaulių miesto ir rajono informantų buvo paklausta, **kokie yra savivaldybės organizaciniai veiksmai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą naudojant informacines technologines priemones?** Gauti informantų atsakymai priskirti kategorijai (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.21 lentelėje. O duomenys su ginamaisiais teiginiais pateikti Priede Nr. 28.

3.21 lentelė

Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojų organizaciniai veiksmai įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu

Kategorija	Subkategorija
Savivaldybės organizaciniai veiksmai piliečius įtraukti e. dalyvavimu	Apklausų pateikimas
	E. demokratijos priemonių pateikimas tinklalapyje
	Bus siekiama įtraukti piliečius į biudžeto svarstymą
	Meras ir direktorius kviečia dalyvauti sprendimų priėmime
	Sprendžia problemas, piliečių neįtraukiant e. dalyvavimu į sprendimų priėmimo procesus
	Strategiją, įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, kuria aukštesnio rango vadovai
	Reikalingi pakeitimai savivaldybės struktūroje
Kolektyvinis savivaldos tarnautojų darbas	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

3.22 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių informantų įvardinti organizaciniai veiksmai daugiau yra nukreipti arba į ateitį, ką jie darys: „<...> mes ruošiamės priimti sprendimus (I2); strategija turi būti formuojama (II)“ arba yra bendrinio abstraktaus pobūdžio. Tik Šiaulių miesto savivaldybės informantas I3 akcentuoja, kad meras ir administracijos direktorius savo aktyvumu prisideda prie piliečių traukimo e. dalyvavimu, kviečiant gyventojus dalyvauti sprendimų priėmime per e. demokratijos įrankius. Tuo tarpu informantas I4, tiesiogiai sprenddamas su gyventojais problemas, piliečių nenukreipia dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, naudojant elektronines priemones.

Darbo autorė, remiantis teorinėje dalyje įvardintais piliečių įtraukimo e. dalyvavimu mechanizmais, kurie pasireiškia per savivaldybės tarnautojų organizacinius veiksmus, įvardintus, kaip antai: suteikti, platinti, informuoti, kviesti, skatinti, motyvuoti, skelbti, supažindinti, leisti, viešinti, teikti (Maier, Reimer, 2010; Buccoliero, Belliob, 2010; Lee, Kim, 2012a; Jakutytė, 2012; Porwol, et al., 2015; Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerija, 2015c; Santos, et al., 2014b) ir 3.21 lentelėje pateiktais duomenimis, padarė išvadą, kad Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių **organizaciniai veiksmai** įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą naudojant informacines technologines priemones **nėra ženklūs**, t. y. organizacinių veiksmų įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą naudojant informacines technologines priemones iš abiejų tirtų savivaldybių tarnautojų pasigendama.

Kitu klausimu buvo norėta sužinoti, **kaip savivaldybės tarnautojai reaguoja ir kuria grįžtamąjį ryšį į piliečio išsakomus siūlymus, problemas, naudojant e. demokratijos priemones?** Tuo siekta išsiaiškinti savivaldybių organizacinius veiksmus jau dalyvaujant piliečiams sprendimų priėmimo procesuose, naudojant e. demokratijos įrankius. Gauti informantų atsakymai priskirti kategorijai (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.22 lentelėje. Duomenys su ginamaisiais teiginiais pateikti Priede Nr. 29.

3.22 lentelė

Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojų organizaciniai veiksmai piliečiams dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose, naudojant e. demokratijos įrankius

Kategorija	Subkategorija
Savivaldybės organizaciniai veiksmai	Paskirti atsakingi darbuotojai
	IT skyriaus veikla
	Patvirtintos tvarkos teikti atsakymus
	Sudaryta dažniausiai užduodamų klausimų (DUK) rubrika
	Registruojami gauti užklausimai
	Atsakoma į klausimus ir skundus

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Anot K. Mossberger ir Y. Wu (2012), valdžios bendravimas su piliečiais, naudojant įvairius interaktyvius įrankius (angl. online tools) internete, gali potencialiai skatinti valdžią tapti labiau reaguojančia į einamuosius įvykius. 3.22 lentelės duomenys rodo, kad Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojai tinkamai reaguoja į užklausas ir skundus, teikia atsakymus, taip kurdami grįžtamąjį ryšį piliečiams. Iš to sekė, kad abiejų tirtų savivaldybių organizaciniai veiksmai daugiau pasireiškė institucijų viduje, kai patys piliečiai įsitraukia į sprendimų priėmimo procesus, nei išorėje, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimo procesus e. dalyvavimu.

Anot mokslininkų J. Lee ir S. Kim (2012b), e. dalyvavimo efektyvumas parodo e. dalyvių didesnę pasitikėjimą valdžia (valdžios institucijomis), kai piliečiai įvertina valdžios reagavimo

kokybę, atsižvelgiant į e. dalyvių poreikius. IKT priemonės tapo neatsiejama bendravimo dalimi tarp valdžios ir piliečių, dėl to interaktyvūs instrumentai (e. demokratijos įrankiai) yra vieni iš elektroninių galimybių įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje. Sukurtos e. dalyvavimo įrankių galimybės suteikia viltį įveikti tokias šiuolaikinės demokratijos problemas, kaip pasitikėjimo valdžia stoka, mažą domėjimąsi arba nesidomėjimą politika (Musial-Karg, 2014).

Kitu interviu klausimu informantų buvo klausama, **kokias būdais yra didinamas piliečių pasitikėjimas valdžios institucijomis per savivaldybėje įdiegtas e. demokratijos priemones?** Į klausimą atsakė penki iš šešių informantų. Vienas informantas teigė, kad atsakant į šį klausimą, labiau reiktų peržiūrėti statistinius rodiklius ir tik tuomet komentuoti. Gauti atsakiusių į klausimą informantų atsakymai priskirti kategorijai (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.23 lentelėje. Duomenys su ginamaisiais teiginiais pateikti Priede Nr. 29.

3.23 lentelė

Pasitikėjimo valdžios institucijomis didinimas per Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse įdiegtas e. demokratijos priemones

Kategorija	Subkategorija
Pasitikėjimo valdžios institucijomis didinimas	Sistemos ir valdžios institucijų veiklos skaidrumo užtikrinimas
	Kai daroma dėl žmonių
	Svarstomos apklausose ir forumuose išsakytos piliečių pastabos ir nuomonės

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

3.23 lentelės duomenys rodo, kad pasitikėjimas valdžia per savivaldybėje įdiegtas e. demokratijos priemones didinamas, kai užtikrinamas sistemos ir valdžios veiksmų skaidrumas, kai yra atkreipiamas dėmesys į piliečių pastabas ir valdžia įsiklausydama į piliečių nuomonę dirba dėl žmonių. Apie valdžios veiklos viešinimą ir skaidrumo būtinybę didinant pasitikėjimą valdžios institucijomis akcentuoja ir mokslininkai R. Garuckas ir A. Kaziliūnas (2008), J. Lee ir S. Kim, (2012b), S. Scherer ir M. A. Wimmer (2014). Siekimas didinti visuomenės pasitikėjimą viešojo valdymo institucijomis, užtikrinant viešojo valdymo institucijų veiklos skaidrumą, yra numatytas ir 2014-2020 m. Nacionalinės pažangos programoje (Žin., 2012, Nr. 144-7430).

Galima daryti išvadą, kad pasitikėjimas valdžios institucijomis didėja, kai yra tinkamai reaguojama į piliečių teikiamas pastabas, atkreipiamas dėmesys į išsakomas gyventojų norus ir poreikius, dirbama skaidriai per veiklos viešinimą, tuo užtikrinant, kad kuo didesnę piliečių įsitraukimą į sprendimų priėmimo procesus.

Kitu klausimu interviu metu buvo klausama, **su kokiais didžiausiais sunkumais, galbūt net apribojimais, susiduria savivaldybė, siekdama įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu?** Gauti informantų atsakymai priskirti kategorijai (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.24 lentelėje, o duomenys su ginamaisiais teiginiais pateikti Priede Nr. 30.

Sunkumai ir/ar apribojimai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse

Kategorija	Subkategorija
Sunkumai ir/ar apribojimai	Patys piliečiai turi turėti interesą naudotis e. demokratijos įrankiais
	Reikia laiko e. demokratijai įsigyventi savivaldybėje
	Trūksta teisės aktų reglamentuojančių įtraukimą e. dalyvavimu mechanizmus
	Gerųjų pavyzdžių stoka
	Mažai rūpi pačiai savivaldybei, pačiai valdžiai
	Į procesą neįtraukiamos visos suinteresuotos pusės
	Nėra piliečių motyvacijos naudotis e. demokratijos įrankiais
	Informacijos sklaidos stoka socialiniais tinklais
	Nėra aktyvių piliečių, atstovaujančių vienokiai ar kitokiai interesų grupei
	Per daug pateikiama informacijos
	Piliečių politinio aktyvumo stoka
	E. demokratijos paslaugos painiojamos su e. paslaugomis
	Labai greitai besikeičianti situacija

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

3.24 lentelėje įvardinti sunkumai ir apribojimai (įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu) darbo autorės buvo susisteminti ir įvardinti keturiomis atskiriomis grupėmis:

1. *Piliečiai*. Neaktyvūs piliečiai. Nenoras dalyvauti e. demokratijos procesuose.
2. *Savivaldybės*. Pačių savivaldybių organizacinių veiksnių mechanizmų stoka įtraukiant piliečius e. dalyvavimu.
3. *Teisinis reglamentavimas*. Teisės aktų stoka.
4. *Išoriniai nepavaldūs veiksniai*. Laiko, gerų pavyzdžių stoka.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad informantai užsimena apie tokį apribojimą, kaip piliečių motyvacijos ir aktyvaus dalyvavimo stoka elektroninėje erdvėje. Problema gali kilti dėl to, kad pačios politikos ir demokratijos tarpusavio derėjimo samprata galimai skiriasi nuo vykstančių realių procesų, todėl žmonės yra praradę domėjimąsi politika (Santos, Tonelli, 2014a). Be to, D. Šaparnienė (2013) cituoja M. Margolis ir G. Moreno-Riano (2010): „Tyrimai rodo, kad dauguma piliečių visgi nesidomi viešosios politikos klausimais, todėl, nepaisydami internetinių technologijų suteikiamų galimybių dalyvauti sprendžiant strateginius klausimus, daugelis iš jų nėra pasirengę ar nenori skirti laiko ir pastangų, reikalingų prisiimti atsakomybę, būti tiesioginės demokratijos pasireiškimo pavyzdžiais“. Dėl to, vietos savivaldos valdžios pareiga savo organizaciniais veiksmais skatinti piliečius domėtis politiniu vietos savivaldos gyvenimu, įtraukiant juos į sprendimų priėmimą tiek e. dalyvavimu, tiek kitais tradiciniais metodais.

Be to, informantai palietė ir pačiose savivaldybėse esančias problemas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad savivaldybėje visų lygių specialistams bei politikams reiktų dirbti iš vien, daugiau informacijos teikiant piliečiams per socialinius tinklus. Taip pat užsiminta ir apie teisinio

reglamentavimo stoką piliečius įtraukti į sprendimų priėmimą elektroninėmis interaktyviomis priemonėmis, nes tam nėra aprašytų jokių teisinių mechanizmų. Dėl to, galimai savivaldybės pačios nėra pavyzdžiu teikiant piliečiams e. demokratijos paslaugas, nes nežino kaip „teisingai“ tai daryti.

Iš kitos pusės, buvo prisipažinta, kad pats e. demokratijos procesas nevyksta greitai viešojoje erdvėje ir galimai dėl to pačios savivaldybės, nematydamos kitų gerų patirčių, nemoka ir/ar negeba įtraukti kuo didesnio skaičiaus piliečių e. dalyvavimu.

Iš to sekė, kad buvo svarbu suprasti, kokie numatomi tolimesni žingsniai, tobulinant ir plėtojant e. demokratiją bei sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu. Kitu interviu klausimu informantai buvo klausiami, **kas numatoma atlikti tobulinant, plėtojant e. demokratiją Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse?** Gauti informantų atsakymai priskirti kategorijai (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.25 lentelėje. Duomenys su ginamaisiais teiginiais pateikti Priede Nr. 31.

3.25 lentelė

Numatoma atlikti tobulinant, plėtojant e. demokratiją Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse

Kategorija	Subkategorija
Numatoma atlikti tobulinant, plėtojant e. demokratiją	Sudominti gyventojus
	Reorganizuoti dalį vykdomų savivaldybės funkcijų
	Viešinti socialinio tinklo paskyroje Facebook
	Naujinti e. demokratijos įrankių struktūrą ar pateikti kitokį dizainą
	Pateikti aprašus apie e. demokratijos įrankius
	Turi vykti komandinis darbas savivaldybėje
	Išnaudoti YouTube teikiamas galimybes
Didinti reklamos kiekį	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

3.25 lentelės duomenys rodo, kad yra nemažai būdų, kaip galima tobulinti ir plėtoti e. demokratiją savivaldybėse.

Tuo tarpu paskutiniuoju interviu klausimu informantų buvo paklausta, **kokie numatomi tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu?** Gauti informantų atsakymai priskirti kategorijai (suskaidant į subkategorijas) ir pateikti 3.26 lentelėje. Duomenys su ginamaisiais teiginiais pateikti Priede Nr. 32.

3.26 lentelė

Numatoma tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse

Kategorija	Subkategorija
Numatomi žingsniai	Paskirti kuratorių, kuris rūpintis e. demokratijos klausimais
	Susisteminti informaciją apie e. demokratiją tinklalapyje
	Pristatyti e. demokratiją per TV laidą
	Informuoti jaunimą apie e. demokratijos galimybes
	Išsiaiškinti ir išaiškinti e. demokratijos paslaugų ir e. paslaugų skirtumus

	Politikams viešinti apie e. demokratiją susitikimų su visuomene metu
	Reklamuoti (viešinti) e. demokratijos teikiamas galimybes

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

3.26 lentelės duomenys rodo, kad Šiaulių miesto ir rajono savivaldybės yra pasiryžusios atlikti kai kuriuos žingsnius (veiksnius) įveikiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą vietos savivaldoje.

Apibendrinant galima sugrupuoti pagrindinius tyrimo metu išryškėjusius aspektus:

1. Atsakyta į klausimus:

1.1. Kokie savivaldybės mechanizmai ir veiksmai skatina įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu?

Informacijos teikimas savivaldybių tinklalapiuose; piliečių naudojami e. demokratijos įrankiai (e. peticijos, e. forumai, e. apklausa, e. skundai, e. konsultavimas); sukuriamas grįžtamasis ryšys – reaguojama į užklausas, išsakytas nuomones ir skundus; tiesiogiai transliuojami tarybos posėdžiai internete (galima peržiūrėti įrašą); formuojamos aktyvios naujienos tinklalapyje, skelbiančios svarbią informaciją ir aktualijas; viešinamos e. demokratijos paslaugos lankstinukų pagalba; visuomenė apmokoma dirbti su e. demokratijos įrankiais parodų metu.

1.2. Kokios pagrindinės probleminės piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje priežastys?

Stokojama piliečių motyvacijos naudotis e. demokratijos įrankiais; piliečių politinio aktyvumo stoka; trūksta teisės aktų, reglamentuojančių piliečių įtraukimą e. dalyvavimu į sprendimų priėmimo procesus mechanizmų; gerųjų pavyzdžių stoka, kad savivaldybės galėtų remtis gera praktika; į sprendimų priėmimo procesus neįtraukiamos suinteresuotos šalys bendram reikalui, nėra tarpusavio susikalbėjimo tarp specialistų ir politikų; informacijos sklaidos stoka socialiniuose tinkluose, neišnaudojamos socialinių tinklų (Facebook ir YouTube) galimybės; e. demokratijos paslaugos painiojamos su e. paslaugomis.

1.3. Kokie numatomi tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu?

Paskirti kuratorių ar kitą atsakingą asmenį, kuris rūpintųsi e. demokratijos klausimais savivaldybėje; politikai turi viešinti e. demokratijos teikiamas galimybes susitikimų su visuomene metu; informuoti jaunimą apie galimybes dalyvauti sprendimų priėmime naudojant interaktyvias technologines priemones; reklamuoti (viešinti) e. demokratiją tiek tradiciniais (pvz. spauda), tiek elektroniniais kanalais; išsiaiškinti patiemis savivaldybės tarnautojams ir išsiaiškinti piliečiams e. demokratijos paslaugų ir e. paslaugų funkcijas bei paskirtį; susisteminti informaciją tinklalapyje apie e. demokratiją.

2. Papildomų priemonių (lankstinukų, plakatų, stendų, spaudos straipsnių, informacijos apie parodas, tinklalapių naujienų, socialinio tinklo Facebook paskyros), susijusių su e. demokratijos viešinimu apžvalga leido suprasti, kad:

2.1. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybės turi priemones, kurių pakanka e. demokratijai viešinti (tą parodė ir tinklalapių turinio analizė);

2.2. pačių priemonių panaudojimas e. demokratijos viešinimui yra nepakankamas. Neišnaudojama socialinių tinklai e. demokratijos viešinimui ir piliečių informavimui apie galimybes dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose naudojant IKT priemones (tą parodė ir tinklalapių turinio analizė);

2.3. e. demokratijos viešinimas vyksta epizodiniais momentais – renginių, parodų metu, o pastovaus viešinimo faktas neužfiksuotas.

3. Šiaulių miesto savivaldybė 2016 metais pasinaudojo papildoma galimybe įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, išnaudojant socialinių tinklų terpę, tuo tarpu Šiaulių rajono savivaldybėje toks procesas nestebimas.

4. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių informantai nurodo, kad pasitikėjimas institucijomis per įdiegtus savivaldybėse e. demokratijos įrankius didėja, kai yra užtikrinamas sistemos ir valdžios institucijų skaidrumas; svarstomos apklausoje ir forumuose išsakytos piliečių pastabos ir nuomonės, kad galėtų būti priimami vienoki ar kitokie visuomenei naudingi sprendimai.

5. Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių **organizaciniai veiksmai** įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą, naudojant informacines technologines priemones, **nėra ženklius**, t. y. organizacinių veiksmų įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu iš abiejų tirtų savivaldybių tarnautojų pasigendama (tą parodė ir veiklos dokumentų turinio analizė).

3.4. Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu tobulinimo ir plėtros galimybės Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse

Tam, kad būtų galima kalbėti apie piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu tobulinimo ir plėtros galimybes, būtina apibrėžti esamas problemas, tobulintinas sritis, pateikti galimas alternatyvas bei nustatyti tobulinimui reikalingų priemonių ir mechanizmų poreikį.

Apibendrinus gautus veiklos dokumentų, tinklalapių turinio ir interviu nuostatų analizės tyrimo rezultatus, darbo autorė duomenis susistemino ir pateikė 3.27 lentelę, kurioje nurodė *piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse e. demokratijos įgyvendinimo ir problemines sritis*.

3.27 lentelė

Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse e. demokratijos įgyvendinimo aspektai ir probleminės sritys

Įgyvendinta	Probleminės sritys
-------------	--------------------

<ol style="list-style-type: none"> 1. Įdiegti e. demokratijos įrankiai, leidžiantys piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose. 2. Suteikta piliečiams laisva prieiga prie interaktyvių demokratijos įrankių. 3. Piliečiai apmokomi naudotis e. demokratijos įrankiais renginių ir parodų metu. 4. Vyksta Tarybos posėdžių transliacijos internete. 5. Nuolatinis informacijos atnaujinimas tinklalapyje. 6. Įdiegta „Naujųjų prenumerata“ paslauga. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mažai dėmesio skiriama informacijos sklaidai; 2. Nėra atsakingo darbuotojo (kuratoriaus), kuris būtų atsakingas ir atskaitingas už e. demokratijos plėtros sritį; 3. Suinteresuotųjų grupių neaktyvus dalyvavimas vietos valdymo procesuose; 4. Valdžios laukimas, kada piliečiai taps aktyviais dalyviais ir naudosis e. demokratijos įrankiais; 5. Pasigendama piliečių įtraukimo į valdymo procesus mechanizmų; 6. Naudojant ne pagal paskirtį kai kuriuos e. demokratijos įrankius, nesulaukiama visuomenės dėmesio dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose. 7. Neišnaudojama socialinių tinklų terpė informuoti piliečius apie galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose. 8. Nėra e. demokratijos įrankių pateiktų aprašų ir naudojimosi instrukcijų tinklalapio e. demokratijos Portalo Modulių viduje, kad piliečiai galėtų susipažinti ir naudoti šį įrankį pagal paskirtį bei suprastų šių įrankių funkcijas. 9. Akcentuojama teisinio reglamentavimo stoka. 10. Painiojamos e. demokratijos paslaugų ir e. paslaugų sąvokos ir funkcijos.
--	--

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal veiklos dokumentų, tinklalapių turinio ir atlikto interviu tyrimo duomenis.

3.27 lentelės įrašus darbo autorė suskirstė į keturias grupes, siūlant piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu tobulinimo galimybes Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse, atsižvelgiant į problemines sritis:

1. E. demokratijos įrankiai;
2. Komunikavimo veikla (viešinimas ir informacijos sklaida);
3. Vidaus veiklos dokumentacija ir teisinis reglamentavimas;
4. Savivaldybių organizaciniai veiksmai;

Toliau trumpai apžvelgta kiekviena išskirta probleminė grupė:

1. Tinklalapių turinio analizė atskleidė, kad kai kurie e. demokratijos įrankiai naudojami ne pagal jų paskirtį, kaip antai, e. forumuose skelbiamos temos savo turiniu labiau atitinka e. apklausų temas. E. Pocius (2015) teigimu, gyventojai gali ir nežinoti apie e. demokratijos teikiamas galimybes dėl nepakankamai aiškiai pateiktų įrankių savivaldybės tinklalapiuose. Pastebėta, kad įrankio „e. forumas“ pavadinimas yra klaidinantis, nes manytina, kad ten gali vykti piliečių pasisakymai bet kokia tema. Tuo tarpu Modulyje „e. forumai“ savivaldybė inicijuoja temas, teikia svarstymui projektus, kurių įgyvendinimas yra aktualus arba neaktualus visos savivaldos bendruomenės poreikiams, konsultuojantis su visuomene, įtraukiant ir specialistų nuomonę. Dėl to e. forumo įrankio pats pavadinimas yra klaidinantis, nes šio įrankio paskirtis yra viešosios konsultacijos. Turėtų būti tobulintini pačių e. demokratijos įrankių pavadinimai:

- e. forumai → viešosios konsultacijos arba e. diskusijos;
- e. konsultavimas → e. klausimai-atsakymai.

Be to, Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tinklalapiuose e. demokratijos paslaugos ir e.

paslaugos yra viena šalia kitos, kas galimai klaidina. Ir piliečiai bet kokius e. demokratijos įrankius ir e. paslaugų įrankius galimai gali įvardyti tik kaip „elektroninės paslaugos“, neįvertinant jų tikrosios paskirties. Tą paantrina ir interviu metu informanto I5 teiginys: „<...> vis dar tas e. demokratijos neskyrimas, t. y. maišymas e. demokratijos ir e. paslaugų yra ir mumyse, ir žmonėse ...“. Tai rodo, kad problema egzistuoja. Nors, išanalizavus Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių reklamuojamų lankstinukų turinį, galima matyti aiškiai išskirtas ir įvardintas e. demokratijos paslaugas ir e. paslaugas (žr. Priedai Nr. 22-23). Galima daryti prielaidą, kad savivaldybėse stokojama dėmesio susipažinti su priemonėmis, kurios yra skirtos e. demokratijos viešinimui ir piliečių informavimui.

2. E. demokratija yra orientuota į elektroninių priemonių galimybes išnaudojant IKT naudojimo politines funkcijas: informavimą, komunikavimą ir dalyvavimą, įtraukti piliečius į valdymo procesus (Kersting, 2012). Dėl to ypač aktualu tobulinti komunikavimo veiklos (viešinimo ir informacijos sklaidos) problemines sritis piliečius įtraukiant į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse. Pastebėta, kad tiek veiklos dokumentų, tiek tinklalapių turinio, tiek interviu nuostatų analizė parodė, kad komunikavimo veiklos mechanizmų pasigendama tirtose abiejose savivaldybėse – neužtikrintas išorinis komunikavimo procesas su piliečiais. Tuo tarpu visi trys tyrimo metodai atskleidė, kad komunikavimo priemonių pakanka e. demokratijos viešinimui bei piliečių informavimui. Tobulinant komunikavimą tarp valdžios ir piliečių svarbu išnaudoti interneto erdvės socialinių tinklų teikiamas galimybes informacijos sklaidai padidinti.

3. Kalbant apie institucijų vidaus veiklos dokumentaciją, vidaus veiklos ataskaitos buvo daugiau orientuotos į pilietį, kaip antai: „Elektroninės demokratijos priemonės suteikė papildomas galimybes gyventojams reikšti nuomonę įvairiais savivaldybės gyvenimo klausimais, teikti pastabas dėl savivaldybės rengiamų teisės aktų projektų ...“, tačiau pačių institucijų tarnautojų veiklos, veiksmų, kaip tai buvo atlikta, padaryta, įgyvendinta – pasigesta.

Kalbant apie teisinį reglamentavimą, Vietos savivaldos įstatyme yra teigiama, kad savivaldybės institucijų ir kitų savivaldybės viešojo administravimo subjektų veikla ir visais jų veiklos klausimais priimti sprendimai turi atitikti įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimus (Žin., 2008, Nr. 113-4290). Teorinėje dalyje buvo akcentuota, kad teisinė bazė, sukurta atstovaujamosios demokratijos gairėmis, nėra orientuota „įtraukti piliečius“, o tik į piliečių dalyvavimą savivaldos veikloje ir įsitraukimą į sprendimų priėmimo procesus. Kaip jau ir buvo minėta, galimai savivaldybės tarnautojai gali būti susidūrę su dilema vykdyti realius veiksmus, įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimo procesus vietos savivaldoje, naudojant IKT priemones. Be abejo, nesant tinkamai reglamentuotos teisinės bazės, e. demokratijos plėtros procesai gali vykti labai lėtai.

4. Kalbant apie savivaldybių organizacinių veiksmų mechanizmus, jie yra daugiau orientuoti į „laukimo režimą“. Laukdamos kol piliečiai taps aktyviais piliečiais, nesiimdamos aktyvių veiksmų,

valdžios institucijos praranda galimybę įtraukti kuo didesnę visuomenės dalį į sprendimų priėmimo procesus. Teorinėje darbo dalyje akcentuojama, kad piliečių įtraukimo e. dalyvavimo mechanizmai pasireiškia per savivaldybės tarnautojų veiklą ir veiksmus (Maier, Reimer, 2010; Buccoliero, Belliob, 2010; Lee, Kim, 2012a; Porwol, et al., 2015, Santos, et al. 2014b). Todėl teigti, kad yra įdiegti e. demokratijos sistemoje įrankiai ir galima jais naudotis - neužtenka. Jei savivaldybės Informantai interviu metu akcentuoja mažą piliečių aktyvumą ir motyvacijos stoką: „<...> yra politinis neaktyvumas žmonių, piliečių“ (I5); „<...> patys žmonės na turi turėti interesą naudotis šiais įrankiais, kitu atveju mes nieko padaryti negalime“ (I2); „<...> motyvacijos naudotis tuo įrankiu dar yra per mažai ...“ (II), tuomet rekomenduotina savivaldybėms pagalvoti apie piliečių skatinimo, motyvavimo, aktyvinimo mechanizmų kūrimą.

Apibendrinant, tikėtina, kad tobulintinos sritys gali išaugti į tokias e. demokratijos plėtros galimybes:

- piliečių aktyvumas dalyvaujant e. demokratijos procesuose;
- tinkamai parengti aprašai ir instrukcijos, kaip naudoti e. demokratijos įrankius ir įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus per IKT priemones;
- išmanantis ir kuruojantis e. demokratijos procesus darbuotojas;
- e. demokratijos informacijos sklaida socialiniuose tinkluose;
- e. demokratija tampa viena iš prioritetinių institucijų veiklos kryptių;
- e. demokratijos įrankiai sėkmingai integruojami į savivaldos institucijų veiklos procesus;
- specialistų ir politikų bendradarbiavimas;
- aukščiausio lygio vadovai skatina piliečius dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose naudojant interaktyvias priemones susitikimų su visuomene metu;
- aukščiausių vadovų veiklos ataskaitos parengtos pagal to laikotarpio realius veiklos rezultatus, įvardinant veiksmų mechanizmus;
- pasitikėjimas valdžios institucijomis;
- skaidri institucijų veikla.

IŠVADOS

1. Išvados, išplaukiančios iš teorinio tyrimo konteksto:

1.1. Konceptas „įtraukimas e. dalyvavimu“ apibūdina vietos savivaldos institucijos organizacinės veiklos mechanizmus, kuomet, vykstant pokyčiams socialinėse ir politinėse struktūrose, derinami ir kuriami santykiai tarp viešojo sektoriaus ir visuomenės, valdžiai teikiant informaciją ir duomenis piliečiams, juos įgalina dalyvauti e. demokratijos procesuose per skaitmenines priemones ir sąveikas.

1.2. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad piliečių įtraukimo e. dalyvavimu koncepto išskirtinis bruožas - gebėjimas įtraukti piliečius į valdymą, priklauso nuo vietos institucijų tarnautojų aktyvių veiksmų informuoti, kviesti dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose viešinant e. demokratijos paslaugas.

1.3. Mokslinės literatūros dokumentų analizė atskleidė, kad viešojo sektoriaus elektroninis modernizavimas, e. demokratijos įrankių diegimas suteikia galimybes valdžiai veikti skaidriau, tuo didinat piliečių pasitikėjimą vietos savivaldos institucijomis ir valdžia.

1.4. Teisinių dokumentų analizė atskleidė, kad įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje, pasigendama įstatymų ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų normų, kurios reglamentuotų piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimą, naudojantis IKT priemonėmis. Visa tai skatina vystyti e. demokratijos teisinę bazę.

2. Išvados, išplaukiančios iš empirinio tyrimo:

2.1. Išanalizavus Šiaulių miesto ir rajono strateginius veiklos dokumentus, pastebėta, kad 2016-2018 metų strateginiuose veiklos planuose tirtos savivaldybės nėra numačiusios e. demokratijos plėtros mechanizmų. Galima daryti prielaidą, kad savivaldos institucijoms e. demokratijos įgyvendinimas negali būti įvardijamas prioritetine savivaldybių veiklos sritimi.

2.2. Veiklos dokumentų analizė atskleidė, kad Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programose įvardijamos piliečių įtraukimo e. dalyvavimu priemonės, pastarųjų Šiaulių miesto savivaldybės veiklos dokumentuose stokojama, tačiau abiejų tirtų savivaldybių veiklos dokumentuose pasigendama piliečių įtraukimo e. dalyvavimu organizacinės veiklos formų ir mechanizmų. Galima teigti, kad savivaldybės nepakankamai skiria dėmesio *piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą, naudojant IKT priemones*, metodikos aprašymui ir reglamentavimui Tarybos nutarimais ar vadovų įsakymais.

2.3. Tinklapių turinio analizė atskleidė, kad abi tiriamos savivaldybės neišnaudoja turimų socialinio tinklo ir „Naujienu prenumerata“ mechanizmų e. demokratijos viešinimui ir piliečių

informavimui apie galimybes dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, naudojant e. demokratijos įrankius.

2.4. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad Šiaulių miesto savivaldybė 2016 metų rudenį planuoja reorganizuoti dalį vykdomų savivaldybės funkcijų, skiriant atsakingą už e. demokratijos paslaugas ir jų viešinimą bei piliečių informavimą darbuotoją (kuratorių), kurio pagrindinė organizacinės veiklos vykdomoji funkcija bus orientuota į piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus, naudojant e. demokratijos įrankius ir IKT priemones. Tuo tarpu, Šiaulių rajono savivaldybėje panašaus pobūdžio planai, susiję su e. demokratija, tyrimo metu nebuvo užfiksuoti.

2.5. Interviu analizė atskleidė, kad informantai daugiau apsiriboja 2013 metų įdiegto projekto “Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione” informacija apie e. demokratijos priemones ir viešinimą, tačiau pasibaigus projektui, organizacinė savivaldybių veikla, susijusi su e. demokratijos plėtra, plėtojama nenuosekliai, epizodiškai atnaujinant viešinimui skirtą medžiagą.

2.6. Empirinio tyrimo metu buvo atskleistos keturios probleminės sritys, darančios neigiamą įtaką piliečių įtraukimui į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse: priemonių, motyvuojančių, informuojančių ir aktyvinančių piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu stoka; savivaldybių organizacinius veiksmus aprašančių mechanizmų stoka; teisinio reglamentavimo stoka; išorinių nepavaldžių veiksnių įtaka.

2.7. Informantų nuostatų analizė patvirtina mokslinėje literatūroje pateikiamas išvadas, kad piliečių pasitikėjimas valdžios institucijomis per savivaldybėje įdiegtas e. demokratijos priemones didėja, kai yra užtikrinamas valdžios institucijų veiklos skaidrumas.

REKOMENDACIJOS

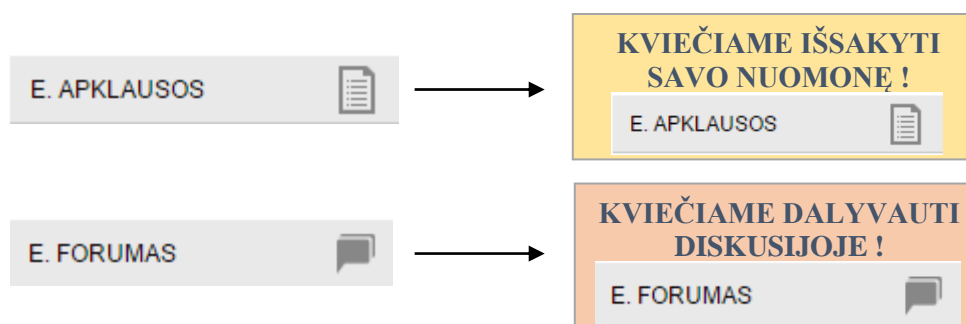
Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono savivaldybių administracijoms

1. E. demokratijos įrankių tobulinimas:

1.1. Siūloma keisti e. demokratijos įrankių „E. forumai“ ir „E. konsultacijos“ pavadinimų terminologiją, atitinkamai įvardinant „E. diskusijos“ ir „E. klausimai-atsakymai“, tam, kad būtų visuomenei suprantama jų tiesioginė naudojimo paskirtis.

1.2. Būtina pateikti išsamius informacinius ir techninius aprašus visiems tinklalapio Portale esantiems e. demokratijos įrankiams.

1.3. Savivaldybei inicijavus naują e. apklausos temą ir/ar pateikus konsultavimui su visuomene projektą e. forume, rekomenduojama „E. Apklausos“ ir/ar „E. Forumo“ Modulių grafinius vaizdus papildomai techniškai padidinti ir paryškinti (dizainą renkantys pačiai savivaldybei), piliečių dėmesiui atkreipti. Ypač svarbus kiekviename Modulyje užrašas, kuris nurodytų „kvietimą veiksmui“ (angl. call action), kad piliečiai būtų įtraukiami e. dalyvavimu į sprendimų priėmimo procesus. Grafiškai paryškintas tinklalapyje Modulis turėtų būti atvaizduojamas tol, kol savivaldybė vykdo e. apklausą ir/ar diskusiją (e. forumą).

2. Komunikavimo su piliečiais įgyvendinimas, viešinant e. demokratiją:

2.1. Kviečiant gyventojus išsakyti savo nuomonę apklausose ir viešųjų konsultacijų metu, teikiant savivaldos institucijoms informaciją apie e. demokratijos procesus, būtina pasitelkti viešinimui skirtas esamas priemones - socialinius tinklus (Facebook ir kt.), kur vartotojai gali pasidalinti e. demokratijos sistemos turiniu su savo šeimos nariais, draugais ir pažįstamais. Taip plečiant asmenų, žinančių apie e. demokratiją, ratą.

2.2. Siūloma tobulinti grįžtamąjį ryšį piliečiams, naudojant e. demokratijos įrankius. Pilietis turi matyti visą savo teiktos informacijos ar išsakytos nuomonės kelią iki rezultato: kam buvo priskirta užklausa, kas vykdė, kaip ir koks buvo pateiktas rezultatas (atsakymas).

2.3. Keičiantis vartotojų naudojimosi elektronine erdve įpročiams, vis dažniau žmonės naršo internetą mobiliuosiuose įrenginiuose. Išnaudojant mobilių interneto vartotojų srautą, rekomenduojama kurti tinklalapio versiją, pritaikytą mobiliesiems įrenginiams.

2.4. Kadangi UAB Busturas akcijų nuosavybės teisė priklauso Šiaulių miesto savivaldybei, siūloma Šiaulių miesto savivaldybei išnaudoti viešajame transporte esamas priemones - video ekranus e. demokratijai viešinti.

2.5. Interaktyvaus (angl. on-line) tipo seminarai – „vebinarai“, viena iš video priemonių, skirtų įvairių renginių, mokymų vedimui realiame laike interneto tinkle, užtikrinant galimybę vėliau peržiūrėti įrašus. Vebinaras veikia įprastinėje naršyklėje, naudojimui nereikalaujant papildomų programų diegimo. Išnaudojant interneto video terpę, rekomenduojama savivaldybėms vesti piliečiams mokomojo pobūdžio seminarus apie e. demokratiją ir kviesti dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.

3. Dokumentacijos, susijusios su e. demokratija, parengimas ir reglamentavimas:

3.1. Būtina savivaldybėms savo iniciatyva parengti dokumentaciją bei gaires, kuriose būtų pateikti e. demokratijos plėtros planai, aprašytas įtraukimo e. dalyvavimu proceso organizacinių veiksmų mechanizmas.

3.2. Tarybos nutarimais ar aukščiausių vadovų įsakymais būtina apibrėžti atsakingiems už e. demokratijos procesus tarnautojams aiškią atsakomybę ir įpareigojimą e. demokratijos plėtros planų vykdymui.

4. Atkreipiant dėmesį į empirinio tyrimo metu išsakytas nuostatas dėl „gerų patirčių“, vystant e. demokratiją, stokos, verta savivaldybių tarnautojams susipažinti su 2014 m. spalio – 2015 m. kovo mėn. Vilniaus miesto savivaldybėje įvykdyto jaunųjų profesionalų programos „Kurk Lietuvai“ projekto, kurio tema – „Elektroninės demokratijos sistemos tobulinimas“ dokumentacija ir ten teikiamomis rekomendacijomis.

5. Empirinio tyrimo metu buvo atkleista viena iš probleminių sričių, darančių neigiamą įtaką piliečių įtraukimui į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse, kaip antai, piliečių aktyvumo stoka. Rekomenduojama savivaldybėms nustatyti piliečių pasyvumo priežastis, atliekant gyventojų apklausą, kurios metu būtų nustatyti esminiai trikdžiai, sąlygojantys ne itin aktyvų gyventojų dalyvavimą e. demokratijos procesuose.

6. Siekiant efektyvesnio piliečių įtraukimo e. dalyvavimu, savivaldybėse privalo vykti įvairių sričių ir sekcijų tarnautojų bei politikų tarpusavio bendradarbiavimas e. demokratijos plėtros srityje.

7. Siūloma taikyti „Piliečio įgalinimo saitynu indeksą“ (angl. citizen web empowerment index), įvairiais kriterijais matuojančių piliečių dalyvavimą per saityną, naudojantis ten esamais įrankiais.

8. Būtina sudaryti e. demokratijos plėtros planus bei stebėsenos rodiklių vertinimo sistemą, atspindinčią piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose vyraujančias problemas bei progresą.

LITERATŪRA

Mokslinės literatūros sąrašas

1. Afsar, S., Mateen, A., Korbatov, A. (2005). Towards the Enhancement of Electronic Democracy: the Adoption of Reinventing Government and Electronic Government at the Municipal Level. *Journal of Agriculture and Social Sciences*, 2, 133-137.
2. Alathur, S., Vigneswara Ilavarasan, P. V., Gupta, M. P. (2011). Citizen empowerment and participation in e-democracy: Indian context. *Conference: ICEGOV 2011, Proceedings of the 5th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance: [elektroninis išteklius]*, New York.
3. Albrecht, S., Kohlrausch, N., Kubicek, H., Lippa, B., Märker, O., Trénel, M., Wiedwald, C. (2008). eParticipation-electronic participation of citizens and the business community in eGovernment. *Study on Behalf of the Federal Ministry of the Interior (Germany), Division IT*, 1(1).
4. Alharbi, A., Kang, K., Hawryszkiewicz, I. (2015). The Influence of Trust and subjective Norms on Citizens' Intentions to Engage in E-participation on E-government Websites. *Australasian Conference on Information Systems: [elektroninis išteklius]*, (1-11). University of South Australia.
5. Amoretti, F. (2008). Benchmarking Electronic Democracy. *Electronic government: concepts, methodologies, tools and applications*. Red. Ari-Veikko Anttiroiko. Information Science Reference, p. 362-370.
6. Baločkaitė, R., Butkevičienė, E., Vaidelytė, E., Vinogradnaitė, I. (2008). *Svarstymų demokratija ir informacinės technologijos: piliečių įgalinimas per šiuolaikines komunikacijos priemones*. Vilnius.
7. Bartuškaitė, M., Žilys, A. (2011). Politinio ir socialinio pasitikėjimo bei dalyvavimo raiška Lietuvos demokratijoje. *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, 2 (1).
8. Beinoravičius, D. (2007). Demokratijos kliūtys ir jų įveikimo teise galimybės. *Jurisprudencija, Mokslo darbai*, 10(100), p. 7-14.
9. Bernotienė, M. (2010). Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese: sąvoka ir esmė. *Viešasis valdymas*. Red. Smalskys, V. Vilnius: MRU Leidybos centras.
10. Bitinas, B., Ruošienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda. Leidėjas: Socialinių mokslų kolegija.
11. Bryman, A., Bell, E. (2007). *Business Research Methods*. 2nd edition. Oxford University Press.
12. Buccoliero, L., Bellio, E. (2010). Citizens Web Empowerment in European Municipalities. *Journal of E-Governance*, 33 (2010), 225-236.
13. Burnytė, M. (2013). Pasitikėjimas politinėmis ir teisėsaugos institucijomis Lietuvoje. *Teisės problemos*, Nr. 4 (82), p. 97-112.
14. Chiabai, A., Paskaleva, K., Lombardi, P. (2013). e-Participation Model for Sustainable Cultural Tourism Management: a Bottom-Up Approach. *International journal of tourism research int. j. tourism res.*, 15, 35-51 (2013), p. 1-18.
15. Cini, L. (2011). Between Participation and Deliberation: Toward a New Standard for Assessing Democracy? Prieiga per internetą: http://www.academia.edu/1369778/Deliberative_and_Participatory_Democracy_Towards_a_New_Model_of_Radical_Democracy. (Žiūrėta 2015-11-13).
16. Clift, S. (2008). E-Democracy, E-Governance and Public Net-Work. Prieiga per internetą: <http://stevenclift.com/?p=73#egov>. (Žiūrėta 2015-11-14).
17. Cohen, K., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. 6th ed. London – New York.
18. Corbett, S. (2014). A Critical Qualitative Study of the Relationship between Social Empowerment and Participatory Democracy in the UK. *International Journal of Social Quality*, 4(1), Summer 2014, 7-25.
19. Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches*. 2nd ed. / Thousand Oaks, CA: Sage Publication.
20. Črnič, T. O. (2012). Idea(l)s on e-democracy and direct online citizenship. *Southeastern Europe*, 36 (3), 398-420.
21. Dapkus, R., Kmieliauskaitė, R. (2011). E-demokratijos plėtros perspektyvos kaimiškuosiuose regionuose. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, Nr. 2 (26).
22. Dikčius, V. (2011). Ekonomikos fakultetas Marketingo katedra. Anketos sudarymo principai. Prieiga per internetą: http://www.ef.vu.lt/dokumentai/katedros/Rinkodaros_katedra/Medziaga_studentams/Anketos_sudarymo_principai.pdf. (Žiūrėta 2016-03-17).
23. Domarkas, V. (2010). Tarptautinių organizacijų vaidmuo elektroninės valdžios lygmens vertinimo ir vystymo koordinavimo procesuose. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 33, p. 23-34.
24. Dukynaitė, R., Ališauskas, R. (2012). Strateginis valdymas kaip lyderystės priemonė. *Viešoji politika ir administravimas*, T. 11, Nr. 1, 75-88.
25. Europos Taryba (Council of Europe, 2013). Civil participation in the decision-making process the code of good practice. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802eede1>. (Žiūrėta 2016-01-25).
26. Ferreira, J. S. (2011). E-participation guidelines and best practices guide D2.4. Prieiga per internetą: <http://www.slideshare.net/zhukovga/d24-e-participationbestpracticesv05>. (Žiūrėta 2015-11-14).
27. Farrell, D., Goodman, A. (2013). Government by Design: Four Principles for a Better Public Sector. McKinsey Company. Prieiga per internetą: <http://www.mckinsey.com/industries/public-sector/our-insights/government-by-design-four-principles-for-a-better-public-sector>. (Žiūrėta 2015-12-17).
28. Ferrin, M., Kriesi, H. (2014). Kaip europiečiai supranta ir vertina demokratiją: svarbiausi 6-osios Europos socialinio tyrimo bangos rezultatai. *Svarbiausi EST rezultatai (4)*. Prieiga per internetą: http://www.lidata.eu/files/naujienos/2015-06-17/ESS_Topline_Results_4_LT.pdf. (Žiūrėta 2016-01-07).

29. Fetingytė, E., Pocius, E. (2015). Elektroninės demokratijos sistemos tobulinimas Vilniaus miesto savivaldybėje. Prieiga per internetą: <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2015/11/ELEKTRONIN%C4%96S-DEMOKRATIJS-SISTEMOS-TOBULINIMAS-VILNIAUS-MIESTO-SAVIVALDYB%C4%96JE.pdf> (2016-02-03).
30. Freeman, A. B. (2012). An Ideal Model for Virtual Communication on Municipal Government Websites. In Partial Fulfillment for the Requirements for the Degree of Masters of Public Administration. Prieiga per internetą: http://www.academia.edu/2601835/An_Ideal_Model_for_Virtual_Communication_on_Municipal_Government_Website. (Žiūrėta 2015-08-13).
31. Freeman, J., Quirke, S. (2013). Understanding E-Democracy Government-Led Initiatives for Democratic Reform. Prieiga per internetą: <http://www.jedem.org/index.php/jedem/article/view/221>. (Žiūrėta 2015-10-08).
32. Fung, A., Gilman, H. R., Shkabatur, J. (2013). Six Models for the Internet + Politics. *International Studies Review*, (2013) 15, 30–47.
33. Garuckas, R., Kaziliūnas, A. (2008). E. valdžios ir viešojo sektoriaus sąveikos Lietuvoje analizė. *Viešojo politika ir administravimas*, Nr. 23, 59-67.
34. Ghilic-Micu, B., Stoica, M., Uscatu, C. (2015). Challenges of 4D(ata). Model for Electronic Government. *Informatica Economică*, vol. 19, no. 2/2015, p. 5-14.
35. Gimeno, J. (2012). Democracy as the Missing Link: Global Rankings of E-Governance in Southeast Asia. *British Cataloguing in Publication Data*. (Manoharan, A., Holzer, M. (ed.)). E-Governance and Civic Engagement. Factors and Determinants of E-Democracy. Chapter 28, p. 561-578.
36. Guogis, A. (2010). Pagrindinės viešojo administravimo sąvokos. V. Smalskys (ats. Red.), *Viešasis valdymas*, 23-39.
37. Guogis, A., Šilinskytė, A. (2013). „Naujasis viešasis valdymas“ kaip pilietinė vertybė: Lietuvos bendruomenių aktyvumo atvejais. *Tiltai*, 1, 27-37.
38. Held, D. (2002). *Demokratijos modeliai*. Vilnius: Eugrimas.
39. Hess, D. (2007). Social reporting and new governance regulation: the prospects of achieving corporate accountability through transparency. *Business Ethics Quarterly*, Volume 17, Issue 3, 453–476.
40. Hoepfl, M. C. (1997). Choosing Qualitative Research: A Primer for Technology Education Researchers. Prieiga per internetą: <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JTE/jte-v9n1/hoepfl.html>. (Žiūrėta 2016-01-12).
41. Indriūnas, A. V. (2014). Atsakingos demokratijos valstybė. Vilnius. Elektroninė knyga. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=20IVBQAAQBAJ&pg=PA104&lpg=PA104&dq=pilie%C4%8Di%C5%B3+%C4%AFtraukimo+mechanizmas&source=bl&ots=d8a3qZNuU_&sig=R11_kHTDVu9_zHP-SJ-wufOt2z8&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKewiWhemnk7HMAhXEEywKHTytB1cO6AEIUTAJ#v=onepage&q=pilie%C4%8Di%C5%B3%20%C4%AFtraukimo%20mechanizmas&f=false. (Žiūrėta 2016-01-12).
42. Islam, M. S. (2008). Towards a sustainable e-Participation implementation model. *European Journal of ePractice*, No. 5 (October), 1-12.
43. Yin, R. K. (2011). *Qualitative Research from Start to Finish*. New York: The Guilford Press.
44. Juknevičienė, V., Urbelienė, Z. (2008). Elektroniniai rinkimai šiuolaikinės demokratijos kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(12), 124-132.
45. Jakutytė, K. (2012). Nevyriausybių organizacijų veiklų įgyvendinimas e. dalyvavimo aspektu. *Viešojo politika ir administravimas*, 11 (2), 287-301.
46. Janeliūnas, T. (2009). Valdžios sprendimų priėmimo procesų Lietuvoje teisinio reglamentavimo ir esamų praktikų analizė. Kn. Lietuvos valdžia: atvirumo link?, Vilnius: Versus Aureus.
47. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Vadovėlis*. leidykla Lucilijus, Šiauliai.
48. Keane, J. (2009). *The Life and Death of Democracy*. London: Simon & Schuster UK Ltd.
49. Kersting, N. (2012). *Electronic democracy*. The world of Political Science: the Development of the Discipline Book Series edited by Michael Stein and John Trent. Barbara Budrich Publishers. Opladen – Berlin – Toronto.
50. Khasawneh, R. T., Abu Shamaa, R. A., Rabayah, W. A. (2014). E-participation: A Way for Creating Public value. *Information Science Reference (an imprint of IGI Global)*. Published in the United States of America. P. 14-30.
51. Kiškienė, A., Mockus, M. (2008). Žinių visuomenės elektroninė erdvė. Prieiga per internetą: http://martynas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/03/zvp_v_2007_4_11.ppt. (Žiūrėta 2016-02-13).
52. Kolsaker, A., Lee-Kelley, L. (2009). Singing from the Same Hymnsheet? The Impact of Internal Stakeholders on the Development of e-Democracy. Prieiga per internetą: www.ejeg.com/issue/download.html?idArticle=170. (Žiūrėta 2016-01-19).
53. Krupavičius, A. (2004). Politinės sistemos kaita ir demokratija. Krupavičius, A., Lukošaitis, A. (red.), *Lietuvos politinė Sistema: sąranga ir raida* (19-52). UAB “Poligrafija ir informatika”.
54. Krupavičius, A. (2013). Viešojo valdymo samprata ir geras valdymas. Krupavičius, A., Šaparnienė, D. (red.), *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos* (7-22). Vilnius: BMK leidykla.
55. Lee, J., Kim, S. (2012a). E-Participation, Transparency, and Trust in Local Government. Prieiga per internetą: https://spaa.newark.rutgers.edu/sites/default/files/files/Transparency_Research_Conference/Papers/Kim_Soonhee.pdf. (Žiūrėta 2016-01-04).
56. Lee, J., Kim, S. (2012b). Active E-participation in Local Governance: Citizen Participation Values and Social Networks. *2012 EGPA Conference: PSG I Information and Communications Technologies in Public Administration: [elektroninis išteklius]*, (1-24). Bergen, Norway.
57. Lindner, R., Aichholzer, G., Goos, K., Hennen, L., Strauß, S. (2016). Outlook: The Way Forward for European E-Democracy. *Prospects and Challenges of E-Publics, E-Participation and E-Voting*. (ed. Lindner, R., Aichholzer, G., Hennen, L.). P. 185-195. Electronic book. Prieiga per internetą: http://www.springer.com/gp/book/%209783319274171?wt_mc=ThirdParty.SpringerLink.3.EPR653.About_eBook. (Žiūrėta 2016-03-12).
58. Luobikienė, I. (2010). *Sociologinių tyrimų metodika: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.

59. Macintosh, A. (2004). Characterizing E-Participation in Policy-Making. *Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences: [elektroninis išteklius]*, (2-3). International Teledemocracy Centre, Napier University.
60. Maduz, L. (2010). Direct Democracy. Prieiga per internetą: http://www.cis.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/cis-dam/CIS_DAM_2015/WorkingPapers/Living_Reviews_Democracy/Maduz.pdf. (Žiūrėta 2015-12-09).
61. Maier, E., Reimer, U. (2010). Process Support for Increasing Participation in eParticipation. *JeDEM*, 2(1), 52-53.
62. Margolis, M., Moreno-Riano, G. (2010). *E-Government, customers and citizens*.
63. Musial-Karg, M. (2014). The use of e-voting as a new tool of e-participation in modern democracies. Prieiga per internetą: <http://przeglad.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2015/02/pp-2014-4-099.pdf>. (Žiūrėta 2016-01-27).
64. Mossberger, K., Wu, Y. (2012). Civic Engagement and Local E-Government: Social Networking Comes of Age. Prieiga per internetą: <http://ipce.uic.edu/interior/CELocalEGovSMFullReport2012.pdf>. (Žiūrėta 2016-04-02).
65. Nakrošis, V. (2011). Viešojo valdymo reformos Lietuvoje: kodėl ir kuo reikia pakeisti naująją viešąją vadybą? Prieiga per internetą: http://www.academia.edu/9890754/Vie%C5%A1ojo_valdymo_reformos_Lietuvoje_kod%C4%97l_ir_kuo_reikia_pakeisti_nauj%C4%85j%C4%85_vie%C5%A1%C4%85j%C4%85_vadyb%C4%85. (Žiūrėta 2016-03-15).
66. Neuman, W. L. (2011). *Social research methods : qualitative and quantitative approaches*. Boston: Pearson.
67. Nevryriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras (2006). Lietuvos nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimas su valstybės ir savivaldybių institucijomis bei įstaigomis. Tyrimas. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/forum9/lt/docs/researches/lietuvos_nevyriausybinu_organizaciju_bendradarbiavimas_su_valstybes_ir_savivaldybiu_institucijomis_bei_istaigomis.pdf. (Žiūrėta 2015-11-23).
68. Navarro, M. G. (2014). Working group on e-democracy working plan. Prieiga per internetą: http://www.parlamentodeandalucia.es/opencms/export/portal-web-parlamento/contenidos/pdf/calre/grupoedemocracia/2014_Programa_Trabajo_Grupo_e-Democracia_en.pdf. (Žiūrėta 2016-02-21).
69. Nefas, S., Smalskys, V., Šlapkauskas, V. (2011). *Demokratija ir vietos bendruomenė Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
70. Norris, D. F., Reddick, C. G. (2013). E-democracy at the American grassroots: Not now . . . not likely? *Information Polity*, 18 (2013), 201–216.
71. Orb, A., Eisenhauer, L., Wynaden, D. (2001). Ethics in qualitative research. *Journal of Nursing Scholarship*, vol. 33, No. 1, pp. 93–96.
72. Panagiotopoulos, P. J. C. (2011). *An institutional perspective on information and communication technologies in governance (PhD thesis)*. School of Information Systems, Computing and Mathematics, Brunel University, London, England.
73. Persaud, A., Persaud, P. (2015). Rethinking E-government Adoption: a user-centered model. *Public Affairs and Administration: Concepts, Methodologies, Tools and Applications*. DeMarco, A. (red). Information Resources Management Association. USA, p. 662.
74. Petrauskas, R. (2012). E-democracy projects in the regions of Lithuania: evaluation aspects. *Socialinės technologijos. Social technologies*, 2(2), 404–419.
75. Petrauskas, R., Malinauskienė, E., Paražinskaitė, G., Vegytė, N. (2009). Elektroninis dalyvavimas ir Lietuvos atstovaujamoji valdžia. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 27, 45–53.
76. Petrauskienė, R., Žilinskas, G. (2013). Informacinių technologijų įtaka politiniam dalyvavimui: interneto skverbties ir rinkėjų aktyvumo tendencijos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, T. 12, Nr. 1, p. 50–64.
77. Pilielinės visuomenės Institutas (2015). Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2015/08/VRM-tyrimo-ataskaita_final.pdf. (Žiūrėta 2016-02-21).
78. Pivoras, S., Visockytė, E. (2011). Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas. *Viešoji politika ir administravimas*, T. 10, Nr. 1, 27-40.
79. Pocius, E. (2015). JPP „Kurk Lietuvai“ įvertino Lietuvos savivaldybių e. demokratijos paslaugas: lyderiauja Šiauliai“. Prieiga per internetą: <http://kurklit.lt/2015/04/02/jpp-kurk-lietuvai-ivertino-lietuvos-savivaldybiu-e-demokratijos-paslaugas-lyderiauja-siauliai/>. (Žiūrėta 2016-01-14).
80. Porwol, L., O'Donoghue, P., Breslin, J., Coughlan, C., Mulligan, B. (2015). Social Inclusion and Digital Divide: eParticipation Dilemmas in Municipalities. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/262332311_Social_Inclusion_and_digital_divide_EParticipation_dilemmas_in_municipalities. (Žiūrėta 2016-03-12).
81. Punie, Y. (2011). Introduction: New Media Technologies and User Empowerment. Is there a Happy Ending? Prieiga per internetą: http://www.academia.edu/13544947/Introduction_New_Media_Technologies_and_User_Empowerment_Is_there_a_Happy_Ending. (Žiūrėta 2016-01-27).
82. Ramonaitė, A. (2007). Demokratija žinių visuomenėje: iššūkių ir galimybių analizė. Prioritetinė kryptis: Piliečiai ir valdymas žinių visuomenėje. Projektas. Vilniaus universitetas. Kauno technologijos universitetas. Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: http://www.e-demokratija.lt/public_files/file_1200522801.pdf. (Žiūrėta 2015-04-07).
83. Reinsalu, K. (2010). *Handbook on e-democracy*. Tampereen Yliopistopaino Oy Juvenes Print, Tampere.
84. Rudzikienė, V., Augustinaitis, A. (2009). *Lietuvos e. valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas*. Kolektyvinė monografija. Vilnius. Mykolo Romerio Universitetas.
85. Ruesga, A., Knight, B. (2013). The View from the Heights of Arnstein's Ladder Resident Engagement by Community Foundations. *National Civic Review*, Fall 2013, p. 13-16.
86. Santos, H. R., Tonelli, D. F. (2014a). Possibilities and Limits of E-participation: A Systematic Review of E-democracy. *Rio de Janeiro/RJ – 13*, 1-15.
87. Santos, H. R.; Tonelli, D. F.; Bermejo, P. H. S. (2014b). *Sociopolitical Digital Interactions' Maturity: Analyzing the Brazilian States*. Twentieth Americas Conference on Information Systems, Savannah, USA.
88. Scherer, S. and Wimmer, M. A. (2014). Conceptualising Trust in E-Participation Contexts. *International Federation for*

Information Processing, 64-77.

89. Smalskys, V., Stankevič, B., Stasiukynas, A. (2015). „Good governance“ (geras valdymas) viešojo administravimo modernizavimo koncepcijų kontekste. *Public Administration*, 40-48.
90. Šaparnienė, D. (2013). Nuo e. valdžios link e. valdymo: atvirumas, partnerystė ir demokratija. Krupavičius, A. (2013). Viešojo valdymo samprata ir geras valdymas. Krupavičius, A., Šaparnienė, D. (red.), *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos* (88-106). Vilnius: BMK leidykla.
91. Tidikis, R. (2013). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Lietuvos teisės universitetas, Vilnius.
92. Tijūnaitienė, R. (2013). Demokratija ir piliečių dalyvavimas. Krupavičius, A., Šaparnienė, D. (red.), *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos* (71-87). Vilnius: BMK leidykla.
93. Turcoane, O. (2014). Digital Democracy in Knowledge Society: A Proposed Architecture Based on Cloud and Complementary Technologies. *Informatica Economică*, vol. 18, no. 4/2014, 73-90.
94. Vaišvila, A. (2009). *Teisė ir demokratija*. Demokratija Lietuvoje: tarp Vakarų ir Rytų (1990-2007 m.). Kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
95. Valackienė A., Žalnierūnienė, E. (2015). Bendruomenės dalyvavimas savivaldos procesuose: vietos bendruomenės atvejo analizė. *Tiltai*, 2, 21–38.
96. Vestrheim, D. (2015). E-democracy at local level in Norway. Presented at the workshop "The current state of use of electronic tools in the context of citizens' participation in public affairs" in Budapest. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/CDDG/Budapest/Contribution-Norway.pdf>. (Žiūrėta 2016-01-04).
97. VŠĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centras (2016). Lietuvos savivaldybių e. valdymas 2015. Prieiga per internetą: <http://bisac.eu/2016/03/30/pristatome-lietuvos-savivaldybiu-e-valdymo-kokybes-vertinimo-rezultatus/>. (Žiūrėta 2016-04-07).
98. Vukašinovič, J. (2014). Role of knowledge in information society. *SINTEZA 2014/Internet and education*, 476-479.
99. Žilionienė, I. (2004). Elektroninės valdžios plėtros planavimas: svarbiausių dokumentų apžvalga. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 10, 39-45.

Teisės aktai ir dokumentai

1. Akmenės rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.akmene.lt/>. (Žiūrėta 2016-02-27).
2. ES struktūrinė parama 2007-2013 m. Projektas "Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R". Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/priemones-aprasymas?priem_id=000bdd5380003d9f. (Žiūrėta 2015-03-10).
3. EUR-Lex (2013). Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2013/37/ES. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0037>. (Žiūrėta 2015-11-12).
4. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos (2015a). Informacinė visuomenė. Prieiga per internetą: <http://ivpk.lrv.lt/>. (Žiūrėta 2015-11-13).
5. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos (2015b). E. įtrauktis. Prieiga per internetą: <http://ivpk.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/e-itrauktis>. (Žiūrėta 2015-11-14).
6. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos (2015c). Galimybių tyrimo, skirto apibrėžti atvirų duomenų iniciatyvos įgyvendinimo Lietuvoje architektūros modelį, ataskaita. Prieiga per internetą: http://ivpk.lrv.lt/uploads/ivpk/documents/files/Veikla/Veiklos_sritys/Atviri%20duomenys/Atvir%C5%B3%20duomen%C5%B3%20galimybi%C5%B3%20tyrimo%20ataskaita%202015.pdf. (Žiūrėta 2016-03-04).
7. Joniškio rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.joniskis.lt/>. (Žiūrėta 2016-02-27).
8. Kelmės rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.kelme.lt/>. (Žiūrėta 2016-02-27).
9. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006 - 2008 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. 615. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 71-2630.
10. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 16 d. nutarimu Nr. 301. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 33-1547.
11. Lietuvos nacionalinės informacinės visuomenės plėtros koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimu Nr. 229. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 20-652.
12. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 m. programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 244. *Valstybės žinios*. 2014, Nr. 2014-03386.
13. Lietuvos pažangos strategija "Lietuva – 2030". Prieiga per internetą: <https://www.lietuva2030.lt/lt>. (Žiūrėta 2015-11-02).
14. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 113-5029.
15. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 139-5008.
16. Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 163-7739.
17. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 77-2975.
18. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 113-4290.
19. Lietuvos Respublikos Seimas. Rezoliucija dėl žinių visuomenės ir žinių ekonomikos plėtros Lietuvoje prioritetinių darbų. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 48-1662.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijos patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 73-2649.
21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2003-04-24, Nr. 38-1739.
22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2003-01-08, Nr. 2-54.
23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strateginio plano

- patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2001-08-17, Nr. 71-2534.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programos patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2012-02-18, Nr. 22-1009.
  25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl visuotinio kompiuterinio raštingumo programos. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 140-5124.
  26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programos patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 144-7430.
  27. Lietuvos savivaldybių portalas. Prieiga per internetą: <http://www.savivaldybes.lt/savivaldybes/index.php?lang=lt&gr=savivaldosraida&id=110>. (Žiūrėta 2016-02-27).
  28. Lietuvos savivaldybių asociacija (2010). Lietuvos “eSavivaldybė 2014” strategijos projekto pristatymas. Prieiga per internetą: [www.lsa.lt/failai/itprojektas/5 Lietuvos eSavivaldybes strategija.ppt](http://www.lsa.lt/failai/itprojektas/5_Lietuvos_eSavivaldybes_strategija.ppt). (Žiūrėta 2016-01-25).
  29. Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras (2015). Gero valdymo principų taikymas Lietuvos savivaldybėse. Prieiga per internetą: http://3sektorius.lt/gerasvaldymas/docs/STUDIJA_Gero_valdymo_principu_taikymas_savivaldybese_2015.pdf. (Žiūrėta 2016-02-12).
  30. Pakruojo rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.pakruojis.lt/>. (Žiūrėta 2016-02-27).
  31. Parodoje “Šiauliai 2015” pristatomos Savivaldybės elektroninės paslaugos. Prieiga per internetą: <http://edem.siauliai.lt/lit/Parodoje-Siauliai-2015-bus-pristatomos-Savivaldybes-elektronines-paslaugas/4356>. (Žiūrėta 2016-02-28).
  32. Projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ kompiuterinės technikos bei konferencijų ir programinės įrangos pirkimo techninė užduotis. Prieiga per internetą: <http://edem.siauliai.lt/Technines-specifikacijos-ir-vykdomi-viesieji-pirkimai108474785>. (Žiūrėta 2016-04-06).
  33. Radviliškio rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.radviliskis.lt/>. (Žiūrėta 2016-02-27).
  34. Šiaulių miesto savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://edem.siauliai.lt/index.php>. (Žiūrėta 2016-02-27).
  35. Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2015 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://web.siauliai.lt/aktai/nsdoc.asp?did=28819>. (Žiūrėta 2016-04-06).
  36. Šiaulių miesto savivaldybės mero 2014 metų darbo ataskaita. Prieiga per internetą: <http://web.siauliai.lt/taktai/v/2015/7C50D035-40A3-492D-BA52-062AD7CADA61.doc>. (Žiūrėta 2016-03-29).
  37. Šiaulių miesto savivaldybės mero 2015 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://web.siauliai.lt/aktai/nsdoc.asp?did=28817>. (Žiūrėta 2016-04-06).
  38. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos sprendimas Nr. T-223. Dėl pritarimo įgyvendinti projektą „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“. Prieiga per internetą: <http://web.siauliai.lt/aktai/nsdoc.asp?did=10560>. (Žiūrėta: 2016-01-12).
  39. Šiaulių miesto savivaldybės 2016-2018 metų veiklos plano 2016 metų savivaldybės veiklos programa (Nr. 11) aprašymas. Prieiga per internetą: <http://web.siauliai.lt/aktai/nsdoc.asp?did=28281>. (Žiūrėta 2016-03-29).
  40. Šiaulių miesto savivaldybės 2014-2016 metų veiklos planas. Prieiga per internetą: <http://web.siauliai.lt/aktai/nsdoc.asp?did=23968>. (Žiūrėta 2016-04-06).
  41. Šiaulių miesto savivaldybės 2015-2017 metų strateginis veiklos planas. Prieiga per internetą: <http://web.siauliai.lt/aktai/nsdoc.asp?did=26131>. (Žiūrėta 2016-04-06).
  42. Šiaulių miesto savivaldybės 2012-2014 metų veiklos planas. Prieiga per internetą: <http://edem.siauliai.lt/lit/STRATEGINIS-PLANAVIMAS/414>. (Žiūrėta 2016-03-28).
  43. Šiaulių miesto savivaldybės 2011 – 2013 metų veiklos planas. Prieiga per internetą: <http://web.siauliai.lt/aktai/nsdoc.asp?did=24946>. (Žiūrėta 2016-04-06).
  44. Šiaulių miesto savivaldybė. Projektas „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“. Prieiga per internetą: <http://edem.siauliai.lt/%C4%AEvykdyti%20investicij%C5%B3%20projektai765>. (Žiūrėta 2015-03-10).
  45. Šiaulių miesto savivaldybės taryba (2012). Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2008 m. rugšėjo 25 d. sprendimu Nr. T-295 (2012 m. rugpjūčio 30 d. sprendimo Nr. T-212 redakcija). Šiaulių miesto savivaldybės veiklos strateginio planavimo tvarkos aprašas. Prieiga per internetą: http://www.siauliai.lt/veikla/sp/tvarkos_aprasas.pdf. (Žiūrėta 2016-03-28).
  46. Šiaulių miesto savivaldybės 2015-2017 metų veiklos planas. Prieiga per internetą: <http://edem.siauliai.lt/Miesto%20strateginis%20planas667>. (Žiūrėta 2016-02-15).
  47. Šiaulių rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: <http://www.siauliuraj.lt>. (Žiūrėta 2016-02-27).
  48. Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2013 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <https://www.siauliuraj.lt/lit/-DEL-SIAULIU-RAJONO-SAVIVALDYBES-MERO-2013-METU-VEIKLOS-ATASKAITOS-PATVIRTINIMO-8/54/739>. (Žiūrėta 2016-04-06).
  49. Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2014 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <https://www.siauliuraj.lt/lit/SAVIVALDYBES-ADMINISTRACIJOS-DIREKTORIUS/115>. (Žiūrėta 2016-04-06).
  50. Šiaulių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus veiklos ir Šiaulių rajono savivaldybės administracijos 2015 metų veiklos ataskaitos. Prieiga per internetą: <http://195.182.85.235/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=26773>. (Žiūrėta 2016-04-02).
  51. Šiaulių rajono savivaldybės mero 2015 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://195.182.85.235/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=26770>. (Žiūrėta 2016-04-06).
  52. Šiaulių rajono savivaldybės strateginiai 2014-2016 m. ir 2016-2018 m. veiklos planai ir 2012-2014 m. 2014-2016 m., 2015-2017 m., 2016-2018 m. veiklos programos. Prieiga per internetą: <https://www.siauliuraj.lt/Paslaugos576995348833427646434203>. (Žiūrėta 2016-03-15).

53. Šiaulių rajono savivaldybės taryba (2015). Šiaulių rajono savivaldybės tarybos sprendimas dėl strateginio planavimo Šiaulių rajono savivaldybėje organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/80bfa0b060fe11e589fccd6fa118e11c>. (Žiūrėta 2016-03-28).
54. Šiaulių rajono savivaldybės tarybos sprendimas Nr. T-355. Dėl pritarimo dalyvauti ekonomikos veiksmų programos priemonėje „Elektroninė demokratija: regionai“ įgyvendinant projektą „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“. Prieiga per internetą: <http://195.182.85.235/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=6172>. (Žiūrėta: 2016-01-12).
55. Šiaulių rajono savivaldybės tarybos sprendimas dėl 2015 metų Šiaulių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus ir Šiaulių rajono savivaldybės administracijos 2015 metų veiklos ataskaitų patvirtinimo. Prieiga per internetą: <http://195.182.85.235/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=26695>. (Žiūrėta 2016-04-06).
56. Viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategija, patvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 488. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 69-2399.
57. Šiaulių miesto savivaldybės 2016-2018 metų strateginis veiklos planas. Prieiga per internetą: <http://web.siauliai.lt/aktai/nsdoc.asp?did=27949>. (Žiūrėta 2016-03-28).
58. OECD (2009). OECD Studies on Public Engagement Focus on Citizens public Engagement for better policy and services. Prieiga per internetą: <http://www19.iadb.org/intal/intalcdi/pe/2009/03785.pdf>. (Žiūrėta 2015-12-07).
59. OECD (2015). Stakeholder Involvement in Decision Making: A Short Guide to Issues, Approaches and Resources. Prieiga per internetą: <http://www.oecd-neo.org/rwm/pubs/2015/7189-stakeholder-involvement-2015.pdf>. (Žiūrėta 2015-12-07).
60. United Nations (2007). Civic Engagement in Public Policies. A Toolkit. Prieiga per internetą: <https://publicadministration.un.org/publications/content/PDFs/E-Library%20Archives/2007%20Civic%20Engagement%20in%20Public%20Policies%20Toolkit.pdf>. (Žiūrėta 2015-12-09).
61. United Nations (2008). Department of Economic and Social Affairs. UN E-Government Survey 2008: From E-government to Connected Governance. New York: United Nations. Prieiga per internetą: <http://www.umic.pt/images/stories/publicacoes2/unpan028607.pdf>. (Žiūrėta 2015-12-09).
62. United Nations (2011). Guidelines on Citizens' Engagement for Development Management and Public Governance. Prieiga per internetą: http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan_045265.pdf. (Žiūrėta 2016-02-10).
63. United Nations (2014). E-government survey 2014. Prieiga per internetą: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center>. (Žiūrėta 2015-09-09).
64. Valstybinės lietuvių kalbos komisija (2009). Vietoj „žiniatinklio“ – „saitynas. Prieiga per internetą: <http://www.vlkk.lt/naujienos/pakomisiu-naujienos/vietoj-ziniatinklio-saitynas>. (Žiūrėta 2016-03-02).
65. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas (2003–2015©). Koks angliško kompiuterijos termino „RSS feed“ lietuviškas atitikmuo? Prieiga per internetą: <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/8288-rss-feed-sklaidos-kanalas>. (Žiūrėta 2016-02-28).
66. Vidaus reikalų Ministerija (VRM, 2010). Studija. Gyventojų dalyvavimas vietos reikalų tvarkyme. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/...ir.../Studijapilieciudalyvavimas.doc>. (Žiūrėta 2016-03-03).
67. Vidaus reikalų Ministerija (VRM, 2011). Viešasis administravimas Lietuvoje. 2011 metų apžvalga. Prieiga per internetą: <http://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=523>. (Žiūrėta 2016-03-03).
68. Vidaus reikalų Ministerija (VRM, 2013). Spręskite patys. Prieiga per internetą: http://www.3sektorius.lt/docs/Pilieciu_dalyvavimas_sprendimu_priemime_2013-01-15_15_09_47.pdf. (Žiūrėta 2016-03-03).
69. Vidaus reikalų ministerija (VRM, 2015). Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų Ministerijos 2014 metų veiklos ataskaita (2015) Nr. 1VN-3. Prieiga per internetą: http://www.fntt.lt/uploads/docs/2014_VRM_ATASKAITA.pdf. (Žiūrėta 2016-03-03).
70. Vikipedija – laisvoji enciklopedija (2016). Antros kartos žiniatinklis. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/Antrosios_kartos_%C5%BEiniatinklis. (Žiūrėta 2016-04-02).
71. Zarasų rajono savivaldybė. Prieiga per internetą: http://www.zarasai.lt/e-demokratija_178 (Žiūrėta 2016-03-03).
72. 2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programa. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/teises_aktai/Atnaujinta_EAVP_2014_06_02.pdf. (Žiūrėta 2016-01-10).

E. demokratijos interpretacija Zarasų rajono savivaldybės tinklalapyje

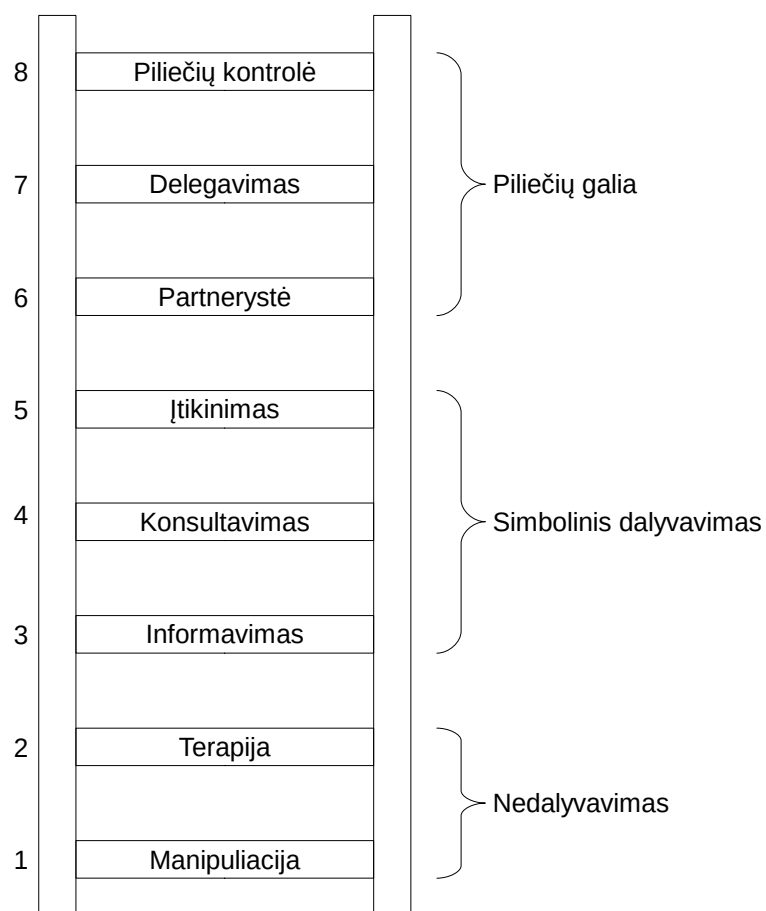
E. demokratija

- Socialinės paramos šeimai informacinė sistema
- Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalas
- Policijos elektroninių paslaugų sistema
- Mano valstybinė mokesčių inspekcija (Mano VMI)
- Mokesčių pakeitimai
- Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo dokumentų rengimo ir teritorijų planavimo proceso valstybinės priežiūros informacinės sistemos (TPDRIS)
- Elektroninė asmens tapatybės kortelė
- Gyventojų registro tarnyba
- Metrikacijos paslaugų informacinė sistema MEPIS
- Valstybinė ligonių kasa – draudžiamąjį paieška
- Viešųjų pirkimų tarnyba
- Deklaruokite internetu
- Čia aš mokausi e. paslaugų
- E. pristatymo informacinės sistemos
- Viešųjų paslaugų, susijusių su asmens ir kitų dokumentų išdavimu, konsultavimu, teikimo Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams informacinė sistema
- Mėgėjiškos žūklės leidimas internetu
- Prieiga prie Aplinkos ministerijos ir jos pavaldžių institucijų elektroninėje erdvėje teikiamų viešųjų paslaugų fiziniams asmenims ir verslo subjektams
- Autentiškų tapatybės ir kelionės dokumentų internete viešas registras PRADO
- Eismo žemėlapis
- Pirmoji elektroninė Lietuvos Respublikos Konstitucija
- Teisės aktų registras
- Europos e. teisingumo portalas
- IAZR - Ieškomų asmenų, neatpažintų lavonų ir nežinomų bejėgių asmenų žinybinis registras
- ĮKNR - Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registras
- Gyventojų perspėjimo ir informavimo sistema
- Lietuvos Respublikos rinkėjų, balsuojančių užsienyje, registracijos sistema
- Įgaliojimo sudarymas ir registravimas Įgaliojimų registre

Šaltinis: Zarasų rajono savivaldybės tinklalapis

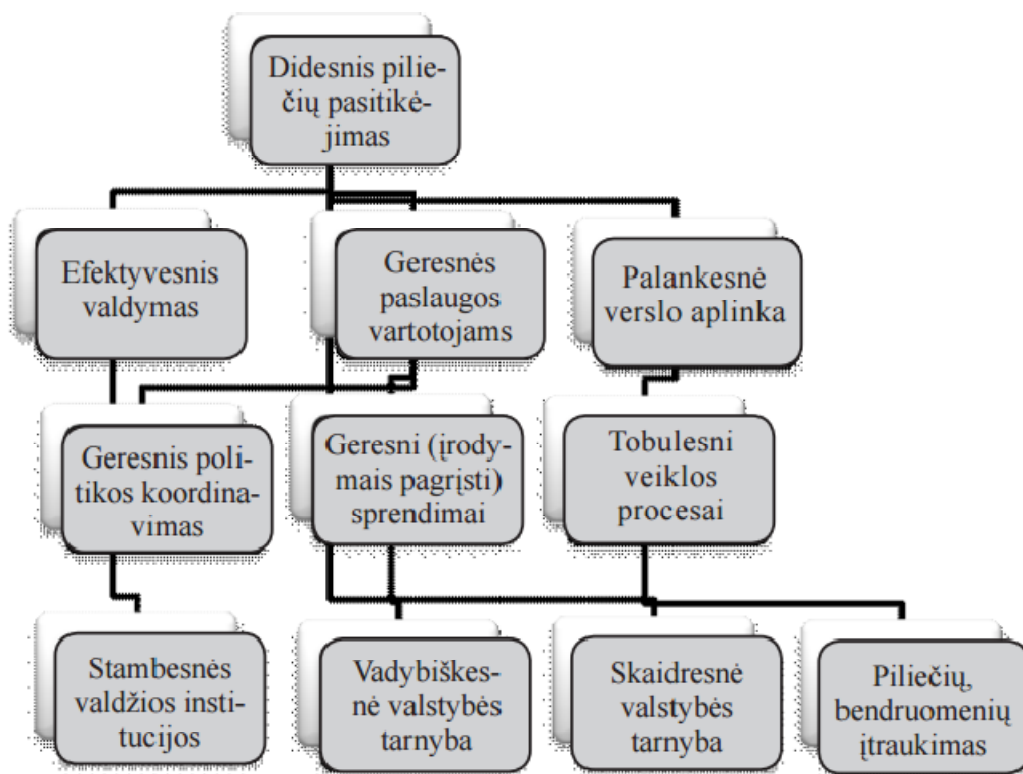
Piliečių dalyvavimo „kopėčių“ modelis

Šaltinis: Ruesga, Knight, 2013, p. 14

Loginis Lietuvos viešojo valdymo reformos modelis

Šaltinis: Nakrošis, 2011, p. 89

E. demokratijos vietos savivaldoje teisinis reglamentavimas

Nr.	Dokumentas	Aktuali dokumento informacija
1.	1994 m. liepos 7 d. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (Žin., 2008, Nr. 113-4290)	29 straipsnis. 8 punktas Savivaldybės administracijos direktorius: <...> 10) reglamento nustatyta tvarka ir terminais, bet ne rečiau kaip kartą per metus informuoja savivaldybės gyventojus apie savo veiklą. Vietos gyventojų apklausa: 36-47 straipsniai.
2.	1999 m. birželio 17 d. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 77-2975)	7 straipsnis. 1. Viešojo administravimo subjektai dėl administracinių sprendimų, susijusių su bendrais teisėtais visuomenės interesais, turi konsultuotis su visuomenės interesams tam tikroje srityje atstovaujančiomis organizacijomis (asociacijų, profesinių sąjungų, kitų nevyriausybinių organizacijų atstovais), o įstatymų numatytais atvejais – ir su gyventojais ar jų grupėmis. 2. Konsultavimosi būdus (suinteresuotų asmenų sueigos, apklausos, viešai skelbti susirinkimai, atstovų kvietimai, kiti nuomonių išaiškinimo būdai), jeigu įstatymų nenustatyta kitaip, pasirenka pats viešojo administravimo subjektas. 3. Informacija apie konsultavimosi būdą, jo dalyvius ir rezultatus turi būti skelbiama administracinio sprendimo projektą parengusio viešojo administravimo subjekto tinklalapyje.
3.	2000 m. sausio 11 d. Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas (Žin., 2005, Nr. 139-5008)	Teisė gauti informaciją yra viena pamatinių demokratijos sąlygų, užtikrinanti visuomenės dalyvavimą politiniuose ir socialiniuose procesuose bei skatinanti valdžios institucijų skaidrumą ir atskaitomybę.
4.	2001 m. vasario 28 d. Lietuvos nacionalinės informacinės visuomenės plėtros koncepcija (Žin., 2001, Nr. 20-652)	Numatyta valstybės ir savivaldybių misija – sudaryti sąlygas informacinės visuomenės plėtrai ir skatinti šį procesą, padėti gyventojams integruotis į pasaulio informacinę visuomenę, panaudoti jos teikiamas galimybes bei tikslai ir uždaviniai šią misiją įgyvendinant.
5.	2001 m. gegužės 25 d. Rezoliucija dėl žinių visuomenės ir žinių ekonomikos Lietuvoje prioritetinių darbų (Žin., 2001, Nr. 48-1662)	Pateiktas rekomenduojamas sąrašas konkrečių užduočių e. valdžios srityje: iki 2001 m. liepos 01 d. parengti ir patvirtinti bendruosius reikalavimus valstybės įstaigų interneto svetainėms; nustatyti, kad nuo 2001 m. liepos 1 d. visi valstybės įstaigų priimti teisės aktai turi būti pateikiami internete bendruose „valdžios vartuose“ (portale).
6.	2001 m. rugpjūčio 10 d. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strateginis planas (Žin., 2001, Nr. 71-2534)	Numatomas strateginis tikslas – skatinti informacinės visuomenės plėtros procesą Lietuvoje, padėti gyventojams integruotis į pasaulio informacinę visuomenę, kuo geriau panaudoti jos teikiamas galimybes.
7.	2002 m. lapkričio 12 d. Valstybės ilgalaikės raidos strategija (Žin., 2002, Nr. 113-5029)	Numatomos valstybės valdymo ir savivaldos kryptys, t. y. valstybės valdymą ir savivaldą siekiama modernizuoti naudojant informacines technologijas. Prioritetinis siekis skatinti žinių visuomenės plėtojimą tampa vienu iš e. demokratijos vystymo galimybių, kuomet piliečiai informacinių technologijų pagalba galėtų dalyvauti savivaldos veikloje.
8.	2002 m. gruodžio 31 d. Elektroninės valdžios koncepcija (Žin., 2003, Nr. 2-54)	Skirta (pa)gerinti valstybės institucijų paslaugų teikimo kokybę, pritaikant IKT informacijos apdorojimui ir valdymui bei paslaugų teikimui internetu. Koncepcijoje pateikti uždaviniai įgalina viešųjų paslaugų perkėlimą į internetą; saugių ir tarpusavyje suderintų svarbiausių veiklos sričių valstybinių informacinių sistemų ir registrų sukūrimą, kad viešosios paslaugos LR gyventojams ir verslo subjektams būtų teikiamos panaudojant skaitmenines technologijas.
9.	2003 m. balandžio 28 d. Nutarimas „Dėl Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 38-1739)	Priimtas, siekiant gerų įstaigų interneto svetainių lankomumo ir vartotojo pasitenkinimo rodiklių. Visuomenei suteikiama galimybė lengviau surasti reikiamą informaciją, susijusią su savivalda.
10.	2004 m. rugsėjo 15 d. Nutarimas „Dėl visuotinio kompiuterinio raštingumo programos“ (Žin., 2004, Nr. 140-5124)	Rekomenduotinas dokumentas savivaldybėms prisidėti prie šios Programos įgyvendinimo. Nutarimo esmė - spartinti informacinės visuomenės kūrimąsi sudarant sąlygas visiems LR gyventojams siekti visuotinio kompiuterinio raštingumo bei vykdyti valstybės tarnautojų ir darbuotojų kompiuterinio raštingumo mokymą.
11.	2004 m. balandžio 28 d. Viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategija (Žin., 2004, Nr. 69-2399)	Skirta skatinti, kad vietos gyventojų bendruomenių atstovai aktyviau dalyvautų priimant savivaldybių sprendimus; didinti viešojo administravimo sprendimų priėmimo efektyvumą ir skaidrumą, siekiant viešojo administravimo modernizavimo (e. paslaugos verslui ir gyventojams bus teikiamos „vieno langelio“ principu);

Nr.	Dokumentas	Aktuali dokumento informacija
		sudaryti sąlygas savivaldybėms teikti geros kokybės, gyventojams prieinamas viešąsias paslaugas, t. y. bus tobulinami teisės aktai, reglamentuojantys viešųjų paslaugų teikimą.
12.	2005 m. birželio 08 d. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija (Žin., 2005, Nr. 73-2649)	Akcentuoja visuomenės ir viešojo administravimo institucijų sąveikos aktyvinimą, visuomenės įtakos politiniams sprendimams užtikrinimą, viešojo administravimo institucijų veiklos skaidrumą ir vadybinę kompetenciją (14.2.2 punktas).
13.	2006 m. birželio 21 d. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2006-2008 metų programa (Žin., 2006, Nr. 71-2630)	Programos esamos būklės analizėje skelbiama: „Didžiama viešojo administravimo institucijų interneto svetainių lankytojų pageidauja susipažinti su rengiamais teisės aktų projektais ir pateikti pasiūlymus dėl jų tobulinimo (28 procentai), diskutuoti aktualiais viešosios politikos klausimais (24 procentai), kreiptis į viešojo administravimo instituciją, atsakingą už juos dominantį klausimą (8 procentai) (21 punktas).
14.	2007 m. liepos 30 d. 2007-2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programa	Programoje išdėstyti veiksniai paskatino savivaldybių bendradarbiavimą dėl Lietuvos 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos veiksmų programų rengimo.
15.	2009-2013 m. įdiegta šalies savivaldos institucijose priemonė „Elektroninė demokratija: regionai VP2-3.1-IVPK-05-R	Įgyvendinti 47 projektai, sukurtos įvairios elektroninės paslaugos, skirtos plėtoti elektroninius sprendimus, didinant viešojo sektoriaus iniciatyvų efektyvumą. Priemonės tikslas – kurti elektronines priemones, kuriomis asmenys galėtų reikšti nuomonę įvairiais savivaldybės gyvenimo klausimais, teikti pastabas dėl vietos valdžios institucijų rengiamų teisės aktų, susipažinti su aktualia, operatyvia ir lengvai pasiekiamą informacija apie vietos valdžios institucijų rengiamus ir priimtus sprendimus, diskutuoti, keistis nuomonėmis ir kita.
16.	2011 m. kovo 16 d. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programa (Žin., 2011, Nr. 33-1547)	Programoje išskirti trys prioritetai: pirmas - Lietuvos gyventojų gebėjimų naudotis IRT tobulinimas; antras - elektroninio turinio ir paslaugų plėtra, jų naudojimo skatinimas; trečias - IRT infrastruktūros plėtra. Visi šie prioritetai yra nukreipti skatinti Lietuvos gyventojus įgyti žinių, susijusių su IRT naudojimu; naudotis gyventojams elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis paslaugomis; didinti gyventojų pasitikėjimą elektronine erdve.
17.	2011 m. gruodžio 15 d. Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas (Žin., 2011, Nr. 163-7739)	Jame eskaluojamas valstybės informacinių išteklių atvirumo principas: įstatymas nurodo, kad institucija savo interneto svetainėje skelbia informaciją apie jos valdomą informaciją, šios informacijos panaudojimo galimybes ir sąlygas, užtikrina, kad duomenys yra teisingi, tikslūs, išsamūs ir nuolat atnaujinti. Informacijos pateikimas ir sklaida yra būtini atributai piliečiams dalyvauti viešojoje erdvėje.
18.	2012 m. vasario 18 d. Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programa (Žin., 2012, Nr. 22-1009)	Numatytas gyventojų įtraukimas į valdymo procesą bei vietinės savivaldos skatinimas: informacijos viešinimas ir sklaida, konsultavimosi galimybių užtikrinimas, bendradarbiavimo skatinimas.
19.	2012 m. lapkričio 28 d. Nutarimas „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 144-7430)	Atkreipiamas dėmesys į arčiausiai piliečių esančias viešojo valdymo institucijas - savivaldybes, kurios vaidina itin svarbų vaidmenį, skatinant visuomenę veikti bendram labui. Nurodoma tobulinti viešąjį valdymą savivaldybių lygiu. Akcentuotinas piliečių įtraukimas į savivaldos veiklą: „... aktyviai įtraukti gyventojus ir bendruomenes svarstant viešuosius vietos reikalus“ (7.1.1 uždavinys).
20.	2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos VSI direktyva 2013/37/ES (EUR-Lex, 2013).	Joje išdėstyta atvirųjų duomenų politika, kuria skatinamas platus viešojo sektoriaus informacijos prieinamumas ir pakartotinis naudojimas privačiais ir komerciniais tikslais, taikant tik būtiniausius teisinius, techninius arba finansinius apribojimus arba visai jų netaikant, ir kuria skatinamas informacijos judėjimas ne tik tarp ekonominės veiklos vykdytojų, bet ir tarp piliečių, gali būti labai svarbi paspartinant naujų paslaugų plėtrą, paremtą naujoviškais tokios informacijos derinimo arba naudojimo metodais, didinti visuomenės dalyvavimą.
21.	2014 m. kovo 12 d. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2014-2020 m. programa (Žin., 2014, Nr. 2014-03386).	Programos strateginis tikslas – naudojantis IRT teikiamomis galimybėmis pagerinti Lietuvos Respublikos (toliau – Lietuva) gyventojų gyvenimo kokybę, didinti įmonių veiklos produktyvumą ir pasiekti, kad iki 2020 metų ne mažiau kaip 85 procentai Lietuvos gyventojų naudotųsi internetu, o 95 procentai įmonių – sparčiuoju internetu.

Šaltinis: adaptuota, remiantis nurodytų lentelėje dokumentų aprašais

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Devintasis skirsnis. Vietos gyventojų apklausa*

36 straipsnis. Vietos gyventojų apklausos bendrieji principai

1. Gyventojai savo nuomonę viešųjų savivaldybės reikalų tvarkymo klausimais gali pareikšti dalyvaudami vietos gyventojų apklausoje (toliau – apklausa). <...>

37 straipsnis. Apklausai teikiami klausimai

<...> 2. Apklausos dėl savivaldybių steigimo, esamų savivaldybių panaikinimo, taip pat jų teritorijų ribų bei centrų nustatymo ir keitimo rengiamos vadovaujantis Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymu.

38 straipsnis. Apklausos būdai

<...> 2. Apklausos būdą pasiūlo apklausos iniciatorius, sprendimą dėl apklausos būdo priima savivaldybės taryba arba jos pavedimu savivaldybės administracijos direktorius, atsižvelgdami į vietos sąlygas ir aplinkybes.

40 straipsnis. Apklausos paskelbimo iniciatyvos teisė

1. Apklausos paskelbimo iniciatyvos teisė priklauso savivaldybės gyventojams, savivaldybės tarybai, merui ir seniūnui.
2. Gyventojai apklausos paskelbimo iniciatyvos teisę įgyvendina ne mažiau kaip 5 procentų apklausos teritorijos gyventojų, turinčių teisę rinkti šios savivaldybės tarybą, reikalavimu.
3. Savivaldybės taryba apklausos paskelbimo iniciatyvos teisę įgyvendina ne mažiau kaip 1/4 savivaldybės tarybos narių grupės reikalavimu reglamento nustatyta tvarka. <...>

41 straipsnis. Apklausos paskelbimo iniciatyvos teisės įgyvendinimas

1. Apklausos paskelbimo iniciatyvos teisę gyventojai įgyvendina tiesiogiai. Šiam tikslui sudaroma iniciatyvinė grupė iš ne mažiau kaip 10 gyventojų, turinčių teisę rinkti savivaldybės tarybą. Grupės atstovas pateikia savivaldybės administracijos direktoriui prašymą įregistruoti iniciatyvinę grupę. <...>

42 straipsnis. Sprendimo paskelbti apklausą priėmimas

<...> 2. Kai apklausos paskelbimo iniciatyvos teisė įgyvendinama ne mažesnės kaip 1/4 savivaldybės tarybos narių grupės reikalavimu, savivaldybės taryba arba jos pavedimu savivaldybės administracijos direktorius privalo paskelbti apklausą ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo šios grupės reikalavimo gavimo.

3. Savivaldybės taryba arba jos pavedimu savivaldybės administracijos direktorius, įvertinę reglamento nustatyta tvarka pateiktą seniūno iniciatyvą paskelbti apklausą, ne vėliau kaip per vieną mėnesį gali paskelbti apklausą.

<...> 5. Savivaldybės tarybos sprendimas arba savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas paskelbti apklausą turi būti paskelbtas per vietines (regiono) visuomenės informavimo priemones, savivaldybės interneto tinklalapyje ir seniūnijų, kurių teritorijose vyks apklausa, skelbimų lentose.

42 straipsnis. Sprendimo paskelbti apklausą priėmimas

<...> 5. *Mero potvarkis paskelbti apklausą turi būti paskelbtas per vietines (regiono) visuomenės informavimo priemones, savivaldybės interneto svetainėje ir seniūnijų, kurių teritorijose vyks apklausa, skelbimų lentose.*

43 straipsnis. Apklausos agitacija

<...> 2. Apklausos agitacija gali būti įvairių formų ir būdų, išskyrus tuos, kurie pažeidžia Konstituciją, įstatymus ir kitus teisės aktus. <...>

44 straipsnis. Apklausos organizavimas

Apklausą organizuoja savivaldybės administracijos direktorius savivaldybės tarybos nustatyta tvarka.

45 straipsnis. Apklausų rezultatų nustatymas ir paskelbimas

1. Savivaldybės taryba privalo svarstyti apklausai pateiktą (pateiktus) klausimą (klausimus), jeigu savo nuomonę pateiktu (pateiktais) klausimu (klausimais) pareiškė ne mažiau kaip 15 procentų apklausos teritorijos gyventojų, turinčių teisę dalyvauti apklausoje, išskyrus atrankinės apklausos atvejus. Savivaldybės taryba vietos gyventojų apklausos tvarkos apraše gali numatyti, kad apklausai pateiktą (pateiktus) klausimą (klausimus) privaloma svarstyti, jeigu savo nuomonę apklausoje pareiškė mažiau, negu šioje dalyje nustatyta, apklausos teritorijos gyventojų.

2. Apklausos rezultatus ne vėliau kaip per 5 darbo dienas po apklausos pabaigos apklausos komisija pateikia savivaldybės administracijos direktoriui ir paskelbia per vietines (regiono) visuomenės informavimo priemones, savivaldybės interneto tinklalapyje ir seniūnijų, kurių teritorijose įvyko apklausa, skelbimų lentose.

46 straipsnis. Apklausai teiktų klausimų sprendimas

1. Paskelbti apklausos rezultatai (gyventojų nuomonė dėl apklausai pateikto (pateiktų) klausimo (klausimų) turi būti svarstomi artimiausiame savivaldybės tarybos posėdyje reglamento nustatyta tvarka.

2. Savivaldybės tarybos sprendime dėl apklausai pateikto (pateiktų) klausimo (klausimų) turi būti nurodyti apklausos rezultatai (gyventojų nuomonė dėl apklausai pateikto (pateiktų) klausimo (klausimų) ir savivaldybės tarybos sprendimo priėmimo motyvai. Savivaldybės tarybos sprendimas dėl apklausai pateikto (pateiktų) klausimo (klausimų) turi būti paskelbtas vietinėse (regiono) visuomenės informavimo priemonėse, savivaldybės interneto tinklalapyje ir seniūnijų, kurių aptarnaujamoje teritorijoje įvyko apklausa, skelbimų lentose.

47 straipsnis. Apklausos organizavimo išlaidos

Apklausos organizavimo išlaidos apmokamos iš savivaldybės biudžeto.

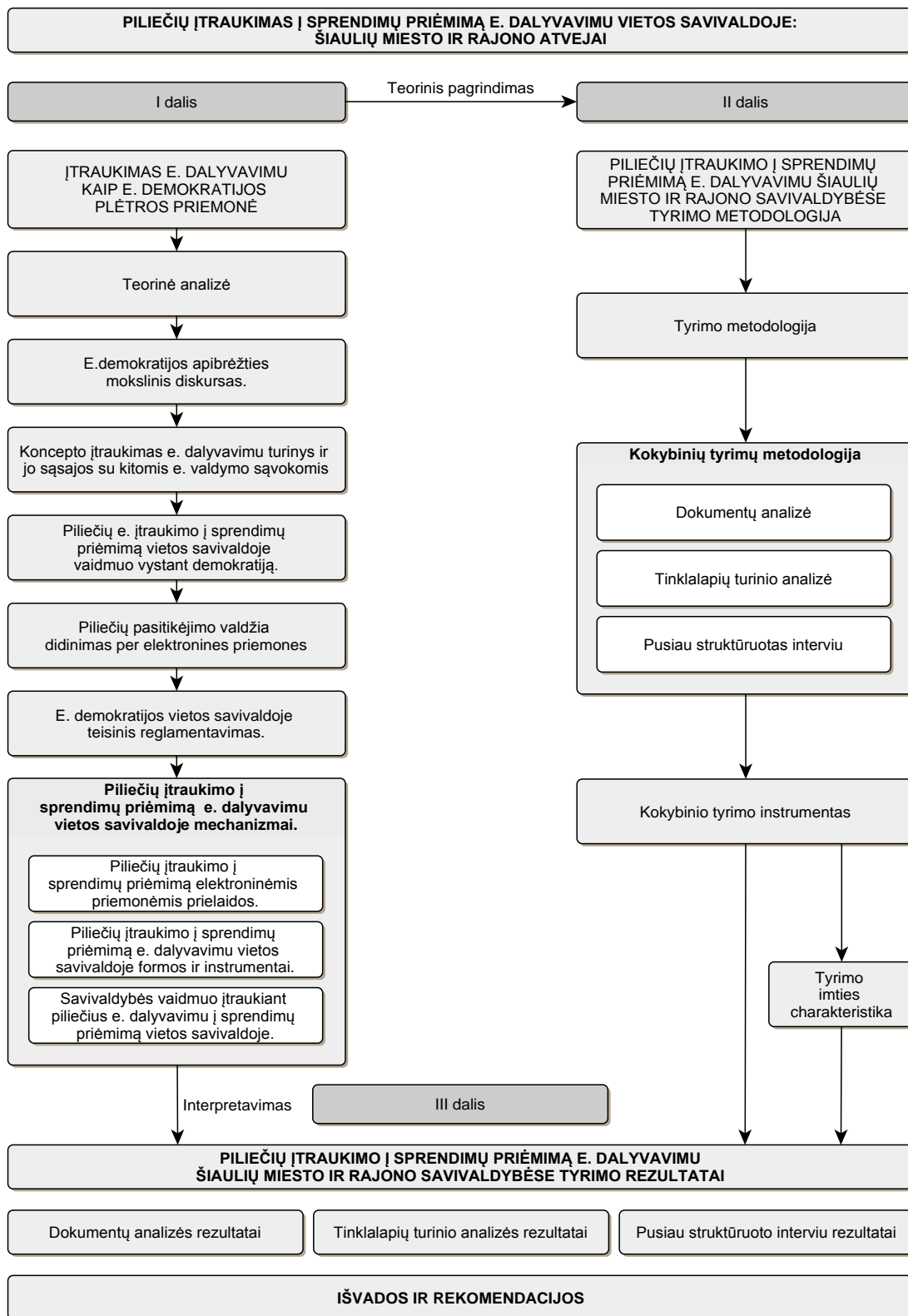
* Šiame priede iškirti straipsniai, jų punktai, susiję su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimo procesus.

Lietuvos savivaldybių e. valdymo kokybės „pilietis ir grįžtamasis ryšys“ kategorijos vertinimo rezultatai

Nr.	Savivaldybė	Balas	Nr.	Savivaldybė	Balas	Nr.	Savivaldybė	Balas
1	Šiaulių m.	10,87	18-21	Kalvarijos	6,52	38-41	Vilniaus r.	3,91
2	Marijampolės r.	10,00	22-24	Šilutės r.	6,09	42-54	Šakių r.	3,48
3-4	Sirvintų r.	9,57	22-24	Palangos	6,09	42-54	Prienų r.	3,48
3-4	Panevėžio m.	9,57	22-24	Alytaus r.	6,09	42-54	Lazdijų r.	3,48
5	Alytaus m.	9,13	25-29	Kretingos r.	5,65	42-54	Rietavo	3,48
6-8	Akmenės r.	8,70	25-29	Šiaulių r.	5,65	42-54	Kauno r.	3,48
6-8	Joniškio r.	8,70	25-29	Pasvalio r.	5,65	42-54	Vilkaviškio r.	3,48
6-8	Varėnos r.	8,70	25-29	Jurbarko r.	5,65	42-54	Mažeikių r.	3,48
9-11	Molėtų r.	7,83	25-29	Visagino m.	5,65	42-54	Telšių r.	3,48
9-11	Ignalinos r.	7,83	30-32	Klaipėdos r.	5,22	42-54	Druskininkų	3,48
9-11	Vilniaus m.	7,83	30-32	Pakruojo r.	5,22	42-54	Neringos	3,48
12-15	Biržų r.	7,39	30-32	Birštono	5,22	42-54	Kaišiadorių r.	3,48
12-15	Rokiškio r.	7,39	33-36	Kupiškio r.	4,78	42-54	Raseinių r.	3,48
12-15	Kazlų rūdos	7,39	33-36	Tauragės r.	4,78	42-54	Plungės r.	3,48
12-15	Kelmės r.	7,39	33-36	Elektrėnų	4,78	55-57	Pagėgių	3,04
16-17	Skuodo r.	6,96	33-36	Kėdainių r.	4,78	55-57	Kauno m.	3,04
16-17	Panevėžio r.	6,96	37	Zarasų r.	4,35	55-57	Anykščių r.	3,04
18-21	Šalčininkų r.	6,52	38-41	Klaipėdos m.	3,91	58-60	Utenos r.	2,61
18-21	Jonavos r.	6,52	38-41	Švenčionių r.	3,91	58-60	Šilalės r.	2,61
18-21	Radviliškio r.	6,52	38-41	Ukmergės r.	3,91	58-60	Trakų r.	2,61

Šaltinis: VŠĮ Baltijos informacinės visuomenės analizės centras, 2016, p. 10

Tiriamojų darbo struktūra

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje.

Interviu protokololas

Piliečių įtraukimas e. dalyvavimu yra vienas iš veiksnių, savivaldybėms perimti iniciatyvą į savo rankas, skatinant ir motyvuojant piliečius dalyvauti savivaldos valdyme, naudojantis informacinėmis komunikacinėmis technologijomis.

Tyrimo tikslas – ištirti piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse, apibrėžiant plėtros problemas ir numatant galimas tobulinimo kryptis.

Tyrimu siekiama atsakyti į klausimus:

1. Kokie savivaldybės mechanizmai ir veiksmai skatina įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu?
2. Kokios pagrindinės probleminės piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje priežastys?
3. Kokie numatomi tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu?

BENDRI DUOMENYS APIE INFORMANTĄ:

Vardas, Pavardė (nebūtina):

Savivaldybė:

Pareigos:

Darbo patirtis užimamose pareigose (metais):

Darbo patirtis viešajame sektoriuje (metais):

Išsilavinimas:

ĮVADINIS KLAUSIMAS. Šiandiena kalbėsime apie *piliečių įtraukimą vietos savivaldoje į sprendimų priėmimą e-dalyvavimu*, t. y. plačiąją prasme apie *e. demokratijos įgyvendinimą* savivaldybėse. Ką pirmiausia norėtumėte pasakyti šiuo klausimu?

TYRIMO SRITIS - Savivaldybės situacijos analizė piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu.

1. Kokias sąlygas sudaro savivaldybė piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo skaitmeninėmis priemonėmis?

---

2. Ar galima teigti, kad piliečiai mažai dalyvauja sprendimų priėmimo procesuose e. dalyvavimu, nes nežino apie e. demokratijos teikiamas galimybes? Prašau pagrįsti ar paneigti šį teiginį.

---

3. Kokių veiksmų savivaldybė imasi informuojant piliečius apie galimybę dalyvauti e. demokratijos procesuose? Pateikite pavyzdžių.

---

4. Kaip reaguojama ir kuriamas grįžtamasis ryšys į piliečio išsakomus siūlymus, problemas, naudojant e. demokratijos priemones? Pateikite pavyzdžių.

---

5. Kokie yra savivaldybės organizaciniai veiksmai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą naudojant informacines technologines priemones? Pateikite pavyzdžių.

---

6. Jūsų nuomone, su kokiais didžiausiais sunkumais, galbūt net apribojimais, susiduria savivaldybė, siekdama įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu? Prašau įvardinti.

---

7. Kokias būdais yra didinamas piliečių pasitikėjimas valdžios institucijomis per savivaldybėje įdiegtas e. demokratijos priemones?

TYRIMO SRITIS – Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu vietos savivaldoje tobulinimo ir plėtros galimybės.

9. Kas numatoma atlikti tobulinant, plėtojant e. demokratiją savivaldybėje?

---

10. Kokie numatomi tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu?

Komentaras

Dėkoju už Jūsų laiką, bei išsakytą nuomonę.

**Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas strateginiuose
Šiaulių miesto ir rajono veiklos planuose**

Dokumento pavadinimas	Dokumento tekstas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių <i>miesto</i> savivaldybės 2015-2017 metų strateginis veiklos planas	2 prioritetas. Visuomenės poreikius atitinkantis valdymas. <...> Siekiant valdymo procesų atvirumo ir skatinant visuomenę aktyviai juose dalyvauti Šiaulių mieste <i> bendruomenė į viešųjų reikalų tvarkymą įtraukiama</i> šiais būdais: - <i>siūlymus dėl viešųjų erdvių tvarkymo gyventojai kviečiami išsakyti savivaldybės tinklalapyje</i> , Savivaldybės tarybos posėdžiuose; <...>	YRA
Šiaulių <i>miesto</i> savivaldybės 2016-2018 metų strateginis veiklos planas	-	NĖRA
Šiaulių <i>rajono</i> savivaldybės 2014-2016 metų strateginis veiklos planas	-	NĖRA
Šiaulių <i>rajono</i> savivaldybės 2016-2018 metų strateginis veiklos planas	2.1. tikslas. Gerinti ekonominės veiklos sąlygas rajone. <...> 2.1.4. Gerinti rajono valdymą, didinti viešojo sektoriaus darbuotojų gebėjimus. <...> Priemonės: 2.1.4.7. <i>Informacinė visuomenė visiems: interaktyvios viešosios paslaugos „E-demokratija“ (priemonė įgyvendinta).</i>	NĖRA

**Piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto
savivaldybės veiklos planuose**

Dokumento pavadinimas	Dokumento tekstas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių miesto savivaldybės 2011-2013 metų veiklos planas	<i>Siekiant kuo stipriau įtraukti gyventojus į Šiaulių regiono savivaldybių priimamų sprendimų svarstymą</i> buvo pradėtas vykdyti ES struktūrinių fondų iš dalies finansuojamas projektas <i>“E. – demokratija”</i> . Šio projekto įgyvendinimo metu bus sukurtos elektroninės priemonės Savivaldybės institucijų rengiamų sprendimų projektams publikuoti, užtikrinant tiesiogines sąsajas su savivaldybių dokumentų valdymo sistemomis. <i>Gyventojai įstaigų tinklalapiuose galės pareikšti savo nuomonę apie rengiamus teisės aktus.</i> Šios nuomonės ir pastabos elektroninėmis priemonėmis susistemintai bus pateikiamos savivaldybių tarybų nariams prieš priimant sprendimus.	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės 2012-2014 metų veiklos planas	<i>Siekiant kuo stipriau įtraukti gyventojus į Šiaulių regiono savivaldybių priimamų sprendimų svarstymą</i> , buvo pradėtas vykdyti ES struktūrinių fondų iš dalies finansuojamas projektas <i>„E. demokratija“</i> . Šio projekto įgyvendinimo metu bus sukurtos elektroninės priemonės savivaldybės institucijų rengiamų sprendimų projektams publikuoti, užtikrinant tiesiogines sąsajas su savivaldybių dokumentų valdymo sistemomis. <i>Gyventojai įstaigų tinklalapiuose galės pareikšti savo nuomonę apie rengiamus teisės aktus.</i> Šios nuomonės ir pastabos elektroninėmis priemonėmis susistemintai bus pateikiamos savivaldybių tarybų nariams prieš priimant sprendimus.	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės 2014-2016 metų veiklos planas	E-02-04 <i>Įdiegta el. demokratijos priemonių</i> – 2 vnt. (2013 m), 2 vnt. (2014 m.).	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės 2016-2018 metų veiklos planas.	2016 m. savivaldybės veiklos programos (Nr. 11) aprašymas. <i>04 uždavinys. Diegti Savivaldybės administracijoje modernias informacines sistemas.</i> <...> <i>Informacinių technologijų plėtra</i> , augančios technologinės galimybės leidžia optimizuoti įvairių sričių darbus bei <i>kurti ir plėtoti elektroninę valdžią.</i>	NĖRA

Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programos 2012-2014 m., 2014-2016 m. tikslų, susijusių su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, reglamentavimas

Programos tikslas	Užtikrinti Savivaldybės administracijos veiklos viešumą.	Kodas	03
<p>Tikslo aprašymas. Šiaulių rajono savivaldybė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos teisės aktais, <i>stengiasi visapusiškai informuoti bendruomenę apie savo veiklą</i>: Savivaldybėje priimami teisės aktai (Tarybos sprendimai, Administracijos direktoriaus įsakymai) nuo 2014 m. sausio 1 d., vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo (Žin., 2012, Nr. 118-5564) nuostatomis, privalės būti skelbiami Teisės aktų registre.</p> <p>Uždaviniui, informuoti rajono visuomenę, įgyvendinti formuluojamos šios <i>priemonės</i>:</p> <p>1. <i>Informacijos apie Savivaldybės veiklą skelbimas per Teisės aktų registrą, spaudą, regioninę televiziją.</i></p> <p>2. Informacijos apie Savivaldybės veiklą skelbimas Savivaldybės interneto svetainėje, Administracijos ir jos skyrių, seniūnijų stacionariose skelbimų lentose. Vadovaujantis Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. vasario 28 d. įsakymu Nr. T-17 „Dėl Rekomendacijų dėl atvirųjų elektroninių dokumentų standartų naudojimo teikiant viešąsias paslaugas gyventojams, valstybės institucijoms ir įstaigoms elektroninėmis priemonėmis keičiantis informacija patvirtinimo“ Savivaldybės interneto svetainėje <i>informacijos skelbimas naudojant atvirusius elektroninių dokumentų standartus</i>. Savivaldybės administracijoje įdiegta „vieno langelio“ principu veikianči elektroninių paslaugų sistema bei <i>elektroninės demokratijos paslaugų modulis</i>.</p> <p>3. Susitikimų su gyventojais organizavimas, pateikiant jiems informaciją apie Savivaldybės veiklą ir atsakant į jiems rūpimus klausimus (svarstant Savivaldybės ateinančių metų biudžetą, per žemdirbių susirinkimus, vykstančius Savivaldybės salėje, teikiant pirminę teisinę pagalbą vietose).</p> <p>4. Tiesioginės Šiaulių regiono televizijos laidos (laida „Sodžius“ ir kt.), kuriose dalyvauja Savivaldybės bei Administracijos vadovai ir pateikia aktualią informaciją Savivaldybės veiklos klausimais, atsako į gyventojų pateiktus klausimus.</p> <p>5. <i>Gyventojų kvietimas aktyviau dalyvauti</i> Savivaldybės veikloje: teikti siūlymus, siųsti juos elektroniniu paštu.</p> <p>Įgyvendinant Šiaulių rajono savivaldybės tarybos 2011 m. liepos 21 d. sprendimu Nr. T-231 patvirtintą 2011–2015 metų Šiaulių rajono savivaldybės tarybos kadencijos darbų programą, priimant svarbius Šiaulių rajonui sprendimus numatoma prieš tai tartis su rajono gyventojais, <i>informuojant juos per Savivaldybės interneto svetainę</i> arba per vietinę spaudą.</p>			
Programos tikslas	Tobulinti piliečių aptarnavimą Savivaldybėje	Kodas	04
<p>Savivaldybės administracijos direktoriaus 2012 m. balandžio 6 d. įsakymu Nr. A-442 (8.1) patvirtintos Asmenų aptarnavimo „vieno langelio principu“ ir informacijos teikimo Šiaulių rajono savivaldybės administracijoje taisyklės. Tikslui įgyvendinti numatomas uždavinys:</p> <p>– Užtikrinti tinkamą ir laiku piliečių aptarnavimą.</p> <p>Įgyvendinus projektą „Vieno langelio principo įgyvendinimas Šiaulių rajono savivaldybės administracijoje“ (VP1-4.3-VRM-01-V-01-046), parengtas ir patvirtintas administracinių paslaugų sąrašas patalpintas informacinėje dokumentų valdymo sistemoje. Pasikeitus teisės aktams, paslaugų aprašai yra atnaujinami.</p> <p><i>Priemonės:</i></p> <p>1.1. Tobulinti piliečių prašymų nagrinėjimo kontrolę.</p> <p>1.2. <i>Sudaryti sąlygas aktyviam rajono gyventojų bendravimui su vietos savivaldos institucijomis elektroniniu būdu.</i></p> <p>1.3. Organizuoti rajono gyventojų, įmonių ir organizacijų apklausą apie aptarnavimo Savivaldybėje kokybę.</p>			

Šaltinis: Šiaulių rajono savivaldybės 2012-2014 m. ir 2014-2016 m. veiklos programos.

**Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programos 2015-2017 m. tikslų, susijusių su piliečių
įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, reglamentavimas**

Programos tikslas	Užtikrinti Savivaldybės administracijos veiklos viešumą	Kodas	03
<p>Tikslo aprašymas.</p> <p>Šiaulių rajono savivaldybė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos teisės aktais, <i>stengiasi visapusiškai informuoti</i> bendruomenę apie savo veiklą: Savivaldybėje priimami norminiai teisės aktai (Tarybos sprendimai, Administracijos direktoriaus įsakymai) Mero potvarkiai (kuriuos skelbti privaloma pagal teisės aktus), vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo nuostatomis, skelbiami Teisės aktų registre.</p> <p>Uždaviniui, informuoti rajono visuomenę, įgyvendinti formuluojamos šios <i>priemonės</i>:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Informacijos apie Savivaldybės veiklą skelbimas <i>per Teisės aktų registrą, spaudą, regioninę televiziją.</i> 2. Informacijos apie Savivaldybės veiklą <i>skelbimas Savivaldybės interneto svetainėje</i>, Administracijos ir jos skyrių, seniūnijų stacionariose skelbimų lentose. Vadovaujantis Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. vasario 28 d. įsakymu Nr. T-17 „Dėl Rekomendacijų dėl atvirųjų elektroninių dokumentų standartų naudojimo teikiant viešąsias paslaugas gyventojams, valstybės institucijoms ir įstaigoms elektroninėmis priemonėmis keičiantis informacija patvirtinimo“ Savivaldybės interneto svetainėje <i>informacija skelbiama naudojant atvirosius elektroninių dokumentų standartus</i>. Savivaldybės administracijoje įdiegta „vieno langelio“ principu veikianči elektroninių paslaugų sistema bei <i>elektroninės demokratijos paslaugų modulis</i>. 3. Susitikimų su gyventojais organizavimas, pateikiant jiems informaciją apie Savivaldybės veiklą ir atsakant jiems rūpimus klausimus (svarstant Savivaldybės ateinančių metų biudžetą, per žemdirbių susirinkimus, vykstančius Savivaldybės salėje, teikiant pirminę teisinę pagalbą vietoje). 4. Savivaldybės bei Administracijos vadovų dalyvavimas Šiaulių regiono televizijos laidose (laida „Sodžius“ ir kt.), kuriose jie pateikia aktualią informaciją Savivaldybės veiklos klausimais, atsako į gyventojų pateiktus klausimus. 5. <i>Gyventojų kvietimas aktyviau dalyvauti</i> Savivaldybės veikloje: teikti siūlymus, siųsti juos elektroniniu paštu. <p>Įgyvendinant Šiaulių rajono savivaldybės tarybos 2011 m. liepos 21 d. sprendimu Nr. T-231 patvirtintą 2011–2015 metų Šiaulių rajono savivaldybės tarybos kadencijos darbų programą, priimant svarbius Šiaulių rajonui sprendimus numatoma prieš tai tartis su rajono gyventojais, <i>informuojant juos per Savivaldybės interneto svetainę</i> arba per vietinę spaudą.</p>			
Programos tikslas	Tobulinti piliečių aptarnavimą Savivaldybėje	Kodas	04
<p>Savivaldybės administracijos direktoriaus 2012 m. balandžio 6 d. įsakymu Nr. A-442 (8.1) patvirtintos Asmenų aptarnavimo „vieno langelio principu“ ir informacijos teikimo Šiaulių rajono savivaldybės administracijoje taisyklės. Tikslui įgyvendinti numatomas uždavinys:</p> <p>Užtikrinti tinkamą ir laiku piliečių aptarnavimą.</p> <p>Įgyvendinus projektą „Vieno langelio principo įgyvendinimas Šiaulių rajono savivaldybės administracijoje“ (VP1-4.3-VRM-01-V-01-046), parengtas ir patvirtintas administracinių paslaugų sąrašas patalpintas informacinėje dokumentų valdymo sistemoje. Pasikeitus teisės aktams, paslaugų aprašai yra atnaujinami.</p> <p><i>Priemonės:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tobulinti piliečių prašymų nagrinėjimo kontrolę. 2. <i>Sudaryti sąlygas aktyviam rajono gyventojų bendravimui su vietos savivaldos institucijomis elektroniniu būdu.</i> 3. Organizuoti rajono gyventojų, įmonių ir organizacijų apklausą apie aptarnavimo Savivaldybėje kokybę. 4. Dalyvauti projekte „Centralizuotas savivaldybių paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę“ Nr. (VP2-3.1-IVPK-08-V-01-001). 			

Šaltinis: Šiaulių rajono savivaldybės 2015-2017 m. veiklos programa.

**Šiaulių rajono savivaldybės veiklos programos 2016–2018 m. tikslų, susijusių su piliečių
įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu, reglamentavimas**

Programos tikslas	Užtikrinti Savivaldybės administracijos veiklos viešumą (kodas 01.03)	Kodas	03
<p>Tikslo aprašymas. Šiaulių rajono savivaldybė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos teisės aktais, <i>stengiasi visapusiškai informuoti bendruomenę apie savo veiklą</i>: Savivaldybėje priimami norminiai teisės aktai (Tarybos sprendimai, administracijos direktoriaus įsakymai, mero potvarkiai (kuriuos skelbti privaloma pagal teisės aktus), vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo nuostatomis, skelbiami Teisės aktų registre.</p> <p><i>Numatytos priemonės:</i> <i>Pirmoji priemonė. Skelbti informaciją apie Savivaldybės veiklą Teisės aktų registre, spaudoje, regioninėje televizijoje.</i> <i>Antroji priemonė. Skelbti informaciją apie Savivaldybės veiklą Savivaldybės interneto svetainėje, Administracijos ir jos skyrių, seniūnijų stacionariose skelbimų lentose.</i> Vadovaujantis Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2006 m. vasario 28 d. įsakymu Nr. T-17 „Dėl Rekomendacijų dėl atvirųjų elektroninių dokumentų standartų naudojimo teikiant viešąsias paslaugas gyventojams, valstybės institucijoms ir įstaigoms elektroninėmis priemonėmis keičiantis informacija patvirtinimo“, <i>Savivaldybės interneto svetainėje informacija skelbiama naudojant atvirusius elektroninių dokumentų standartus.</i> Savivaldybės administracijoje įdiegta „vieno langelio“ principu veikianči elektroninių paslaugų sistema bei elektroninės demokratijos paslaugų modulis.</p> <p><i>Trečioji priemonė.</i> Organizuoti susitikimus su gyventojais, pateikiant jiems informaciją apie Savivaldybės veiklą ir atsakant į jiems rūpimus klausimus (svarstant Savivaldybės ateinančių metų biudžetą, per žemdirbių susirinkimus, vykstančius Savivaldybės salėje, teikiant pirminę teisinę pagalbą vietose).</p> <p><i>Ketvirtoji priemonė.</i> Savivaldybės bei Administracijos vadovams dalyvauti Šiaulių regiono televizijos laidoje (laida „Sodžius“ ir kt.), kuriose jie pateiktų aktualią informaciją Savivaldybės veiklos klausimais, atsakytų į gyventojų pateiktus klausimus.</p> <p><i>Penktoji priemonė. Kviesti gyventojus aktyviau dalyvauti Savivaldybės veikloje:</i> teikti siūlymus, siųsti juos elektroniniu paštu.</p> <p>Įgyvendinant Šiaulių rajono savivaldybės tarybos valdančiosios koalicijos 2015–2019 metų veiklos programą, <i>numatoma vadovautis viešumo principu:</i> vykdoma tiesioginė Tarybos posėdžių transliacija internetu, viešam svarstymui pateikiami Tarybos sprendimų projektai, balsavimo rezultatai, informacija apie Savivaldybės veiklą, viešuosius pirkimus, vykdomus statybos ir remonto darbus rajone. Gyventojus numatoma skatinti aktyviai dalyvauti sprendžiant vietos problemas: rengti susitikimus su gyventojais dėl viešųjų erdvių tvarkymo, gyventojų apklausas dėl strateginių rajonui, konkrečiai vietovei, bendruomenei aktualių sprendimų.</p> <p>Numatomi vertinimo kriterijai: Organizuotų susitikimų su Šiaulių rajono gyventojais skaičius (kartą į ketvirtį kiekvienoje seniūnijoje); Organizuotų gyventojų apklausų skaičius (organizuoti gyventojų apklausą dėl konkrečios Savivaldybėje suteiktos paslaugos kokybės); Gyventojų pateiktų pasiūlymų Savivaldybės darbui gerinti skaičius (vnt.); Pateiktų dokumentų Teisės aktų registru per metus skaičius (iki 20 vnt.).</p>			
Programos tikslas	Tobulinti piliečių aptarnavimą Savivaldybėje (kodas 01 04)	Kodas	04
<p>Savivaldybės administracijos direktoriaus 2012 m. balandžio 6 d. įsakymu Nr. A-442 (8.1) patvirtintos Asmenų aptarnavimo „vieno langelio principu“ ir informacijos teikimo Šiaulių rajono savivaldybės administracijoje taisyklės. Tikslui įgyvendinti numatomas uždavinys – užtikrinti tinkamą ir laiku piliečių aptarnavimą.</p> <p>Įgyvendinus projektą „Vieno langelio principo įgyvendinimas Šiaulių rajono savivaldybės administracijoje“ (VP1-4.3-VRM-01-V-01-046), parengtas ir patvirtintas administracinių paslaugų sąrašas patalpintas informacinėje dokumentų valdymo sistemoje. Pasikeitus teisės aktams, paslaugų aprašai yra atnaujinami.</p> <p><i>Numatytos priemonės:</i> <i>Pirmoji priemonė.</i> Tobulinti piliečių prašymų nagrinėjimo kontrolę. <i>Antroji priemonė. Sudaryti sąlygas aktyviam rajono gyventojų bendravimui su vietos savivaldos institucijomis elektroniniu būdu.</i> <i>Trečioji priemonė.</i> Organizuoti rajono gyventojų, įmonių ir organizacijų apklausą apie aptarnavimo Savivaldybėje kokybę. <i>Ketvirtoji priemonė.</i> Įgyvendinus projektą „Centralizuotas savivaldybių paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę“ (VP2-3.1-IVPK-08-V-01-001), skatinti gyventojus naudotis elektroninėmis paslaugomis interneto portale „Elektroniniai valdžios vartai“.</p> <p>Numatomas vertinimo kriterijus – prašymų, į kuriuos atsakymai asmenims pateikti per įstatymais numatytus terminus, dalis tarp visų gautų prašymų (proc.).</p>			

Šaltinis: Šiaulių rajono savivaldybės 2016–2018 m. veiklos programa.

Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto savivaldybės mero veiklos ataskaitose

Dokumento pavadinimas	Dokumento tekstas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių miesto savivaldybės mero 2013 metų veiklos ataskaita	Praėjusiais metais <i>baigtas E-demokratijos projektas</i> , kurio dėka Savivaldybė atnaujino savo tinklalapį. Atnaujintas tinklalapis pakeitė ne tik savo dizainą, tačiau ir išplėtė funkcijų prasme, <i>gyventojams atsirado didesnės galimybės dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.</i>	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės mero 2014 metų veiklos ataskaita	2014 metais pradėjo veikti naujoji Šiaulių miesto savivaldybės interneto svetainė www.siauliai.lt . <i>Įdiegti ir išplėtoti e. demokratijos moduliai sudarė palankesnes sąlygas piliečiams susipažinti su savivaldybės veikla, joje vykstančiais procesais, dalyvauti teisės aktų svarstymuose, apklausose, pareikšti savo nuomonę forumuose, teikti pasiūlymus ir skundus. Skyriaus specialistų iniciatyva skelbtos apklausos, forumai ir diskusijos, nuolat prižiūrimas e. konsultavimo modulio funkcionavimas.</i> Paruošta interneto svetainės administravimo tvarka.	YRA
Šiaulių miesto savivaldybės mero 2015 metų veiklos ataskaita	-	NĖRA

Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus veiklos ataskaitose

Dokumento pavadinimas	Dokumento tekstas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2013 metų veiklos ataskaita	2013 m. vykdant projektą „Elektroninės demokratijos stiprinimas šiaulių mieste ir regione“ įdiegta nauja savivaldybės internetinė svetainė su nauja turinio valdymo sistema. Sistemoje <i>įdiegtas elektroninių posėdžių valdymas, vaizdo transliavimas ir archyvavimas, e. konsultavimas, e. apklausos, e. peticija ir e. darbotvarkės.</i> Sudarytos sąlygos transliuoti Tarybos posėdžius, <i>užtikrinant galimybę gyventojams susipažinti su sprendimų priėmimo eiga</i> ir savivaldybės darbo procesu, sudarytos galimybės balsavimų rezultatus pateikti savivaldybių tinklalapiuose iškart po balsavimo. <i>Elektroninės demokratijos priemonės suteikė papildomas galimybes gyventojams reikšti nuomonę</i> įvairiais savivaldybės gyvenimo klausimais, <i>teikti pastabas</i> dėl savivaldybės rengiamų teisės aktų projektų, ...	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2014 metų veiklos ataskaita	Įsisavinta nauja posėdžių valdymo sistema POVAS, <i>naudojama Tarybos sprendimų projektų publikavimui, posėdžių transliavimui ir visuomenės informavimui naujoje svetainėje e-demokratijos modulyje.</i> <...> 2014 metais sėkmingai funkcionavo naujoji Šiaulių miesto savivaldybės interneto svetainė www.siauliai.lt . <i>Įdiegti ir išplėtoti e. demokratijos moduliai sudarė palankesnes sąlygas piliečiams susipažinti su savivaldybės veikla, joje vykstančiais procesais, dalyvauti teisės aktų svarstymuose, apklausose, pareikšti savo nuomonę forumuose, teikti pasiūlymus ir skundus. Skyriaus specialistų iniciatyva skelbtos apklausos, forumai ir diskusijos, nuolat prižiūrimas e. konsultavimo modulio funkcionavimas.</i>	NĖRA
Šiaulių miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2015 metų veiklos ataskaita	Savivaldybė, rengdama naują Šiaulių miesto strategiją vadovaujasi atvirumo ir partnerystės principu, kai savivaldybės tikslai ir būdai tikslams pasiekti yra nustatomi kartu, konsultuojantis su miesto gyventojais. <...> <i>Siekiant įtraukti daugiau šiauliečių į vykstantį procesą, Savivaldybės administracija įtraukė visus aktyvius miesto gyventojus prašydama teikti savo pasiūlymus dėl kuriamos naujos strategijos.</i> <...> 2015 metais sėkmingai funkcionavo Šiaulių miesto savivaldybės interneto svetainė www.siauliai.lt . <i>Įdiegti ir išplėtoti e. demokratijos moduliai sudarė palankesnes sąlygas piliečiams susipažinti su Savivaldybės vykdoma veikla, joje vykstančiais procesais, dalyvauti teisės aktų svarstymuose, apklausose, pareikšti savo nuomonę forumuose, teikti pasiūlymus ir skundus.</i>	NĖRA

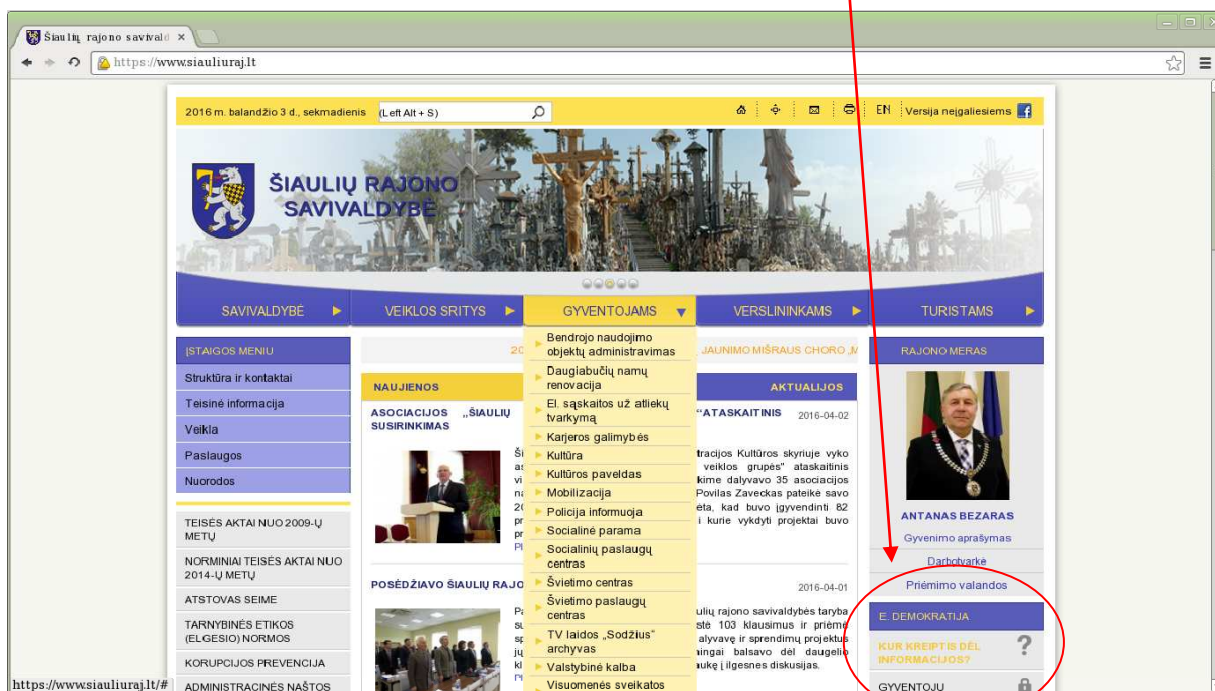
Piliečių įtraukimas į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu reglamentavimas Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir administracijos veiklos ataskaitose

Dokumento pavadinimas	Dokumento tekstas	Įtraukimas e. dalyvavimu
Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2013 metų veiklos ataskaita	„Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ (279 122,80 Lt. Europos sąjungos parama). <...> <i>Šio projekto tikslas – įgyvendinti elektroninės demokratijos sistemą, stiprinant savivaldybės veiklos skaidrumą, efektyvumą ir visuomenės bendruomeniškumą.</i>	NĖRA
Šiaulių rajono savivaldybės mero, administracijos direktoriaus ir savivaldybės administracijos 2014 metų veiklos ataskaita	-	NĖRA
Šiaulių rajono savivaldybės mero 2015 metų veiklos ataskaita	Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 20 straipsnio 3 dalimi, Savivaldybės meras rūpinasi, kad: <...> 3) <i>būtų sudarytos tinkamos prielaidos ir galimybės gyvenamųjų vietovių bendruomenės narius įtraukti į vietos reikalų tvarkymą; <...></i>	NĖRA
Šiaulių rajono savivaldybės administracijos direktoriaus ir Šiaulių rajono savivaldybės administracijos 2015 metų veiklos ataskaitos	2015 m. seniūnijos veiklos prioritetais buvo vietos savivaldos stiprinimas seniūnijoje, <i>gyventojų įtraukimas į valdymą</i> , greitas seniūnijos gyventojų aptarnavimas bei operatyvus reagavimas į žodžiu ar raštu pateiktas jų problemas. <...> 2015 m. Kužių seniūnijos veiklos prioritetas – <i>gyventojų įtraukimas į savivaldybės valdymą</i> , jų pilietiškumo, atsakomybės už švarią ir sveiką aplinką ugdymas, sveikos gyvensenos skatinimas ir kokybiškas viešojo administravimo funkcijų įgyvendinimas.	NĖRA

Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono savivaldybių tinklalapių vaizdas nešiojamo kompiuterio ekrane

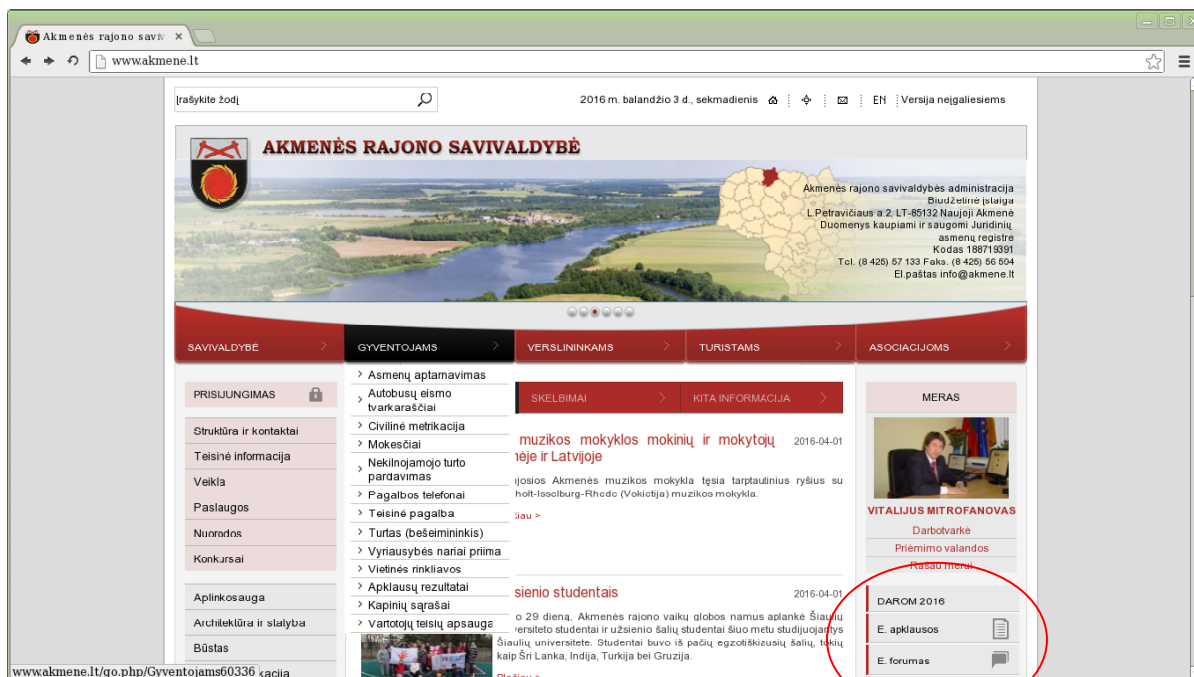

E. demokratijos įrankių modulis Portalas (menu)

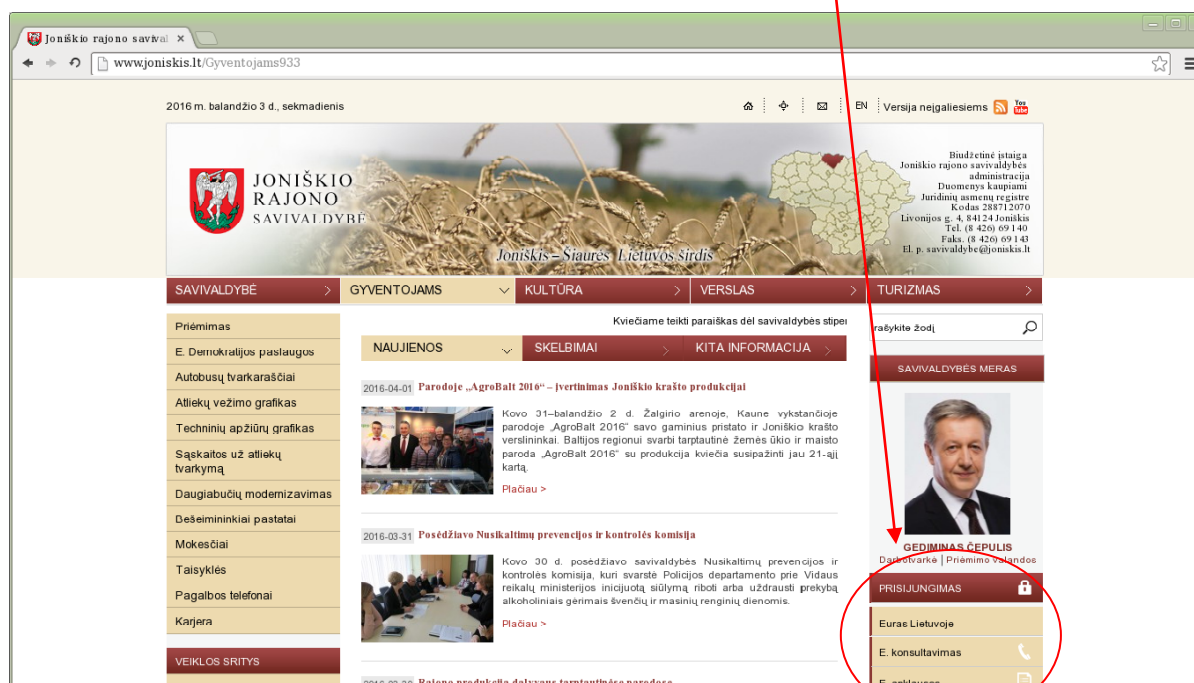

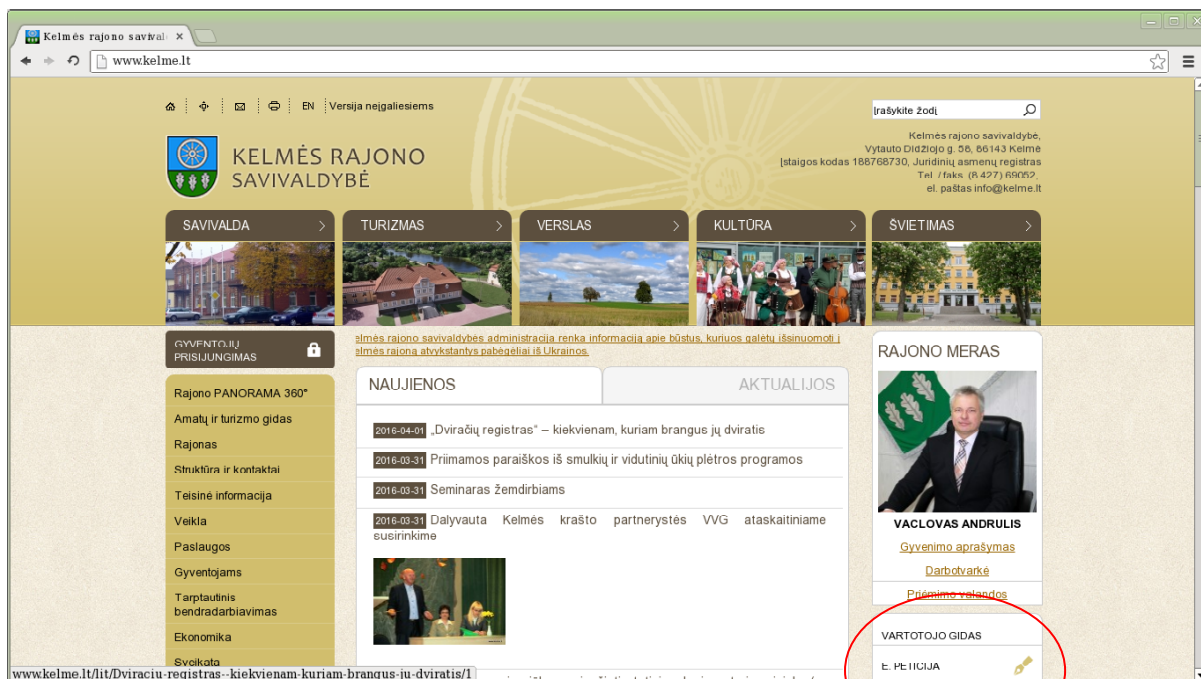
Akmenės rajono ir Joniškio rajono savivaldybių tinklalapių vaizdas nešiojamo kompiuterio ekrane

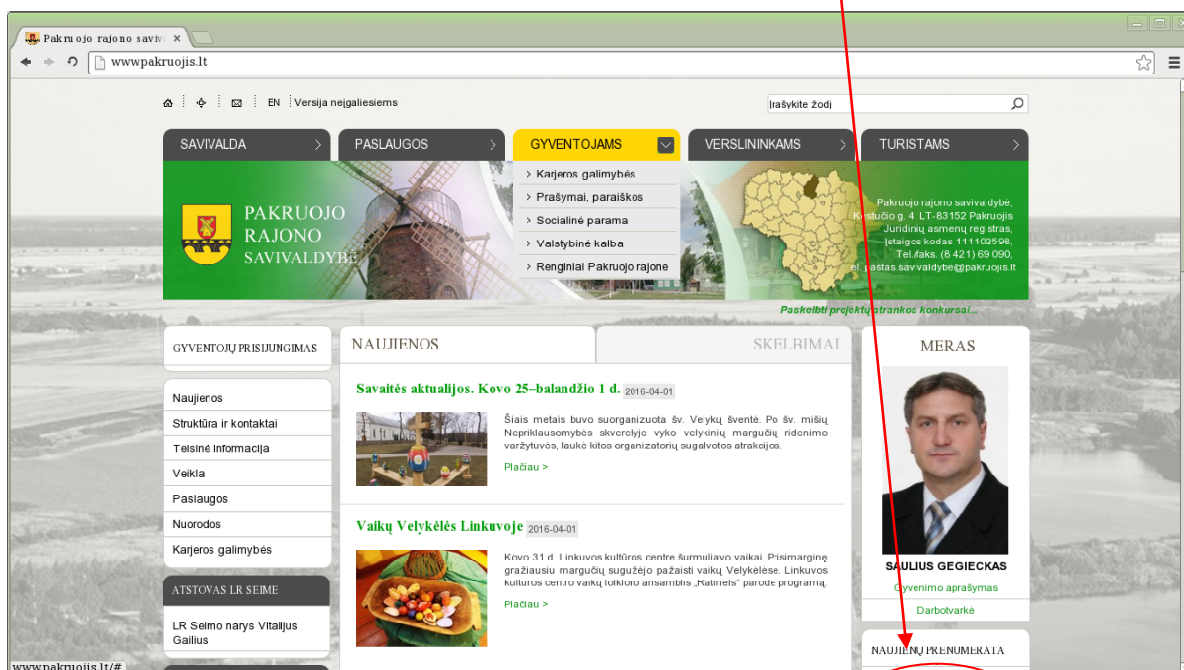
E. demokratijos įrankių modulių Portalas (menu)

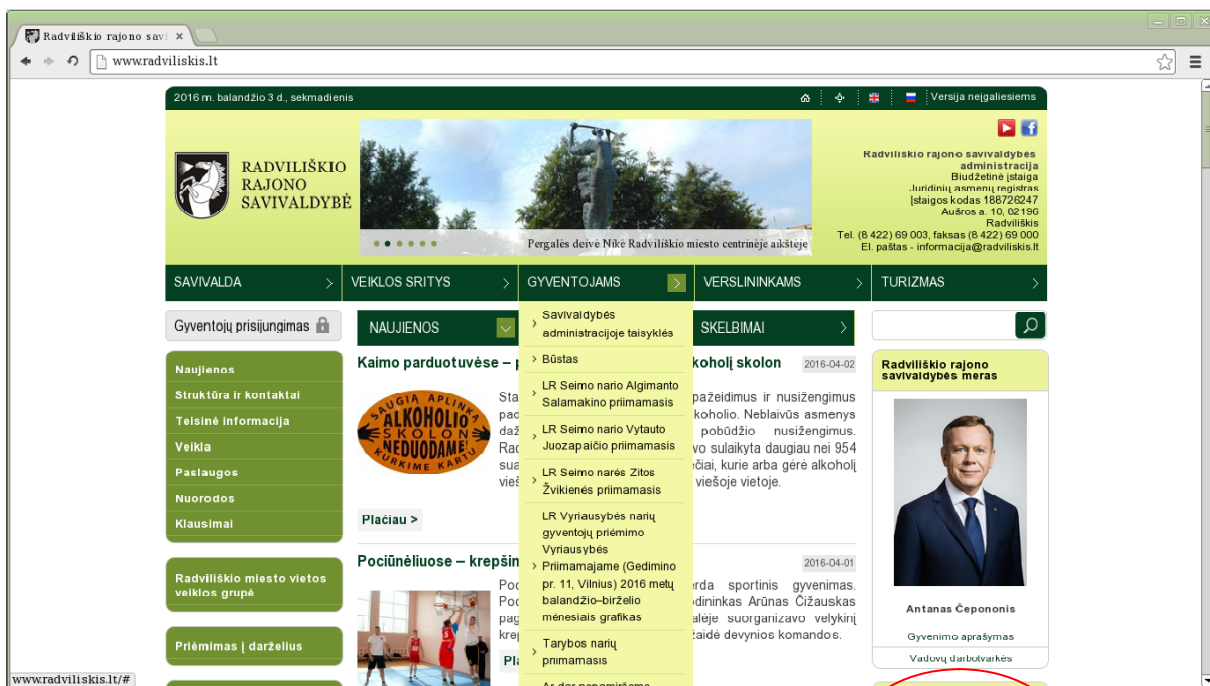
Kelmės rajono ir Joniškio rajono savivaldybių tinklalapių vaizdas nešiojamo kompiuterio ekrane

E. demokratijos įrankių modulių Portalas (menu)

Radviliškio rajono savivaldybės tinklalapio vaizdas nešiojamo kompiuterio ekrane

E. demokratijos įrankių modulių Portalas (menu)

„Vartotojo gidas“ modulyje nurodytas e. demokratijos meniu

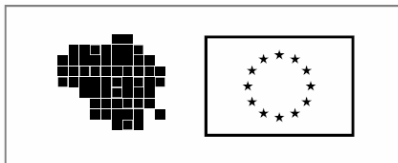
Elektroninės demokratijos priemonės, skirtos bendravimui tarp piliečių ir savivaldybės tarnautojų bei gyventojų dalyvavimui sprendimų priėmime, apima:

Gyventojų prisijungimas	
E. konsultavimas	
E. apklausos	
E. peticija	
E. forumas	
E. skundai	
Posėdžių transliacija	
Posėdžių klausimai	

Šaltinis: Šiaulių miesto savivaldybės tinklalapis

Projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ I techninės dalies dokumentacija

Atviro konkurso sąlygų 8 priedas

INTERNETO SVETAINIŲ (SU TURINIO VALDYMO SISTEMOMIS IR REIKALINGA PROGRAMINE ĮRANGA) SUKŪRIMO IR ĮDIEGIMO PASLAUGOS PIRKIMO TECHNINĖ UŽDUOTIS

I. BENDRA INFORMACIJA

Projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ tikslas - įgyvendinti Šiaulių miesto ir regiono elektroninės demokratijos sistemą, stiprinant savivaldybių veiklos skaidrumą, efektyvumą ir visuomenės bendruomeniškumą. Projekto metu planuojama įgyvendinti rengiamų ir priimamų teisės aktų perkėlimą į elektroninę terpę, jų aktualizavimą ir pateikimą administracijų internetiniuose tinklalapiuose bei kitose teisės aktų paieškos sistemose, užtikrinant patogų paieškos mechanizmą. Teisės aktų publikavimo sistema taip pat bus pritaikyta rengiamų sprendimų projektų publikavimui, užtikrinant tiesiogines sąsajas su įstaigų dokumentų valdymo sistemomis. Bus sudarytos sąlygos transliuoti Savivaldos tarybų posėdžius, užtikrinant galimybę gyventojams susipažinti su sprendimų priėmimo eiga ir regiono politikų darbo procesu, sudarytos galimybės balsavimų rezultatus pateikti savivaldybių tinklalapiuose realiu laiku, iškart po balsavimo. Projekto tikslinė grupė – savivaldybių politikai, tarnautojai, bendruomenių nariai. Elektroninės demokratijos priemonės suteiks papildomas galimybes gyventojams reikšti nuomonę įvairiais savivaldybės gyvenimo klausimais, teikti pastabas dėl vietos valdžios institucijų rengiamų teisės aktų, susipažinti su aktualia, operatyvia ir lengvai pasiekama informacija apie vietos valdžios institucijų rengiamus ir priimtus sprendimus, diskutuoti, keistis nuomonėmis. Įgyvendinus projektą bus paremtos 7 savivaldybių darbo procesų viešinimo elektroninėje terpėje įgyvendinimo paslaugos: 7 savivaldybėse atnaujintos (sukurtos) internetinės svetainės pagal galiojančius teisės aktus; atnaujintos ar sukurtos 7 savivaldybių Tarybų posėdžių transliavimo ir priimtų sprendimų pateikimo interneto svetainėse sistemos. Įdiegtų paslaugų pagalba bus atliekamos apklausos, kad įvertinti kaip siekiamas rezultatas – sukurtų elektroninių paslaugų vartotojų, teigiamai vertinančių šias elektrones paslaugas, dalis (po 2 metų nuo atitinkamų elektroninių paslaugų sukūrimo) (70 %).

I. SUTARTIES TIKSLAI IR LAUKIAMŲ REZULTATAI

Bendras sutarties įgyvendinimo tikslas – sukurti ir įdiegti 7 (septynioms) savivaldybėms interneto svetaines vadovaujantis projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ tikslais ir uždaviniais.

Paslaugų sutarties įgyvendinimo metu laukiami rezultatai: sukurtos ir įdiegtos 7 (septynios) savivaldybių internetinės svetainės (su turinio valdymo sistemomis).

II. REIKALAVIMAI INTERNETO SVETAINEI

1. Internetinė svetainė (toliau - Portalas) turi būti realizuota turinio valdymo sistemos (toliau - TVS) modelio pagalba.
2. Portalas turi pilnai atitikti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 18 d. nutarimui Nr. 480 „Dėl bendrųjų reikalavimų valstybės institucijų interneto svetainėms patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 38-1739, 2011, Nr. 8-352) keliamus reikalavimus.
3. Portalas turi būti sukurtas PHP 5.0 programavimo kalba ar lygiaverte, o visa tinklalapio informacija turi būti saugoma reliacinėje duomenų bazėje. Programinis kodas turi būti atskirtas nuo dizaino ir turinio.
4. TVS administravimą turi būti galima atlikti Microsoft Internet Explorer, Mozilla Firefox ar kitomis lygiavertėmis naršyklėmis.
5. Portale turi būti naudojamas CSS stilių formatavimas.
6. Portalas turi atitikti W3C standartus.
7. Turi būti galimybė Portalo meniu atvaizduoti DHTML arba Java Script meniu pagalba.
8. Portalo redaktoriaus (paprasto administratoriaus) sąsaja turi būti patogi vartotojui (nesudėtinga). Sistemos administratorius turi turėti valdymo sąsaja, su pilnomis svetainės redagavimo funkcijomis. Portalo redaktoriaus administravimo sistemos naudotojas turi turėti galimybę redaguoti tik jam priskirtą informaciją. Informacija turi būti redaguojama žemiau aprašytu teksto redaktoriumi (23 punktas). Atskiriems elementams redaguoti, turi būti pritaikyta sąsaja (įterpti reikiami laukai, pvz. nuotraukų galerija, naujienos, peticijos ir kt.).
9. Turi būti sukurta aiški Portalo vartotojų, redaktorių, administratorių ir kitų naudotojų prieigos teisių valdymo sistema, kuri turi būti suderinta su Perkančiąja organizacija.
10. Kuriant Portalą privaloma atlikti jo integraciją su Perkančiosios organizacijos ir savivaldybių dokumentų valdymo ir dokumentų publikavimo sistemomis.
11. Turi būti duomenų bazės ir Portalo informacijos automatinis atsarginis kopijavimas. Aprašyta ir suderinta su Perkančiąja organizacija duomenų atstatymo iš atsarginių kopijų procedūra.
12. Portale privalo būti nuoroda į Portalo bendrąją vartotojo instrukciją (joje privaloma nurodyti Portalo paskirtį, pagrindinių įrankių, reikalingų Portalo vartotojui, paaiškinimus ir naudojimo specifiką bei kitą informaciją, kurią nurodys Perkančioji organizacija ir savivaldybės). Kiekviename modulyje privalo būti pagalbos meniu su pagrindine modulio informacija ir trumpa naudojimo instrukcija.
13. Turi būti užtikrinta galimybė Perkančiosios organizacijos administratoriui kurti naujus modulius ir elektrones

paslaugas Portale.

14. Kiekvieno puslapio antraštė turi būti kuriama automatiškai pagal straipsnio pavadinimą. Turi būti galimybė straipsniams priskirti žymes (angl. tags).

15. Turi būti galimybė maketuoti Portalo bet kurį puslapį:

15.1.pakeisti aktualiausių informacijos blokų padėtį;

15.2.įkelti/panaikinti papildomus blokus;

15.3.galimybė blokuose įkelti paveikslėlius, video, ir kt.

15.4.naikinti ir įtraukti naujus meniu punktus, keisti juos vietomis (išdėstymo tvarką).

16. Portalo administratorius turi turėti galimybę tam tikrą informaciją padaryti prieinamą tik paskirtiems naudotojams, naudojant slaptažodžius.

17. Turi būti galimybė sukurti nuorodą į vaizdo/garso įrašų pateikimą.

18. Portalo dizainas turi būti unikalus kiekvienai savivaldybei, ruošiamas kartu su Perkančiąja organizacija ir įvertinant jos bei kitų savivaldybių pageidavimus, perduodant nuosavybės teises į sukurtą dizainą ir jo elementus. Perkančiajai organizacijai perduoti visų dizaino elementų išeities failus (cdr. ir kt. formatais). Minėti failai privalo būti pateikti Perkančiajai organizacijai kartu su paslaugos priėmimo – perdavimo aktu.

19. Galutiniame Portalo dizaine turi būti galimybė panaudoti dinaminis elementus (angl. flash).

20. Portale turi būti realizuotas šis funkcionalumas:

20.1.spausdinimo funkcija;

20.2.informacijos sklaida socialiniuose tinkluose (Facebook, Twitter ir t. t.);

20.3.paieška;

20.4.automatiškai atsinaujinantis Portalo planas (struktūra);

20.5.Portalo lankytojų lankomumo statistikos kaupimas ir peržiūra;

20.6.pritaikymas neįgaliesiems (privaloma vadovautis Neįgaliesiems pritaikytų Interneto tinklalapių kūrimo, testavimo ir įvertinimo metodinėmis rekomendacijomis, patvirtintomis Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2004 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. T-40);

20.7.galimybė pateikti turinį skirtingomis kalbomis. Informacijos pateikimas skirtingomis kalbomis turi būti nepriklausomas, t. y. turi būti numatyta, kad Portalo struktūra (menu) skirtingomis kalbomis gali skirtis. Portalo turinys turi būti pateiktas lietuvių ir anglų kalbomis. Turi būti numatyta galimybė administratoriui įvesti papildomas Portalo turinio kalbas (ne mažiau kaip 5 kalbas);

20.8.turi būti galimybė lankytojams registruotis į Portalą TVS pagalba;

20.9.turi būti galimybė nustatyti kokią informaciją reikia užpildyti registruojantis į Portalą;

20.10. pamiršus slaptažodį turi būti numatyta slaptažodžio atnaujinimo funkcija el. paštu.

21. Paslaugos teikėjas turės atlikti šias su Portalo realizavimu susijusias paslaugas:

21.1.įdiegti Portalą Perkančiosios organizacijos pateiktoje tarnybinėje stotyje;

21.2.paruošti Portalo dizainą bei jį įkelti;

21.3.apmokyti dirbti su TVS Perkančiosios organizacijos ir savivaldybių įgaliotus asmenis (mokymai turi būti vykdomi lietuvių kalba savivaldybių patalpose kiekvienai savivaldybei atskirai):

21.3.1. Sistemos administratorių (2-3 asmenis iš kiekvienos savivaldybės atskirai, mokymų trukmė - 16 val.);

21.3.2. Registruotus vartotojus (25-35 asmenis iš kiekvienos savivaldybės atskirai, mokymų trukmė – 8 val., turėtų būti sudarytos ne mažiau kaip 2 mokymų grupės);

21.4.parengti bei pateikti detalias ir aktualias TVS administravimo instrukcijas lietuvių kalba (popierines ir elektronines versijas) kiekvienam apmokytam asmeniui (apmokymu metu) ir vieną kopiją Perkančiajai organizacijai kartu su paslaugos priėmimo-perdavimo aktu. Tikslus mokymų laikas, vieta ir turinys turi būti suderintas su Perkančiąja organizacija ir savivaldybėmis. Tiekėjas turi aprūpinti visa mokymams reikalinga kompiuterine, programine ar kita įranga bei mokomąją medžiagą;

21.5.suteikti Perkančiajai organizacijai ir savivaldybėms (kiekvienai atskirai) po 3 (tris) konsultacijas Paslaugų suteikimo vietose (žr. 41.1 punktą) po Paslaugų suteikimo, kurių kiekvienos trukmė būtų ne mažiau 4 val. Konsultacijas suteikti ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo raštinio Perkančiosios organizacijos ar savivaldybių kreipimosi.

21.6. atlikti aktualios informacijos (taip pat ir iš senų interneto svetainių), suderintos su Perkančiąja organizacija ir savivaldybėmis, perkėlimą ir Portalo testavimą bei bandomąją eksploataciją.

22. Reikalavimai TVS administravimo sąsajai:

22.1.administravimo sąsaja turi būti patogi (nesudėtinga);

22.2.turinio ir Portalo išvaizdai redaguoti neturi reikėti naudoti papildomos programinės įrangos;

22.3.turi būti numatyta galimybė įdiegti papildomas funkcijas, nstabdant Portalo veikimo;

22.4.turi būti Portalo naudotojų registras, standartinių teisių pasirinkimas, naudotojų teisių objektams (galimybė nustatyti naudotojams teises tik koreguoti tam tikrą Portalo sritį) ir TVS leistinių funkcijų priskyrimas;

22.5.turi būti ribojamos funkcijų koregavimo teisės; leistini veiksmai:

22.5.1. tik peržiūrėti;

22.5.2. redaguoti;

22.5.3. trinti;

22.6.turi būti galimybė keisti administravimo teises;

22.7.turi būti tekstų stiliaus (CSS) redagavimo, peržiūros priemonė, su teksto valdymo galimybėmis:

22.7.1. redaguoti;

22.7.2. šalinti;

22.7.3. sukurti naujus stilius;

22.7.4. keisti šriftą;

22.7.5. dydį;

22.7.6. spalvą;

22.7.7. storį;

22.7.8. lygiavimą;

22.7.9. transformavimą.

23. Reikalavimai teksto redaktoriui:

- 23.1. redagavimo aplinka turi būti artima Microsoft Word ar kitų lygiaverčių programų aplinkai;
- 23.2. informacija turi būti lengvai (tame tarpe naudojant standartines operacinės sistemos kopijavimo ir įkelties funkcijas) perkeliama iš Microsoft Office, OpenOffice ir kitų lygiaverčių programų;
- 23.3. turi būti galimybė administratoriui nustatyti kokių intervalu yra išsaugomas TVS redaguojamas tekstas, „automatinis saugojimas“ funkcija;
- 23.4. turi būti papildoma galimybė pašalinti (panaikinti) visus ankstesnius dokumentų tekstų formato nustatymus;
- 23.5. turi būti lentelių kūrimo, jų redagavimo ir lentelės bei jos langelių formatavimo funkcijos;
- 23.6. turi būti galimybė kurti įvairias nuorodas (į kitą puslapį, dokumentą, kitą svetainę, el. pašto adresą);
- 23.7. turi būti įgyvendintas paveikslėlių įkėlimas į tekstą, naudojant paveikslėlių paieškos-naršymo langą;
- 23.8. turi būti galimybė administratoriui keisti paveiksluko dydį;
- 23.9. turi būti galimybė formatuoti įkeltą paveiksluką, atliekant:
  - 23.9.1. lygiavimo keitimus;
  - 23.9.2. apvado keitimus;
  - 23.9.3. teksto atstumą nuo paveiksluko;
  - 23.9.4. paveikslėlio aprašo (komentarą) suteikimą, kuris būtų matomas tinklalapio peržiūros režime, užvedus ant paveikslėlio pelytės indikatorių.
- 23.10. redaktoriuje turi būti galimybė tiesiogiai redaguoti patį HTML kodą.

24. Reikalavimai „Pranešimai spaudai“ moduliui:

- 24.1. turi būti galimybė administratoriui publikuoti, redaguoti pranešimus spaudai ir sustabdyti jų publikavimą;
- 24.2. turi būti galimybė administratoriui nustatyti pranešimą kaip viešą (publikuojamą) arba jį paslėpti;
- 24.3. turi būti galimybė nustatyti publikavimo terminus (nuo ir iki) ir, esant poreikiui, pratęsti publikavimo terminus;
- 24.4. turi būti galimybė administratoriui formatuoti pranešimo tekstą tekstinio redaktoriaus galimybėmis, pridėti pranešimui paveikslėlį ar kitokį priedą (doc., pdf., ppt., zip. ir kiti formatai);
- 24.5. turi būti galimybė administratoriui atlikti pranešimų paiešką pagal datą, kategoriją, raktinį žodį;
- 24.6. turi būti galimybė svetainės vartotojo sąsajoje pranešimus pateikti su naujienų pavadinimais, veikiančiomis kaip nuoroda į visą pranešimo tekstą bei, esant poreikiui, trumpomis santraukomis;
- 24.7. turi būti galimybė automatiškai archyvuoti pranešimus;
- 24.8. turi būti galimybė autentifikuotam vartotojui komentuoti pranešimus;
- 24.9. turi būti galimybė įdiegti komentavimą iš socialinių tinklų (pvz.: Facebook).

25. Reikalavimai „Paveikslukų“ ir „Dokumentų“ moduliams:

- 25.1. turi būti kaupiamos visos Portale pateikiamos nuotraukos ir dokumentų failai, video, animacijos ar kitokia garsinė informacija;
- 25.2. turi būti įdiegtas galerijų formavimo mechanizmas;
- 25.3. turi būti galimybė administratoriui nustatyti maksimalų įkeliamo dokumento ar paveiksluko dydį;
- 25.4. turi būti galimybė peržiūrėti išdidintą paveiksluką / dokumentą atsidarančiame naujame lange;
- 25.5. turi būti galimybė 25.1 punkte išvardintus dokumentus ar vaizdinę bei garsinę informaciją rūšiuoti;
- 25.6. informacija turi būti saugoma sugrupuota.

26. Reikalavimai „Aktualijų siuntimas el. paštu“ ir RSS moduliui:

- 26.1. turi būti sudaryta galimybė Portalo lankytojams prenumeruoti/atsisakyti aktualijų (naujienų) gavimą el. paštu, nurodant dominančias naujienų kategorijas;
- 26.2. užsakymo lange turi būti vykdomas el. pašto adreso sintaksės teisingumo tikrinimas ir įvedus neteisingą adresą, lankytoji neleidžiama užbaigti užsakymo;
- 26.3. užsakius naujienas, lankytojas turėtų gauti el. laišką, kuriame yra užsakymo santrauka ir nuoroda užsakymo patvirtinimui;
- 26.4. atsiradus užsakytai naujienai/aktualijai, lankytojas turi gauti jos santrauką el. paštu ir nuorodą į pilną naujienos tekstą svetainėje;
- 26.5. kiekviename laiške prenumeratoriui taip pat pateikiama nuoroda, skirta prenumeratos atsisakymui;
- 26.6. modulyje turi būti numatyta galimybė administratoriui turinio valdymo sistemoje paspausti mygtuką „Siųsti prenumeratoriams“;
- 26.7. modulyje turi būti numatyta galimybė sukurti automatinį naujienų siuntimo šabloną, kuriame galima nustatyti naujienų laiško siuntimo periodiškumą (kasdien, pasirinktomis dienomis, kas savaitę, kas mėnesį);
- 26.8. sistemos administratorius turi turėti galimybę ištrinti užsiregistravusius naudotojus;
- 26.9. turi būti įgyvendintas statistikos peržiūrėjimas, atvaizduojant kiek lankytojų užsiregistravo/atsisakė registracijos einamąjį mėnesį; kiek iš viso yra užsiregistravusių lankytojų;
- 26.10. turi būti realizuota galimybė turėti daugiau kaip vieną RSS kanalą ar kanalų grupę;
- 26.11. turi būti galimybė valdyti RSS kanalus, pateikiančius naujienas, aktualijas ir kitą atsinaujinančią informaciją.

27. Reikalavimai „e-Konsultavimas“ moduliui:

- 27.1. turi būti galimybė administratoriui įvesti naują klausimų kategoriją;
- 27.2. turi būti galimybė (lankytoji, registruotam vartotojui ir administratoriui) įvesti naują klausimą;
- 27.3. turi būti galimybė (lankytoji, registruotam vartotojui ir administratoriui) matyti visas klausimo kategorijas;
- 27.4. turi būti galimybė (administratoriui ir registruotam vartotojui) matyti visus klausimus ir atsakymus, pagal klausimo kategoriją;
- 27.5. turi būti galimybė (administratoriui) redaguoti kategorijos pavadinimą ir jį ištrinti;
- 27.6. turi būti galimybė (administratoriui) redaguoti klausimą ir jį ištrinti;
- 27.7. turi būti galimybė (administratoriui ir registruotam vartotojui) atsakyti į naujus klausimus;

- 27.8.turi būti galimybė administratoriui atlikti rūšiavimą: atsakyti/neatsakyti klausimais;
- 27.9.turi būti galimybė administratoriui pažymėti rododus/nerododus klausimus;
- 27.10. turi būti galimybė administratoriui peradresuoti naują klausimą registruotam vartotojui atsakymo įrašymui.

28. Reikalavimai „e-Apklausa“ moduliui:

- 28.1. turi būti galimybė rengti sudėtingas apklauso formas, kur lankytojai galės pareikšti savo nuomonę;
- 28.2. turi būti galimybė administratoriui sukurti naują apklauso klausimą su atsakymų variantais bei galimybę lankytojams įrašyti savo atsakymo variantą;
- 28.3. turi būti galimybė parengti anketą su eile klausimų, kurie gali turėti keletą atsakymų variantų;
- 28.4. turi būti galimybė administratoriui nustatyti galimų pasirinkti apklauso klausimo atsakymų kiekį (vienas iš kelių arba keli iš kelių);
- 28.5. turi būti galimybė administratoriui nustatyti datą, nuo kurios apklausa rodoma svetainėje kaip aktyvi;
- 28.6. turi būti galimybė administratoriui nustatyti datą, iki kurios apklausa rodoma svetainėje kaip aktyvi; nuo šios datos apklausa tampa neaktyvi ir persikelia į apklausų archyvą;
- 28.7. turi būti galimybė administratoriui matyti visą sukurtų apklausų sąrašą, kuris saugomas duomenų bazėje;
- 28.8. matyti kiekvienos apklauso rezultatus grafine išraiška;
- 28.9. lankytojui užpildžius anketą rezultatai turi būti pateikiami administratoriui;
- 28.10. turi būti galimybė lankytojui balsuoti atsakant į aktyvios apklauso klausimą, t. y. pasirenkant vieną iš kelių arba kelis iš kelių atsakymų variantus, priklausomai nuo administratoriaus atliktų apklauso nustatymų;
- 28.11. turi būti galimybė lankytojui matyti apklauso balsavimo rezultatus grafine išraiška;
- 28.12. turi būti apribota galimybė lankytojui balsuoti tik vieną kartą, ribojimą realizuojant IP tikrinimu bei COOKIES apsauga;
- 28.13. turi būti numatyta galimybė susiformuoti apklauso rezultatų ataskaitą.

29. Reikalavimai „Teisės aktai ir projektai“ moduliui:

- 29.1.galimybė prisegti dokumentus, išrenkant juos iš Perkančiosios organizacijos ir savivaldybių (kiekvienai atskirai) naudojamų dokumentų valdymo sistemų, dokumentų publikavimo sistemų ir TAPIS (LR Seimo dokumentų publikavimo sistema) panaudojant žiniatinklio paslaugas (angl. web service) ar lygiavertę technologiją;
- 29.2.teisės aktų ar jų projektų pateikimas Portalo lankytojams lentelės arba sąrašo formatu su galimybę pateikti į teisės akto peržiūrą;
- 29.3.teisės akto peržiūra susideda iš:
  - 29.3.1. teisės akto metaduomenų;
  - 29.3.2. informacijos apie galimą teisės akto svarstymą (jei teisės aktas buvo svarstomas kituose organizacijos posėdžiuose, būtina pateikti svarstymo rezultatus);
  - 29.3.3. identifiкуotų naudotojų balsavimo rezultatų;
  - 29.3.4. galimybės atvaizduoti identifiкуotų naudotojų komentarus.
- 29.4.konkrečios savivaldybės teisės aktų arba jų projektų sąrašas turi būti pateikiamas iš šių šaltinių:
  - 29.4.1. konkrečios savivaldybės dokumentų valdymo sistemos, naudojant žiniatinklio paslaugas (angl. web service) ar lygiavertę technologiją;
  - 29.4.2. rankiniu būdu įvesti teisės aktai naudojant PVP administravimo funkciją.
- 29.5.teisės aktų paieška pagal kriterijus:
  - 29.5.1. pavadinimą;
  - 29.5.2. priėmimo datą;
  - 29.5.3. teisės akto numerį.

30. Reikalavimai teisės aktų komentavimo procesui:

- 30.1.identifiкуotas naudotojas turi turėti galimybę pridėti teisės akto projektą prie „Gyventojų paskyros“. Ši funkcija toliau vadinama „Mano teisės aktai“:
  - 30.1.1. „Mano teisės aktai“ paskyroje matomi tik identifiкуoto naudotojo pridėti teisės aktai;
  - 30.1.2. pasikeitus teisės akto būklei naudotojai, kurie buvo pridėję teisės aktą prie „Mano teisės aktai“ paskyros galės matyti teisės akto būklės pasikeitimą;
  - 30.1.3. identifiкуotas naudotojas bet kada gali pašalinti teisės aktą iš „Mano teisės aktai“ sąrašo;
- 30.2.Balsavimas dėl teisės aktų projektų:
  - 30.2.1. turi būti galimybė identifiкуotam naudotojui balsuoti „už“, „prieš“, „susilaikau“ dėl teisės akto projekto;
  - 30.2.2. balsavimo rezultatai turi būti atvaizduojami tekstiniu formatu;
- 30.3.Teisės aktų komentavimas:
  - 30.3.1. turi būti galimybė komentuoti teisės akto projektus;
  - 30.3.2. turi būti galimybė peržiūrėti teisės aktų projektų komentarus teisės akto rengėjui bei tarybai, svarstančiai teisės akto projektą posėdyje.

31. Reikalavimai „e-Peticija“ moduliui:

- 31.1.Privalomi laukai:
  - 31.1.1. peticijos pavadinimas;
  - 31.1.2. peticijos tema (pasirenkama iš sąrašo);
  - 31.1.3. trumpas peticijos aprašymas (iki 200 simbolių);
  - 31.1.4. prisegtos bylos (iki 20 bylų);
  - 31.1.5. posėdis, kuriam teikiama peticija (pasirenkama iš sąrašo).
- 31.2.Gyventojų peticijos būklės:
  - 31.2.1. pateikta (kai peticija yra pateikta, bet dar nepatvirtinta posėdžio sekretoriaus ar pirmininko);
  - 31.2.2. priimta (kai posėdžio pirmininkas ar sekretorius įtraukia peticiją į posėdžio klausimus);
  - 31.2.3. atmesta (kai posėdžio pirmininkas ar sekretorius atmeta peticiją pažymėjęs atmetimo priežastį);
- 31.3.Peticijos turi būti saugomos organizacijos dokumentų valdymo sistemoje;

- 31.4. Gyventojo peticijos pateikimo žingsniai:
- 31.4.1. identifiкуotas naudotojas „Gyventojo paskyroje“ gali pateikti peticiją naudodamas „Mano peticijos“ prieigą;
  - 31.4.2. naudotojas privalo užpildyti visus „e-Peticija“ laukus;
  - 31.4.3. po patvirtinimo peticijos duomenys patenka posėdžio dalyvių žiniai;
  - 31.4.4. jei peticija priimta, ji automatiškai atsiduria prie „Mano klausimai“ paskyros.
- 31.5. Gyventojo peticijų peržiūra identifiкуotam naudotojui:
- 31.5.1. „Mano peticijos“ paskyroje turi būti matomos tik identifiкуoto naudotojo pateiktos peticijos;
  - 31.5.2. turi būti galimybė peržiūrėti visus peticijos duomenis;
  - 31.5.3. pasikeitus peticijos būklei naudotojas turi būti informuojamas el. paštu apie pasikeitimą;
  - 31.5.4. identifiкуotam naudotojui turi būti galimybė pašalinti tik tas peticijas, kurios yra priimtos arba atmetos iš „Mano peticijos“ sąrašo.
- 31.6. Gyventojo peticijų peržiūra viešam naudotojui:
- 31.6.1. „Mano peticijos“ paskyroje matomi tik identifiкуoto naudotojo pateiktos peticijos;
  - 31.6.2. atmetos peticijos viešam naudotojui nerodomos;
  - 31.7. turi būti galimybė administratoriui matyti visą sukurtų peticijų sąrašą, kuris saugomas PVP;
  - 31.8. turi būti galimybė administratoriui matyti kiekvienos peticijos rezultatus;
  - 31.9. turi būti administratoriui suteikta galimybė šalinti netinkamas peticijas.
- 32. Reikalavimai „e-Forumas“ moduliui:**
- 32.1. turi būti galimybė administratoriui kurti atskiras temas, kuriose gali pasisakyti lankytojai;
  - 32.2. turi būti galimybė lankytojui ir administratoriui parašyti pasisakymą į jau sukurtą temą;
  - 32.3. turi būti galimybė lankytojui ir administratoriui vykdyti paiešką forume;
  - 32.4. turi būti galimybė nustatyti, kad „e-Forume“ gali dalyvauti tik registruoti lankytojai;
  - 32.5. turi būti galimybė nustatyti kokią informaciją reikia užpildyti registruojantis į forumą;
  - 32.6. turi būti galimybė administratoriui blokuoti vartotojus, neleidžiant jiems daugiau rašyti forume;
  - 32.7. turi būti galimybė administratoriui šalinti netinkamus pasisakymus ar temas.
- 33. Reikalavimai „e-Skundai“ moduliui:**
- 33.1. turi būti galimybė kurti specializuotas formas, kurių pagalba lankytojai galės pateikti skundus;
  - 33.2. turi būti galimybė lankytojams pateikti naują skundą;
  - 33.3. turi būti galimybė pasirinkti, kam adresuojamas skundas (Švietimo skyrius, Socialinės paramos skyrius ar pan.);
  - 33.4. turi būti galimybė lankytojams matyti savo pateiktų skundų sąrašą;
  - 33.5. turi būti galimybė administratoriui matyti visą pateiktų skundų sąrašą;
  - 33.6. turi būti galimybė administratoriui keisti skundų būseną (priimtas arba atmetas);
  - 33.7. turi būti galimybė administratoriui šalinti netinkamus skundus.
- 34. Reikalavimai „Komentavimas“ moduliui:**
- 34.1. turi būti galimybė nustatyti kokias Portalo sritis galima komentuoti: naujienas, aktualijas, nuotraukas, Portalo tekstus;
  - 34.2. turi būti realizuota funkcija, kuri neleisėtų lankytojui įrašyti komentaro prieš tai nesuvedus skaičių ir/ar raidžių sekos atkartojant ją iš sistemos sugeneruoto paveiksluikiu;
  - 34.3. turi būti galimybė administratoriui nustatyti ar komentarai rodomi iškart ar reikalingas patvirtinimas;
  - 34.4. turi būti galimybė administratoriui nustatyti ar komentuoti gali autentifiкуoti/neautentifiкуoti lankytojai;
  - 34.5. turi būti galimybė administratoriui trinti komentarus.
- 35. Reikalavimai integracijai su VAISIS:**
- 35.1. turi būti galimybė išorinių duomenų įkrovimui realizuoti naudojant Viešojo administravimo institucijų informacinių sistemų interoperabilumo sistemos (VAISIS) funkcionalumą, užtikrinant siūlomos sistemos integraciją žiniatinklio paslaugų (angl. web service) pagalba. Šiuo atveju perkančioji organizacija įsipareigoja užtikrinti reikiamų sutarčių pasirašymą su VAISIS valdytoju bei integravimo įrankių iš VAISIS pusės pasiekiamumą.
  - 35.2. duomenų įkrova turi būti realizuota sisteminiame lygmenyje, vykdoma be papildomo naudotojo įsikišimo ar nurodymo;
  - 35.3. duomenų mainai turi būti realizuoti panaudojant žiniatinklio paslaugas (angl. web service);
  - 35.4. kreipimasis į išorinių duomenų teikėjų žiniatinklių paslaugas (angl. web service) turi būti vienkartinis vienos paslaugos teikimo proceso vykdymo metu. Esant būtinumui paslaugos teikimo proceso eigoje tą pačią informaciją naudoti kelis kartus, ji turi būti laikinai saugoma organizacijos sistemoje, o po paslaugos vykdymo procedūros užbaigimo panaikinama.
- 36. Bendrieji reikalavimai posėdžių valdymo sistemai (PVP):**
- 36.1. PVP naudotojo sąsaja turi būti populiariausios interneto naršyklės (Microsoft Internet Explorer, Mozilla Firefox, Google Chrome ir kt.) su galimybe naudoti saugų duomenų apsikeitimo protokolą HTTPS;
  - 36.2. PVP tvarkomų objektų (posėdžiai, klausimai ir kt.) metaduomenys turi būti saugomi reliacinėje duomenų bazėje.
- 37. Funkciniai reikalavimai posėdžių valdymo sistemai (PVP):**
- 37.1. Posėdžio kūrimas:
    - 37.1.1. kuriant posėdį turi būti galimybė užpildyti šiuos laukus:
      - 37.1.1.1. pavadinimas;
      - 37.1.1.2. grupė;
      - 37.1.1.3. data;
      - 37.1.1.4. pasirenkamas pirmininkas;
      - 37.1.1.5. dalyviai;
      - 37.1.1.6. nurodomas ar posėdis slaptas.
    - 37.1.2. kuriant posėdžio klausimą (darbotvarkę) turi būti galimybė užpildyti šiuos laukus:
      - 37.1.2.1. pavadinimas;
      - 37.1.2.2. klausimo tipas;
      - 37.1.2.3. klausimo grupė;

- 37.1.2.4. prisegtos bylos;
- 37.1.2.5. pranešėjas(-ai);
- 37.1.2.6. prisegti teisės akto projektą, kurio išranka naudojama iš dokumentų valdymo sistemos duomenų panaudojant žiniatinklio paslaugas (angl. web service) arba lygiavertę technologiją;
- 37.1.2.7. pateikti gyventojų užregistruotą peticiją aprašytą 32 punkte, kurio išranka naudojama iš duomenų saugyklos panaudojant žiniatinklio paslaugas (angl. web service) arba lygiavertę technologiją.
- 37.1.3. Posėdžio klausimų tipai:
  - 37.1.3.1. informacinis klausimas;
  - 37.1.3.2. išankstinis atviras balsavimas;
  - 37.1.3.3. išankstinis slaptas balsavimas;
  - 37.1.3.4. balsavimas posėdžio metu;
  - 37.1.3.5. slaptas balsavimas posėdžio metu;
  - 37.1.3.6. išankstiniai rinkimai;
  - 37.1.3.7. rinkimai posėdžio metu.
- 37.1.4. Posėdžio klausimų grupės:
  - 37.1.4.1. nuolatiniai klausimai – persikeliantys į kitą posėdį;
  - 37.1.4.2. bendri klausimai;
  - 37.1.4.3. papildomi klausimai – įtraukti po posėdžio registravimo;
  - 37.1.4.4. pasiūlyti klausimai – posėdžio narių pasiūlyti, bet posėdžio sekretoriaus ar pirmininko nepatvirtinti klausimai;
  - 37.1.4.5. gyventojų klausimai – internetinio Portalo „e-Peticija“ modulio pagalba pasiūlyti klausimai.
- 37.1.5. Posėdžio būklės:
  - 37.1.5.1. projektas – posėdis yra kūrimo stadijoje;
  - 37.1.5.2. derinama – posėdžio medžiaga yra matoma visiems posėdžio nariams;
  - 37.1.5.3. registruota – posėdžio medžiaga gali būti tik papildoma;
  - 37.1.5.4. vyksta;
  - 37.1.5.5. baigta – visi posėdžio klausimai yra baigti svarstyti.
- 37.1.6. sukurtas posėdis įgauna projekto būklę ir yra matomas tik posėdžio kūrėjui.
- 37.1.7. posėdžio kūrėjas gali pradėti posėdžio derinimą;
- 37.2. posėdžio peržiūros duomenys, toliau PVP duomenys:
  - 37.2.1. posėdžio metaduomenys;
  - 37.2.2. posėdžio klausimų duomenys;
  - 37.2.3. posėdžio narių komentarai posėdžio klausimais;
  - 37.2.4. su posėdžio klausimais susiję gyventojų pateikti duomenys.
- 37.3. Posėdžio derinimas:
  - 37.3.1. posėdžio duomenys pateikiami visiems posėdžio dalyviams;
  - 37.3.2. posėdžio dalyviai gali pateikti naujus klausimus;
  - 37.3.3. posėdžio dalyviai gali pateikti komentarus visais posėdžio darbotvarkės užregistruotais klausimais;
  - 37.3.4. pateiktus klausimus gali patvirtinti arba atmesti/ištrinti posėdžio sekretorius (kūrėjas), priskirdamas juos prie bet kurios klausimo grupės;
  - 37.3.5. posėdžio sekretorius gali kurti naujus klausimus;
  - 37.3.6. posėdžio sekretorius gali keisti posėdžio metaduomenis;
  - 37.3.7. posėdžio sekretorius gali registruoti posėdį.
- 37.4. Posėdžio klausimų atmetimo arba priėmimo viešinimas: posėdžio klausimai gali būti atmeti posėdžio derinimo ir posėdžio projekto etape.
  - 37.5. Posėdžio registravimas:
    - 37.5.1. posėdžio duomenys pateikiami visiems posėdžio dalyviams;
    - 37.5.2. posėdžio dalyviai gali pateikti komentarus visais posėdžio darbotvarkėje užregistruotais klausimais;
    - 37.5.3. registruoto posėdžio metu būtina užtikrinti elektroninio balsavimo sistemos ir PVP sistemos integraciją: PVP turi turėti galimybę suformuoti tinkamo formato bylą, kurioje saugomi posėdžio duomenys ir darbotvarkė, kurią būtų galima įkelti į elektroninio balsavimo sistemą, taip išvengiant dvigubo duomenų įvedimo.
    - 37.5.4. PVP posėdžio duomenys pateikiami visiems posėdžio dalyviams;
    - 37.5.5. posėdžio dalyviai gali pateikti naujus klausimus;
    - 37.5.6. pasiūlytus klausimus gali patvirtinti arba atmesti/ištrinti posėdžio sekretorius (kūrėjas), priskirdamas juos prie papildomų klausimų grupės;
    - 37.5.7. posėdžio darbotvarkėje turi būti pateiktos Portale identifikuoto naudotojo užregistruotos peticijos naudojant „e-Peticija“ modulio funkcionalumą, aprašytą 32 punkte;
    - 37.5.8. prie posėdžio klausimų turi būti pateikti Portalo identifikuotų naudotojų komentarai ir balsavimų rezultatai;
    - 37.5.9. jei klausimas yra teisės akto projekto patvirtinimas, turi būti pateikti Portalo identifikuotų naudotojų komentarai ir balsavimų rezultatai;
    - 37.5.10. posėdžio pirmininkas gali pradėti posėdį, pakeisdamas jo būklę į vykdomą.
  - 37.6. Posėdžio vykdymas:
    - 37.6.1. posėdžio medžiaga pateikiama visiems posėdžio dalyviams;
    - 37.6.2. posėdžio metu būtina užtikrinti elektroninio balsavimo sistemos ir PVP sistemos integraciją;
    - 37.6.2.1. posėdžio pirmininkui paskelbus balsavimą PVP sistema turi nukreipti posėdžio dalyvį į aktyvaus klausimo peržiūrą;
    - 37.6.2.2. pasibaigus balsavimui į PVP sistemą turi būti perduodami balsavimo rezultatai;
    - 37.6.2.3. PVP turi reaguoti (išvalyti praėjusio balsavimo rezultatus) jei naudojant elektroninio balsavimo sistemą paskelbtas perbalsavimas.
    - 37.6.3. posėdžio nariai gali peržiūrėti visų klausimų informaciją, balsavimo rezultatus, komentarus;
    - 37.6.4. pasibaigus visų klausimų svarstymui posėdžio pirmininkas ar sekretorius turi teisę užbaigti posėdį;

- 37.6.5. posėdžio pabaiga: posėdžio sekretorius turi galėti suformuoti posėdžio protokolą, kurio reikalavimai:
- 37.6.5.1. protokolas formuojamas pagal XML šabloną;
- 37.6.5.2. posėdžio protokole turi būti posėdžio duomenys, darbotvarkė, dalyviai, klausimai, balsavimo rezultatai;
- 37.6.5.3. PVP turi turėti galimybę automatiškai užregistruoti posėdžio protokolą į organizacijos turimą dokumentų valdymo sistemą nurodytu registru.

37.7. Posėdžio paieška ir ataskaitos:

- 37.7.1. PVP turi būti realizuota posėdžių paieška pagal šiuos parametrus:
  - 37.7.1.1. pavadinimas;
  - 37.7.1.2. data;
  - 37.7.1.3. klausimo pavadinimas;
  - 37.7.1.4. pranešėjas;
  - 37.7.1.5. pirmininkas.
- 37.7.2. PVP turi būti realizuota posėdyje svarstytų klausimų paieška pagal šiuos parametrus:
  - 37.7.2.1. pavadinimas;
  - 37.7.2.2. svarstymo data, laikas;
  - 37.7.2.3. pranešėjas;
  - 37.7.2.4. prisegtose bylose esantis turinys;
  - 37.7.2.5. balsavimo rezultatai.

38. Reikalavimai dokumentų aktualizavimui (teisės aktų tekstų sutvarkymui):

38.1. Apimtis – vidutiniškai apie 25 000 dokumentų elektroniniame formate kiekvienai savivaldybei (iki Portalo sukūrimo sukaupti dokumentai) ir vidutiniškai apie 8 000 dokumentų su priedais elektroniniame formate kiekvienai savivaldybei (per vienerius savivaldybės veiklos metus). Dokumentų pateiktų tekstiniu formatu yra apie 50 proc.

38.2. Aktualizavimo metu turi būti atlikta:

- 38.2.1. sukauptų dokumentų elektroniniame formate perkėlimas į Portalą; (automatinis, rankinis, nustatytu laiku);
- 38.2.2. nustatomi dokumento atributai: numeris, priėmimo data, įsigaliojimo data, tipas, dokumentą priėmęs padalinys, dokumento pavadinimas;
- 38.2.3. sukuriamas dokumento HTML formatas peržiūrai interneto naršyklėje;
- 38.2.4. dokumentų HTML tekstuose patalpinamos nuorodos (hyperlink) į cituojamus dokumentus, kurie įregistruoti sukauptų dokumentų bazėje;
- 38.2.5. pateikiamos keičiamų dokumentų redakcijos (versijos), nustatomos kiekvienos redakcijos įsigaliojimo data, redakcijos tekste prie pakeisto teksto surašomi pakeitimų rekvizitai ir įdedama nuoroda į pakeitimą;
- 38.2.6. nustatomi ryšiai su dokumentais: kurie keičia aktą, kurie yra cituojami akto tekste;
- 38.2.7. nustatomi ryšiai su priedais, kurie papildo dokumentą;
- 38.2.8. aktualizavimo metu nustatūs, kad trūksta dokumentų (dokumentai, kurie cituojami, keičiami ar pan., tačiau nebuvo tarp sukauptų dokumentų), pateikiama informacija apie trūkstamus dokumentus, o perkančiajai organizacijai juos pateikus – įregistruojami į bazę ir atliekamas aktualizavimas.

39. Reikalavimai dokumentų nuasmeninimui:

39.1. Viešai publikuojamų dokumentų tekstai nuasmeninami vadovaujantis LR asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatomis.

39.2. Viešai neskelbtini duomenys tekstuose pakeičiami specialiomis žymėmis. Nuasmeninimo taisyklės ir tvarka derinama su perkančiąja organizacija.

40. Reikalavimai dokumentų registravimo ir paieškos priemonėms:

- 40.1. Reikalavimai dokumentų registravimo priemonėms:
    - 40.1.1. registravimo metu automatiškai turi būti atpažįstami įkeliamo dokumento atributai: numeris, priėmimo data, tipas, dokumentą priėmęs padalinys, dokumento pavadinimas;
    - 40.1.2. turi būti leidžiama vienu metu įkelti keletą dokumentų;
    - 40.1.3. turi būti leidžiama dokumentus įkelti iš dokumentų valdymo sistemos;
    - 40.1.4. turi būti leidžiama daryti atsargines duomenų kopijas;
    - 40.1.5. turi būti leidžiama informaciją tvarkančiam asmeniui registruoti, keisti ir trinti patį dokumentą bei jo duomenis (turinį, metaduomenis (atributus), ryšius);
    - 40.1.6. turi būti leidžiama tvarkomą dokumento keisti versijas - kurti dokumento redakcijas;
    - 40.1.7. turi būti leidžiama prie tvarkomo dokumento prikabinti papildomus priedus;
    - 40.1.8. turi būti leidžiama dokumento tekste kurti sąsajas su kitais dokumentais (minėtais, keičiamais, susietais);
    - 40.1.9. turi būti leidžiama atlikti nuasmeninimą ir įregistruoti nuasmenintą dokumento versiją.
  - 40.2. Reikalavimai paieškos priemonėms:
    - 40.2.1. dokumentų paieškai turi būti naudojama interneto naršyklė;
    - 40.2.2. dokumentų paiešką turi būti galima atlikti pagal dokumento numerį, datą, dokumentą priėmusį padalinį, dokumento tipą, žodžius pavadinime ir tekste;
    - 40.2.3. paieškos rezultate turi būti pateikiama kiekvieno sąrašė esančio dokumento metaduomenys (atributai) ir nuoroda į dokumento HTML formatą peržiūrai;
    - 40.2.4. turi būti realizuota galimybė peržiūrėti dokumentą HTML ir originaliu dokumento formate;
    - 40.2.5. dokumento peržiūros režime turi būti pateikiami susietų/citujamų dokumentų ryšiai nuorodų pavidale;
    - 40.2.6. turi būti realizuota galimybė susipažinti su keičiančiu ar pakeistu dokumentu;
    - 40.2.7. turi būti realizuotas dokumento redakcijų pasirinkimas ir parinktos redakcijos teksto peržiūra;
    - 40.2.8. turi būti numatyta galimybė dokumentus publikuoti savivaldybės internetiniame Portale.
- <...> Numatoma užduoties vykdymo trukmė – 4 mėnesiai po sutarties pasirašymo.

„Vartotojo gidas“ („Naudotojo gidas“) pateikimas Šiaulių miesto savivaldybės tinklalapyje

The image shows a screenshot of the Šiaulių miesto savivaldybės website. At the top, the logo and name 'ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖ' are visible. In the top navigation bar, the link 'Naudotojo gidas' is circled in red. A red dashed box labeled 'Modulio viduje' points to the 'Gyventojų prisijungimas' button in the right sidebar. Other elements include a search bar, a date '2016 m. balandžio 30 d.', and various menu items like 'SAVIVALDYBĖ', 'VEIKLOS SRITYS', 'GYVENTOJAMS', 'VERSLININKAMS', and 'TURISTAMS'. The main content area features news articles such as 'Nacionalinė Europos dienos šventė Šiauliuose nušvis spalvotais fontanais' and 'Studijos „Svajokliai“ projekto „Tiltas“ tikslas – kartu kurti'. The right sidebar also lists 'MIESTO MERAS' (Artūras Visockas) and various services like 'E. konsultavimas', 'E. apklausos', and 'E. peticija'.

Šiaulių miesto savivaldybės reklaminis lankstinukas

ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖ

E. paslaugos

E. demokratija

www.siauliai.lt

Šiaulių miesto savivaldybės
Kanceliarijos skyriaus
Asmenų aptarnavimo poskyrių
Vasario 16-osios g. 62
LT-76295 Šiauliai
Tel.: (8 41) 500 510; 500 523
Faks.: (8 41) 524 115
E. p. info@siauliai.lt

<https://www.epaslaugos.lt/portal/>

Gimus vaikui

E. demokratija

Šiaulių miesto savivaldybės svetainėje yra įdiegti visi populiariausi elektroninės demokratijos sprendimai – konsultacijų forumai, e. apklausos, e. peticijos, e. forumai, e. skundai, jie aiškiai išskirti vizualiai ir struktūriškai. Savivaldybės interneto svetainėje šiuo būdu galima e. būdu kreiptis pranešdami apie pažeidimus, stebėti posėdžių transliacijas, dalyvauti ir analizuoti Tarybos posėdžių klausimus ir darbotvarkę.

2015 metais įvertinus visų Lietuvos savivaldybių sukurtus e. demokratijos sprendimus, paaiškėjo, kad kokybiškiausiai jie įdiegti Šiauliuose. Taip sudarytos sąlygos, leidžiančios gyventojams elektroniniu būdu dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.

www.siauliai.lt

Šiaulių miesto savivaldybės administracija
Juridinių asmenų registras, kodas 188771865
Vasario 16-osios g. 62, LT-76295 Šiauliai
Tel.: (8 41) 500 510, 500 523, faks.: (8 41) 524 115
E. p. info@siauliai.lt

Šiaulių rajono savivaldybės reklaminis lankstinukas

REGISTRUOKIS IR BŪK AKTYVUS

Atnaujinta Šiaulių rajono savivaldybės interneto svetainė – galimybė gyventojams aktyviau dalyvauti savivaldos gyvenime.

Elektroninės demokratijos priemonės suteikia papildomas galimybes gyventojams reikšti nuomonę įvairiais savivaldybės gyvenimo klausimais, teikti pastabas dėl vietos valdžios institucijų rengiamų teisės aktų, susipažinti su aktualia, operatyvia ir lengvai pasiekiamą informacija apie vietos valdžios institucijų rengiamus ir priimtus sprendimus, diskutuoti, keistis nuomonėmis.

Sudarytos sąlygos transliuoti Savivaldos tarybų posėdžius, užtikrinant galimybę gyventojams susipažinti su sprendimų priėmimo eiga ir regiono politikų darbo procesu.

Elektroninės demokratijos sistema stiprina savivaldybių veiklos skaidrumą, efektyvumą, bendruomeniškumą.

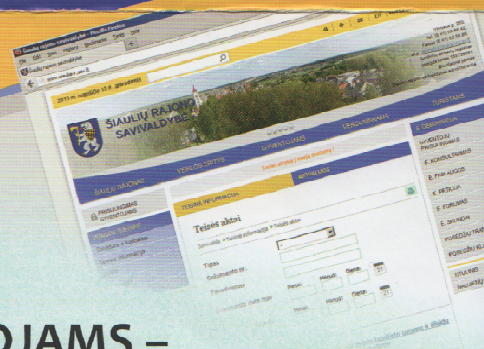
APIE PROJEKTĄ Projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ tikslas – įgyvendinti Šiaulių miesto ir regiono elektroninės demokratijos sistemą, stiprinant savivaldybių veiklos skaidrumą, efektyvumą ir visuomenės bendruomeniškumą.

Projektas įgyvendintas Šiaulių miesto savivaldybės administracijos kartu su partneriais – Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių rajono savivaldybių administracijomis. Projektas finansuojamas Europos regioninės plėtros fondo lėšomis.

Įgyvendintas projektas sustiprins septynių savivaldybių darbo procesų viešinimo elektroninėje terpėje įgyvendinimo paslaugas: savivaldybėse sukurtos interneto svetainės pagal galiojančius teisės aktus, įdiegiant e-konsultavimas, e-apklausa, e-peticijos, e-forumas, e-skundai modulius, taip pat atnaujintos ar sukurtos septynių savivaldybių Tarybų posėdžių transliavimo ir priimtų sprendimų pateikimo interneto svetainėse sistemos.

Projekto įgyvendinimo laikotarpis – 2009 m. gruodis – 2013 m. rugpjūtis. Projekto interneto svetainių kūrėjas – UAB „Sintagma“ su partneriu UAB „Idamas“, kompiuterinės technikos ir konferencijų bei programinės įrangos tiekėjas – UAB „Asseco Lietuva“ su partneriais UAB „Audiotonas“ ir UAB „EIT Sprendimai“.

Projektas ELEKTRONINĖS DEMOKRATIJOS STIPRINIMAS ŠIAULIŲ MIESTE IR REGIONE NR. VP2-3.1-IVPK-05-R-61-001

**ŠIAULIŲ RAJONO GYVENTOJAMS –
ELEKTRONINĖS DEMOKRATIJOS SISTEMA**

Klausk, konsultuokis, siūlyk, diskutuok!

www.siauliai-r.sav.lt

KAIP REGISTRUOTIS INTERNETO SVETAINĖJE IR JA NAUDOTIS

Registruojantis pirmą kartą

Spaudžiame mygtuką **GYVENTOJŲ PRISIJUNGIMAS**.

Junkitės šiais prisijungimais, jeigu prie sistemos jungiatės pirmą kartą:

Prisijungti pirmą kartą

Jungiantis pirmą kartą per Viešojo administravimo institucijų informacinių sistemų interoperabilumo sistemos (VAIISIS) funkcionalumą, prisijungimas vyksta per Elektroninius valdžios vartus, reikia pasirinkti prisijungimo būdą:

Pasirinkite prisijungimo būdą

Identifikavęsis per vieną iš galimų būdų naudotojas grąžinamas į portalą, kuriame jis mato papildomą identifikuoto vartotojo meniu.

Prisijungimas jau turint prisijungimo vardą bei slaptažodį

Junkitės šiais prisijungimais, jeigu prie sistemos jungiatės ne pirmą kartą:

Iveskite savo vartotojo vardą

Iveskite slaptažodį

Prisiminti

Prisijungti

Vėliau svetainės naudotojas prisijungia kaip registruotas vartotojas su jau turimu prisijungimo vardu ir slaptažodžiu.

Prisijungę naudotojai gali:

- pasikeisti savo prisijungimo prie portalo slaptažodį;
- peržiūrėti arba pasikeisti savo asmeninius duomenis;
- pridėti teisės aktų projektus;
- komentuoti teisės aktų projektus;
- balsuoti už teisės aktų projektus;
- pateikti peticiją;
- pridėti rūpimus klausimus iš tarybos posėdžio;
- pateikti skundą;
- dalyvauti savivaldybės forume ir diskutuoti svarbiomis temomis;
- dalyvauti apklausoje skirtoje tik identifikuotiems naudotojams;
- užduoti rūpimus klausimus savivaldybės atstovams.

Prisijungusio naudotojo meniu:

- Mano duomenys
- Mano teisės aktai
- Mano klausimai
- Mano peticijos
- Mano skundai
- Atsijungti

Interneto svetainėje gyventojai gali naudotis šiais moduliais:

- **e-Konsultavimas** – gyventojai gali užduoti klausimus bei peržiūrėti jau atsakytus. Užduotas klausimas yra priskiriamas atsakingam savivaldybės darbuotojui. Darbuotojas klausimą atsako viešai ir privačiai (el. paštu).
- **e-Apklausos** – lankytojai gali reikšti savo nuomonę atsakydami į portale pateiktas apklausas. Apklausą paskelbia savivaldybės atsakingas darbuotojas, kai norima gauti nuomonę svarbiais klausimais.
- **e-Peticijos** – gyventojai gali peržiūrėti sukurtas ir pateikti savas peticijas, taip pat identifikuoti ar autorizuoti vartotojai gali komentuoti ir balsuoti e-peticijoje.
- **e-Forumai** – gyventojai gali diskutuoti tarpusavyje portale esančiame forume. Naujas temas gali kurti tik registruoti portalo lankytojai, neregistruoti gali tik pasisakyti jau sukurtoje temoje.
- **e-Skundai** – gyventojai gali pateikti savo skundus savivaldybės administracijai internetu. Tai galima atlikti užpildant specializuotas el. skundų formas (tai gali daryti tik registruoti lankytojai), nurodant, kam skundas yra adresuojamas. Lankytojai mato savo pateiktų skundų sąrašą prisijungę prie savo paskyros.

Balsavimas ir komentavimas už teisės aktų projektus – identifikuotas gyventojas gali balsuoti ir komentuoti už tarybos posėdyje svarstomus teisės aktų projektus.

Balsavimas vykdomas teisės akto peržiūros kortelėje paspaudus mygtuką „Balsuoti“. Atsidaro papildomas pasirinkimas: už/prieš/susilaikau. Pasirenkamas tinkamas variantas.

Komentavimas už teisės akto projektą vykdomas pasirinkus mygtuką „Komentuoti“, atsidaro papildomas laukas, kuriame reikia įvesti savo komentarą. Komentarą reikia patvirtinti.

E. demokratijos viešinimas parodoje „Šiauliai‘2015“

Vis aktyviau gyventojai pradeda naudotis e demokratijos paslaugomis – dalyvauja elektroninėse apklausose, teikia peticijas, dalyvauja forumuose. Šiaulių miesto internetiniame tinklalapyje sukurtas e demokratijos modulis yra vienas geriausių ir lengviausiai žmonėms prieinamų tarp šalies savivaldybių.

*Jūratė Rauduvienė,
Viešųjų ryšių skyriaus vedėjo pavaduotoja*

Techninė užduotis projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“
(Nr. VP2-3.1-IVPK-05-R-61-001) viešinimo paslauga

Šiaulių miesto savivaldybės
administracija

5

Priedas Nr. 1
prie 2013 m. *liepos* 31 d. Sutarties Nr. SŽ-846

TECHNINĖ UŽDUOTIS
PROJEKTO „ELEKTRONINĖS DEMOKRATIJOS STIPRINIMAS ŠIAULIŲ MIESTE IR
REGIONE“ (NR. VP2-3.1-IVPK-05-R-61-001) VIEŠINIMO PASLAUGA

1. Informacija apie projektą.

Projekto tikslas – įgyvendinti Šiaulių miesto ir regiono elektroninės demokratijos sistemą, stiprinant savivaldybių veiklos skaidrumą, efektyvumą ir visuomenės bendruomeniškumą. Projektą įgyvendina **Šiaulių miesto savivaldybės administracija** kartu su partneriais – **Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių rajono savivaldybių administracijomis**.

Projekto metu 7 savivaldybėse bus sukurtos naujos internetinės svetainės pagal galiojančius teisės aktus, įdiegiant e-konsultavimo, e-peticijų, e-forumo, e-skundų, e-apklausių modulius, atnaujintos ar naujai sukurtos 7 savivaldybių Tarybų posėdžių transliavimo ir priimtų sprendimų pateikimo interneto svetainėse sistemos.

2. Paslaugos apimtis:

Projekto viešinimą užtikrinanti įmonė – paslaugų teikėjas – turės įgyvendinti šias projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ informavimo priemones:

<i>Informavimo priemonė</i>	<i>Trumpas aprašymas</i>	<i>Periodiškumas</i>
Informaciniai straipsniai (7 vnt.)	Septynių 400 cm ² apimties nespaltotų informacinių straipsnių su iliustracija parengimas ir paskelbimas Šiaulių apskrities leidžiamuose leidiniuose (po vieną straipsnį kiekvienos savivaldybės regioninėje spaudoje).	Straipsniai turi būti parengti ir paskelbti ne vėliau kaip per 15 kalendorinių dienų nuo paslaugų pirkimo sutarties pasirašymo, bet ne vėliau kaip iki 2013 m. rugpjūčio 26 d.
Nuolatiniai aiškinamieji viešinimo stendai (7 vnt.)	Septynių nuotalinių aiškinamųjų stendų (stendo dydis: 800x580 mm) pagaminimas ir įrengimas kiekvienos savivaldybės Tarybos posėdžių salėje, vadovaujantis Komisijos reglamento (EB) Nr. 1828/2006 8 straipsnio nuostatomis ir remdamasis Europos Sąjungos 2007-2013 metų struktūrinės paramos grafinio stiliaus gairėmis	Stendai turi būti įrengti ne vėliau kaip per 15 kalendorinių dienų nuo paslaugų pirkimo sutarties pasirašymo, bet ne vėliau kaip iki 2013 m. rugpjūčio 26 d.

Techninė užduotis projekto „Elektroninės demokratijos stiprinimas Šiaulių mieste ir regione“ (Nr. VP2-3.1-IVPK-05-R-61-001) viešinimo paslauga

6

<i>Informavimo priemonė</i>	<i>Trumpas aprašymas</i>	<i>Periodiškumas</i>
Informaciniai plakatai (250 vnt.)	250 vnt. informacinių A2 dydžio plakatų (po 35 vnt. Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių rajono savivaldybių administracijoms, 40 vnt. Šiaulių miesto savivaldybės administracijai) parengimas ir išspausdinimas. Plakatai turi būti spalvoti, vienpusiai, vienodo dizaino, tačiau skirtingo, kiekvienai savivaldybei pritaikyto, turinio.	Plakatai turi būti parengti ir išspausdinti ne vėliau kaip per 15 kalendorinių dienų nuo paslaugų pirkimo sutarties pasirašymo, bet ne vėliau kaip iki 2013 m. rugpjūčio 26 d.
Lankstinukai (7 000 vnt.)	7 000 vnt. A4 dydžio lankstinukų (po 1 000 vnt. kiekvienai savivaldybei) parengimas ir išspausdinimas. Lankstinukai turi būti spalvoti, dviejų lenkimų, naudojamas ne plonesnis kaip 150 gr. popierius, vienodo dizaino, tačiau skirtingo, kiekvienai savivaldybei pritaikyto, turinio.	Lankstinukai turi būti parengti ir išspausdinti per 15 kalendorinių dienų nuo paslaugų pirkimo sutarties pasirašymo, bet ne vėliau kaip iki 2013 m. rugpjūčio 26 d.

3. Paslaugos tiekėjas teikdamas viešinimo paslaugas privalo laikytis šių dokumentų reikalavimų:

3.1. Europos Komisijos Reglamentu (EB) Nr. 1828/2006, nustatančiu Tarybos reglamento (EB) Nr. 1083/2006, nustatančio bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo, ir Europos Parlamento bei Tarybos reglamento (EB) Nr. 1080/2006 dėl Europos regioninės plėtros fondo, įgyvendinimo taisyklių.

3.2. Projektų administravimo ir finansavimo taisyklių, patvirtintų 2007 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1443 (Žin., 2008, Nr 4-132).

3.3. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2007 m. gruodžio 12 d. įsakymo „Dėl Europos Sąjungos 2007–2013 metų struktūrinės paramos ženklo pavyzdžių patvirtinimo“ Nr. 1K-366 (Žin., 2007, Nr. 134-5434).

3.4. Europos Sąjungos 2007–2013 struktūrinės paramos grafinio stiliaus gairių ir kitų teisės aktų.

4. Paslaugos tiekėjas privalo:

4.1. Informacijos turinį skelbiamą informavimo priemonėse derinti su Šiaulių miesto savivaldybės administracijos Investicijų ir miesto plėtros skyriumi.

4.2. Pateikti paslaugos suteikimo faktą įrodančius dokumentus.

4.2. Paslaugą visa apimtimi suteikti ir sąskaitą faktūrą bei paslaugos priėmimo-perdavimo aktą pateikti Užsakovui ne vėliau kaip iki 2013 m. rugpjūčio 26 d.

Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių informantų nuostatos apie tai ar piliečiai žino apie e. demokratijos teikiamas galimybes

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Piliečiai nežino apie e. demokratijos teikiamas galimybes	Piliečiai dalyvauja tiesiogiai (ne per IKT priemones)	„<...> pats dalyvavimas nėra didelis, nes aktyvioji visuomenės dalis yra vyresnio amžiaus žmonės ir jie dalyvavimą supranta paprasčiau. Lankosi tiesiogiai posėdžiuose, komitetų susitikimuose“. (I1) „Na gal ne apie elektronines. Jie dalyvauja tik kitaip.“ (I4)
	Piliečiai mažai domisi e. demokratijos teikiamomis galimybėmis	„Taip, taip. Labai mažai domisi. <...>.“ (I2)
	Piliečiai nedalyvauja, nes nėra aktyvūs	„Žmonės žino tas galimybes, tik sakysim, jie nėra aktyvūs dalyviai visuomenėje. <...>.“ (I3)
	Piliečiai nežino apie e. demokratiją	„Taip, taip. Mūsų savivaldybėje taip. Turėtų būti viešinama bendruose susiejimuose, akcentuojama <...> turi būti užsimenama apie e. demokratiją <...>.(I5)
	Kai nežino – tai ir nedalyvauja	„Jeigu nežino tai ir nedalyvauja. Pas mus dar yra mažai to dalyvavimo, bet kaip ir gyvenime žmonės galbūt nelabai ir tiki, kad jie gali kažką tai pateikti vien tik savo dalyvavimu ar tai kažkoku tai nuomonės išsakymu.“ (I6)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

**Šiaulių miesto savivaldybės tarnautojų veiksmai informuojant piliečius apie galimybę
dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose**

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Informuojančios priemonės	Skrajutės, plakatai, standai	„<...> parodose taip pat turime tas pačias skrajutes, plakatus, standus <...>.“ (I1)
	E. demokratijos moduliai	„<...> tam naudojami e. demokratijos moduliai.“ (I3)
	Informacijos pateikimas ir atnaujinimas	„<...> Savivaldybėje pastoviai pateikiama ir atnaujinama informacija, bandoma įtraukti piliečius <...>.“ (I3)
	Savivaldybės tinklalapis	„Informacija tinklalapyje.“ (I3)
	Tarybos posėdžių transliacijos	„<...> puslapyje vyksta posėdžių transliacijos.“ (I3)
	Renginiai	„Mūsų visuose renginiuose <...>.“ (I3)
	Socialiniai tinklai	„Yra socialiniai tinklai. Socialinė media“. (I2) „Facebook’e yra reklama.“ (I3)
Savivaldybės tarnautojų veiksmai	Vykdo apklausas	„<...> vykdomos anoniminės e. apklausos.“ (I3)
	Viešina posėdžių transliacijas socialiniuose tinkluose	„<...> posėdžius pradėjome transliuoti ir YouTube svetainėje.“ (I3)
	Formuoja aktyvias naujienas tinklalapyje	„<...> stengiamės tą įtraukimo patrauklumą didinti formuodami tokių aktyvių naujienų sritį <...>.“ (I1)
	Reklamuoja (viešina)	„Mes reklamuojame kiek galime.“ (I3)
	Supažindina su e. demokratijos moduliais	„<...> parodoje pasakojome, kad įsidiegėme tą e. demokratijos modelį tinklalapyje <...>.“ (I1) „<...> pristatoma tie e. demokratijos moduliai ir kai savivaldybėse vyksta kažkokios savivaldybės valandos, kai galite kreiptis, galite rašyti, galite klausti, pasikonsultuoti <...>.“ (I3)
	Viešina atvirus duomenis	„Priėmėme tokį sprendimą, kad viešiname visų, pvz. ne tik savivaldybės, bet ir kitų įstaigų finansinius rodiklius visiems suprantama forma. <...> tas vadinasi open data <...>.“ (I2)
	Atnaujina informaciją tinklalapyje	„<...> pastoviai atnaujinamos informacijos kiekį didiname.“ (I1)
	Skelbia naujienas	„Stengiamės skelbti ir daryti tas naujienas patraukliomis, iliustruotomis, kad atkreiptų dėmesį, na ne valdiškomis <...>.“ (I1)
	Viešina parodose	„<...> pristatinėjame Šiaulių regiono parodose <...>. Turėjome savo standą. Žmonės eidami pro šalį galėjo matyti, aplankyti.“ (I1)
	Dalina lankstinukus	„<...> daliname lankstinukus, jų yra ir administracijos priėmimo skyriuje <...>.“ (I1)
	Pristato e. demokratijos galimybes žurnalistams	„<...> parodoje e. demokratiją pristatėme ir žurnalistams.“ (I1)
	Teikia informaciją spaudoje	„Spaudoje turime plotą. Ten irgi kartais kviečiame piliečius padalyvauti e. demokratijos apklausose ir pateikiame nuorodą kur tos apklausos yra patalpintos.“ (I1)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojų organizaciniai veiksmai įtraukiant piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Savivaldybės organizaciniai veiksmai piliečius įtraukti e. dalyvavimu	Apklausų pateikimas	„<...> mūsų sprendimai yra formuluoti aktualias gyventojų apklausas“. (I1)
	E. demokratijos priemonių pateikimas tinklalapyje	„<...> demokratijos modulis yra tikrai puikiai matomoje vietoje, išpozicionuotas tinklalapyje, kad praktiškai atsidarius jo jau nepastebėti yra sudėtinga“. (I1)
	Bus siekiama įtraukti piliečius į biudžeto svarstymą	<...> mes ruošiamės priimti sprendimus ir gal kitais metais pavyks pabandyti įtraukti į „participating budget“.“ (I2)
	Meras ir direktorius kviečia dalyvauti sprendimų priėmime	„Ir direktorius, ir meras jie yra aktyvūs ir kviečia dalyvauti gyventojus sprendimų priėmime tiek per e. demokratijos įrankius, tiek kiti kviečiami ir dalyvauja tiesiogiai. Meras kviečia dalyvauti per visus pristatymus, stengiasi visa tai reklamuoti, siūlyti savo variantus. Kviečia pasisakyti savivaldybės puslapyje ir siūlyti savo variantus <...>“. (I3)
	Sprendžia problemas, piliečių neįtraukiant e. dalyvavimu į sprendimų priėmimo procesus	„<...> važinėju pas gyventojus į susitikimus <...> tai tų priemonių jei atvirai ir nuoširdžiai aš ir pats nenukreipiu, nes susitikimuose pratęs gyvai ir problemas iš karto spręsti.“ (I4)
	Strategiją, įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, kuria aukštesnio rango vadovai	„Kreiptis į skyriaus vadovą, pradedant nuo jo ir einant aukštyn, sakykime į direktorių, į merą, tai va ta strategija turėtų būti formuojama.“ (I5)
	Reikalingi pakeitimai savivaldybės struktūroje	„Organizaciniai aš čia suprantu, kad galima padaryti kažkokių pakeitimų struktūroje. <...>. Tai va kažką keisdami, perskirstydami funkcijas ar priimdami naujus kažkokių tai žmones, kurie gal geriau supranta šituos dalykus, tai tiek ir galima kažką pakeisti.“ (I6)
	Kolektyvinis savivaldos tarnautojų darbas	„<...> kolektyvinis darbas čia yra ir kad vien tik politikai negalėtų to padaryti be kažkokių tai tarnautojų, tiek tarnautojai negali be politikų nieko padaryti. Viskas yra surišta.“ (I6)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Šiaulių miesto ir rajono savivaldybių tarnautojų organizaciniai veiksmai piliečiams dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose, naudojant e. demokratijos įrankius.

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Savivaldybės organizaciniai veiksmai	Paskirti atsakingi darbuotojai	„Tam yra savivaldybėje atsakingi darbuotojai peržiūrėti skundus, apklausas ir duodi atsakymus.“ (I1)
	IT skyriaus veikla	„Tai yra IT skyriaus prerogatyva“. (I2) „Manau, kad čia yra informacinių technologijų darbuotojų darbas nukreipti kam reikia informaciją ir pateikti piliečiams atsakymus.“ (I4)
	Patvirtintos tvarkos teikti atsakymus	„Tai yra patvirtintos savivaldybėje tvarkos, pagal kurias gavus kažkokios tai informacijos ar tai skundus ar peticijas yra suformuojami, parengiami atsakymai.“ (I3)
	Sudaryta dažniausiai užduodamų klausimų (DUK) rubrika	„Yra suformuota ir peržiūrima nauja rubrika DUK tam, kad dažniausiai užduodami klausimai būtų matomi ir žmonės galėtų surasti ir nesikartoti.“ (I3)
	Registruojami gauti užklausimai	„Toks užklausimas niekur kitur nenukeliauja, jis yra registruojamas, kaip ir atneštas sakykime pasirašytas žmogaus dokumentas ir teikiamas jam atsakymas.“ (I5)
	Atsakoma į klausimus ir skundus	„Kai teikiamas kažkoks tai klausimas ar skundas, tai pamatytumėte, kad į Jūsų klausimą yra reaguojama. Gausite atsakymą, jei būsite registruotas“. (I6)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Pasitikėjimo valdžios institucijomis didinimas per Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse įdiegtas e. demokratijos priemones

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Pasitikėjimo valdžios institucijomis didinimas	Sistemos ir valdžios institucijų veiklos skaidrumo užtikrinimas	„Kuo daugiau gyventojas turi galimybių vienaip ar kitaip išreikšti savo nuomonę, vienaip ar kitaip dalyvauti elektroniniuose procesuose tai, tuo pačiu, jisai ir labiau ko gero pasitiki vadovybe. Valdžios institucijos, kurios ir sudaro tam tikra prasme tas galimybes vienokias ar kitokias tam, kad ekrane viską žmogus matytų skaidriai, tai be abejo tai tik prisideda prie didinimo pasitikėjimo.“ (I1) „Reikia viešinti valdžios programą, kurią turi padaryti. Ji turi būti viešinama, rodoma kaip yra vykdoma, rodoma kur išleidžiami pinigai. Įsivaizduoju, kad visuomenė įsitrauks tikrai tokiu atveju jeigu tu būsi atviras jai. Ta prasme skaidrus, nieko ten neslėpsi, tai automatiškai visi įsitrauks ir visiems bus įdomu pasižiūrėti. Taip didės pasitikėjimas.“ (I2) „<...> turi būti skaidri valdžios veikla savivaldybėje <...>“. (I4)
	Kai daroma dėl žmonių	„<...> kai leidžiama pasisakyti, leidžiama diskutuoti, tam ir yra diskusijos ir forumai. Žmonės išsako savo nuomonę, valdžia kažkiek žmonių nuomonės klausosi ir kažkiek tai daro. Kai daro žmonėms, tada pasitiki.“ (I3)
	Svarstomos apklausose ir forumuose išsakytos piliečių pastabos ir nuomonės	„<...> piliečių dalyvavimas, chm, iš tikrųjų reikia, kad apklausose ir forumuose išsakytas piliečių pastabas ir veiklą įtrauktų į svarstymus, tai manau, kad šioje vietoje būtų tikrai pasitikėjimas politine valdžia ir institucijomis būtų didesnis.“ (I5)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Sunkumai ir/ar apribojimai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Sunkumai ir/ar apribojimai	Patys piliečiai turi turėti interesą naudotis e. demokratijos įrankiais	„<...> patys žmonės na turi turėti interesą naudotis šiais įrankiais, kitu atveju mes nieko padaryti negalime.“ (I1)
	Reikia laiko e. demokratijai įsigyventi savivaldybėje	„<...> e. demokratija ji pamažu įsigyvena ir tam reikia laiko. <...> tai ateina na ne iš karto <...>.“ (I2)
	Trūksta teisės aktų reglamentuojančių įtraukimą e. dalyvavimu mechanizmus	„<...> tai nebūtų perteklius ir teisės aktas, jeigu būtų na konkrečios tvarkos, konkretūs nurodymai <...>.“ (I1) „... trūksta teisės aktų.“ (I5)
	Gerųjų pavyzdžių stoka	„<...> kažkur tai juos pasisekė įdiegti geriau, kai kur blogiau. Aišku, kad būtų geriau viską daryti atsižvelgiant į tuos geruosius pavyzdžius, na ta prasme būtų galima reglamentuoti tuos dalykus.“ (I1)
	Mažai rūpi pačiai savivaldybei, pačiai valdžiai	„Čia yra didžioji dalis pačių savivaldybių problema, kad neįtraukia dėl to, kad galbūt mažai kam rūpi pačiai savivaldybei, pačiai valdžiai tie dalykai ir tik dabar mes pradėdame tuo dalyku rūpintis, kad kiek galima būtų įtraukti daugiau visuomenės, nes kaip pasakyti, ta prasme, dalis dalykų ką vykdo savivaldybė tai yra funkciniai dalykai, pavyzdžiui mes išduodame leidimą ir t. t.“ (I2)
	Į procesą neįtraukiamos visos suinteresuotos pusės	„Tai blogiausias atvejis yra tada kuomet neįtraukiamos yra tos suinteresuotos grupės, „stacholder‘iai“ vadinamieji.“ (I2)
	Nėra piliečių motyvacijos naudotis e. demokratijos įrankiais	„Jei nėra motyvacijos naudotis tuo įrankiu, tai niekas ir nesinaudoja. Dabar nedaug tų įrankių pas mus yra naudojami ir čia keletas tų apklausų buvo kurios buvo globalesnės ir kur daugiau tų žmonių sudalyvavo.“ (I2)
	Informacijos sklaidos stoka socialiniais tinklais	„Tai va, patys mūsų žmonės yra dar nežinau čia turbūt pačios savivaldybės yra problema, kad tos informacijos sklaida galėtų būti nu didesnė. Ta prasme didesnė, ta prasme, kad daugiau pasiektos tikslesnės grupės, nes mes irgi turime mažai tų duomenų ir mažai tų įrankių, mažai patirties kaip naudotis tais pačiais Facebook‘ais ar kitais socialiniais tinklais, kad pasiekti būtent tuos piliečius <...>.“ (I2)
	Nėra aktyvių piliečių, atstovaujančių vienokiai ar kitokiai interesų grupei	„<...> bet iš tikrųjų tokių atstovų, kuris ateitų, nu už jo niekaip nebūtų nieko ir iš tikrųjų atstovautų tą interesų grupę, kuri yra jam svarbi, be jokios politikos be nieko, tai iš tikrųjų labai mažai yra. Tai čia to labiausiai iš tikrųjų ir reikėtų.“ (I2)
	Per daug pateikiama informacijos	„Praktiškai nėra jokių trukdžių ar apribojimų. <...>. Galbūt yra per daug informacijos. <...> žmonėms gal ir nereikia tų e. demokratijos įrankių, nes yra labai daug informacijos paviešinama. Jie gauna daug informacijos. Žmogus gali greitai sužinoti rūpimais klausimais.“ (I3)
	Piliečių politinio aktyvumo stoka	„<...> pats politinis neaktyvumas pačių žmonių, piliečių. <...>. Tai ir yra arba tu dalyvauji politiniame gyvenime ar tu nedalyvauji politiniame gyvenime, nes iš tikrųjų tas e. demokratijos trečia pakopa dalyvavimas yra ar aš esu politiškas, ar aš esu apolitiškas.“ (I5)
	E. demokratijos paslaugos painiojamos su e. paslaugomis	„E. demokratija yra ir žmonėse ir mummyse. Ir yra vis dar tas neatskyrimas yra maišymas e. demokratijos ir e. paslaugų, viešųjų e. administracinių paslaugų teikimas.“ (I5)
Labai greitai besikeičianti situacija	„<...> pats gyvenimas sudaro tokias sąlygas, kad viskas labai greitai keičiasi ir jei jau mes kažką padarėme, tai pasirodo išeina nauji teisės aktai ir dar kažkokie reikalavimai ir jau reikia vėl kažką keisti. Tuomet vėl tampa nebeaišku kaip toliau bus.“ (I6)	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Numatoma atlikti tobulinant, plėtojant e. demokratiją Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Numatoma atlikti tobulinant, plėtojant e. demokratiją	Sudominti gyventojus	„Viena pagrindinių užduočių visgi tą įtraukimą didinti, pamažu dominant kuo didesnę kiekį gyventojų.“ (I1)
	Reorganizuoti dalį vykdomų savivaldybės funkcijų	„Tai lygiai taip pat bandysime rudens reorganizacijos dalį mūsų vykdomų tų pačių pačios savivaldybės funkcijų labai aiškiai apibrėžti, pasiskirstyti į sritis kas yra žmonėms įdomu, kas yra aktualiausia ir tas sritis ta prasme būtina viešinti per e. demokratijos priemones kiek galima išsamiau, nes dabar irgi dalis tų pranešimų yra tokie labai formalūs. <...>. (I2)
	Viešinti socialinio tinklo paskyroje Facebook	„<...> Facebook'as yra geriausias rezultatas kaip visuomenė įsitraukia, kiek jie pamato ir kiek jie paskaito. Reikia informuoti ten.“ (I2)
	Naujinti e. demokratijos įrankių struktūrą ar pateikti kitokį dizainą	„Norisi patobulinti ir sukurti kitus įrankius, kad jie būtų lengvai prieinami ir kurie būtų reikalingi gyventojams. <...> Bandyti reikia naują įrankių struktūrą ar kitokį dizainą.“ (I3)
	Pateikti prašus apie e. demokratijos įrankius	„Reiktų daugiau prašų apie šiuos įrankius“. (I4)
	Turi vykti komandinis darbas savivaldybėje	„Reikia kolektyvinio visų mūsų specialistų ir politikų darbo“. (I5)
	Išnaudoti YouTube teikiamas galimybes	„Yra čia ką veikti. Aš kaip vieną iš galimybių matau neišnaudotą tokių populiarių socialinių tinklų Youtube. Ten galima dar patalpinti informacijos kuri būtų populiari. (I6)
	Didinti reklamos kiekį	„Šiaip reiktų reklamos daugiau tiek spaudoje, tiek kitose įmanomose vietose.“ (I6)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.

Numatoma tolimesni žingsniai, sprendžiant problemas, susijusias su piliečių įtraukimu į sprendimų priėmimą e. dalyvavimu Šiaulių miesto ir rajono savivaldybėse

Kategorija	Subkategorija	Ginamasis teiginys
Numatomi žingsniai	Paskirti kuratorių, kuris rūpintis e. demokratijos klausimais	„<.> struktūrinė pertvarka ko gero turės reikšmės kai atsiras ir kuratorius, kuris turės savo pavaldume ir tuos informacinių technologijų resursus ir tuo pačiu rūpės ir tas standartinis gyventojų aptarnavimas, ir tas elektroninis gyventojų aptarnavimas. Tai tarsi bus koncentracija vienos rankose ir galima bus tada galbūt koordinuoti geriau iš vienos pusės ir tuo pačiu spręsti viską tuos nesklandus jei dar jų pasitaikys.“ (I1) „Turi atsirasti kažkas iš viešųjų ryšių skyriaus, na tų žmonių, kurie prižiūrės, peržiūrės prisijungusių skaičių ir informuos ką daryti“. (I2)
	Susisteminti informaciją apie e. demokratiją tinklalapyje	„Kažkaip reikia susisteminti visą informaciją ir apie e. demokratiją. Pačios informacijos bet kokios jos yra per daug puslapyje. Žmogus pasimeta, o ir mums sunku susiorientuoti kas kur patalpinta.“ (I3)
	Pristatyti e. demokratiją per TV laidą	„<...> gal dar daryti kokią laidą, kurioje e. demokratija būtų pristatoma. Trumpa kažkokia laida, kad ateikite ir naudokitės tomis paslaugomis.“ (I3)
	Informuoti jaunimą apie e. demokratijos galimybes	„<...> daugiau skleisti e. demokratiją jaunimo tarpe, kad daugiau žmonių prisijungtų prie sprendžiamų reikalų.“ (I4)
	Išsiaiškinti ir išaiškinti e. demokratijos paslaugų ir e. paslaugų skirtumus	„Patiems gerai suvokti ir kitiems išaiškinti kas yra e. demokratija, o kas yra e. paslaugos ir kokie tarp jų skirtumai, <...>.“ (I5)
	Politikams viešinti apie e. demokratiją susitikimų su visuomene metu	„Čia iš tiesų turėtų daugiau viešumo paskleisti patys politikai susitikę su piliečiais galėtų reklamuoti tokią e. demokratiją“. (I5)
	Reklamuoti (viešinti) e. demokratijos teikiamas galimybes	„Pasikartosiu, reikia didinti reklamą viešinant e. demokratijos įrankius ir e. demokratiją. (I6)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal atlikto interviu tyrimo duomenis.